

Rezultantele adolescenței. O viziune longitudinală

Coordonatori:
Maria ROTH și Sergiu-Lucian RAIU

Autori:

Anna-Emese BERNÁTH-VINCZE
Ágnes DÁVID-KACSÓ
Cristina FALUDI
Teodor-Paul HĂRĂGUȘ
Mihai-Bogdan IOVU
Florina POP
Sergiu-Lucian RAIU
Maria ROTH
Corina VOICU

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Sergiu-Lucian Raiu • Maria Roth (Coordonatori)

Anna-Emese Bernáth-Vincze • Ágnes Dávid-Kacsó • Cristina Faludi •

Teodor-Paul Hărăguș • Mihai-Bogdan Iovu •

Florina Pop • Sergiu-Lucian Raiu • Maria Roth • Corina Voicu

Rezultantele adolescenței

O viziune longitudinală

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Enikő Albert-Lőrincz

Prof. univ. dr. Livia Popescu

ISBN 978-606-37-0038-5

© 2016 Autorii volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Sergiu-Lucian Raiu • Maria Roth (Coordonatori)

Anna-Emese Bernáth-Vincze • Ágnes Dávid-Kacsó •

Cristina Faludi • Teodor-Paul Hărăguș •

Mihai-Bogdan Iovu • Florina Pop •

Sergiu-Lucian Raiu • Maria Roth • Corina Voicu

Rezultantele adolescenței

O viziune longitudinală

Presa Universitară Clujeană

2016

Finanțator: CNCS-UEFISCDI

Cartea cuprinde lucrări bazate pe cercetarea:

Rezultantele adolescenței. O viziune longitudinală privind influențele contextului social asupra tranzițiilor de success către viața adultă.

Cod proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0543; Cod contract: 233/5.10.2011

Coordonator științific: Prof. univ. dr. Maria Roth

Manager proiect: Conf. univ. dr. Teodor Paul Hărăguș

CUPRINS

PARTEA I DESCRIEREA PROIECTULUI

Maria Roth (coord.)	
Rezultatentele adolescenței. Introducere.....	9
Paul-Teodor Hărăguș, Sergiu-Lucian Raiu	
Metodologie	21

PARTEA A II-A ANALIZE DESCRIPTIVE

Ágnes Dávid-Kacsó, Mihai-Bogdan Iovu	
Atitudini și relații ale adolescenților și tinerilor	37
Bernáth-Vincze Anna Emese	
Sănătatea mintală la intersecția factorilor sociali.....	55
Cristina Faludi	
Relațiile romantice și comportamentul sexual	71
Sergiu-Lucian Raiu	
Experiențele de muncă ale tinerilor	85
Florina Pop	
Procesul tranziției la viața de adult în condiții de marginalizare. Studiu calitativ	91

PARTEA A III-A STUDII DESPRE ADOLESCENȚI ȘI TINERI

Mihai-Bogdan Iovu	
Planuri și așteptări privind viitorul	107
Ágnes Dávid-Kacsó	
Drumul liceenilor spre învățământul superior. Predictorii și modele.....	113
Bernáth Vincze Anna Emese	
Fericirea subiectivă și satisfacția cu viața	139
Maria Roth, Sergiu-Lucian Raiu, Mihai-Bogdan Iovu, Corina Voicu	
Violența, sănătatea mintală și comportamentele de risc.....	155
Sergiu-Lucian Raiu	
Politici europene și naționale privind tinerii și civismul acestora	167

PARTEA I

DESCRIEREA PROIECTULUI

REZULTATENLE ADOLESCENȚEI. INTRODUCERE

Mari Roth (coord.)

DESCRIEREA CERCETĂRII

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială prin Departamentul de Asistență Socială, a desfășurat o cercetare națională privind viața și proiectele de viitor ale tinerilor în cadrul Proiectului „*Rezultatele adolescenței. O perspectivă longitudinală privind influențele contextului social asupra tranzițiilor de succes către viața adultă*”, proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0543, finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice. Proiectul și-a propus un studiu longitudinal (după cunoștințele noastre primul studiu de acest tip din România) privind tranziția adolescenților spre statutul de adult tânăr, precum și identificarea și analiza factorilor demografici, legați de vecinătate și venituri, analiza relațiilor cu părinții, prietenii și profesorii și a acelor contexte sociale (educaționale, familiale, servicii) care aduc beneficii în tranziția cu succes a adolescenților spre statutul de adult tânăr. De asemenea, am avut în vedere surprinderea modului în care acești determinanți sociali interacționează cu trăsăturile individuale și evenimentele de viață mai importante (dragostea, schimbarea școlii, absolvirea școlii, începerea muncii, voluntariatul, graviditatea, parentalitatea etc.). Cercetarea s-a desfășurat în două etape: 1. când tinerii au fost în ultimul an de liceu și 2. la doi ani după absolvirea liceului. Rezultatele acestei cercetări contribuie la cunoașterea modului în care tinerii își văd șansele și problemele de viață, ceea ce sperăm să modifice modalitatea în care profesioniștii și politicile de tineret răspund la problemele ridicate.

Având în vedere importanța și complexitatea fenomenului tranziției de la adolescență¹ la viața de adult tânăr², din ce în ce mai multe cercetări actuale își construiesc o metodologie de cercetare longitudinală, care să surprindă evoluția riscurilor pentru adaptarea socială a adolescenților în dinamica lor, pentru a putea formula recomandări de intervenție care să urmeze mai îndeaproape specificul problemelor constatate. Ca atare, scopul acestui studiu este acela de a ajuta decidenții politici din România atunci când se raportează la problemele tinerilor cu o abordare bazată pe dovezi.

Cercetarea prezentată în această carte oferă o viziune bazată pe date asupra problemelor adolescenților și ale adulților tineri. Am avut ca scop să contribuim la înțelegerea cadrului social și a mecanismelor psihologice și psiho-sociale prin care unii tineri reușesc să traverseze cu succes perioada de înaintare spre vârsta adultă, iar

¹ Circumscrișă de APA (2002) ca perioadă de vârstă între 10 și 21 ani

² Circumscrișă de A. Rae Simpson (2008), ca perioadă de vârstă între 18 și 22/25 de ani Young Adult Development Project

alții au mai puțin succes și se implică în comportamente de risc. Această perspectivă pornește de la *teoria cursului vieții*, care recunoaște că modul în care comportamentele tinerilor de astăzi precum debutul în muncă, continuarea educației, implicarea într-o relație intimă, a se căsători și a deveni părinte, sunt influențate de un eveniment de viață anterioare, în cazul nostru cele din perioada adolescenței. De asemenea, perspectiva cursului vieții ia în considerare modul în care planurile și opțiunile tinerilor sunt influențate de relațiile individuale, cu grupul de prieteni și familiale, dar și de contextul social mai larg (caracteristici ale comunității și ale societății), cum ar fi inegalitățile economice sau oportunități de viață în contexte diferite.

OBIECTIVE:

- 1) Pornind de la modelul teoretic interacționist-ecologic, precum și cel al perspectivei cursului vieții, am analizat efectul evenimentelor cursului vieții dar și efectul factorilor de risc și reziliență pentru proiectarea unui model explicativ-integrativ;
- 2) Prin studierea factorilor explicativi ai contextului social în raport cu factorii individuali psihologici ne-am propus să identificăm factorii individuali referitori la activismul adolescenților care sunt suficient de puternici pentru a depăși contexte dezavantajoase, dar, de asemenea și contextele sociale și evenimentele de viață care restrâng dezvoltarea potențialului indivizilor;
- 3) Am căutat să identificăm markerii mecanismelor de coping și dezvoltare care fac diferența între adolescenții aflați în situații de risc și adolescenții care înregistrează succes în perioada analizată, respectiv dintre adolescenți dependenți de adulți și adulții tineri autonomi;
- 4) prin explorarea factorilor de sănătate mintală care circumscriu capacitatea de a face față adversităților, am investigat rolul stimei de sine, optimismului și planurilor de viitor în preajma intrării cu succes în viața adultă;
- 5) prin identificarea contextelor, evenimentelor și a factorilor demografici care acționează ca factori de risc și prin evaluarea efectului lor (de exemplu excluderea socială și experiențele de violență) am testat diferite modele explicative care sperăm să stea la baza unor politici sociale de tip corectiv.
- 6) Având în vedere specificul de vârstă, am acordat o atenție deosebită relațiilor sociale, intimității și sexualității, precum și tranziției de la școală la muncă și de la liceu către studiile superioare.

Obiectivele și analizele pe care le-am desfășurat au reușit să scoată în evidență variatele trasee de dezvoltare parcurse de respondenții adolescenți din eșantionul nostru național, respectiv de tinerii care au participat în al doilea val al cercetării. Așa cum arată Billari și Wilson (2001), trasee foarte diferite pot conduce spre aceleași rezultate.

FUNDAMENTAREA TEORETICĂ A CERCETĂRII

În România, schimbările din ultimii 25 de ani au modificat datele demografice în privința vârstei medii pentru prima căsătorie, vârstei de terminare a studiilor sau de angajare în muncă. Rata celor din grupa de vârstă de 18–24 de ani care nu au absolvit educația obligatorie este de aproape 1 din 5 (17%, și aproape 50% dintre adolescenții absolvenți de liceu nu reușesc să treacă examenul de bacalaureat (Abraham, 2013). Vârsta medie la prima căsătorie a crescut progresiv de la 25 de ani în 1990, la 29,9 ani în 2013, iar vârsta medie de a deveni mamă a crescut de asemenea de la 22 de ani cum era în 1990, la 26,5 ani în 2013. Dacă acum trei decenii jumătate dintre tinerii bărbați care părăseau domiciliul părintesc erau sub 24 de ani, acum acest procentaj este atins doar la 26 de ani (Mureșan, 2012). În România, în 2014 rata șomajului la tineri (15–24 ani) era de 24%, aproape de patru ori mai înaltă decât la adulții peste această vârstă (Eurostat, 2015).

Sociologia cursului vieții explică modul în care cursul vieții unei persoane este rezultatul constrângerilor și oportunităților condiționate de instituții și structura socială (Diewald și Mayer, 2009). Experiențele legate de evenimentele de viață depind de vârsta la care acestea apar – ceea ce se numește principiul sincronizării (timing) (Settersten, 2009). Abilitățile, caracterul și acțiunile unei persoane – capacitatea ei de autoreprezentare (agency) – influențează traiectoria vieții și creează posibilitatea de a depăși calea definită de structurile sociale. Structura are tendința de a standardiza cursul vieții, factorii individuali, din contra, tind spre individualizare și varietate (Settersten și Gannon, 2005). Căile atipice pot fi considerate riscante, crescând gradul de vulnerabilitate al indivizilor în drumul lor prin instituțiile sociale (Settersten, 2009). De exemplu, sarcinile apărute în adolescență duc la dezavantaje în viața adultă, ceea ce se asociază cu probabilitatea mai mare ca femeile din România care nasc în timpul adolescenței să prezinte un nivel de educație mai scăzut, să fie fără loc de muncă și să aibă venituri semnificativ mai reduse decât femeile care devin mame la o vârstă mai matură (Hărăguș, 2010). Factorii de risc cel mai frecvent studiați în cadrul perspectivei cursului vieții sunt: apariția unor îmbolnăviri, boala psihică a unuia dintre părinți, violența în familie, divorțul părinților, condițiile socio-economice precare, și evenimentele de viață adverse (Schoon, 2006). Factorii de risc se întăresc reciproc și cresc probabilitatea apariției unor consecințe negative în cursul vieții (Schoon și Bynner, 2003).

Recunoscând o formă specifică de auto-reprezentare, reziliența înseamnă adaptarea cu succes a indivizilor în ciuda adversității semnificative, ceea ce conduce la îndeplinirea corespunzătoare a sarcinilor de dezvoltare în prezența factorilor de risc biologici, psihologici sau socio-economici (Schoon și Bynner, 2003).

INDICATORI AI SUCCESULUI TRANZIȚIEI CĂTRE VÂRSTA ADULTĂ

Aria de cercetare în documentarea noastră a vizat indicatorii succesului tranziției, necesari pentru stabilirea unor indicii la care să ne putem raporta. Adolescența realizată cu succes poate fi văzută ca și „îndeplinirea acelor sarcini de dezvoltare individuale care pregătesc persoana să devină un adult productiv, sănătos, care

funcționează bine” (Elliot et al., 2006: 58). Toate acestea înseamnă un nivel minim de competență personală, eficiență personală, abilități sociale, bunăstare personală, capacitate de intimitate și relații sociale, angajament la valorile convenționale, capacitatea de a gândi și acționa într-un mod moral, precum și un stil de viață sănătos (Murasko, 2007; Dinca, 2004) și evitarea comportamentelor problematice. Realizarea cu succes a sarcinilor de dezvoltare este rezultatul interacțiunii dintre factorii interni și contextuali. Thornberry și colaboratorii (2004) au arătat că participarea la comportamente delincvente scade șansa unei perioade de adult atinse cu succes și crește șansa implicării în alte comportamente de risc, cum ar fi relațiile sexuale timpurii și consumul de droguri. În urma documentării privind criteriile de succes, concludem următoarele aspecte pe care le-am luat în considerare:

1. pregătit pentru o carieră productivă;
2. educat în mod eficient pentru viață;
3. a se simți pe drumul cel bun din punct de vedere profesional;
4. sănătos din punct de vedere fizic, mental, emoțional;
5. a se simți în general fericit;
6. a avea sănătate fizică și mintală;
7. a avea un stil de viață sănătos;
8. capacitate de a-și purta singur de grijă;
9. lipsa de probleme în general;
10. a avea câțiva prieteni buni;
11. a avea suport social din partea familiei și a celor apropiați;
12. a fi capabil să întrețină relații intime de durată;
13. a fi participant activ la viața civică;
14. a fi pregătit pentru a deveni părinte;
15. a ști cine este și ce vrea să devină (după Schorr și Marchand, 2007).

O altă arie de cercetare vizează indicatorii sănătății mentale și ai bunăstării. Care sunt componentele sănătății mentale, a stării de bine și a adaptării pozitive studiate de noi? Din perspectiva psihologiei, (Taylor și Sherman, 2004) s-au stabilit următoarele criterii:

1. Percepția nerealist de pozitivă despre sine, asupra controlului personal și a evenimentelor ce se vor petrece în viitor;
2. Starea de bine subiectivă sau fericire subiectivă;
3. Capacitatea de a se relaționa eficient cu alții și capacitatea de a avea grijă de alți;
4. Capacitatea de a se angaja în activități productive cu sens pentru individ;
5. Capacitatea de a dezvolta strategii eficiente de colaborare cu mediul pentru a putea trece de încercările vieții.

ABORDĂRI ALE TRANZIȚIEI DE LA ADOLESCENȚĂ LA VÂRSTA ADULTĂ

În *literatura de specialitate tradițională*, așa cum am arătat mai sus, cele mai multe cercetări referitoare la dobândirea maturității au pus în evidență cinci criterii centrale ale maturității (pe care le denumim indicatori tradiționali ai vârstei adulte):

1. *absolvirea unei școli*;
2. *angajarea în muncă*;
3. *părăsirea căminului părintesc*;
4. *stabilirea unei gospodării independente*;
5. *căsătoria și procrearea* (Settersten și Ray 2010).

Literatura de specialitate contemporană indică o schimbare privind indicatorii vârstei adulte. Rezultatele unor serii de studii indică că tranziția de la adolescență la vârsta adultă este caracterizată de o mare variabilitate în ceea ce privește ordinea și sincronizarea evenimentelor la nivelul indicatorilor. Obiectivul central al cercetării noastre fiind studierea rezultatelor adolescenței, am considerat necesară documentarea privind schimbările ce s-au produs și au avut impact asupra tranziției de la adolescență la vârsta adultă. Majoritatea cercetărilor care aduc dovezi în această privință au fost realizate în SUA și Canada și indică în general că tinerii adulți se căsătoresc, devin independenți, devin părinți și termină școala, respectiv se angajează mult mai târziu decât cum era obișnuit în generațiile precedente (Shanahan, 2000; Furstenberg 2002; Furstenberg, Kennedy, McLoyd, Rumbaut, și Settersten, 2004; Fussell și Furstenberg, 2005, Billari și Wilson 2001; Blossfeld et al. 2005; Chisholm și Kovacheva 2002; Corijn și Klijsing 2001; Shavit și Mueller 1998). Mai mult decât atât studiile arată că aceste roluri sunt instabile și reversibile (Goldscheider și Goldscheider, 1999). Pe de altă parte aceste studii arată că tinerii cu vârste cuprinse între 18–28 de ani consideră rolurile de tranziții clasice neimportante în vederea definirii vârstei adulte, în schimb conferă importanță crescută criteriilor individuale ca și responsabilitatea sau independența (Arnett, 1997, 1998, 2003, 2004; Côté, 2000, 2002; Arnett și Galambos, 2003). Arnett (2000) a propus, cu această ocazie, o redefinire a etapelor vieții și introducerea unei noi etape de vârste – denumite „*emerging adulthood*” (tradus de noi: etapa pre-adultă, vârsta adultă precoce sau adultul emergent), situată în intervalul de vârstă 18–25 de ani (Arnett, 2000, p. 470). Potrivit modelului, tinerii de azi între 18–25 de ani nu sunt nici adolescenți, nici adulți, ci mai degrabă „adulți în curs de dezvoltare”. Conform teoriei lui Arnett, această etapă se caracterizează prin anumite caracteristici distincte de alte vârste. Aceste caracteristici distincte sunt următoarele:

1. *senzație intermediară* între a fi adult și nu;
2. *explorarea identității* (în mod specific ceea ce privește dimensiunea de relații și carieră);
3. *egocentrismul* (focusarea pe sine, manifestându-se prin lipsa responsabilităților și obligațiilor față de alți);

4. *instabilitatea* (care se manifestă prin schimbarea frecventă a domiciliului, a școlii, a locului de muncă și a partenerilor de viață);
5. *vârsta posibilităților* (caracterizată de un optimism aparte, orientări multidirecționale).

Arnett (2004), recunoaște că aceste caracteristici nu sunt în mod obligatoriu universale ci pot varia în funcție de contextul cultural și social manifestându-se doar în anumite condiții (Arnett, 2004, p. 21). Totuși criteriile maturității identificate (Arnett, 1998, 2004), apar la o mare varietate de națiuni și culturi, de exemplu, în Brazilia (Raffaelli et al., 2007), China (Nelson, Badger, și Wu, 2004), Israel (Sulimani, Benbenishty, 2011, Mayseless și Scharf, 2003), Argentina (Facio și Micocci, 2003), Canada (Cheah și Nelson, 2004). În Europa de Est au fost realizate studii referitoare la vârsta adultă precoce în Republica Cehă (Macek, Bejcek, și Vanícková, 2007), Finlanda, (Salmela-Aro, Kiuru Nurmi Eerola, 2011), Franța (Robette, 2010). În România au fost realizate două studii cu acest subiect, studiul lui Nelson (2009) care a vizat optimismul și imaginea de viitor a tinerilor (*emerging adults*) respectiv studiul lui Negru, Subțirică și Opre (2011) care au studiat diferențele între studenți și angajați privind percepția și rolurile maturității. Rezultatele acestor studii arată spre o asemănare între națiuni referitor la indicatorii vârstei adulte și anume:

1. independență și autonomie (de exemplu, asumarea consecințelor comportamentelor proprii, independență financiară);
2. implicare în relație de cuplu de durată;
3. conformare la normele sociale (de exemplu, a fi responsabil în trafic, a evita actele de delicvență, evitarea comportamentelor de risc).
4. abilitatea de a întemeia o familie.

Factorii studiați (factori de risc, factori de protecție, imaginea de viitor, sănătatea mintală) sunt analizați și interpretați în contextul schimbărilor sociale din perioada contemporană, mai ales cele care privesc importanța participării la educația pentru carieră și participarea la viața socială și pe piața muncii. Cu toate că există similități demografice, este foarte probabil ca tinerii din România să se manifeste diferit față de tinerii americani sau vest-europeni.

De asemenea, considerăm important să examinăm discrepanțele între percepția indicatorilor tranziției către viața de adult, planurile de viitor ale tinerilor și rolurile realizate de tineri, de aceea ne-a preocupat analiza consecințele acestor discrepanțe la nivel psihologic și social. Luând în considerare criticile la adresa teoriei contemporane a tranziției la vârsta de adult, putem concluziona că definirea maturității variază în funcție de trăirile subiective asociate condiției sociale și exercitării unor funcții sociale. În consecință, în studiul nostru am luat în considerare atât factorii demografici și pe cei sociali, cât și pe cei individuali.

PARTICIPAREA TINERILOR LA PIAȚA MUNCII

Printre problemele identificate în Planul Național de Dezvoltare 2007–2013 privind incluziunea socială a tinerilor e menționată și absența studiilor sistematice de prospectare și prognozare a pieței muncii și insuficienta dezvoltare a sistemelor de monitorizare a inserției absolvenților (Pop et al., 2010). În ultimii ani, în România au avut loc cercetări³ privind monitorizarea inserției pe piața muncii a absolvenților din instituțiile de învățământ superior de stat și particulare, din patru promoții 2005, 2006 și 2009, 2010 (UEFISCDI, 2005–2009). Conform acestui studiu, tinerii investigați încep să-și caute de lucru după absolvire (45,3% dintre absolvenții anului 2005 și 2009 au declarat acest lucru), însă în ultimii ani tot mai mulți studenți încep să-și caute un loc de muncă înainte de absolvire.

Date similare privind dificultățile de angajare a tinerilor pe locuri de muncă în domeniul lor de interes și de calificare au reieșit și din cercetarea noastră, dar ele au fost publicate în alte volume (Raiu, 2015 și 2016).

Un raport recent al Comisiei Europene (CE, 2013) arată că în România există o corelare bună a sistemului educațional cu piața muncii la nivel vertical, în sensul în care se înregistrează ponderi scăzute comparativ cu țările europene ale angajaților supra-calificați sau sub-calificați în raport cu cerințele locului de muncă, dar se înregistrează cea mai scăzută corelare orizontală, cu alte cuvinte există ponderi ridicate de absolvenți care lucrează în alte domenii decât cele pentru care s-au pregătit. Conform țințelor asumate de România până în anul 2020, procentul de angajați cu vârste între 20 și 34 de ani absolvenți în ultimii trei ani ai sistemului de educație și formare profesională ar trebui să fie de cel puțin 82,0%. Cele mai recente date statistice disponibile pentru anul 2011 indică un procent de 70,1% (DOCIS, 2010). Aproape două treimi dintre studenți cred că oferta educațională a facultății corespunde cu cerințele de pe piața muncii. Datele Barometrului de Tineret 2012 indică faptul că pe ansamblul populației de tineri doar 18,0% consideră că școala răspunde nevoilor pieței muncii (MTS, 2013).

Din cercetările noastre a reieșit că fenomenul întârzierii trecerii la vârsta adultă este o realitate și pentru România, deși criteriile după care înțeleg adolescenții maturitatea în România și alte state ale lumii este ușor diferit (Roth et al., 2012).

Analizele efectuate au relevat că există interacțiuni multiple între domeniile în care adolescenții și tinerii sunt implicați. Astfel, tinerii care au debutat în câmpul muncii plănuiesc în proporție mai mare să se căsătorească, sau să trăiască în relații de parteneriat, și chiar să dea naștere unor copii. Chiar dacă stima de sine nu este printre trăsăturile care pot prezice implicarea timpurie în muncă, cei care au o stimă de sine scăzută au și un nivel mai scăzut de angajare. Adolescenți cu suport social mai puternic din partea colegilor de vârstă, dar și cei cu suport familial mai scăzut par să își elaboreze un plan de carieră mai consistent (Iovu, 2013, 2014).

³ Proiectul *Absolvenți pe Piața Muncii* (APM) este cofinanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013 și implementat de Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării în parteneriat cu Centrul Internațional pentru Cercetare în Învățământul Superior (INCHER), Universitatea din Kassel, Germania.

Pe lângă importanța planurilor de viață pentru o tranziție de succes, din cercetările desfășurate a reieșit că mobilizarea unor resurse interne se asociază cu orientarea spre viitor. Inegalitățile în domeniul sănătății mintale și bunăstării psihice sunt dependente de situația socio-economică, mai precis de sărăcie, dar și de lipsa resurselor pozitive interne (satisfacția cu viața și fericirea subiectivă) (Vincze et al., 2013). Resursele pozitive acumulate în adolescență conduc prin intermediul stimei de sine, optimismului și chiar prin iluziile pozitive la bunăstarea psihologică a tinerilor adulți. Modelul teoretic desprins este cel al efectelor negative ale deprinderii materiale asupra bunăstării psihologice, indicând nivele scăzute ale indecșilor sănătății pozitive și valori relativ crescute ale stărilor emoționale negative (Vincze et al., 2015).

Recunoașterea naturii dinamice a tranzițiilor multiple pe care le parcurg tinerii adulți este cheia analizei factorilor și rezultatelor parcursului de la adolescență la vârsta adultă. Utilizarea designului longitudinal este esențială în acest proces. Prin construirea unui cadru conceptual comun bazat pe două concepții bine ancorate în studiile longitudinale, anume analiza cursului vieții și concepția developmentalist-interacționist-ecologică, analizele noastre îmbogățesc corpul de cunoștințe despre tranziția către vârsta adultă. Pe baza datelor obținute în cele două valori ale cercetării am descris relațiile persoanei tinere, bunăstarea sa psihologică și sănătatea mintală, mediul său familial și statutul său socio-economic, nivelul de educație și planurile de continuare a studiilor și cele de carieră, angajarea în muncă, sănătatea mintală și fizică, așteptările de viitor, hobbyurile, voluntariatul. Studiind modul în care determinanții sociali interacționează cu capacitatea individului de a-și modela propria viață și de a-și gestiona evenimentele de viață am contribuit cu explicațiile noastre la înțelegerea parcursului vieții și nevoilor tinerilor aflați în procesul de tranziție către viața adultă autonomă. Baza de date și analizele noastre constituie temelia derulării unui studiu longitudinal pe durată lungă care să poată urmări tranziția de la adolescență la viața adultă.

Informații despre proiect <http://www.viitoradult.ro/>

BIBLIOGRAFIE:

- Abraham, D. (coord.); Abraham, A.; Dalu, A. M.; Fierbinteanu, C.; Marcovici, O.; Mitulescu, S.; Plaesu, A.; Sufaru, I. (2013). *Situația adolescenților în România*, Raport UNICEF, <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Studiu-privind-situatia-adolescentilor-din-Romania.pdf> accesat în aprilie 2015.
- Arnett, J. J. (1997). *Young people's conceptions of the transition to adulthood*. Youth & Society, 29, 3–23.
- Arnett, J. J. (1998). *Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context*. Human Development, 41, 295–315.
- Arnett, J. J. (2000). *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. American Psychologist, 55, 469–480.
- Arnett, J. J. (2001). *Conceptions of the Transition to Adulthood: Perspectives from Adolescence Through Midlife*, Journal of Adult Development, 8 (2), 133–143, http://www.jeffreyarnett.com/articles/ARNETT_conceptions_of_the_transition_to_adulthood.pdf, accesat la 28.06.2012.

- Arnett, J. J. (2003). *Conceptions Of The Transition To Adulthood Among Emerging Adults In American Ethnic Groups*, New Directions For Child And Adolescent Development, No. 100.
- Arnett, J. J. și Galambos, N. (2003). *Culture and conceptions of the transition to adulthood*. *New Directions in Child and Adolescent Development*, 100, 91–98.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Billari, F. C. și C. Wilson (2001). *Convergence towards diversity? Cohort dynamics in the transition to adulthood in contemporary western europe*. Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Germany, Working Paper #2001–039 (available at <http://www.demogr.mpg.de>).
- Blossfeld, H.-P., Mills, M., Klijzing, E. and Kurz, K. (2005). *Globalization, Uncertainty and Youth in Society*. London and New York: Routledge.
- CE (2013). *Employment and Social Developments in Europe*, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/13/st05/st05571-ad09.en13.pdf>, accesat la 20.10.2015.
- Cheah, C. S. L. și Nelson, L. J. (2004). *The role of acculturation in the emerging adulthood of Aboriginal college students*. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 495–507.
- Chisholm, L., și Kovacheva, S. (2002). *Exploring the European youth mosaic: The social situation of young people in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Corijn, M. și Klijzing, E. (eds), 2001. *Transitions to Adulthood in Europe*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Côté, J. E. (2000). *Arrested adulthood: The changing nature of maturity and identity*. NYU , New York.
- Côté, J. E. (2002). *The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined*. *Journal of Youth Studies*, 5(2), 117–134.
- Diewald, M. și Mayer, K. U. (2009). *The sociology of the life course and life span psychology: Integrated paradigm or complementing pathways?*, *Advances in Life Course Research*, 14: 5–14.
- Dincă M. (2004). *Adolecenții într-o societate în schimbare*. Editura Paideia, București
- DOCIS, (2010). *Absolvenții recentți de învățământ superior și integrarea lor pe piața muncii*, București.
- Eurostat (2015). Youth unemployment statistics by country, <https://www.statista.com/statistics/266228/youth-unemployment-rate-in-eu-countries/>, accesat în iunie 2016.
- Facio, A. și Micocci, F. (2003). Emerging adulthood in Argentina. In J. J. Arnett & N. Galambos (Eds.), *New directions in child and adolescent development: Exploring cultural conceptions of the transition to adulthood* (pp. 21–31). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Francesco C. Billari și Chris Wilson, 2001. *"Convergence towards diversity? Cohort dynamics in the transition to adulthood in contemporary Western Europe,"* MPIDR Working Papers WP-2001-039, Max Planck Institute for Demographic Research, Rostock, Germany.
- Furstenberg, F. F., Jr. (Ed.). (2002). *Annals of the American Academy of Political and Social Science: Early adulthood in crossnational perspective*. London: Sage Publications.
- Furstenberg, F. F., Kennedy, S., McLoyd, V. C., Rumbaut, R. G. și Settersten, R. A. (2004). Growing up is harder to do. *Contexts*, 3(3), 33–41.
- Fussell, E. și Furstenberg, F. F. (2005). The transition to adulthood during the twenties century: Race, nativity, and gender. In Settersten, Jr. R. A., Furstenberg, F. F., & Rumbaut, R. G. (Eds.), *On the Frontier of Adulthood: Theory, Research, and Public Policy* (pp. 29–75). The University of Chicago.
- Goldscheider, F. și C. Goldscheider. (1999). *"Changes in Returning Home in the US, 1925–1985."* *Social Forces* 78 (1999), 695–720.

- Hărăguș, P. T. (2010). *Folosirea timpului și distribuția sarcinilor domestice în familia din România*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Iovu, M. B.; Hărăguș, P. T.; Roth, M.; Raiu, S.; Kacso-David, A.; Degi, C.; Faludi, C.; Voicu, C.; Vincze, A. (2013). *Adolescents' Plans for Family Formation*. Preliminary Findings from Romania. *Revista de Asistență Socială*, 3, 131–143.
- Iovu, M. B. (2014). *Adolescents' positive expectations and future worries on their transition to adulthood* în *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 149, 433–437.
- Macek, P., Bejček, J. și Vaníčková, J. (2007). *Contemporary Czech emerging adults: Generation growing up in the period of social changes*. *Journal of Adolescent Research*, 22, 444–474.
- Mayseless, O. & Scharf, M. (2003). *What does it mean to be an Adult? The Israeli Experience*. In J. J. Arnett, N. L. Galambos (Eds.), *New Directions for Child and Adolescent Development* (#100): Exploring cultural conceptions of the transition to adulthood. San Francisco, CA: Wiley, Jossey-Bass.
- MTS, (2013). Ministerul Tineretului și Sportului (2013). *Strategia Națională în domeniul tineretului 2014–2020*, http://www.youthpolicy.org/national/Romania_2014_2020_Draft_Youth_Strategy.pdf, accesat în 13.05.2015.
- Mureșan C. (2012). *Schimbările comportamentului familial în România. O abordare din perspectiva cursului vieții*, Presa Universitară Clujeană.
- Negru, O.; Subțirică, A., și Opre, A. (2011). *The dynamics of aspirations in emerging adulthood*. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 12, 205–210.
- Nelson L., J.; Badger, S., Wu, B. (2004). *The Influence of Culture in Emerging Adulthood: Perspectives of Chinese College Students*, *International Journal of Behavioral Development*, 28 (1), 26–36.
- Nelson, L. J. (2009). *An examination of emerging adulthood in Romanian college students*, *International Journal of Behavioral Development* 2009, 33 (5), 402–411.
- Pop A.; Tănase I.; Daragiu M.; Corad, B.; Iamandi, C.; Neculau, G.; Anton, S. (2010). *Tinerii și incluziunea pe piața muncii: nevoi, așteptări, soluții, obstacole*, http://www.robcc.ro/media/diverse/FINAL_Studiu%20ANBCC%20-%20Tinerii%20si%20incluziunea%20sociala%20pe%20piata%20muncii%20ARIAL%20MARE.pdf, accesat în 12.03.2015.
- Raiu, S. L. (2015). *Work experience of adolescents from Romania*. *Lumen International Scientific Conference – Rethinking Social Action. Core Values RSACV*. Medimond Monduzzi International Proceedings, ISBN 978-88-7587-725-5.
- Raiu, S. L. (2016). *Adultul emergent în România: tranziția de la școală la muncă*. Presa Universitară Clujeană (în curs de publicare).
- Raffaelli, M., Koller, S. H. și de Moraes, N. A. (2007a). *Assessing the development of Brazilian street youth*. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 2, 154–164.
- Robette, N. (2010). *The diversity of pathways to adulthood in France: Evidence from a holistic approach*. *Advance in Life Course Research*, 15(2/3), 89–96.
Doi:10.1016/j.alcr.2010.04.002.
- Roth, M.; Kacso-David, A.; Iovu, M. B.; Bernath-Vincze, A.; Hărăguș, P. T.; Degi, Cs.; Voicu, C.; Faludi, C. (2012). *Outcomes of Adolescence*, *International Conference on Education, Educational Psychology, ICEEPSY 10–13 Oct 2012*, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Volume 69, pp. 959–1964.
- Salmela-Aro, K.; Kiuru, N.; Nurmi, J.-E., și Eerola, M. (2011). *Mapping pathways to adulthood among Finnish university students: Sequences, patterns and variations of family- and work-related roles*. *Advances in Life Course Research*, 16 (1), 25–41.
doi:10.1016/j.alcr.2011.01.003
- Schoon, I. & Bynner, J. (2003). *Risk and resilience in the life course: Implications for interventions and social policies*. *Journal of Youth Studies*, 6(1), 21–31.

- Schorr, L. B.; Marchand, V. (2007). *Pathway to the Prevention of Child Abuse and Neglect*
<http://www.childsworld.ca.gov/res/pdf/Pathway.pdf>
- Settersten, Jr., R. A.; Furstenberg, F. F. și Rumbaut, R. G. (2005). On the frontier of adulthood: theory, research, and public policy. Chicago: University of Chicago Press.
- Settersten, R. A. Jr. (2009). *It takes two to tango: The (un)easy dance between life-course psychology and life-span psychology*, *Advances in Life Course Research*, 14: 74–81.
- Settersten, R. A.; Gannon, L. (2005). *Structure, agency, and the space between: On the challenges and contradictions of a blended view of the life course*. In R. Levy; P. Ghisletta, J. Le Goff, D. Spini, și E. Widmer (Eds.), *Towards an interdisciplinary perspective on the life course* (pp.35–55). Amsterdam, the Netherlands: Elsevier JAI.
- Settersten RA Jr.; Ray B. (2010). *What's going on with young people today? The long and twisting path to adulthood*. *The Future of Children*, 20(1):19–41,
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK184354/>
- Shanahan, M. J. (2000). Pathways to Adulthood in Changing Societies Variability and Mechanisms in Life Course. *Annual Review of Sociology*, 26: 667–692.
- Shavit, Y. & Mueller, W. (Eds) (1998) *From School to Work: a comparative study of educational qualifications and occupational destinations* (Oxford, Clarendon Press).
- Simpson, Rae A. (2008). *Young Adult Development Project*, <http://hrweb.mit.edu/worklife/youngadult/>, accesat la 5.02.2012
- Sulimani-Aidan, Y., & Benbenishty, R. (2011). Future expectations of adolescents in residential care in Israel. *Children and Youth Service Review*, 41, 1134–1141.
- Taylor, S. E.; Sherman, D. K.; Kim, H. S.; Jarcho, J.; Takagi, K. și Dunagan, M. S. (2004). Culture and social support: Who seeks it and why? *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 354–362.
- Thornberry, T. P. (Ed.). (2004). *Developmental theories of crime and delinquency*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- UEFISCDI, (2006–2010). *Raport Implementarea studiului de monitorizare a inserției pe piața muncii a absolvenților din învățământul superior (promoțiile 2006 și 2010)*,
<http://www.absolvent-univ.ro/UserFiles/File/rezultate/APM-Raport-2006-2010-final.pdf>, accesat la data de 6.07.2015.
- UEFISCDI, (2005–2009). *Raport final – Rezultatele implementării studiului de monitorizare a inserției pe piața muncii a absolvenților din învățământul superior (promoțiile 2005 și 2009)*,
http://www.absolvent-univ.ro/UserFiles/File/rezultate/APM-Raport_final-2005_2009.pdf accesat la data de 5.07.2015.
- Vincze, A. E.; Dégi, Cs.; Roth, M.; Hărăguș, T., P. (2013). A Nationwide Study of Mental Health and Social Support among Romanian Adolescents Transitioning to Adulthood. *Transylvanian Journal of Psychology*, XIV (1), 93–122.
<http://epsz.pszichologia.psiedu.ubbcluj.ro/archive/120136.pdf>
- Vincze, A. E.; Roth, M.; Hărăguș, T. P. (2015). Predictive Factors for Subjective Happiness and Satisfaction with Life in Romanian Young Adults. *The European Health Psychologist* 17 (Suppl). <http://www.ehps.net/ehp/index.php/contents/article/view/1258>

METODOLOGIE

Paul-Teodor Hărăguș, Sergiu-Lucian Raiu

Designul de cercetare a fost astfel construit ca el să urmărească evoluția în timp a factorilor de risc și factorilor de suport și efectul unor evenimente de viață adesea studiați în cadrul perspectivei cursului vieții (evenimente de boală și violența în familie, divorțul părinților, condiții socio-economice precare, evenimente de viață adverse și altele) (Schoon, 2006). Factorii se influențează și se întăresc reciproc și pot crește sau scade probabilitatea apariției unor consecințe negative în cursul vieții. Referitor la factorii care favorizează reziliența, Masten (2004) propunea următorii: statutul socio-economic ridicat, funcționarea intelectuală, suportul social, motivația, capitalul personal. Pentru a obține un profil al factorilor de risc și reziliență de-a lungul acestui studiu longitudinal am urmărit: succesul și performanțele educaționale, influența mediul familial, riscurile datorate nivelului socio-economic scăzut, dar și resursele psihologice și orientarea de viitor a respondenților.

INSTRUMENTUL DE CERCETARE

Principalul instrument de cercetare a constat din aplicarea a două chestionare autoadministrate de către respondenți în două valuri, la interval de doi ani, care au avut un corp comun de întrebări, pentru comparabilitate. Organizarea instrumentului de cercetare urmărește îndeaproape aspectele discutate în capitolul teoretic. Pentru a surprinde interacțiunea factorilor demografici, familiali, orientarea spre carieră, de sănătatea mintală și fizică, comportamentele de risc, petrecerea timpului liber și civismul, factorii atitudinali (sexualitate, planuri de viitor) am grupat întrebările în următoarele secțiuni:

1. Având în vedere importanța pregătirii profesionale și a orientării academice a tinerilor pentru prezenta cercetare, în elaborarea instrumentului am pornit de la chestionarul SSP (School Success Profile, elaborat de G. Bowen și J. Richman) tradus prin „Scala Socială a Succesului Școlar” (M. Roth et al., 2009). Acest instrument a fost adaptat în cadrul proiectului Diagnosticul social al performanței școlare⁴. Din chestionarul amintit au fost preluate și adaptate secțiunile: (A) *Despre școală*, (B) *Despre vecinătate*, (C) *Despre prieteni*, (D) *Despre familie*, (F) *Despre sănătate* (F1-F9, F14, 15). Am adăugat secțiunea de activități extrașcolare – (H) *Muncă, voluntariat, alte activități*.

⁴ Proiect cu finanțare CNMP, PNII, 91063: *Diagnosticul social al performanței școlare prin scala socială a succesului școlar și proiectarea unor metode de intervenție validate prin cercetare*.

La secțiunea *Despre familie (D)* am inclus întrebări despre evaluarea situației socio-economice a familiei pe care-am operaționalizat-o într-o scală de *deprivare materială*. Această scală urmărește identificarea adolescenților și tinerilor cu situație materială dificilă care conform literaturii de specialitate afectează viața de familie și viața socială deopotrivă (Giddens, 2006). Pentru *această scală am preluat scala de evaluare a ratei de sărăcie* utilizat de EUROSTAT (2012) pentru a măsura numărul de persoane ale căror condiții de trai sunt grav afectate de lipsa resurselor. Rata lipsurilor materiale severe reprezintă proporția persoanelor care trăiesc în gospodării și care nu își pot permite cel puțin 4 din următoarele 9 resurse:

1. plata ratei la chirie, a creditului ipotecar sau a diverselor cumpărături făcute pe credit sau la alte împrumuturi;
2. plecare în concediu cel puțin o săptămână pe an;
3. consum de carne, pui sau pește, sau echivalentul vegetarian odată la două zile;
4. cheltuieli financiare neașteptate;
5. telefon mobil (inclusiv cel de serviciu) și sau telefon fix;
6. televizor, LED, LCD, plasmă de mari dimensiuni;
7. mașină de spălat neautomată/automată;
8. autoturism;
9. suficientă căldură în casă.

Pentru factorul *deprivare materială*, am calculat o medie a scorurilor date de respondenți în primul val de cercetare la acești 9 itemi, cu mențiunea că factorul patru a fost înlocuit cu itemii: plata facturilor la lumină, apă, gaze, telefon, internet, TV, cablu.

2. Secțiunea factorilor de risc (*G*) *Alcool, droguri*, a cuprins itemi preluați și adaptați din chestionarele ESPAD (<http://espad.org/>) și Barometrul Adolescenței (2009), respectiv din studii anterioare pe tineri și adolescenți ale ANA (Agenției Naționale Antidrog, 2008).
3. În elaborarea secțiunii (*E*) *Sexualitate și contracepție* am sintetizat itemi preluați și adaptați din următoarele chestionare și scale: Chestionarul privind comportamentul sexual al studenților (2002); Chestionarul Absolvenții de liceu – valori și stil de viață (2009); Chestionarul Sănătății Reprodusei (2004); Maryland Adolescent Development In Context Study (MADICS) – secțiunea Romantic Relationships (1998); The Triangular Love Scale (Overbeek et al., 2007); Relationship Assessment Scale (Hendrick, Dicke, & Hendrick, 1998).
4. În elaborarea secțiunii (*F*) *Sănătate*, care adună informații despre sănătatea fizică și mintală, scalele existente în SSP au fost completate cu o listă de evenimente semnificative care influențează nivelul de stres trăit de persoană (F11) preluate din chestionarul Generations and Gender Survey (GGS, <http://www.ggp-i.org>).

Indicatorii pozitivi urmăresc resursele psihice pozitive precum Scala de satisfacție cu viața (SWLS, Diener, Emmons, Larsen & Griffin, 1985, traducere aut.) și Scala de Optimism pentru măsurarea *optimismului* (F13.2) au fost utilizați 10 itemi din Scala de optimism LOT-R (Life Orientation Test Revised, Scheier, Carver & Bridges, 1994). Cele două scale sunt deja validate și adaptate la populația română. Cele două scale pentru măsurarea resurselor pozitive au fost alese pentru că au o largă răspândire și au proprietăți psihometrice foarte bune (Schmitt, & Allik, 2005; Carver, Scheier, & Segerstrom, 2010). Afectivitatea negativă ca și factor de risc este evaluată prin scala simptomelor depresive (F9.2), anume varianta scurtă a Scalei de depresie BDI (Beck Depression Inventory, elaborată de Kopp & Foris, 1993). Pentru măsurarea anxietății (F9.3) a fost utilizată scala HADS (Hospital Anxiety and Depression Scale, Zigmond & Snaith, 1994; Snaith, 2003) adaptată pe populația română de Ladea (2005). Aceste scale au fost alese fiindcă au o largă răspândire, au bune proprietăți psihometrice, identifică aspectele multiple ale depresiei și ale anxietății, respectiv gradul de severitate a componentelor afective, cognitive, comportamentale, motivaționale și vegetative, dovedindu-se a avea bune performanțe în depistarea și evaluarea simptomatologiei anxioase și depresive la pacienții cu afecțiuni somatice, psihiatrice, precum și în populația generală de adolescenți și adulți tineri (Storch, Roberti, Roth, 2004; Bjelland, 2002).

Scalele au fost alese deoarece satisfacția cu viața și găsirea sensului vieții sunt considerate componente cheie ale stării de bine și ale sănătății mintale. Scala SWLS are aplicabilitate la o varietate largă de persoane, de la adolescenți la persoane mai în vârstă, cu o varietate extinsă de probleme. Iluziile pozitive sunt indicatori importanți ai sănătății mintale și ai stării de bine (teoria adaptării cognitive) de asemenea sunt considerate resurse pozitive importante. Ele au fost măsurate de Scala de Imagine de sine Iluzorie (S-ISI) (Taylor și Sherman, 2008); controlul iluzoriu a fost măsurat de Illusion of Control Scale (Scala de control iluzoriu) dezvoltată de Kimmel și Kaniasty (1996) și Scala de Optimism Iluzoriu (S-OI) dezvoltată de Weinstein (1980).

5. Itemii referitori la datele demografice incluse în secțiunea (I) *Locuință, Gospodărie* au fost preluați din chestionarul Generations and Gender Survey (GGS, <http://www.ggp-i.org>). Chestionarul a fost conceput pentru a aduna date privind evoluția demografică și factorii sociali explicativi.
6. Secțiunea (J) *Date personale* a fost concepută pe baza unor întrebări standard folosite în Barometrele de Opinie Publică. În urma pilotării chestionarului și a documentării din acest al doilea an al cercetării au mai fost aplicate unele modificări instrumentului. Membrii echipei au căzut de acord ca Scala de markeri ai vârstei adulte (Arnett, 2001) să fie utilizată doar în primul val al cercetării. Având în vedere dificultățile pe care le-am avut în recontactarea elevilor cuprinși în cercetarea anterioară (2009–2010, cu chestionarul SSP), echipa de cercetare a hotărât realizarea formei online a chestionarului, care permite contactarea directă a respondenților atât în prezent cât și în al 2-lea val.

ETAPELE CERCETĂRII

Studii pilot pentru testarea instrumentului de cercetare pentru primul val al studiului

În perioada mai-iunie 2012 a avut loc prima cercetare pilot pentru a verifica funcționalitatea chestionarului. Pe baza contactelor din cercetările noastre anterioare s-a reușit contactarea unui lot de 940 de elevi din clasele a XII-lea din 5 județe (Cluj, Mureș, Covasna, Vâlcea, Timiș) și București. Lotul a fost completat cu alte clase terminale din aceleași licee, sau din licee cu profil similar. S-a aplicat forma tipărită a chestionarului pe un lot pilot de 940 de elevi, cu scopul urmăririi efectelor factorilor sociali și psihologici asupra reușitei școlare, a motivației pentru continuarea studiilor, a încrederii în reușită și a opțiunilor de carieră. Pentru fiecare școală am avut acordul Inspectoratului Școlar Județean, precum și acordul directorului școlii și a diriginților. Am testat un procedeu de lucru deontologic, în care elevilor li s-a asigurat posibilitatea de a refuza completarea chestionarului, iar datele din chestionarele completate au fost tratate respectând confidențialitatea acestora. Cadrele didactice și părinții nu au avut acces la datele elevilor. După eliminarea chestionarelor pentru care procentul itemilor necompletați a fost mai mare de 30%, am obținut un eșantion de 905 elevi. Analizele din această fază s-au referit în primul rând la modul în care elevii din clasele terminale, chiar în ultimele săptămâni ale liceului, se raportează la viitor, această raportare fiind operaționalizată prin dorința lor de a căuta un loc de muncă în următorii 2–3 ani, prin șansele pe care cred că le au pentru a găsi un loc de muncă foarte bun, șansele pe care cred că le au în găsirea unui partener de viață potrivit.

Pentru a aduna date follow-up pentru acest prim studiu, după examenul de Bacalaureat din iulie, am luat legătura din nou cu elevii chestionați în iunie. Temele acestui chestionar scurt s-au axat pe adunarea de informații privind relația dintre performanțele școlare ale elevilor, rezultatul examenului de Bacalaureat și planurile lor educaționale de viitor.

Primul val al studiului

Pornind de la experiențele cercetărilor pilot prezentate mai sus, subiecții cercetării de teren din primul val al cercetării au fost elevii de liceu din clasa a XII-a din școlile din România. Am ales un tip de eșantionare stratificată, aleatoare. Sursa pentru eșantionare au fost datele oficiale ale INS (numărul de elevi înregistrați în unitățile de învățământ în anul 2009–2010, în clasa a IX-a). Primul strat în eșantionare este dat de regiunea de dezvoltare, căreia, pornind de la datele identificate privind numărul elevilor de clasa a XII-a, i s-a atașat un eșantion: Nord-Vest (400), Centru (330), Nord-Est (570), Sud-Est (380), Sud-Muntenia (440), București și Ilfov (280), Sud-Vest (330), Vest (280). Al doilea strat considerat important este județul: 14 județe alese aleator (2 pentru fiecare din cele 7 regiuni), la care am adăugat Bucureștiul și Ilfovul. Așadar, lista județelor în care a fost condusă cercetarea de teren este: Bihor, Sălaj, Sibiu, Covasna, Iași, Bacău, Galați, Constanța, Argeș, Teleorman,

București, Ilfov, Dolj, Vâlcea, Timiș, Caraș- Severin (Vezi Fig. 1). Al treilea strat al eșantionării este mediul de rezidență în care se află școala. Astfel am ținut prin eșantionare 4587 elevi din mediul urban și 413 elevi din mediul rural. Al patrulea strat este profilul clasei și al școlii: 76 clase de profil teoretic, 74 clase de profil industrial, 31 clase de profil economic și 19 clase de alte profile (agricol, silvic, sport, teologic, arte etc). Culegerea datelor a avut loc în perioada octombrie 2012 – februarie 2013. Cercetarea de teren a impus deplasarea membrilor echipei de cercetare în 33 de localități din țară (în cele 18 județe alese), populația finală fiind constituită din 70 de școli, aproximativ 219 clase și 5102 elevi. Din eșantionul inițial am avut un procent de 48% de răspunsuri. Pentru a ne apropia de eșantionul propus am mai folosit un eșantion secundar fiind contactați încă 1509 elevi din județele unde rata de răspuns a fost scăzută (este vorba de CV 27%; DJ 32,42%; VL 31,99%; BC 34,61%). Astfel populația finală acoperită de studiu este de 91 de școli, 346 clase și un număr de 6611 elevi, din care 6061 din mediul urban și 550 din rural. În ceea ce privește profilul claselor, în final s-a ajuns la 136 clase cu profil teoretic, 143 cu profil industrial, 43 cu profil economic și 21 de alte profile.

Fig. 1. Locațiile cercetării

Adunarea datelor on-line, construirea bazei de date și curățirea datelor

Modul de lucru ales a fost următorul: elevilor din eșantion li s-a prezentat proiectul de cercetare (în 10–15 minute), apoi elevii au primit o foaie cu prezentarea proiectului și cu datele de contact ale directorului de proiect și un pix (material promoțional), pe care era trecută adresa site-ului online unde urmau să completeze chestionarul, după care și-au dat acceptul să participe la cercetare, completând o foaie cu

adresa de e-mail și numărul de telefon. Liceenii au fost rugați să acceseze pagina online a instrumentului de cercetare, să își facă un cont și să completeze online chestionarul (www.viitoradult.ro). 132 de liceeni au ales să completeze chestionarul pe loc în varianta clasică (foaie și pix) din diferite motive (lipsa accesului la internet, lipsa adresei de e-mail, alte motive). Au fost contactați telefonic aproximativ 1800 de liceeni, modalitate prin care s-a urmărit întărirea invitației pentru completarea chestionarului, elevilor fiindu-le atrasă atenția asupra detaliilor tehnice privind completarea variantei online a chestionarului. După curățirea bazei de date și eliminarea chestionarelor cu peste 30% din răspunsuri lipsă, s-a ajuns la un eșanșion de 3524 elevi. Baza de date online a permis verificarea modalității de completare a chestionarelor pe parcursul completării chestionarelor de către liceeni. Din punctul de vedere al compoziției pe genuri, 41.8% sunt băieți și 58.2% sunt fete; 57.4% dintre respondenți au declarat că la vârsta de 15 ani au trăit în mediul urban. Ca și componență etnică, 91.6% s-au declarat români și 78.9% ca având religia ortodoxă; 81.7% au avut părinți căsătoriți, care nu au fost separați niciodată; 71 % dintre tații și 62% dintre mamele adolescenților au fost angajați iar 7% dintre tați și 18% dintre mame au fost șomeri, diferența acoperind pe cei care au fost pensionați din diferite motive sau au fost casnici; ambii părinți erau șomeri în 5.9% din familii. Pornind de la definiția Comisiei Europene privind deprivarea materială severă 18.9 % dintre respondenți au putut fi încadrați în această categorie.

TESTAREA INSTRUMENTULUI DE CERCETARE PENTRU AL II-LEA VAL AL STUDIULUI

În scopul pregătirii celui de-al doilea val al cercetării, a avut loc dezvoltarea și pilotarea instrumentului care va fi utilizat în această fază. Instrumentul de cercetare nou realizat și testat a cuprins 8 secțiuni: (A) *Date Personale*, (B) *Gospodărie*, (C) *Educație*, (D) *Despre viitor*, (E) *Sănătate*, (F) *Familie și Relații intime*, (G) *Alcool și droguri*, (H) *Hobby-uri și Voluntariat*. Am păstrat unele întrebări ale chestionarului din valul I dar am adăugat și alte întrebări specifice studenților pentru a identifica factorii motivaționali ai continuării studiilor și alegerii specializării, intenția de continuare a studiilor în celelalte cicluri de învățământ superior sau de participare la cursuri de calificare, specializare sau perfecționare (pentru dezvoltarea competențelor), despre experiența profesională (domeniul, venitul, timpul lucrat, forma de angajare), percepția asupra viitoarei cariere, importanța acordată caracteristicilor maturității (definite de Arnett, 2001), analiza factorilor psihologici (stima de sine, anxietate, depresie, optimism) în urma experienței vieții de student, analiza comportamentelor de risc (droguri, alcool, tutun), a modalităților de petrecere a timpului liber și implicare în activități de voluntariat. Au fost eliminate întrebările referitoare la rezultatele școlare, iar întrebările legate de familia de proveniență au fost modificate în așa fel încât să fie mai relevante pentru situația studenților.

În perioada iunie-iulie 2013 a fost realizată o nouă cercetare de teren, folosind un eșanșion de conveniență pe un lot restrâns de studenți de anul I de la diverse specializări din patru centre universitare din țară: Timișoara, Cluj, București și Petroșani.

În urma promovării proiectului de cercetare am adunat în total un număr de 2256 date de contact de la studenții grupului nostru țintă (număr de telefon și adresă de e-mail) astfel: Timișoara (496 contacte), Cluj (966), București (524), Petroșani (270). Promovarea proiectului s-a făcut în 8 universități: în Timișoara la Universitatea Politehnica, Universitatea de Vest, Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș”; în Cluj-Napoca la Universitatea Tehnică, Universitatea „Babeș-Bolyai”; în București la Academia de Studii Economice (ASE), Universitatea din București și la Universitatea din Petroșani, în toate aceste universități studenții provenind de la facultăți cu diverse specializări: Matematică-Informatică și științe exacte: Geografie, Fizică, Chimie; Litere, Științe Politice și Socio-Umane, Teologie, Sport, Medicină precum și de la specializări tehnice: Ingineria Mediului, Civilă, Electrică și Construcții. Modul de lucru a fost asemănător cu cel folosit în valul I al cercetării. Pentru a obține un număr mai mare de chestionare completate în mod corespunzător, după încheierea sesiunii de examene studenții au fost contactați prin telefon. La finalul perioadei de completare a chestionarului online exportând baza de date online am constatat că avem 859 de răspunsuri, iar în urma curățării bazei de date și a eliminării cazurilor care aveau multe răspunsuri missing a rămas un număr de 277 de respondenți. Rata mare de pierdere înregistrată impune eficientizarea modalității de colectare a datelor și îmbunătățirea strategiei de administrare a eșantionului. A fost alcătuită o nouă bază de date cu acei itemi care erau identici în baza elevilor și în cea a studenților, pentru a putea descrie modul în care elevii și studenții înțeleg procesul de a devenii adult în România, dacă există diferențe în criteriile pe care ei le aleg și pentru a explora modul în care factorii sociali și de risc influențează alegerea criteriilor maturității. Elevii și tinerii contactați și-au dat acceptul să participe la cercetare, după ce li s-a explicat că nu sunt obligați să participe, și se pot retrage în orice moment, fără ca acest lucru să atragă consecințe negative. Cei care au consimțit participarea și-au dat datele de contact: adresa de e-mail și numărul de telefon. Săptămânile următoare adolescenții care au completat chestionarul au fost contactați prin e-mail cu scopul de a menține legătura și a-i pregăti pentru valul II de cercetare din anul 2014.

ADUNAREA DATELOR ÎN AL II-LEA VAL AL CERCETĂRII

Obiectivul realizării celui de al doilea val al cercetării panel a presupus dezvoltarea instrumentului de cercetare și recontactarea respondenților din primul val al studiului longitudinal. În scopul realizării celui de al doilea val al cercetării cantitative a avut loc revizuirea instrumentului de cercetare (a chestionarului inițial), pentru a fi utilizat în această fază la persoanele din eșantion care, după doi ani de la prima evaluare, se regăsesc într-o situație de viață nouă: studiază la universitate, sunt încadrați în muncă, eventual și-au întemeiat o familie proprie, au emigrat sau altele. Instrumentul de cercetare nou realizat cuprinde 8 secțiuni: (A) *Date Personale*, (B) *Familia de origine*, (C) *Educație*, (D) *Piața forței de muncă*, (E) *Sănătate, sănătate psihică și factori de personalitate*, (F) *Familie, Relații intime, Mediul social*, (G) *Despre viitor și (H) Hobby, Voluntariat, Alte activități*. Am adăugat și alte întrebări specifice

celor care au ales să-și continue studiile pentru a identifica factorii motivaționali ai continuării studiilor și alegerii specializării, intenția de continuare a studiilor în celelalte cicluri de învățământ superior sau de participare la cursuri de calificare, specializare sau perfecționare (pentru dezvoltarea competențelor), despre experiența profesională (domeniul, venitul, timpul lucrat, forma de angajare), percepția asupra viitoarei cariere, analiza factorilor psihologici (stima de sine, anxietate, depresie, optimism) în urma experienței vieții de student și a primei experiențe pe piața muncii, analiza comportamentelor de risc (droguri, alcool, tutun), a modalităților de petrecere a timpului liber și implicare în activități de voluntariat. Au fost eliminate întrebările referitoare la rezultatele școlare, iar întrebările legate de familia de proveniență au fost modificate în așa fel încât să fie relevante pentru situația celor care au ales să trăiască independent (studenți și/sau cei care lucrează în altă parte decât locul de domiciliu). Pentru diseminarea rezultatelor proiectului, dar și în vederea utilizării unui canal de comunicare tot mai des folosit de către segmentul de populație tânără, am realizat pe rețeaua de socializare Facebook o pagină a proiectului (www.facebook.com/viitoradult), pe care am promovat-o în rândul tinerilor eșanșionului nostru.

Modalitatea de lucru din al doilea val a fost următoarea: cei 3509 respondenți ai eșanșionului inițial au fost contactați telefonic, reamintindu-li-se angajarea prealabilă pentru a participa în acest studiu longitudinal. Ei au fost invitați să completeze noul chestionar. Ne-am asigurat că ei folosesc același e-mail și se pot conecta la baza de date, respectiv, în cazul celor care aveau o nouă adresă de e-mail, aceasta a fost actualizată în baza noastră de date, și folosită pentru a trimite link-ul către noul instrument. Valul al doilea al cercetării s-a realizat pe două canale principale: calea contactării telefonice directe și pe calea invitației transmise prin Facebook și prin intermediul poștei electronice (e-mail). În urma convorbirilor telefonice notam în foaia de calcul (de pe adresa proiectului de gmail) situația respondentului (dacă e dispus să completeze, dacă are aceeași adresă de e-mail și dacă utilizează Facebook, iar pentru cei care nu au răspuns la telefon am notat motivul pentru care nu au putut fi contactați).

Înainte de recontactarea respondenților din primul val de cercetare am reactualizat aplicația (chestionarul online pentru valul 2) de pe site-ul proiectului și ne-am asigurat de funcționalitatea lui. În acest an al cercetării s-a pus accentul pe păstrarea legăturii cu tinerii intervievați, pentru care a fost pregătită o broșură cu rezultatele cercetării, dar și un link spre site-ul proiectului, de unde puteau descărca pe calculator un document în format pdf cu aceste rezultate (vezi link-ul la p. 185). De mai multe ori pe parcursul anului, tinerii au fost invitați să acceseze site-ul. Cu unii respondenți s-a ținut legătura pentru a primi feed-back cu privire la modul de realizare a broșurii și a site-ului cu rezultatele primului val al studiului, la care au participat în 2012.

În noiembrie 2015, în urma finalizării apelurilor telefonice către toți cei 3509 respondenți ai primului val de cercetare, după ce am terminat de sunat pentru a doua oară la numerele la care inițial nu ne-a răspuns nimeni, am totalizat 1748 de numere de telefon care nu erau valide, astfel că aproape jumătate din tinerii eșanșionului nostru (49,81%) nu au putut fi contactați telefonic. Numărul respondenților

care completaseră chestionarul până în 24 noiembrie 2015 era de 793, deci un procent de doar 23% din lotul inițial. Situația a fost îmbunătățită semnificativ prin contactarea respondenților prin intermediul Facebook-ului, astfel că în februarie 2015 am realizat un eșantion valid de 1509 respondenți.

Tabel 1. Caracteristici socio-demografice ale eșantioanelor în cele două valuri ale studiului

		Val I 2012-2013 (nr)	Val I %	Val II 2014-2015 (nr*)	Val II %	Procente Val II/Val I (%**)
Gen	Fete	2043	58,1	891 (-1152)	59	43,6
	Băieți	1466	41,9	618 (-848)	41	42,1
Mediul de rezidență	Urban	2030	58,4	934 (-1096)	61,9	46,0
	Rural	1445	41,6	575 (-870)	38,1	39,7
Liceu din mediul	urban	2962	85,7	1389 (-1573)	92,4	46,8
	rural	493	14,3	114 (-379)	7,6	23,1
Familie deprivată material		610	19,5	236 (-374)	16,6	38,6
Total		3509		1509		43

Note: * nr. tinerilor mai puțini decât în primul val al studiului.

** procentul tinerilor din totalul eșantionului inițial care au completat chestionarul în al doilea val al studiului.

Primul val (T0) 2012 e format din 3509 liceeni, eșantion reprezentativ la nivel național (liceeni din clase terminale de liceu, vârsta medie 18,06 ani), 58,1% fete, 58,4% fiind tineri din mediul urban. Majoritatea români (91,6%), etnicii maghiari fiind a doua categorie în proporție de 6,5%, restul etnicilor fiind sub 1%. Mare parte ortodocși (79%), urmași de romano-catolici (7,4%), apoi singura confesiune care depășește 100 de pers. fiind cea a neoprotestanților (3,6%).

Al doilea val (T1) dec. 2014 – feb. 2015 are o rată a răspunsurilor de 43% dintre tinerii primului val, vârsta medie 20,04 ani, 59% fete, 61,9% din mediul urban, 97,1% necăsătoriți, 99,1% au absolvit liceul, 90,8% au reușit la BAC, 0,7% sunt părinți (11 pers.), 82,4% continuă studiile după liceu, majoritatea studii universitare (74,8%), 49,4% nu au avut niciun loc de muncă până la momentul completării chestionarului, la doi ani după absolvirea liceului. Majoritatea celor din valul doi sunt români (93,8%), etnici maghiari 5,2%, 0,7% romi, 0,3% altă etnie. Mare parte ortodocși (80,9%), 7,1% romano-catolici, confesiunea protestantă și neoprotestantă având procente similare (3,6% respectiv 3,8%), 3% declarându-se fără religie sau atei.

Mai – Iunie 2012

Testarea instrumentului pentru primul val al cercetării. Un lot de 940 de liceeni din clasele a XII-lea din 5 județe (Cluj, Mureș, Covasna, Vâlcea, Timiș) și București au completat chestionarul (format tipărit) cu scopul urmăririi efectelor factorilor sociali și psihologici asupra reușitei școlare, a motivației pentru continuarea studiilor, a încrederii în reușită și a opțiunilor de carieră.

Iulie 2012

Pentru a aduna date follow-up, după examenul de Bacalaureat am luat legătura (prin intermediul numerelor de telefon) din nou cu liceenii chestionați în mai-iunie, întrebându-i despre rezultatul examenului și ce vor să facă în continuare (interesul pentru educația ulterioară).

Septembrie – Decembrie 2012

Primul val al studiului

Țintind un eșantion național de 5000 de elevi, cercetarea de teren a impus deplasarea membrilor echipei (pentru a face cunoscut proiectul) în 33 de localități din țară (în cele 18 județe alese), populația finală fiind constituită din 70 de școli, aproximativ 219 clase și 5102 elevi. Ulterior tinerii au completat chestionarul online, cercetătorii continuând stimularea liceenilor prin telefon pentru a completa baza de date cu cât mai multe răspunsuri.

Ianuarie – Februarie 2013

Pentru a ne apropia de eșantionul propus, cercetarea de teren a fost prelungită fiind contactați (s-a mers din nou pe teren) încă 1509 elevi din județele unde rata de răspuns a fost scăzută. Astfel populația finală a fost 91 de școli, 346 clase și un număr de 6611 elevi, din care 6061 din mediul urban și 550 din rural. În ceea ce privește profilul claselor, în final s-a ajuns la 136 clase cu profil teoretic, 143 cu profil industrial, 43 cu profil economic și 21 de alte profile.

Baza de date online a permis verificarea modalității de completare a chestionarelor pe parcursul completării chestionarelor de către liceeni.

Martie – Iulie 2014

Testarea instrumentului pentru valul II de cercetare (eșantion de conveniență) pe un lot restrâns de studenți de anul I (diverse specializări din 4 centre universitare: Timișoara, Cluj, București și Petroșani) reușind să adunăm 2256 date de contact. Am inclus Scala Markerilor tranziției la maturitate (Arnett, 2001).

În perioada următoare adolescenții care au completat chestionarul au fost contactați prin e-mail cu scopul de a menține legătura și a-i pregăti pentru valul II de cercetare din anul 2014.

Ianuarie – Noiembrie 2014

Am realizat 66 de interviuri semistructurate pentru înțelegerea barierelor și a resurselor care influențează tranziția tinerilor vulnerabili înspre vârsta adultă, dar și percepția acestora asupra a ceea ce înseamnă rolul de adult.

Februarie – Aprilie 2015

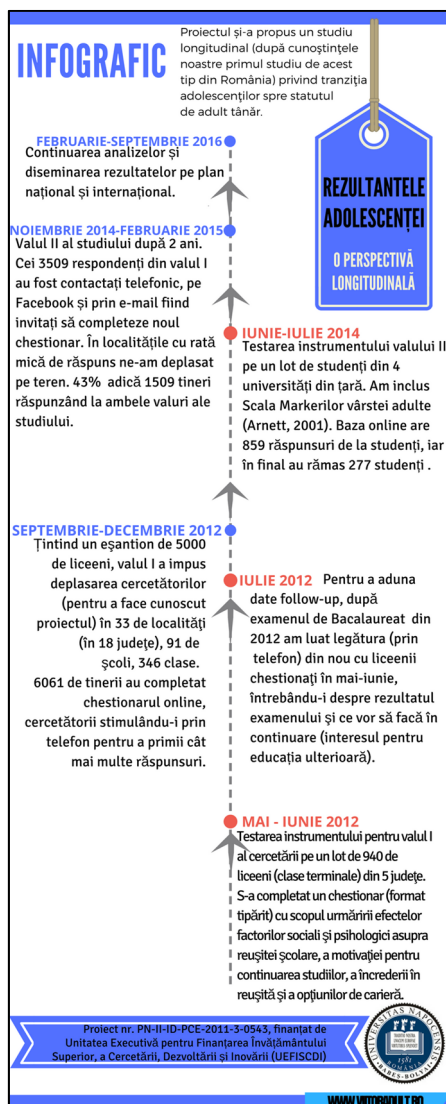
Realizarea a 39 de testimoniale video cu opinii ale unor tineri din Cluj-Napoca privind percepția propriului statut de vârstă și a caracteristicilor maturității. Acestea pot fi vizualizate pe site-ul: <http://www.viitoradult.ro/descrierea-proiectului/>

Noiembrie 2014 – Februarie 2015

Valul II al studiului. Cei 3509 respondenți ai eșantionului inițial au fost contactați telefonic, pe Facebook și prin e-mail fiind invitați să completeze noul chestionar. În localitățile cu rată mică de răspuns ne-am deplasat pe teren.

Februarie 2015 – Septembrie 2016

Continuarea analizelor și diseminarea rezultatelor pe plan național și internațional.

BIBLIOGRAFIE:

- ANA (Agenția Națională Antidrog) (2008) (<http://www.ana.gov.ro/studii/repere-stiintifice-aleconsumului-de-droguri-in-societatearomaneasca.pdf>)
- Bjelland, I. (2002). The validity of the Hospital Anxiety and Depression Scale. An updated literature review. *Journal of Psychosomatic Research*, 52 (2), 69–77.
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review*, 30, 879–889.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Eurostat (2012). Measuring material deprivation in the EU Indicators for the whole population and child-specific indicators, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5853037/KS-RA-12-018-EN.PDF>, accesat la data de 23.05.2012.
- Giddens, A. (2006). Sociologie, București: Editura All.
- GGG (Generations and Gender Survey) <http://www.ggp-i.org>
- Hendrick, S. S. (1988). A Generic Measure of Relationship Satisfaction. *Journal of Marriage and Family*, 50 (1), 93–98.
- Institutului MaxPlanck de Cercetări Demografice din Rostock, Germania: Grupul de cercetare în demografia tinerilor și Universitatea Babeș-Bolyai: Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. (2002) Chestionarul privind comportamentul sexual al studenților.
- Masten, A. S. (2004). Regulatory processes, risk and resilience in adolescent development. *Ann. N. Y. Acad. Sci.* 1021: 310–319
- Ladea, M. (2005) <http://www.e-psihiatrie.ro/articol/validarea-scalei-de-anxietate-si-depresie-hadspe-o-populatie-de-pacienti-psihiatrici-din-tara-noastr-maria-ladea>, accesat 24.11.2011.
- Overbeek, G., Ha, T., Scholte, R., De Kemp, R., Engels, R. C. M. E. (2007). Brief report: Intimacy, passion, and commitment in romantic relationships – Validation of a ‘triangular love scale’ for adolescents. *Journal of Adolescence*, 30, 523–528.
- Hendrick, S. S., Dicke, A., & Hendrick, C. (1998). The relationship assessment scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 137–142
- Rosenberg, M. (1965). Scala Rosenberg. In Perczel F. D., Kiss Zs., Ajtay Gy. (Eds.) (2001) *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*, OPNI, Budapest, 75–78.
- Kopp & Foris (1993). A Beck depresszió skála rövidített változata. In Perczel F. D., Kiss Zs., Ajtay Gy. (Eds.) (2001). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*, OPNI. Budapest, 75–78.
- Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self-esteem). A re-evaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1063–1078.
- Schmitt, D. P., & Allik, J. (2005). Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: Exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 623–642.
- SEC (Sistem de evaluare clinica) – <http://rtscluj.ro/content/view/45/19/>.
- Snaith R. P. (2003). The Hospital Anxiety And Depression Scale. *Health and Quality of Life Outcomes* 1, 29.
- SNSPA și Agenția pentru Strategii Guvernamentale, Chestionarul Absolvenții de liceu – valori și stil de viață (2009). <http://ebookbrowse.com/chestionar-sociologic-barometrul-adolescentei-2009-pdfd108085013>.
- Storch, E. A., Roberti, J. W., Roth, D. A. (2004). Factor structure, concurrent validity, and internal consistency of the Beck Depression Inventory-Second Edition in a sample of college students. *Depression and Anxiety*, 19 (3), 187–9.

- University of Michigan. Maryland Adolescent Development In Context Study (MADICS) (2000). <http://www.rcgd.isr.umich.edu/pgc/>.
- Woolrich R. A., Kennedy P., Tasiemski T. (2006) A preliminary psychometric evaluation of the Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS) in 963 people living with a spinal cord injury. *Psychol Health Med*, 11, 80–90.
- Zigmond A.S, Snaith, R. P. (1994) The HADS: Hospital Anxiety and Depression Scale. Windsor NFER Nelson.
- Zigmond, A.S; Snaith, R. P. (1983). The hospital anxiety and depression scale. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 67 (6), 361–370

PARTEA A II-A

ANALIZE DESCRIPTIVE

ATITUDINI ȘI RELAȚII ALE ADOLESCENȚILOR ȘI TINERILOR

Ágnes Dávid-Kacsó, Mihai-Bogdan Iovu

Datele obținute în cele două valuri ale cercetării, sunt relevante pentru perioada de vârstă 18–22 de ani, perioadă de tranziție în care tinerii, prin caracteristicile situațiilor de viață, se confruntă cu rezultatele propriilor decizii și își asumă pași noi în direcția desprinderii de propria lor familie și asumării autonomiei. Analizele efectuate de noi demonstrează că în variatele trasee pe care le urmează ei sunt influențați de experiențele lor din familie, din școală și din grupul de prieteni, dar au de asemenea un câmp de mișcare care rezultă din resursele lor individuale identitare. Obiectivul principal al analizelor ce urmează este descrierea constelațiilor de factori interpersonali și sociali care influențează tinerii în drumul lor către atingerea maturității și independenței.

Marea majoritate a respondenților (96.8%) s-au prezentat la BAC și 90.8% au luat examenul. Dintre cei care nu l-au luat, 70.5% au dorit să dea acest examen din nou în următoarea sesiune, iar 22.5% nu știau încă în momentul întrebării dacă vor să repete examenul. Este ridicată rata celor care și-au continuat educația (82.4%), majoritatea (74.8%) la universitate (vezi Fig. nr. 2). În deciziile privitoare la alegerea specializării 73.3% au fost influențați mult/foarte mult de interesele lor profesionale, 45.9% de hobby-urile lor, iar 70.8% de dorința de a avea un venit mare în viitor. În alegerea specializării colegii nu constituie puncte de reper pentru tinerii întrebați: 79% nu au fost influențați deloc de alegerea colegilor, 56.5% nu au fost influențați deloc de sfatul prietenilor. La fel, influența profesorilor în alegerea specializării a fost redusă: 48.3% nu au fost influențați deloc de sfaturile profesorilor, iar 24.9% au fost doar puțin influențați de aceste sfaturi. Sfaturile părinților au contat mai mult pentru tinerii întrebați, doar 24.4% au declarat că nu au fost influențați de părinți deloc, iar 22.6% au fost influențați puțin de către aceștia. Pentru majoritatea tinerilor apropierea de domiciliu nu este un factor cu influență asupra alegerii specializării: 65.7% au declarat că nu au fost influențați deloc de acest aspect. Nici prestigiul instituției nu s-a arătat un factor important în decizia privind alegerea specializării: în eșantionul de față doar 33.3% dintre respondenți au fost influențați mult sau foarte mult de prestigiul instituției unde s-au înscris. Numărul locurilor finanțate de buget nu constituie o forță atractivă, 64.6% dintre respondenți au declarat că nu au fost influențați deloc de numărul locurilor finanțate, iar 17.3% au fost influențați puțin. Perspectivele de angajare și de carieră sunt printre factorii care influențează cel mai mult alegerea specializării: 63.8% au fost influențați mult sau foarte mult de posibilitatea de angajare după terminarea facultății, iar 74.1% de posibilitatea de carieră în viitorul apropiat.

În anul întâi al studiilor – eșantionul nostru a inclus tineri din acest an – tinerii în general au fost mulțumiți de specializarea pe care au urmat-o: 94.1% au dorit să

o continue, 4% au plănuit să se înscrie la încă o specializare fără să renunțe la cea începută, doar 0.4% au avut în vedere suspendarea studiilor și tot 0.4% au planificat să renunțe la studii. Majoritatea tinerilor întrebați (59.1%) au considerat că prin studii primesc parțial pregătirea necesară pentru angajare, 33% fiind mai optimiști, considerând că studiile le oferă în totalitate pregătirea necesară pentru angajare.

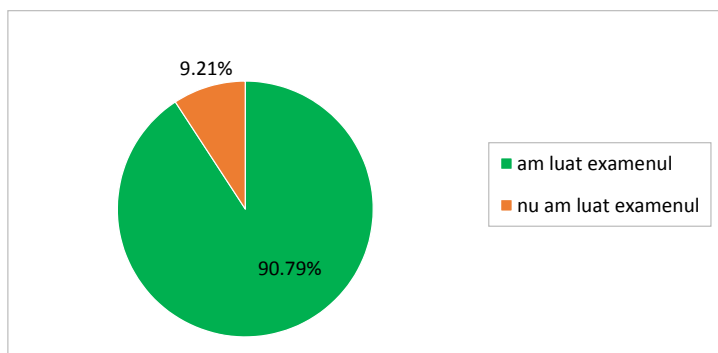

Figura nr. 1. Rezultatele la BAC ale tinerilor din eșantion

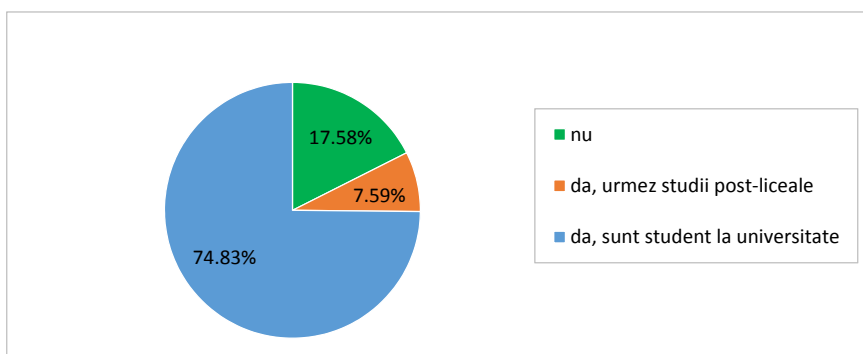

Figura nr. 2. Continuarea studiilor

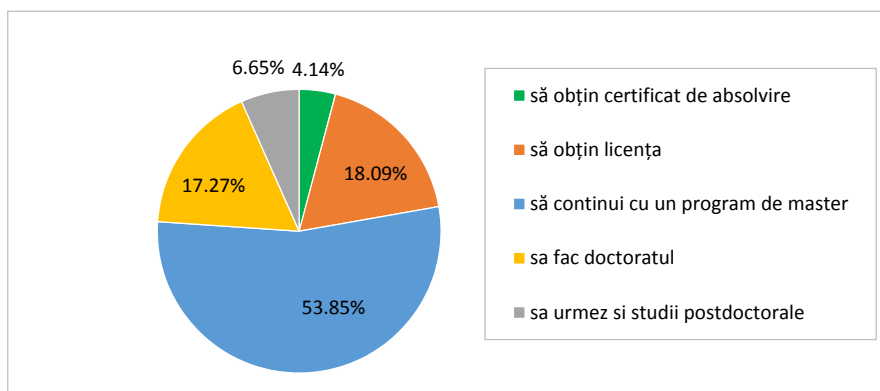

Figura nr. 3. Planurile educaționale

Majoritatea tinerilor (53.5%) înscriși la diferite universități au afirmat că își doresc continuarea studiilor cu un program de master, doar 18.1% planificând să se oprească la obținerea licențiatului. A fost și mai redusă rata celor care s-au gândit doar la obținerea unui certificat de absolvire. Un procent semnificativ dintre respondenți (17.3%) au aspirat la studii doctorale, iar un procent de aprox. 6% chiar la studii postdoctorale. În oglinda datelor culese în cadrul acestei cercetări, marea majoritate a tinerilor care au fost studenți în momentul completării chestionarului au avut planuri educaționale mai ridicate decât obținerea gradului de licență.

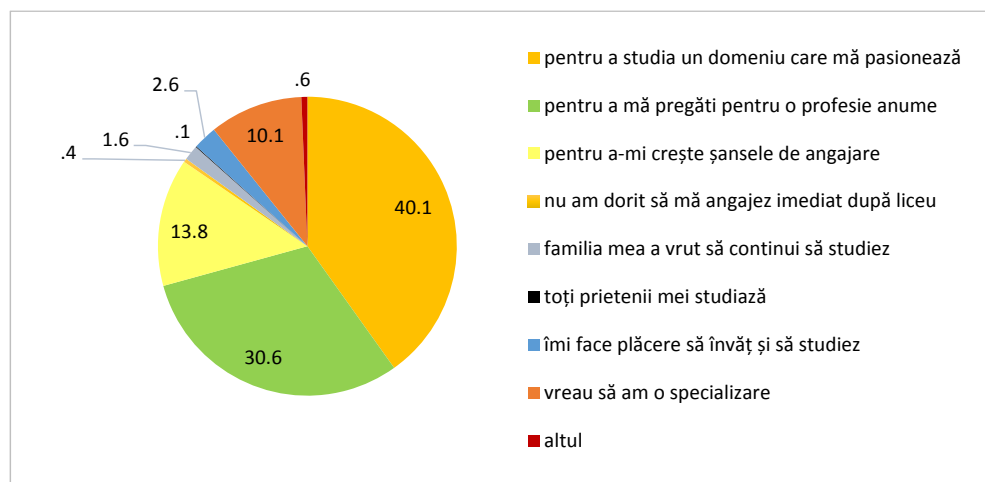

Figura nr. 4. Motivul continuării educației

Conform răspunsurilor obținute din partea tinerilor din eșantion, 40% au ales continuarea educației pentru a studia un domeniu care îi pasionează. Opțiunea a doua ca frecvență, care constituie 30% din eșantionul total, a fost dorința de a se pregăti pentru o profesie anume. Aceste date arată că 70% dintre cei înscriși în învățământul superior își aleg ținut specializarea conform domeniului care îi interesează și în care doresc să devină specialiști. Este destul de ridicat procentul tinerilor (13.8%) care au dorit să-și crească șansele de angajare prin continuarea studiilor, iar 10% au dorit să dobândească o specializare. Tinerii din aceste două categorii par că nu s-au regăsit printre cei pasionați de un anumit domeniu sau printre cei care s-au pregătit în mod conștient pentru o anumită specializare, dar consideră că studiile universitare și dobândirea unei specializări le cresc șansele pe piața muncii.

ANALIZĂ ÎN FUNCȚIE DE GEN

Fetele s-au prezentat la BAC într-un procent mai ridicat decât băieții (98.2% comparativ cu 94.8%, diferența fiind semnificativă la pragul de $p < 0.001$), au avut un procent de reușită mai mare (94% față de 86.1% în cazul băieților, vezi Figura nr. 5), iar cele care nu și-au luat bacalaureatul au dorit într-un procent mai mare să și-l ia, decât băieții (75.5% față de 67.5%, $p < 0.001$).

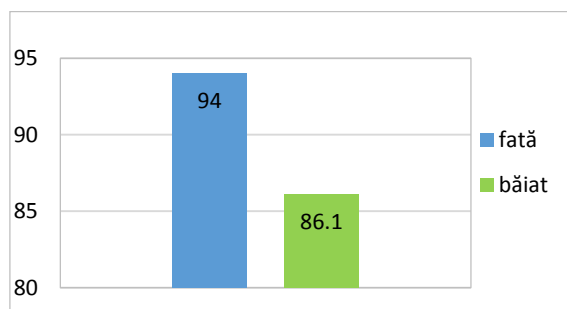

Figura nr. 5. Reușita la BAC în funcție de gen

În continuarea studiilor s-a reflectat tendința de mai sus: fetele au fost înscrise într-un procent mai ridicat la universitate (80% față de 67.2%, $p < 0.001$), iar principalul motiv al continuării studiilor a fost posibilitatea de a studia un domeniu care îi pasionează atât în cazul fetelor, cât și în cel al băieților. Cu toate acestea a fost mai ridicat procentul băieților care au optat pentru acest răspuns decât cel al fetelor (45.2% comparativ cu 37.2%, $p < 0.001$). În același timp a fost mai ridicat procentul fetelor pentru care principalul motiv al alegerii specializării l-a constituit dorința de a se pregăti pentru o profesie anume (33.4% față de 25.7%, $p < 0.001$).

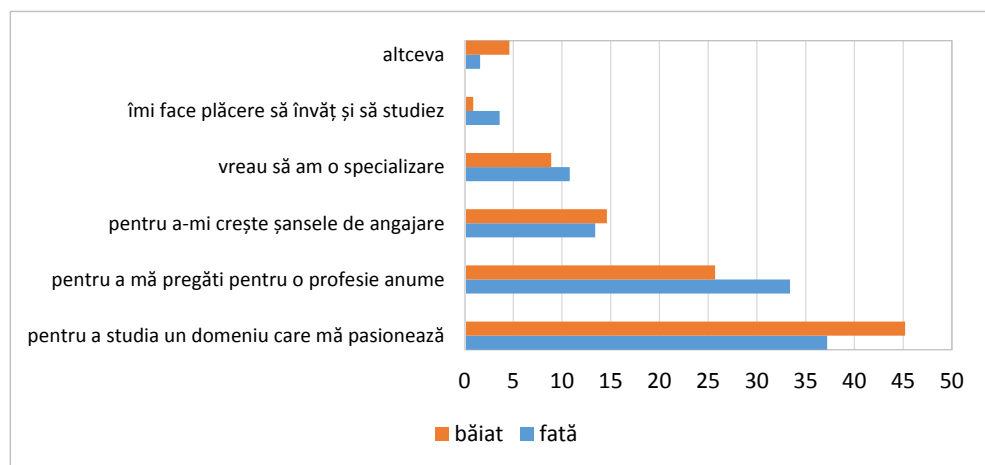

Figura nr. 6. Motivul continuării studiilor în funcție de gen

Posibilitatea de carieră, perspectivele de angajare și dorința de a avea venituri mari au fost cele trei aspecte cu influența cea mai mare asupra alegerii specializării pentru tinerii din eșantion. Urmărind acest aspect pe genuri, observăm că perspectivele de angajare după absolvire au contat mult/foarte mult pentru un procent similar de băieți și fete (63.1% dintre fete și 65.1% dintre băieți), cu toate că pentru mai mulți băieți (32.2%) a fost foarte important acest aspect, decât pentru fete (26.9%). Dorința de a avea un venit mare în viitor a avut un rol mai important în alegerea specializării de către băieți, 76.7% dintre băieți și doar 67.3% dintre fete afirmând că au fost influențați mult sau foarte mult de acest aspect. Posibilitățile de

carieră sunt la fel de importante pentru fete și băieți, contând mult/foarte mult pentru 75% dintre fete și 72.5% dintre băieți. Nu sunt diferențe semnificative între fete și băieți în ceea ce privește influența intereselor profesionale și cele ale hobby-urilor asupra alegerii unei specializări anume. Fetele au fost influențate într-o măsură mai mică de alegerile colegilor de clasă (0.9% dintre fete și 4.2% dintre băieți au declarat că au fost influențați mult/foarte mult de alegerile celorlalți colegi, diferența fiind semnificativă la pragul de $p < 0.05$). În ceea ce privește influența sfaturilor prietenilor și cele ale profesorilor asupra alegerii specializării, nu există diferențe semnificative între fete și băieți, însă sfaturile părinților au contat mult sau foarte mult pentru 28.9% dintre băieți comparat cu 21.8% dintre fete ($p < 0.05$). Numărul locurilor disponibile la buget a contat mai mult pentru băieți (8% au fost influențați mult/foarte mult de acest aspect, comparativ cu 5.1% dintre fete, $p < 0.05$). Importanța prestigiului instituției a fost asemănătoare pentru fete și băieți, aproximativ o treime dintre tineri (29.9% dintre fete și 33.5% dintre băieți) afirmând că au fost influențați mult/foarte mult de acest aspect.

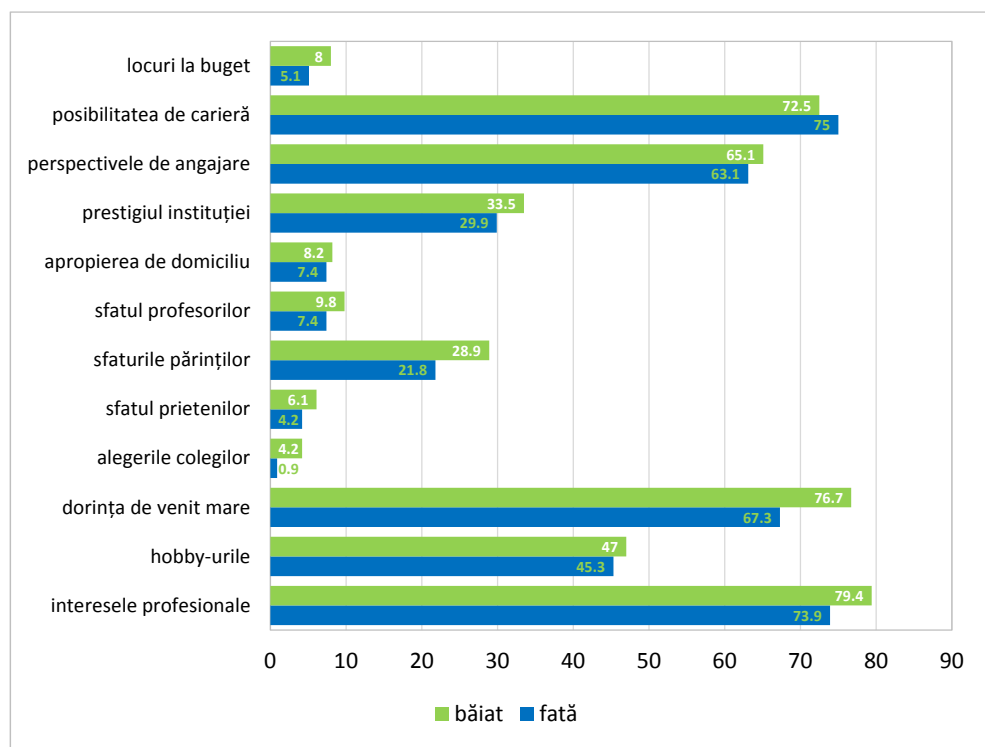

Figura nr. 7. Aspecte cu influență asupra alegerii specializării

Rezultatele la învățătură ale fetelor continuă să fie mai bune și în primul an al studiilor superioare, fetele declarând într-un procent semnificativ mai ridicat decât băieții că mediile lor sunt mai bune/mult mai bune decât ale celor mai mulți (61.8% comparativ cu 48.5%, diferența fiind semnificativă la pragul $p < 0.001$). În ceea ce privește obținerea bursei de merit, nu există diferențe semnificative între

băieți și fete, însă în cazul bursei de studiu, diferențele sunt semnificative în favoarea fetelor (16.7% dintre fete comparativ cu 10.7% în rândul băieților, $p < 0.001$). Fetele din eșantionul nostru au avut planuri educaționale mai ambițioase decât băieții, fiind mai ridicat procentul fetelor care se gândesc la studii doctorale/postdoctorale decât cel al băieților (27.9% comparativ cu 17.3%, $p < 0.05$), în același timp mai mulți băieți gândindu-se să se mulțumească cu obținerea unui certificat de absolvire (6.2% comparat cu 2.9% dintre fete).

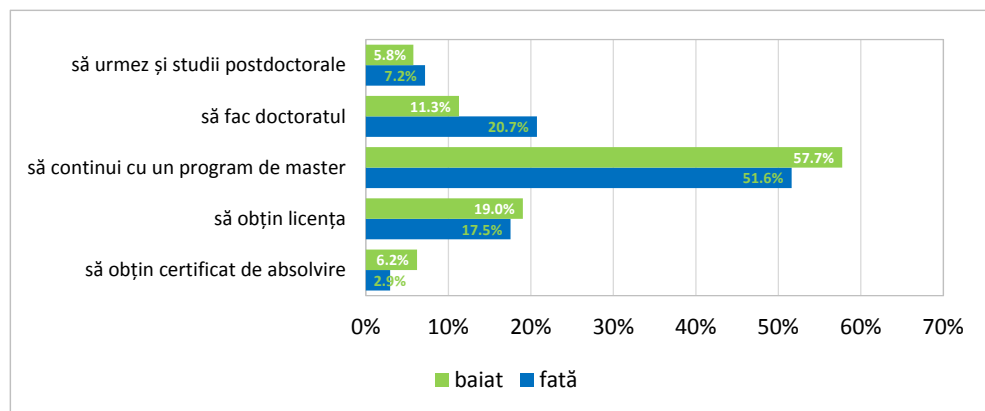

Figura nr. 8. Planurile educaționale în funcție de gen

Sumarizând rezultatele prezentate putem afirma că succesul fetelor în sistemul de educație caracteristic învățământului preșcolar persistă și după absolvire: fetele au avut un grad mai ridicat de reușită la bacalaureat, au fost înscrise în procent mai ridicat în învățământul superior, au avut rezultate mai bune la învățătură și au avut planuri educaționale pe termen lung mai ambițioase decât băieții.

RELAȚIILE CU FAMILIA ȘI PRIETENII

Relațiile tinerilor cu părinții lor rămân strânse în această etapă a vieții: 85% au încredere în părinții lor, 86,7% simt că se pot baza pe ajutorul lor, 74.2% se simt apropiați de părinții lor, 65.8% consideră că pot să povestească părinților problemele pe care le au, iar 69.4% consideră că pot povesti cu părinții despre lucrurile care îi supără. Tinerii discută cu părinții lor despre deciziile importante, 70.5% vorbesc adesea sau întotdeauna despre deciziile importante cu părinții lor. La rândul lor, tinerii sunt implicați și ei în deciziile părinților: 72.1% declară că părinții adesea sau întotdeauna vorbesc cu ei despre deciziile lor. În același timp, majoritatea tinerilor se simt ascultați de părinții lor: 76.9% declară că părinții adesea sau întotdeauna ascultă argumentele lor.

Familia este percepută ca o sursă de sprijin de marea majoritate a adolescenților, 80,9% dintre ei considerând că membrii familiei se sprijină și se ajută „mult” unii pe alții. La fel 78% dintre adolescenți, consideră că afirmația „Simt că membrii familiei mele se iubesc și că au grijă unii de alții” le caracterizează familia „mult”. Ceea

ce pare că lipsește din familii este petrecerea timpului liber împreună, doar 48% dintre elevi afirmând că desfășurarea în comun a unor activități îi caracterizează „mult” familia.

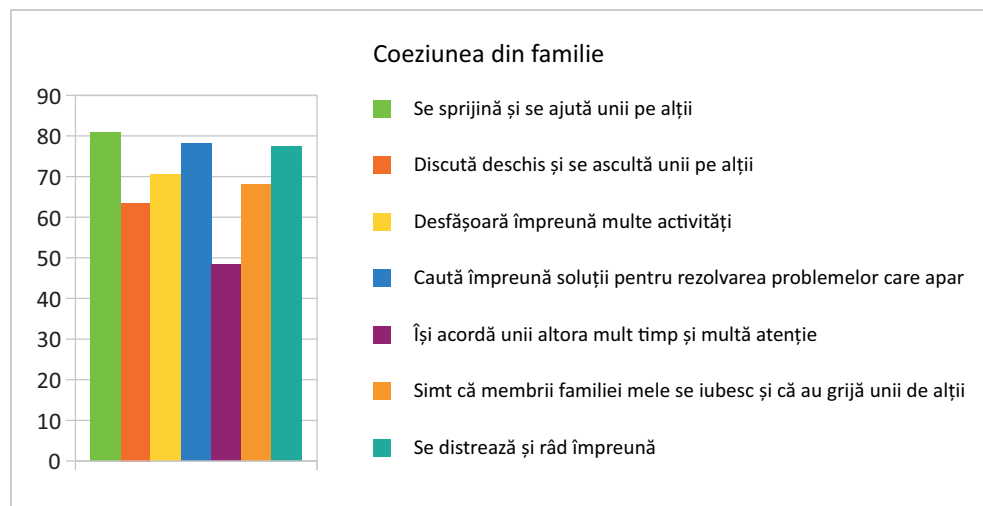

Figura nr. 9. Coeziunea relațiilor familiale

Percepția adolescenților cu privire la coeziunea din familie nu diferă semnificativ în funcție de mediul de rezidență al școlii, de genul elevului sau de nivelul de școlarizare a părinților. Există însă diferență semnificativă în percepția coeziunii familiale între elevii proveniți din medii cu deprivare materială severă și ceilalți ($p < .001$).

Surprinzător, tinerii se arată mai reținuți față de prieteni: 48.3% consideră că le poate povesti prietenilor problemele pe care le au, 56.8% se simt apropiați de prietenii lor, 55.4% consideră că se pot baza pe ajutorul prietenilor și 53.6% consideră că pot vorbi cu prietenii despre lucrurile care îi supără.

Fetele consideră într-un procent mai ridicat că pot le povesti problemele părinților (71.95 față de 65.7% dintre băieți, $p < .05$), și este mult mai mare procentul celor care vorbesc întotdeauna despre deciziile pe care au de luat cu părintele de care se simt mai apropiat (42% față de 27.1%, $p < .001$). Se pare că și părinții vorbesc mai frecvent despre deciziile lor cu fetele, 76.4% dintre fete și 65.7% dintre băieți declarând că părinții vorbesc cu ei adesea sau întotdeauna despre deciziile lor ($p < .001$). În același timp, fetele se simt mai ascultate de părinți, 48% declarând că părinții întotdeauna ascultă argumentele lor, comparativ cu 37.85 dintre băieți ($p < .01$).

Deși procentul tinerilor din familii deprivăte care au încredere în părinții lor, se simt apropiați de ei și pot să le povestească lucrurile care îi supără este asemănător cu cel al colegilor nedeprivați, tinerii deprivați consideră într-un procent mai redus că pot povesti părinților problemele pe care le au (59.6% față de 66.9% dintre cei nedeprivați, $p < .05$), și se pot baza pe ajutorul acestora (81.5% față de 87.8% în

rândul celor nedeprivați, $p < .01$). Dacă ne referim la relația cu părintele de care tânărul se simte mai apropiat, se remarcă faptul că în rândul celor deprivați este mai ridicat procentul celor care declară că nu se simt apropiați deloc de părinte (10.4% față de 6.2% în rândul celor nedeprivați, $p < .01$). În ceea ce privește discutarea deciziilor cu părinții, discutarea deciziilor acestora cu tinerii și ascultarea argumentelor tinerilor de către părinți, nu există diferențe semnificative între cei deprivați și nedeprivați.

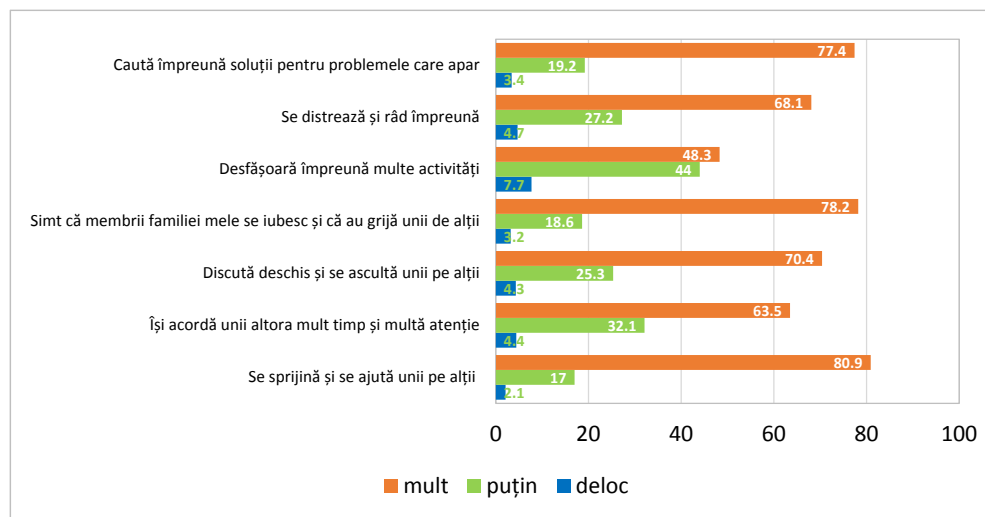

Figura nr. 10. Percepția elevilor asupra armoniei din familie

Tinerii din mediile dezavantajate sunt mai reținuți față de prieteni decât cei nedeprivați, 46.5% simțindu-se apropiați de prieteni (comparativ cu 59.7% dintre cei nedeprivați, $p < .01$), 33.9% considerând că pot povesti problemele prietenilor (comparativ cu 52% din cei nedeprivați, $p < .001$) și 46.1% considerând că se pot baza pe ajutorul prietenilor (comparativ cu 57.9% dintre cei nedeprivați, $p < .01$).

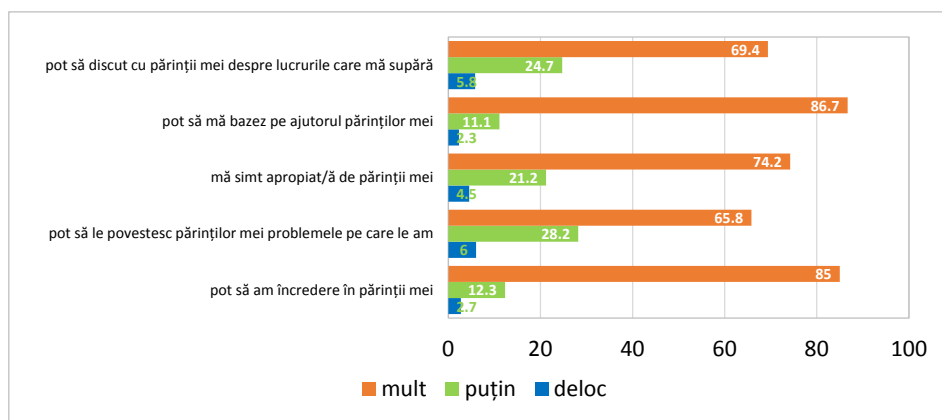

Figura nr. 11. Relațiile cu părinții

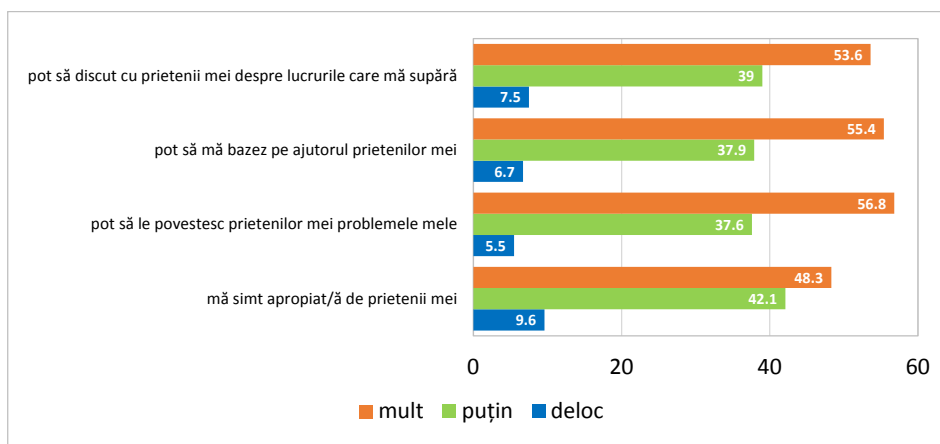

Figura nr. 12. Relațiile cu prietenii

EXPERIENȚA DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

În percepția respondenților, 35% dintre ei au afirmat că au suferit lovituri din partea părinților, iar în 2.6% din cazuri acest lucru s-a întâmplat adesea. 29.3% dintre ei au fost insultați de părinți, respectiv aceștia au folosit cuvinte urâte, iar 12.2% consideră că au fost umiliți cel puțin odată în mod intenționat de către părinți. În privința violenței domestice, 14.6% dintre respondenți au mărturisit că s-a întâmplat ca tatăl să o lovească pe mama. Experiența de violență a elevilor diferă semnificativ în funcție de genul elevilor (fetele raportând mai multe forme de violență), de starea de deprivare materială și de nivelul de educație al părinților.

Tabelul 1. Violența în familie în eșantionul adolescenților

În familia ta s-a întâmplat (%)...	Adesea Uneori 1-2 ori Niciodată			
a) Să iei bătaie de la părinții tăi?	2.6	11.9	20.5	65.0
b) Părinții să te lovească cu mâna, piciorul, astfel încât să-ți producă răni?	1.2	3.0	4.1	91.7
c) Părinții tăi te-au insultat folosind cuvinte urâte, porecle?	3.0	9.3	17.0	70.7
d) Părinții tăi te-au umilit în mod intenționat în fața altora?	1.3	4.8	6.1	87.8
e) S-a întâmplat să nu primești îngrijire medicală atunci când ai avut nevoie?	1.5	3.3	3.8	91.3
f) S-a întâmplat să simți că celor din familia ta nu le pasă de tine?	3.7	9.4	13.2	73.8
g) Un adult să se apropie de tine cu intenție sexuală (atingeri nedorite, propuneri indecente)?	0.6	1.0	2.1	96.4
h) Ai fost obligat/ă de cineva să întreții relații sexuale?	0.7	0.8	1.3	97.3
i) Tatăl tău să o insulte sau înjure pe mama ta?	4.1	8.2	13.1	74.6
j) Tatăl tău să o lovească pe mama ta?	2.7	4.3	7.6	85.4

La nivelul întregului eșantion măsurat, cea mai frecventă formă de maltratare la care a fost supus copilul în familie a fost abuzul fizic (14,5%).

Adolescenții din clasa a XII-a care au raportat experiențe de neglijare proiectează în mai mică măsură să își continue educația (OR = 0,75) să se căsătorească în viitorul apropiat (OR = 0,79) sau să aibă copii (OR = 0,81). De asemenea ei își stabilesc în mai mică măsură planuri pe plan ocupațional (OR = 0,83). Tinerii care au raportat experiențe de abuz fizic în familie proiectează în mai mică măsură să se căsătorească (OR = 0,86). Oarecum neașteptat, cei care au raportat abuz psihologic își planifică în mai mare măsură să-și continue educația (OR = 1,43), iar cei care au raportat abuz sexual planifică în mai mare măsură să se îndrepte curând spre o ocupație/loc de muncă (OR = 1,48). Asistarea la violență domestică nu pare să aibă un impact semnificativ în construirea planurilor de viitor.

ANALIZE ÎN FUNCȚIE DE DEPRIVAREA MATERIALĂ

Nu există diferențe semnificative între tinerii care provin din medii deprivate și ceilalți în ceea ce privește procentul celor care au finalizat liceul și celor care s-au prezentat la BAC, însă semnificativ mai puțini tineri provenind din medii deprivate au luat examenul final (81.9% față de 93.5% în rândul celor nedeprivați) (Vezi Figura nr. 13).

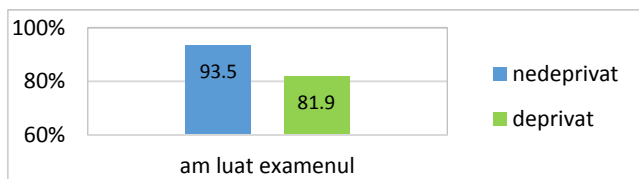

Figura nr. 13. Rezultatele la bacalaureat a tinerilor deprivați și nedeprivați

Datele din Figura nr. 14 arată că este semnificativ mai redus procentul tinerilor deprivați care își continuă educația la universitate (58.5% față de 79.6% în cazul celor nedeprivați) comparativ cu colegii lor nedeprivați.

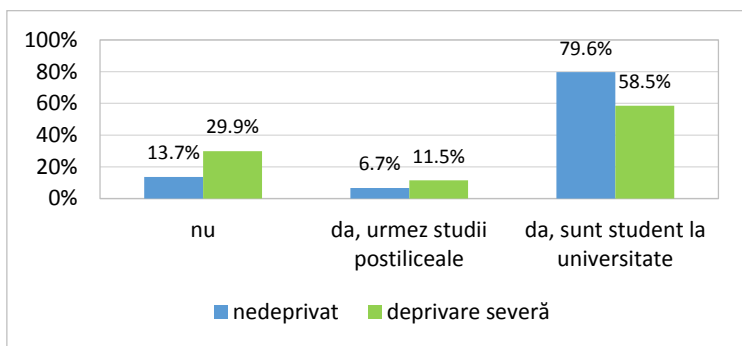

Figura nr. 14. Rata tinerilor deprivați și nedeprivați care își continuă educația

Motivele continuării educației nu au diferit semnificativ între cele două categorii de tineri, și nu s-au prezentat diferențe nici în preferința unui anumit tip de învățământ (la zi, la distanță, etc.) sau în caracterul subvenționat sau plătit al locului unde este înscris tânărul. Rezultatele la învățătură ale celor două categorii de tineri nu diferă semnificativ, având în vedere faptul că nici mediile studenților, nici procentul celor care beneficiază de bursă de merit sau de studiu nu diferă semnificativ în funcție de background-ul socioeconomic al tinerilor. Planurile educaționale pe termen lung însă prezintă diferențe semnificative, fiind mai ridicat procentul tinerilor deprivați, care indică obținerea licenței ca și scopul final al educației (25.6% față de 16.3% în rândul celor nedeprivați) și doar 14.7% dintre tinerii din această categorie își propun studii doctorale și postdoctorale, comparativ cu 26.2% dintre cei nedeprivați (diferențele sunt semnificative la pragul $p < 0.01$).

În concluzie dezavantajul tinerilor din familii caracterizate prin deprivare materială severă se confirmă și pe plan educațional, fiind mai redus procentul lor de reușită la bacalaureat, iar printre cei care au trecut de acest examen este mai redus procentul celor care s-au înscris în învățământul superior și cei înscriși au planuri mai modeste cu privire la nivelul educațional maxim la care aspiră. Pe de altă parte, cei care sunt studenți, în primul an de studiu au avut rezultate asemănătoare cu colegii lor nedeprivați.

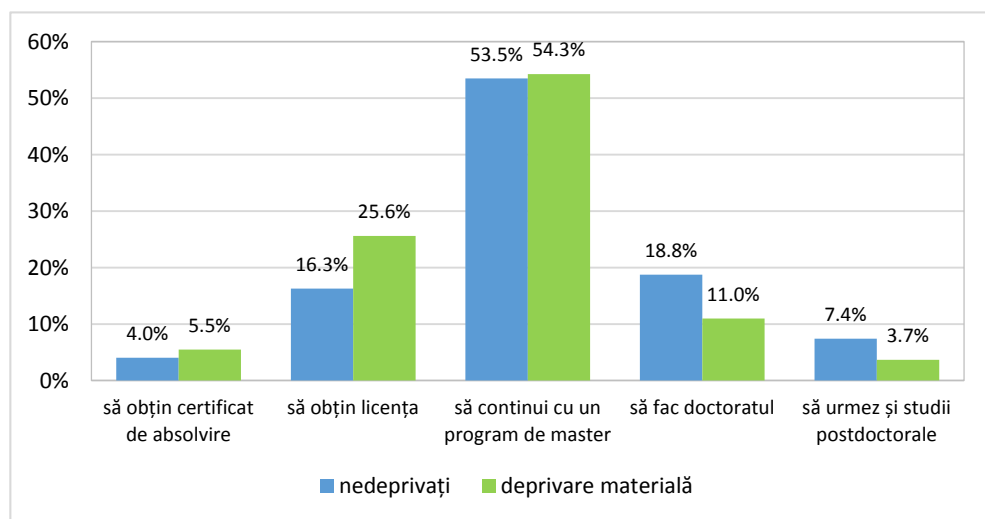

Figura nr. 15. Planurile educaționale pe termen lung ale tinerilor deprivați și nedeprivați

ANALIZE ÎN FUNCȚIE DE MEDIUL DE REZIDENȚĂ AL ȘCOLII

Nu există diferențe semnificative în ceea ce privește procentul celor care au finalizat liceul, însă cei din școli din mediul rural s-au prezentat într-un procent mai redus la BAC (de 86.2% față de 97.7% în mediul urban), și chiar cei care s-au prezentat au avut un procent mai redus de reușită (73.1% față de 92.1%, $p < 0.001$) (Vezi Figura nr. 16).

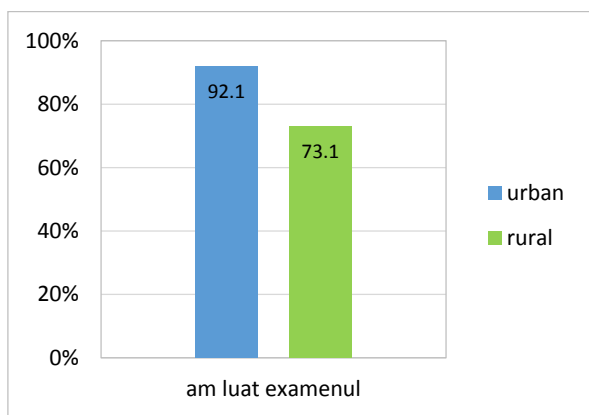

Figura nr. 16. Rezultatele la BAC ale tinerilor din liceele din cele două medii de rezidență

În liceele din mediul rural este mult mai ridicat procentul celor care nu au dorit continuarea educației (43% comparativ cu 15.5% în liceele din mediul urban, $p < 0.01$).

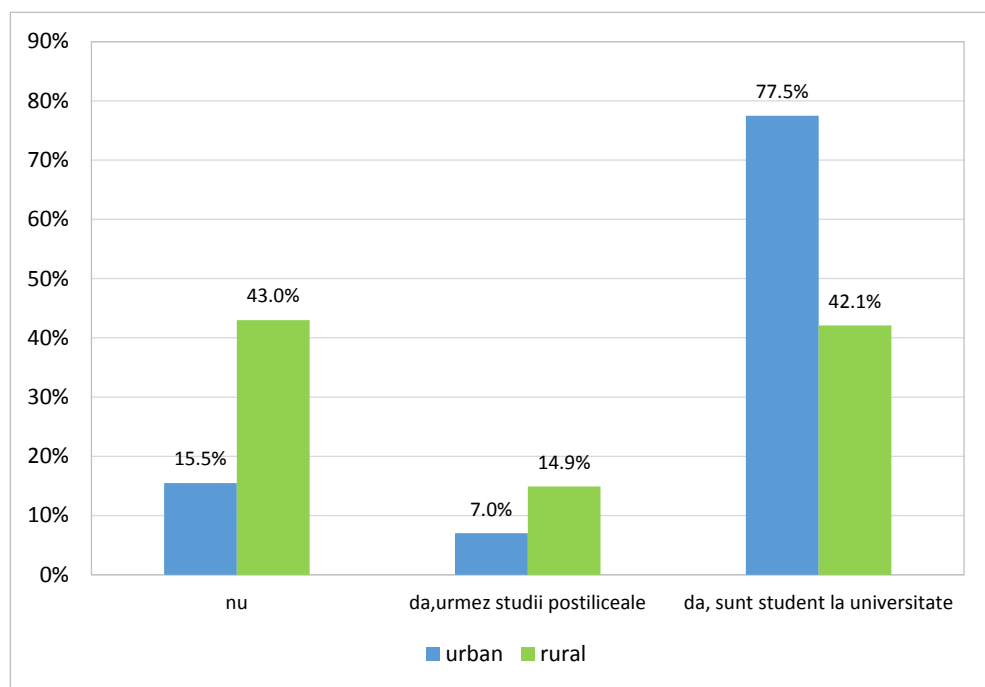

Figura nr. 17. Statutul educațional al absolvenților din liceele urbane și rurale

Cei care și-au continuat studiile nu au avut motive diferite față de colegii lor din mediul urban. În rândul celor din mediul rural a fost mai ridicat procentul celor care au fost înscriși la locuri cu plată (42.2% față de 25.3% în rândul celor care au absolvit licee din mediul urban, $p < 0.05$).

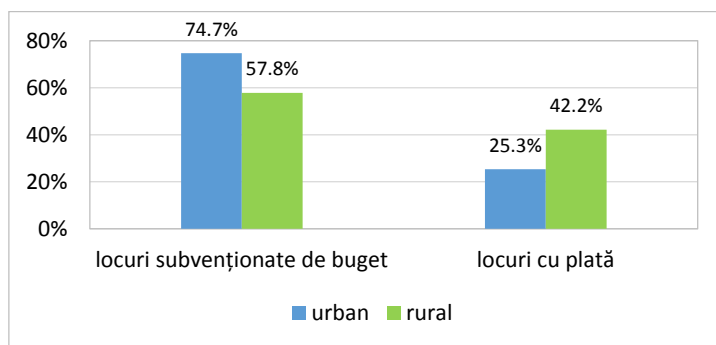

Figura nr. 18. Locurile ocupate de absolvenții proveniți din liceele urbane și rurale

Nu există diferențe în procentul celor care beneficiază de bursă de merit sau de studiu, cum nici în mediile tinerilor. Planurile educaționale pe termen lung însă diferă în cazul celor două categorii de tineri, 28.1% dintre cei care provin din licee rurale se gândesc la obținerea licenței ca și nivelul maxim de educație, comparativ cu 17.5% dintre cei din licee urbane, în același timp în rândul lor fiind mai redus procentul celor care se gândesc la studii doctorale (12.5% își propun obținerea doctoratului față de 17.6% dintre cei din școli urbane), și nimeni nu-și propune studii postdoctorale comparativ cu 7% dintre cei din școli urbane. Diferențele sunt semnificative la pragul $p < 0.05$.

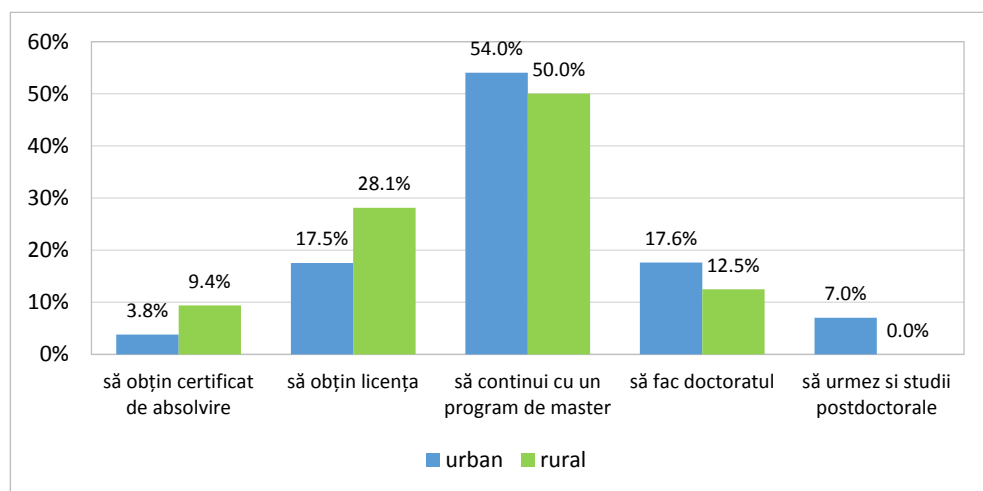

Figura nr. 19. Planurile educaționale ale tinerilor din școlile rurale și urbane

În concluzie, datele reflectă un dezavantaj al tinerilor absolvenți ai liceelor din mediul rural, aceștia fiind înscriși într-un procent mai redus în învățământul superior, sunt cu mai mare probabilitate pe locuri cu plată și chiar dacă sunt studenți își planifică să se oprească la obținerea licenței în specializarea aleasă. În același timp, odată fiind studenți, rezultatele absolvenților liceelor din mediul rural nu sunt mai slabe decât cele ale colegilor din liceele urbane.

CONSUM ALCOOL, DROGURI ȘI TUTUN

În valul 2 al cercetării, 19,9% din tineri au declarat că nu consumă alcool, în timp ce peste jumătate din aceștia (52%) consumă alcool de câteva ori pe an și un sfert (25,6%) consumă alcool de câteva ori pe lună. Aceste rezultate trebuie puse în legătură cu frecvența cu care raportează că au fost în stare avansată de ebrietate: 61,8% niciodată, însă o treime (33,4%) au raportat o astfel de stare de câteva ori. 5% din tineri au fost în stare avansată de ebrietate de multe și foarte multe ori.

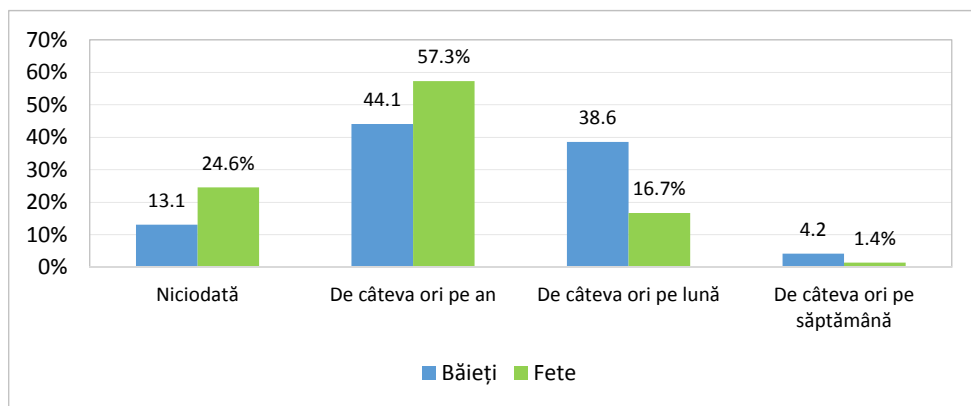

Figura nr. 20. Frecvența consumului de alcool și droguri la tineri (valul II)

Băieții au declarat un consum mai frecvent de alcool comparativ cu fetele: de două ori mai mulți băieți consumă alcool de câteva ori pe lună și 4,2% consumă alcool de câteva ori pe săptămână. Aproape un sfert din fete (24,6%) nu au consumat alcool vreodată, dar mai mult de jumătate (57,3%) au declarat un consum de câteva ori pe an (comparativ cu 44,1% din băieți). Deși nu există diferențe semnificative, tinerii care provin din familii care nu se confruntă cu deprivare materială severă consumă alcool mai frecvent. Dintre tineri 15,9% au declarat că au consumat sau încercat un drog ilegal (inclusiv etnobotanice). Băieții sunt de două ori mai expuși riscului de a consum (22,8%, comparativ cu 11,2%). Tinerii din familii care nu se confruntă cu deprivare materială severă au încercat într-o proporție mai mare (16,8%) un astfel de drog.

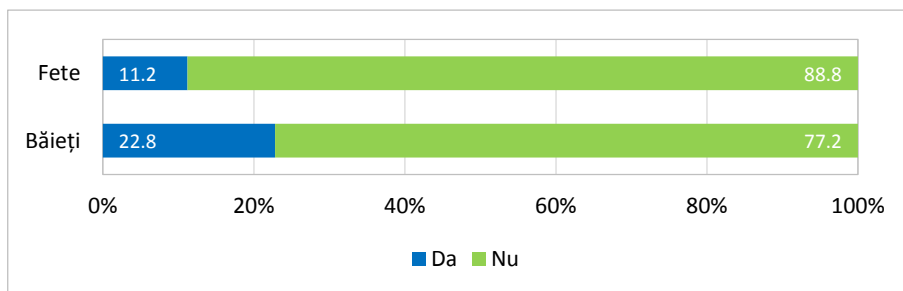

Figura nr. 21. Expunerea la consum droguri în funcție de gen

28% din tineri se declară fumători activi (30,3% din băieți și 26,4% din fete), în timp ce 16,1% au declarat că nu mai fumează în prezent. Mai mult de jumătate din respondenți (58,2% din fete și 52,6% băieți) au declarat că nu au fumat vreodată.

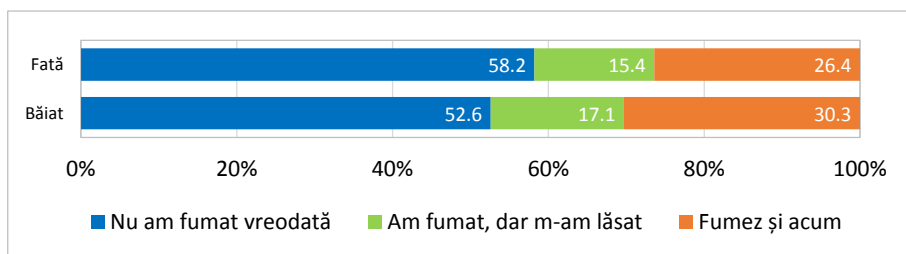

Figura nr. 22. Frecvența fumatului în funcție de gen

Hobby, voluntariat, alte activități

Accentul pus în ultimele două decenii pe formarea atitudinilor religioase la tineri se reflectă în procentul de 65,2% dintre liceenii din eșantionul nostru, care declară că au preocupări privind viața spirituală, religia având o importanță mare în viața lor de zi cu zi. Fetele sunt atrase într-o mai mare măsură de viața religioasă (71,1% față de 56,8% în cazul băieților), iar în mediul rural ponderea elevilor care merg la biserică și frecvența participării sunt mai mari decât în mediul urban.

Mai mult de o treime dintre adolescenții eșantionului nostru declară că au făcut voluntariat fără a aștepta să fie plătiți, iar 28,4% dintre ei declară că au lucrat (fiind remunerați) cel puțin o oră în ultima lună. Rezultatele pe eșantionul adolescenților (din 2012) arată că elevii petrec cel mai mult timp învățând (în medie 2,6 ore pe zi) și pe internet/comunicare on-line (e-mail, Facebook, Messenger în medie 2,4 ore pe zi) și acordă mai puțin de o oră pe zi din timpul lor practicării unui sport. Dintre adolescenții eșantionului nostru 44,5% menționează că au un hobby din categoria activităților sportive (fitness, sală de forță, fotbal, tenis, înot), iar 35,4% au un hobby care se înscrie în categoria activităților artistice (dans, pictură, teatru etc.).

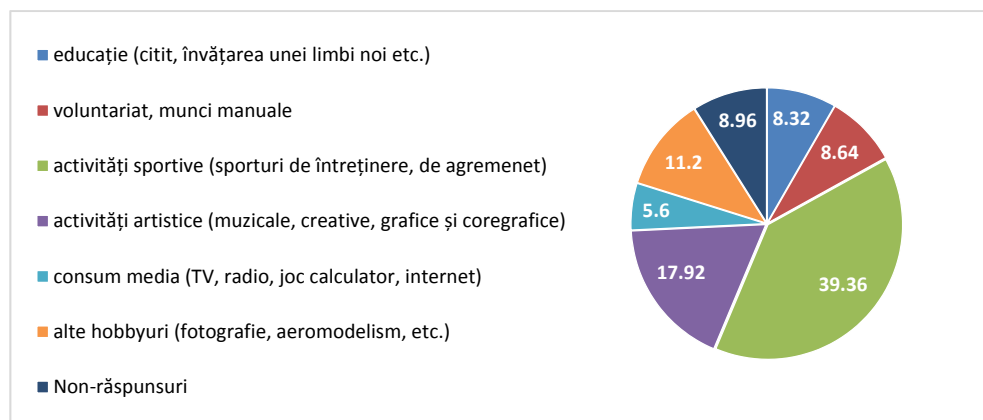

Figura nr. 23. Hobby-urile tinerilor

În eșantionul pe tineri (valul II), marea majoritate (77,6%) nu fac parte dintr-o organizație studențească sau orice altă formă de organizare. 69,2% au declarat că sunt mulțumiți și foarte mulțumiți de timpul liber pe care îl au la dispoziție. Există diferențe semnificative între băieți și fete în privința mulțumirii față de timpul liber [$t(1207,74) = 5,02, p < 001$], fetele fiind mai nemulțumite ($M = 2,24$), comparativ cu băieții ($M = 2,03$). S-au identificat diferențe semnificative și în privința orelor libere avute la dispoziție [$t(1408) = -7,31, p < ,001$], băieții raportând în medie mai multe ore libere ($M = 6,44$) decât fetele ($M = 5,12$). Nu s-au identificat diferențe semnificative ale timpului liber în funcție de deprivarea materială severă. În privința hobby-urilor 43,6% au declarat că au o astfel de activitate pe care o practică săptămânal. Dintre aceștia, majoritatea (39,3%) sunt implicați în diverse activități sportive, 17,9% în activități artistice și 11,2% în alte activități precum fotografie, aeromodelism etc.). În medie se petrece 2,18 ore/zi pentru aceste activități, neexistând diferențe semnificative între timpul alocat de băieți și fete, însă cei care se confruntă cu deprivare materială severă alocă în medie mai multe ore hobby-urilor personale ($M = 3,07$), comparativ cu cei care nu se confruntă cu deprivare materială severă ($M = 2,10$) [$t(550) = -3,27, p < 001$].

REZULTATE CHEIE

- Adolescenții au o atitudine ambivalentă față de **educație**: în timp ce educația este văzută ca fiind strâns legată de reușita în viață, aproape jumătate dintre adolescenți nu consideră școala ca fiind importantă. Un procent semnificativ de elevi nu se simt înțeleși și valorizați de profesori.
- Adolescenților le este ușor să-și facă **prieteni** noi, iar băieții declară că le este mai ușor (decât fetelor) dar, relațiile de prietenie par a fi mai puternice în rândul fetelor (sunt confidente, se simt mai apropiate) și, de asemenea, acceptarea în grupul de prieteni este mai facilă și mai simplă pentru fete decât pentru băieți.
- **Familia** constituie o importantă sursă de sprijin emoțional și instrumental pentru adolescenți, influențele cele mai mari asupra planurilor de viitor ale lor avându-le în urma conversațiilor regulate între părinți și ei.
- Băieții, adolescenții din urban și cei care nu se confruntă cu situații de deprivare materială severă declară un **consum mai frecvent al substanțelor cu posibile efecte negative** (alcool, tutun, droguri). Vulnerabilitatea adolescenților reiese și din comportamentele grupurilor de egali (sunt mai mulți adolescenții ce au prieteni fumători sau consumatori de alcool).
- Rezultatele arată că adolescenții petrec cel mai mult timp învățând (în medie 2,6 ore pe zi) și pe internet/comunicare on-line (în medie 2,4 ore pe zi) și acordă mai puțin de o oră pe zi din timpul lor practicării unui sport. Aproape jumătate dintre adolescenți declară că au un hobby din categoria activităților sportive, iar o treime au un hobby care se înscrie în categoria activităților artistice.

- Cei mai mulți adolescenți (78,6%) **intenționează ca în următorii doi-trei ani să se angajeze**. Planurile legate de viața de familie (mutarea cu partenerul, căsătoria, nașterea) sunt mult mai puțin atractive pentru adolescenții eșantionului nostru. **Marea majoritate a liceenilor (82,3%) doresc să își continue studiile**, după absolvirea liceului. Dintre cei care nu își planifică acest lucru, 46,7% au invocat ca și motiv faptul că situația financiară a familiei nu permite acest lucru. Proveniența elevului dintr-un mediu de deprivare materială severă, reduce la jumătate șansa ca elevul să planifice continuarea studiilor.
- Marea majoritate a tinerilor din lot sunt dintre cei care au luat examenul de BAC, având astfel drumul deschis către o carieră, care să treacă prin învățământul universitar. Ca urmare, **rata celor care își continuă educația este ridicată (82,4%)**, majoritatea acestora (74,8%) frecventând studii universitare. Fetele sunt înscrise într-un procent mai mare la universitate. Pentru cei care provin din licee din mediul rural procentul celor care nu doresc să își continue educația este mult mai ridicat decât pentru cei care provin din licee urbane.
- **Jumătate dintre tineri (50,1%) au experiență în muncă**, 25,2% lucrând și în prezent. Cei mai mulți lucrează în domenii care NU sunt legate de specializarea urmată (79,2%).
- Tinerii au în general o imagine optimistă asupra viitorului. Planurile tinerilor pentru viitorul apropiat sunt extrem de variate, însă cel mai bine reprezentată este **intenția ca în următorii 2-3 ani să aibă un loc de muncă**. Tinerii au destul de puțină încredere în posibilitățile lor de a demara propria lor afacere. Situația socio-economică precară îi determină pe tineri să se concentreze mai mult pe împlinirea unor planuri de ordin profesional, decât pe întemeierea unei familii, care este reprezentată slab între planurile de viitor ale tinerilor. Doar un sfert din tineri au intenția de a avea un copil în viitorul apropiat. Este îngrijorător faptul că jumătate din tineri vor să plece din țară în următorii 3-4 ani.
- Băieții, tinerii din urban și cei care nu se confruntă cu situații de deprivare materială severă declară un consum mai frecvent al substanțelor cu posibile efecte negative (alcool, tutun, droguri).

SĂNĂTATEA MINTALĂ LA INTERSECȚIA FACTORILOR SOCIALI

Bernáth-Vincze Anna Emese

INTRODUCERE

Sănătatea mintală este un aspect foarte important în dezvoltarea copiilor și adolescenților. Sănătatea mintală afectează modul în care oamenii gândesc, lucrează, iau decizii, fac față provocărilor și situațiilor stresante de viață și, nu în ultimul rând, afectează sănătatea, fericirea și starea de bine și chiar sănătatea. Sănătate mintală influențează, de asemenea, relațiile cu familia și prietenii, imaginea de sine și de viitor a adolescenților, precum și alegerile pe care le fac cu privire la comportamente riscante, cum ar fi consumul de substanțe (Hooper, și colab., 2012).

Adolescența târzie este o perioadă vulnerabilă a vieții în care problemele existente se pot accentua din cauza noilor provocări. Adolescenții au nevoie să facă față schimbărilor fizice și emoționale asociate cu maturizarea, să-și găsească identitatea, să aleagă o profesie, să ia decizii în legătură cu continuarea studiilor, să facă față așteptărilor academice și relațiilor sociale fluctuante cu familia, colegii și eventuali parteneri romantici. Dovezile empirice arată că problemele de sănătate mintală care apar în adolescență sunt expuse unui risc ridicat de a continua la maturitate, afectând capacitatea de a se adapta la viața de zi cu zi și crescând frecvența comportamentelor de risc cum ar fi consumul de substanțe (Arnett, 2000, 2010).

În definiția dată de OMS (Organizația Mondială a Sănătății) sănătatea mintală nu este doar o absență a simptomelor negative, cum ar fi depresia sau anxietatea, ci include, de asemenea, aspecte legate de fericire, implicare socială, stimă de sine și sociabilitate (Masse și colab., 1998). În încercarea de a stabili un set de indicatori de sănătate mintală, Korkeila și colab. (2003) au conceptualizat două dimensiuni ale sănătății mintale: pe de o parte *sănătatea mintală pozitivă*, care include resursele pozitive, cum ar fi încrederea de sine, optimismul, auto-eficacitatea, mecanismele de adaptare, iar pe de altă parte, *sănătatea mintală negativă* care include simptome și tulburări emoționale și comportamentale. În studiul de față am folosit o parte dintre acești indicatori pentru a evalua sănătatea mintală a adolescenților.

La nivel mondial cercetările arată că în ultimii zece ani problemele legate de sănătatea mintală în rândul adolescenților și tinerilor au crescut în mod semnificativ. La nivel european, 1 din 5 adolescenți suferă de probleme emoționale sau comportamentale și aproximativ 1 din 8 tineri au o tulburare psihică clinică (Currie și colab., 2012). Datele unor studii longitudinale arată că adolescenții cu probleme de

sănătate mintală (anxietate, depresie, stimă de sine scăzută și abilități sociale, strategii de adaptare dezadaptative) prezintă un risc mai mare de abandon școlar, de a nu finaliza studiile universitare, de a se implica în sarcini neplanificate, de abuz de droguri ori alcool sau de a fi șomeri. Între 24% – 39% din tinerii cu probleme de sănătate mintală au cel puțin una dintre aceste probleme, comparativ cu 7% – 10% din cei fără tulburări (ex. Gralinski-Bakker și colab., 2003).

Până recent datele de sănătate mintală referitoare la copiii și adolescenții din România erau aproape inexistente. Studii noi, precum HBSC⁵ (Currie și colab., 2012) și CAMHEE⁶ (Braddick, Carral, Jenkins și Jane-Llopis, 2009) lansate de inițiative europene, au fost recent extinse și în țările din Europa de Est, inclusiv în România. Aceste studii au dezvăluit rate ridicate de factori de risc în unele domenii, pentru sănătatea mintală în rândul copiilor și adolescenților din regiunea Europei Centrale și de Est (Braddick, Carral, Jenkins și Jane-Llopis, 2009).

Conform unui raport apărut în European Health Databases⁷ (2011), România se afla pe locul doi în Europa din punct de vedere al incidenței tulburărilor psihice, după Estonia. Conform unui studiu realizat în România⁸, circa 900.000 de copii și adolescenți din România au dezvoltat probleme de sănătate mintală la un anumit punct din viață.

Studiul nostru per ansamblu a abordat câteva componente de sănătate mintală și bunăstare psiho-socială în perioada adolescenței și a vârstei de tânăr adult care, în acest volum, apar sub diverse capitole (planuri de viitor, relațiile intime, comportamentele de risc, care sunt de asemenea „simptome” ale adaptării psihice), acestea alcătuind o parte integrată a sănătății mintale a unui persoane. În acest capitol prezentăm date descriptive, informative respectiv câteva analize cu privire la afectivitatea negativă, resursele pozitive și factorii de protecție, cum ar fi suportul social.

Pentru analize ne-am uitat la următorii factori: depresie, anxietate, optimism, resurse pozitive (încrederea de sine, auto-eficacitatea, mecanismele de adaptare), suport social (susținerea familială, a celor din jur și cea educațională), bunăstarea, starea generală de sănătate pe care le-am corelat cu datele demografice și statutul socio-economic ale tânărului.

REZULTATE

Deviațiile medii și abaterile standard referitoare la componentele de sănătate mintală și suport social sunt prezentate în Tabelul 1, iar asocierea dintre unele variabile analizate sunt prezentate în Tabelul 2.

⁵ Health Behavior of School Aged Children (Comportamente de sănătate în rândul copiilor și adolescenților)

⁶ Child and Adolescent Mental Health in Europe (Sănătatea mintală a copiilor și adolescenților din Europa)

⁷ Baza de date Europeană de sănătate.

⁸ Studiu realizat de de Salvați Copiii România și prezentat la Conferința Națională „Escaladarea Muntelui – „Inițiază, Dezvoltă, Angrenează”.

Tabelul 1. Mediile și abaterile standard ale variabilelor de studiu

	Minim	Maxim	Media	AS
Depresie	9	30.00	13.55	4.07
Anxietate	.00	21.00	6.12	5.15
Evenimente stresante de viață	.00	28.00	3.51	2.77
Imagine de sine pozitivă	5.00	15.00	13.43	2.00
Optimism	10.00	50.00	34.11	4.39
Suportul școlii și al profesorilor	8	32	20.63	5.25
Suportul prietenilor	5	15	12.67	2.62
Sociabilitate	3	9	7.04	1.28
Suportul familiei	7	21	18.56	3.08

Tabelul 2. Corelații între variabilele analizate

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Depresie		-.483*	-.443*	-.374*	-.312*	-.027	-.232*	-.233*	.238**	-.301*	-.084*	.130**
Anxietate			.318**	.319**	.170**	.000	.158**	.145**	-.273*	.334**	.091**	-.072*
Stima de sine				.463**	.345**	.074*	.207**	.226**	-.110*	.317**	.130**	-.140*
Optimism					.361**	.114*	.232**	.176**	-.134*	.308**	.096**	-.094*
Iluzii pozitive						.115*	.232**	.182**	-.137*	.173**	.143**	-.188*
Suport școală							.019	.195**	-.034	.046	.050	.078**
Suport prieteni								.170**	-.080*	.127**	.107**	-.137*
Suport fam.									-.238*	.167**	.141**	-.111*
Evenimente negative										-.197*	-.154*	.102**
Sănătate											.137**	-.115*
SES												-.268*
Scor deprivare												

1 = Depresie; 2 = anxietate; 3 = Încredere în sine; 4 = Optimism, 5 = Iluzii pozitive; 6 = Suportul din partea școlii și a profesorilor; 7 = Suportul prietenilor; 8 = Suportul familiei; 9 = Evenimente stresante; 10 = Sănătate; 11 = SES-Evaluarea subiectivă a situației financiare; 12 = Scor deprivare.

AFECTIVITATEA NEGATIVĂ

În ceea ce privește factorul de depresie evaluată cu varianta scurtă a Scalei de Depresie BDI (Kopp și Foris, 1993), majoritatea liceenilor (70%) au avut scoruri cu valori normale, ceea ce indică în general lipsa simptomatologiei depresive sau nivele normale de oscilații ale dispoziției emoționale. Elevii din mediul rural ($M = 14.92$, $DS = 4.29$) au avut un scor mediu mai mare în comparație cu elevii din mediul urban ($M = 13.63$, $SD = 4.13$), $t = 3.08$, $p < .01$. În acord cu alte studii naționale și internaționale care arată o prevalență aproape de două ori mai mare la fete, au fost găsite diferențe mici, dar semnificative între genuri, fetele având un scor mai ridicat de depresie ($M = 13.98$, $SD = 4.23$) comparativ cu băieții ($M = 13.39$, $SD = 3.93$), $t(1411) = 2.60$, $p < .005$. Mai multe fete au raportat niveluri medii sau severe de depresie decât băieții. Aproximativ 18 % au prezentat simptome ușoare ale depresiei, iar 5.5% băieți și 6.9% fete au raportat depresie moderată, indicând că se simt frecvent nefericiți. Dintre elevi 5% (4.4% băieți și 5% fete) au raportat nivele ridicate de depresie (în intervalul depresie clinică), respectiv $N = 49$ dintre elevii eșantionului au manifestat depresie clinică severă conform standardelor scalei BDI scurt. Chiar dacă ponderea celor care se situează în intervalul normal, un semnal de alarmă este proporția ridicată de 18% din totalul eșantionului care afirmă că, au pierdut interesul față de alții și de cei 24% care spun că, se simt mereu obosiți. Rezultatele studiului nostru sunt în conformitate cu datele altor studii, care relevă o prevalență de 5% a depresiei clinice în rândul adolescenților. Spre deosebire de alte studii naționale și internaționale care arată o prevalență aproape de două ori mai mare la fete, în studiul prezent nu au fost găsite diferențe foarte mari între băieți și fete.

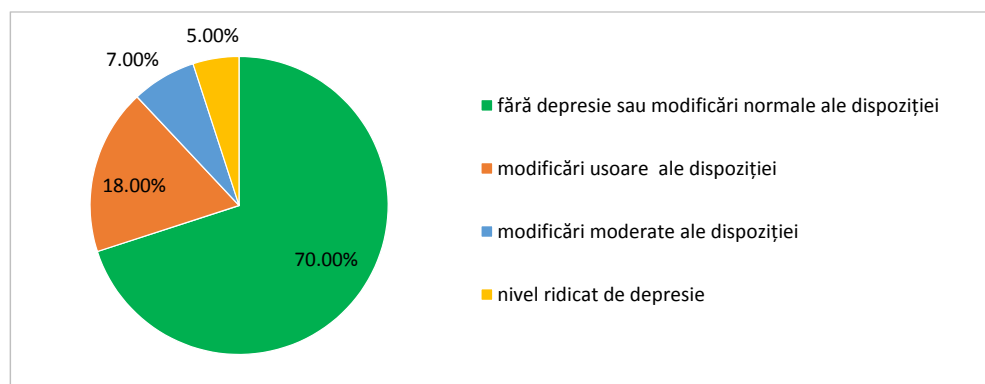

Figura 1. Nivelul depresiei în rândul elevilor

După cum era de așteptat, depresia a fost asociată negativ cu componente ale suportului social și starea materială, cei cu suport social scăzut și cei cu deprivare materială severă fiind mai deprimați. Elevii cu părinți fără studii sau cu studii gimnaziale au declarat, în mai mare măsură, că viitorul li se pare fără speranță (13,5% față de totalul eșantionului unde acest procent era de 8,7%).

În ceea ce privește anxietatea (evaluată cu scala HADS, Zigmond & Snaith, 1994) așa cum era de așteptat, majoritatea elevilor s-au clasat în intervalul normal (nivel

scăzut de anxietate) 64% (75% dintre băieți și 56% dintre fete), 30% s-au plasat în intervalul de anxietate moderată și 6% (4.5% fete, 3% băieți) s-a clasat în intervalul de nivel ridicat de anxietate (Figura 2). Scorurile sub 7 reprezintă lipsa anxietății sau un nivel scăzut de anxietate, scoruri între 7 și 14 – nivel mediu al anxietății și scoruri mai mari de 14 – nivel ridicat de anxietate.

Fetele ($M = 7,01$, $DS = 5,16$) au avut scoruri semnificativ mai mari, $t = 4.079$, $p < .01$ decât băieții ($M = 4,89$, $DS = 4.88$). Mai multe fete decât băieți s-au clasat în nivelul mediu (33,9% vs. 19,1%) sau ridicat (7,3% față de 4,1%) de anxietate. Pentru ambele genuri, a fost raportată o ocurență ridicată a iritabilității și a senzației de tristețe, nervozitate și oboseală, cel puțin săptămânal. Fetele afirmă într-un mai mare procentaj că se simt neliniștite, tensionate, că se îngrijorează mai mult decât declară băieții.

În ceea ce privește locul de rezidență, elevii din mediul rural ($M = 6,72$, $DS = 5,28$) sunt mai anxioși ($t = -2,673$, $p < .01$) decât elevii din mediul urban ($M = 6,01$, $DS = 5,12$). Elevii ai căror părinți nu au studii sau au studii liceale s-au dovedit a fi cel mai puțin anxioși, însă tot ei declară în cel mai mare procentaj că viitorul este fără speranță pentru ei. Lipsa suportului social și deprivarea materială au fost asociate cu grade mai ridicate de anxietate.

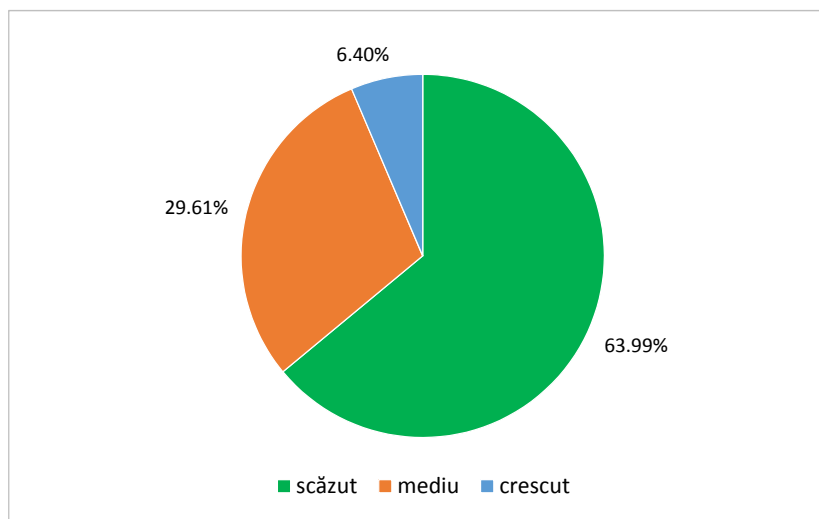

Figura 2. Nivelul anxietății în rândul elevilor

Evenimentele de viață stresante reprezintă potențiali factori de risc pentru dezvoltarea unor simptome de tulburări emoționale în cazul liceenilor. Mai mult de jumătate dintre elevi au menționat că au avut de suferit trei sau mai multe evenimente stresante, procentul în cazul fetelor fiind mai mare decât în cazul băieților (69% dintre fete și 52% dintre băieți). Elevii din zonele rurale au raportat scor mediu mai scăzut de evenimente stresante în viața lor, comparativ cu elevii din zonele urbane. Așa cum era de așteptat, evenimentele stresante de viață s-au asociat în mod pozitiv cu depresia și anxietatea și au fost asociate negativ cu resursele pozitive, susținerea socială și statutul socio-economic.

COMPORTAMENTUL SUICIDAL

Comportamentul suicidal și auto-vătămarea fac parte, de asemenea, din comportamentele de risc asociate problemelor de sănătate mintală. Un procent ridicat de elevi au raportat gânduri suicidale (16%) și 9% au raportat că au încercat cel puțin o dată să se sinucidă. Mai multe fete au raportat gânduri suicidale (18%) decât băieți (14%). De asemenea, un mai mare procent de elevi din zonele urbane comparat cu elevii din zonele rurale au declarat că s-au gândit la suicid sau au încercat cel puțin o dată să se sinucidă. Rata globală a suicidului în populația tânără românească (de 15–29 de ani) este relativ constantă – 13,5% din totalul sinuciderilor înregistrate într-un an. Conform unei statistici a Organizației Mondiale a Sănătății (WHO) privind rata sinuciderilor în 34 de state europene, România se află pe locul 24 (WHO, 2004).

În Belgia, spre exemplu, ideea suicidală a fost mai ridicată, 47% dintre băieți și 51% dintre fete cu vârsta cuprinsă între 17–18 ani au raportat gânduri suicidale. Depresia și anxietatea au fost de două ori mai frecvente în cazul elevilor care au raportat gânduri sau comportamente suicidale. De asemenea, mai mulți elevi care au declarat că au încercat să se sinucidă, au raportat faptul că ar încerca droguri dacă ar avea posibilitatea. Semne ale abuzului de alcool și droguri au fost de asemenea mai frecvente în rândul elevilor cu un istoric suicidal. Însă ideea suicidală și comportamentul suicidal cel mai strâns a fost asociat cu lipsa părinților din viața tânărului, mai ales al mamei, plecați să lucreze în străinătate. 21% dintre elevii cu părinții plecați au raportat gânduri de suicid și 13% au încercat să se sinucidă.⁹

RESURSE POZITIVE

Un determinant important al sănătății mintale, încrederea de sine (evaluată cu scala Rosenberg, Rosenberg, 1975) își îndeplinește funcțiile în eșantionul nostru de tineri, în care mai mult de două treimi dintre liceeni au raportat nivele ridicate de încredere în ei înșiși și o imagine de sine pozitivă $M = 13.43$ ($SD = 2.00$). Peste două treimi (68%) din elevi afirmă că se simt bine așa cum sunt și 66% menționează că le place să fie așa cum sunt. Băieții ($M = 13.62$; $SD = 1.94$) sunt mai încrezători în ei înșiși, $t = -4.57$, $p < .01$, decât fetele ($M = 13.30$; $SD = 2.04$), se simt mai bine în pielea lor, cred că au mai multe calități comparativ cu fetele. Aceste date sunt în conformitate cu datele altor studii realizate în rândul adolescenților din România (WHO/HBSC; Băban și colab., 2008). Nu au existat diferențe semnificative între elevii din zonele urbane și cei din zonele rurale în ceea ce privește nivelurile de încredere de sine. Așa cum era de așteptat, stima de sine a fost asociată în mod pozitiv cu suportul social și negativ asociată cu depresia, anxietatea și evenimentele negative de viață (Tabelul 2). Analiza descriptivă a scalei de încredere în sine este reprezentată în Figura 3.

⁹ date detaliate vezi, Bernath-Vincze și colab. 2015, Bernath-Vincze, 2016.

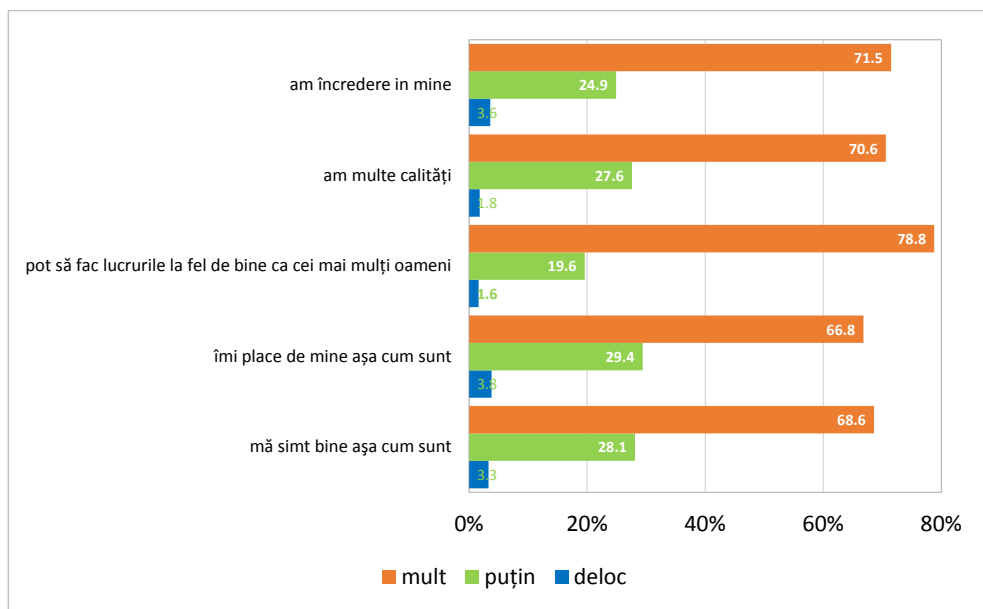

Figura 3. Stima de sine în rândul elevilor

Optimismul a fost evaluat cu Scala de optimism LOT-R (Scheier, Carver și Bridges, 1994). Mai mult de două treimi din liceeni au raportat nivele ridicate sau medii de optimism. 88% din elevi spun că se simt bine cu prietenii, 69% că sunt optimiști privind viitorul, așteptând să li se întâmple lucruri bune. Băieții au fost mai optimiști ($M = 34.55$; $SD = 4.73$) decât fetele ($M = 33.80$; $SD = 4.12$), $t = -4.59$, $p < .01$. Aceste date sunt în conformitate cu datele ale altor studii realizate în rândul adolescenților din România (WHO/HBSC, Băban și colab., 2008). Așa cum era de așteptat, optimismul a fost asociat în mod pozitiv cu suportul social și negativ asociat cu depresia, anxietatea și evenimentele negative de viață (Tabelul 2).

SUPORTUL SOCIAL

Sănătatea mintală și suportul social au fost inter-relaționate, fiind mult mai probabil ca adolescenții care consideră școala, prietenii și familia ca reprezentând un suport să se angajeze în comportamente de sănătate pozitive, să fie mai optimiști și mai încrezători, respectiv mai puțin anxioși și depresivi, inclusiv să aibă o sănătate auto-percepută mai bună. Conform literaturii de specialitate, deținerea unui capital social ridicat produce un factor protectiv, care contrabalansează factorii de risc, cum ar fi, de exemplu, consumul de substanțe toxice (Zambon și colab., 2010; Currie și colab., 2012).

Suportul social a fost evaluat cu mai multe întrebări cu privire la susținerea familială, a celor din jur și la cea educațională. Întrebările au fost selectate pentru a evalua aspectele emoționale, cognitive și comportamentale ale susținerii sociale.

Itemii au fost preluați și adaptați din chestionarul Profilul Succesului Școlar (SSP, Bowen, Rose și Bowen, 2005) pentru copii de vârstă școlară și adolescenți. Figura 4. prezintă răspunsurile date la câteva dintre întrebări de către elevi, referitor la atmosfera din familie.

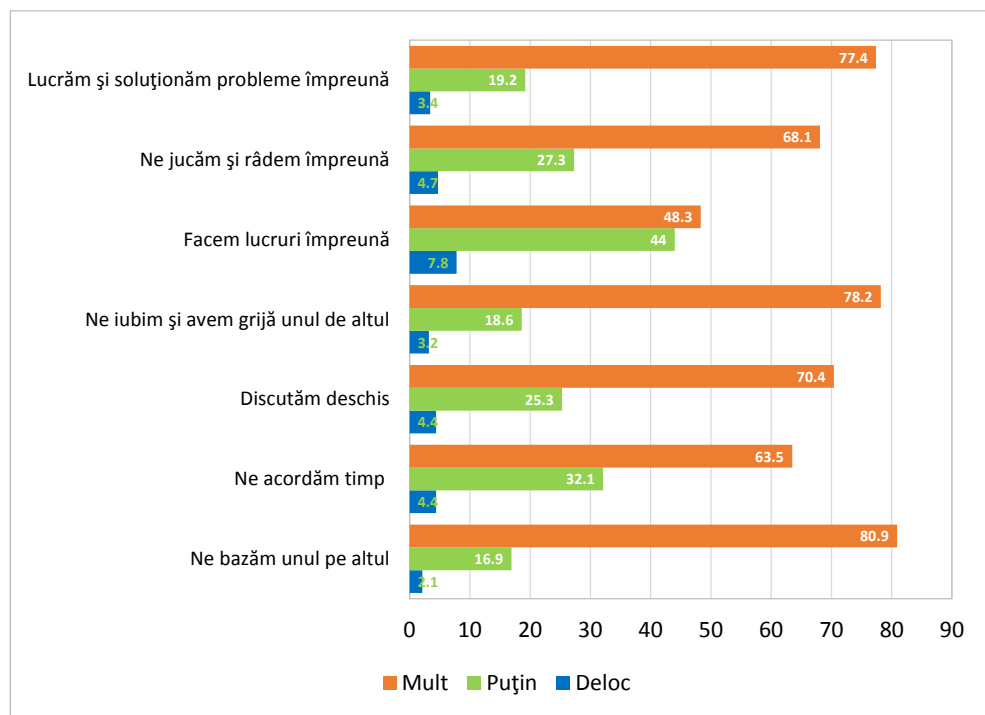

Figura 4. Suportul social în familie

În scopul reducerii variabilelor și pentru a avea o mai bună structurare a datelor am efectuat o analiză factorială cu rotație Varimax. În model am introdus componenta de sănătate auto percepută, anxietatea, depresia, evenimentele negative de viață, stima de sine, optimismul, optimismul iluzoriu referitor la viitor, ca resurse pozitive. Coeficientul KMO (.72) și testul Bartlett ($\chi^2 = 2154.750, p < .01$) au indicat că analiza factorilor este justificată și eșantionul de studiu este adecvat. Ca rezultat al analizei factoriale doi factori principali au reprezentat 50% și respectiv, 67% din variație. În primul factor pe care l-am numit *sănătate negativă*, cei mai mare pondere a avut-o variabila depresie (.751), urmat de HADS scor (.852), stima de sine (-.703). În al doilea factor, denumit *sănătate pozitivă* care a rezultat din analiza factorială, cele mai mari ponderi au avut-o scala planurilor de viitor (.725), scala iluziilor pozitive (.621) și, în final, scala de optimism LOT (.610). Cu toate că stima de sine este o componentă pozitivă a sănătății mintale, considerând că analiza factorială include aceste variabile, în primul factor, am codat stima de sine în sens invers și am adăugat-o la indicele negativ asupra sănătății. Sănătatea auto-percepută și suportul social s-au dovedit a fi elemente independente și de aceea le-am analizat separat.

Cei care au avut parte de suport social mai scăzut ($M = 27,36$, $DS = 12,05$) din partea familiei, a școlii și a prietenilor au avut scoruri mai mari la factorul de sănătate mintală negativă ($t = 13,26$, $p < .01$) comparativ cu cei cu susținere socială ridicată ($M = 21,31$, $DS = 10,02$). Indicatorul de sănătate pozitivă a fost semnificativ mai mare ($t = -9,02$, $p < .01$) pentru cei cu susținere socială ridicată ($M = 40,19$, $DS = 4,63$), comparativ cu cei cu susținere socială scăzută ($M = 38,45$, $DS = 4,90$).

Sănătatea mintală și statutul socio-economic au fost inter-relaționate, fiind mai probabil ca adolescenții cu stare materială mai bună să fie mai optimiști și mai încrezători, respectiv mai puțin anxioși și depresivi, inclusiv să aibă o sănătate auto-percepută mai bună. Indicele de sănătate mintală negativă și pozitivă a variat în funcție de SES. Diferențele au fost semnificative între grupuri pentru indexul de sănătate mintală pozitivă (SMP), $F(4,2689) = 2,45$, $p < 0,01$ și pentru indexul de sănătate mintală negativă $F(4,2475) = 9,46$, $p < 0.01$.

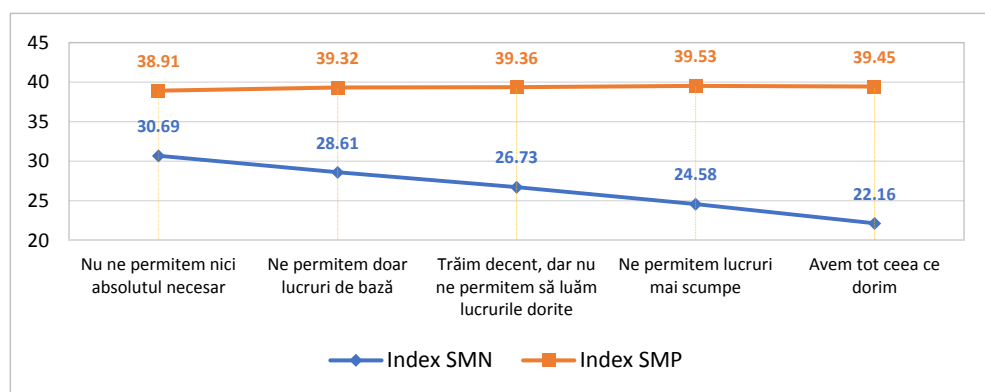

Figura 5. Variația indexului de sănătate mintală în funcție de evaluarea subiectivă a situației financiare

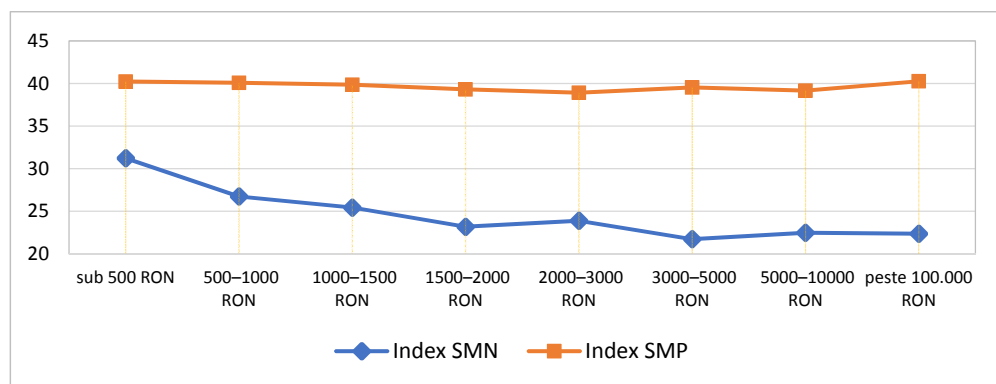

Figura 6. Variația indexului de sănătate mintală în funcție de venitul familiei

Sănătatea mintală a variat și în funcție de venitul familiei, cei cu venituri mai reduse având și o sănătate mintală mai scăzută. Diferențele au fost semnificative între grupuri la indexul de sănătate mintală pozitivă (SMP), $F(7,2689) = 2.01$, $p < 0.05$, pentru indexul de sănătate mintală negativă $F(7,2475) = 5.34$, $p < 0.01$.

STAREA DE SĂNĂTATE SUBIECTIVĂ (AUTO-RAPORTATĂ)

Starea generală de sănătate se bazează pe autoevaluare printr-un singur item „cum vă evaluați sănătatea?” Percepțiile privind propria sănătate sunt un important reper al sentimentului de bunăstare și sănătate mintală. Dintre tinerii din eșantion 26% (13% băieți, 25.2% fete) declară că ar avea „câteva probleme de sănătate”, 12% consideră că au „numeroase probleme de sănătate” și 2% dintre ei indică faptul că ar avea „probleme serioase de sănătate”. Din totalul eșantionului, 2.1% declară că au o boală cronică sau o dizabilitate care îi împiedică să meargă zilnic la școală. 63.9% dintre elevi declară că au o stare de sănătate bună sau foarte bună. Proportia celor care declară că au o stare de sănătate bună sau foarte bună este aproape egală în rândul băieților comparativ cu fetele (64.8% față de 63.3%), respectiv în rândul liceenilor din mediul urban comparativ cu liceenii din mediul rural (64.4% față de 62.1%).

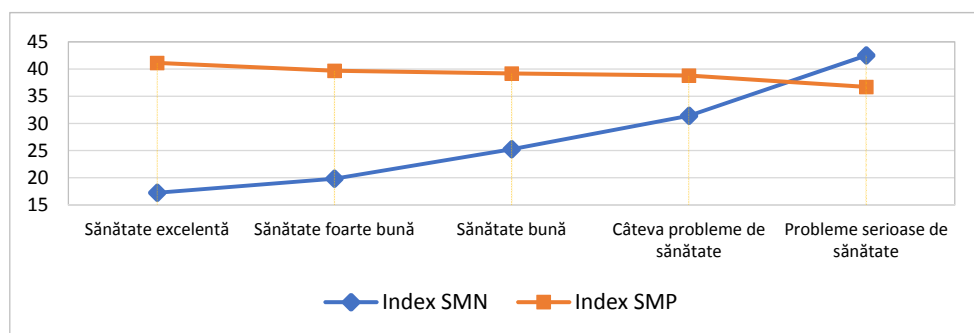

Figura 7. Variația indexului de sănătate mintală în funcție de sănătatea auto-percepută

În cazul indexului de sănătate mintală negativă diferențele au fost semnificative între toate grupele quasi experimentale. În cazul indexului de sănătate mintală pozitivă, diferențele au fost semnificative doar între grupul tinerilor care au declarat că au o sănătate excelentă și grupul tinerilor care au raportat multe probleme de sănătate.

DISCUȚIE

Studiul de față își propune să ofere date descriptive privind componentele sănătății mintale pozitive și negative într-un eșantion de elevi de liceu din clasele terminale. Majoritatea adolescenților s-au situat în nivelul mediu de sănătate mintală și sănătate auto-evaluată.

Fetele, elevii din zonele rurale, cei cu deprivare materială și suport social scăzut au fost evaluați ca fiind mai triști, mai anxioși mai puțin încrezători și optimiști. Cu toate că datele nu pot fi comparate direct cu alte date ale unor studii europene, în primul rând datorită diferențelor în instrumentarul de evaluare, în al doilea rând pentru că unele rate de prevalență se bazează pe auto-raportarea tânărului, în timp

ce altele se concentrează doar pe părinți, dar prevalența generală a indicatorilor a fost mult mai mare comparativ cu țările din Europa de Nord-Vest și Vest, dar mai mici în comparație cu unele țări din Europa de Est. De exemplu, estimările prevalenței depresiei moderate la adolescenți a fost mai puțin de 1% în Franța (Fombonne, 1994) și Elveția (Steinhausen, 1998), dar a fost 18% în Germania (Essau și colab., 1998). Într-un studiu la nivel național în Ungaria 25% (24,5% băieți, 27,8% fete) au fost evaluați ca având tulburări de dispoziție, iar aproape 30% dintre fete și 19% dintre băieți au avut simptome mai grave de depresie (Kököneyi, 2003).

În eșantionul nostru anxietatea a fost mai frecventă decât depresia. Aceste constatări sunt în conformitate cu studiile anterioare. Pentru ambele sexe a existat o incidență ridicată de iritabilitate și senzație de tristețe, nervozitate și senzație de oboseală cel puțin săptămânal. O rată semnificativ mai mare de fete se confruntă cu simptome psihosomatice. Dificultatea de a adormi a fost, de asemenea, mai frecventă pentru fete.

În ceea ce privește tulburările mintale specifice la copii și adolescenți, Ihle și colab. (2001) au constatat în recenzia lor că tulburările de anxietate au fost cele mai întâlnite stări, cu o frecvență medie de 10,4%, în timp ce tulburările depresive au fost raportate la 4,4% dintre copii și adolescenți (media a 6 studii).

Luând în considerare vârsta respondenților rezultatele sunt tipice, adolescenții, în general, se confruntă cu numeroși factori de stres, având în vedere vârsta pubertății, iar faptul că au venituri mici, precum și rezidența în mediul urban pot exacerba nivelul general de stres. Studii anterioare de date arată o creștere semnificativă a ratei de anxietate și depresie, în ultimii zece ani, în funcție de evaluări complete la nivel mondial (Fombonne, 1998; Prosser și McArdle, 1996; Ihle și Esser, 2001). Prevalența anxietății este variată în țările europene. De exemplu, este de aproximativ 4% în Marea Britanie (Goodman și Meltzer, 2003) și Irlanda (Lynch și colab., 2006), dar mult mai mare în Germania (19%) (Essau și colab., 1998).

În România se estimează că aproximativ 5% din populația generală și 4% din populația de adolescenți suferă de anxietate generalizată clinică, procent care este congruent cu datele colectate prin acest studiu (6%). Acele diferențe de 2% se pot explica prin aglomerarea factorilor stresanți în anii terminali de școală.

Prevalența evenimentelor stresante de viață în rândul adolescenților din eșantion a fost ridicată; 69% dintre fete și 52% dintre băieți au raportat trei sau mai mulți factori de stres. Acest scor a fost mai mare decât în studii similare raportate pentru adolescenți europeni (Currie și colab., 2012), dar, în mare măsură, în conformitate cu rezultate înregistrate în studiile anterioare referitoare la adolescenții din România (Aanes, 2005). Așa cum era de așteptat, evenimentele stresante de viață s-au asociat în mod pozitiv cu depresia și anxietatea și au fost asociate negativ cu resursele pozitive, susținerea socială și statutul socio-economic. Aceste rezultate sunt în concordanță cu constatările anterioare în ceea ce privește relația dintre factorii de stres și sănătatea mintală pentru această populație (Turner și Avison, 2003; White și Farrell, 2006).

În ceea ce privește sănătatea auto-evaluată, un procent destul de mare de elevi au raportat probleme de sănătate, din care de două ori mai multe fete decât băieți. Aceste constatări sunt în conformitate cu concluziile generale ale studiilor anteri-

oare în care, în mod semnificativ, mai multe fete decât băieți își autoevaluează sănătatea ca fiind precară. Fiind o evaluare subiectivă, scorurile depind și de factori socio-culturali. În Ungaria de exemplu mai mulți elevi au raportat sănătate „excellentă” (31,4% dintre băieți și 18,7% dintre fete) sau „bună” (47,1% dintre băieți și 50,0% dintre fete) și 21,5% dintre băieți și 31,2% dintre fete – au considerat sănătatea ca „precară” (Kököneyi, 2003). În Belgia, de exemplu, doar 27% și-au evaluat sănătatea ca fiind „precară” (Caris și colab., 2012), în timp ce în Armenia (Babylonian și colab., 2008), aproape jumătate dintre studenți (48,2%) au considerat că au o stare de sănătate bună, iar 22,2% au considerat că sunt perfect sănătoși. Bunăstarea mintală și sănătatea fizică au avut legătură între ele. Adolescenții care au raportat o stare de sănătate mintală mai bună, au, de asemenea, o percepție mai bună a sănătății lor fizice. O serie de aspecte personale și sociale, în afară de sex și vârstă par a fi asociate cu percepțiile despre sănătate.

În ceea ce privește resursele pozitive, datele au indicat niveluri ridicate de stimă de sine, optimism, sau optimism iluzoriu referitor la viitor. Luând în considerare vârsta eșantionului, aceste rezultate au fost preconizate. Aceste rezultate sunt binevenite, deoarece resursele pozitive acționează ca factori de protecție și care pot suprima efectul factorilor de risc. Așa cum este cunoscut din datele anterioare, adolescenții cu resurse pozitive mai mari și suport social au mai mari șanse de a-și forma identitatea, de a dezvolta abilități sociale, de a avea performanțe școlare mai bune (Zambon și colab. 2010) și de a face față mai bine situațiilor de viață stresante, problemelor de sănătate mintală sau în general factorilor de risc (Currie, și colab., 2012).

Cea mai mare parte a tinerilor au raportat, de asemenea, că membrii familiei contribuie la dezvoltarea unui sentiment de apropiere emoțională și consolidare a relației, îi ajută să facă lucruri împreună și să colaboreze pentru a rezolva diferite probleme. Sănătatea mintală și suportul social au fost inter-relaționate. Este probabil ca adolescenții care se simt apropiați, acceptați, iubiți de familie și prieteni să își formeze identitatea, să își dezvolte abilități sociale, stima de sine și autonomia mai lin și mai armonică și este mult mai probabil ca aceștia să facă față mai bine unor evenimente de viață stresante, unor probleme de sănătate mintală comparativ cu cei care nu dețin astfel de relații pozitive.

Așa cum s-a observat, au existat diferențe semnificative între genuri, în aproape toate cazurile, aproape toate variabilele analizate sunt în defavoarea fetelor. În general, fetele s-au dovedit a fi mai deprimare, mai anxioase, au fost mai stresate, au raportat mai multe probleme de sănătate subiectivă, au mai puțină încredere în sine și sunt mai puțin optimiste. Există o vastă literatură care documentează diferențele de gen în prevalența sănătății mintale și modul în care aceste diferențe apar în adolescență. Există trei explicații teoretice principale pentru această observație. *Ipoteza intensificării genului* (Hill și Lynch, 1983) descrie modul în care apar așteptările legate de rolurile feminine de gen în timpul adolescenței, care acționează ca un factor de stres. O altă explicație teoretică se concentrează asupra diferențelor legate de gen în strategiile de adaptare. Nolen-Hoeksma (1994) susține că fetele exacerbează adesea simptomele depresive și de anxietate prin explorarea stării și internalizarea posibilelor explicații. Băieții explică mai des problemele făcând referire la factorii externi și abordează strategii de adaptare care le distrag atenția. O a treia

explicație teoretizează diferențele de gen în simptome depresive, argumentând că fetele reacționează mai negativ la stres și în plus se confruntă cu mai mult stres decât băieții (Compas, 1987). Am ajuns la concluzia că, în anumite cazuri, diferențele de gen nu înseamnă neapărat că fetele au mai multe probleme, ci că, uneori, fetele vorbesc mai ușor despre probleme sau pur și simplu își recunosc mai ușor slăbiciunile în comparație cu băieții. Acest lucru poate fi explicat mai departe prin expectanțele și influențele sociale.

Inegalitățile în domeniul sănătății mintale au fost în mare parte legate de situația socio-economică scăzută și lipsa de coeziune socială. Datele noastre referitoare la populația elevilor de liceu din anii terminali în România arată că adolescenții provenind din medii socio-economice mai sărace au avut indici de sănătate pozitivă mai mici și indici de sănătate mintală negativă mai mari. În acest sens, constatările noastre validează parțial datele din studiile anterioare. De exemplu, studii recente cu privire la copii și adolescenți (grupa de vârstă 13–15 ani) din România au arătat că sărăcia, instabilitatea economică, precum și lipsa suportului social și instituțional au contribuit la dezvoltarea inegalităților în materie de sănătate, marginalizarea grupurilor vulnerabile și au dus la un declin al sănătății și bunăstării mintale în această populație (Băban și colab., 2011). În acest sens, adolescenții din zonele sărace/defavorizate din mediul rural și minoritatea romă sunt în mod special expuse riscului, datorită ratei mici de adolescenți care urmează cursurile liceului și performanțelor scăzute la orice nivel școlar (Mărginean, 2004). În ciuda unei economii în creștere rapidă, sărăcia rămâne o problemă importantă în România. Conform unei analize din 2004, 24,4% dintre copiii români trăiau în sărăcie, în timp ce 8,2% trăiau în gospodării foarte sărace (UNICEF, 2005). În 2011–2012 economia a scăzut cu 36% în România, potrivit unui raport al Credit Suisse (2015), agravând această situație. Potrivit rapoartelor UNICEF, cu toate acestea, adolescenții sub 18 ani reprezintă unul dintre grupurile cele mai expuse la sărăcie, care este în strânsă legătură cu excluziunea socială. Raportul 2012 privind ocuparea forței de muncă și evoluția socială, lansat de Comisia Europeană, arată că jumătate dintre adolescenții din România se confruntă cu riscul excluderii sociale.

CONCLUZII

Starea sănătății mintale reprezintă o problemă actuală de sănătate publică, deoarece incidența și prevalența lor sunt în continuă expansiune. Ținând cont de faptul că starea de sănătatea mintală poate afecta performanțele școlare, relațiile cu prietenii și familia, iar aceste probleme ulterior pot duce la abandon școlar, consum de substanțe, delinvență juvenilă sau chiar suicid abordarea acestui subiect este una importantă. Așadar, profesioniștii care lucrează cu adolescenți nu ar trebui să se adreseze doar problemelor academice, ci și problemelor de sănătate mintală și ar trebui să ia în considerare influența socială în susținerea dezvoltării comportamentelor sănătoase. Promovarea sănătății mintale în rândul adolescenților îi va ajuta să aibă o tranziție mai netedă și de succes înspre noul stadiu al vieții de adult tânăr. Întărirea suportului emoțional și social în școli și familii poate avea o contribuție importantă în reducerea riscului pentru cei care sunt vulnerabili. Studiile viitoare

ar trebui să se adreseze individului, familiei, comunității prin întărirea factorilor de protecție și reducerea factorilor de risc și ar trebui să urmeze abordarea cursului vieții pentru a interveni.

REFERINȚE

- Aanes, M. M. (2005). Chronic Social Stress and Depressive Symptoms in Adolescents https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/2525/hemilrapport2005_5.pdf?sequence=1
- Arnett, J. J. (2010). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach* (4th ed.). Boston: Prentice Hall.
- Hooper, C. Thompson, M. Laver-Bradbury, C. Gale, C. (2012). *Child and Adolescent Mental Health: Theory and Practice, Second Edition Paperback*. Hooder Arnold, CRC Press.
- Arnett J. J. (2000). Emerging Adulthood. *American Psychologist*, 55, 5, 469–480.
- Braddick, F., Carral, V., Jenkins, R., & Jane-Llopis, E. (2009). *Child and Adolescent Mental Health in Europe: Infrastructures, Policy and Programmes*. Luxembourg: European Communities.
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Segerstrom, S. C. (2010). Optimism. *Clinical Psychology Review*, 30, 879–889.
- Caris, G., Coninck, C., Hublet, A. & Maes, L. (2012). Belgium (Flanders): beyond boundaries – integrating school and mental health policies. In: Currie et al. (eds). *Social cohesion for mental well-being among adolescents*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2008.
- Credit Swiss Report (2015). <https://www.credit-suisse.com/ch/en/about-us/research/research-institute/publications.html>
- Baban, A., Craciun, C., Balazsi R., Ghenea, D. & Olsavszk, V. (2008). Romania: facing the challenge of translating research into practice –policy and partnerships to promote mental health among adolescents, In. *Social cohesion for mental well-being among adolescents*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
- Babloyan, A., Gasparyan, K., Melkumova, M., Movsesyan, E., Sargsyan, N., Sargsyan, S. Tosalyan, M., Yeghiyan, G., & Yeghiyan, M. (2008). Armenia: experiences of a country in transition. In. *Social cohesion for mental well-being among adolescents*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.
- Bérnath-Vincze, A. E., Kacsó, D. A., Roth, M. (2014). A Nationwide Study of Risk Behaviors among Romanian High School Seniors, *SGEM Social & Arts Proceeding Vol.I*, 1–8.
- Bérnath-Vincze, A. E. (2016) Risk behaviors in Romanian Adolescent left behind. *Social and Behavioral Sciences Proceedia. Vol 1*, 361–369.
- Bowen, G. L., Rose, R. A., Bowen, N. K. (2005). *The reliability and validity of the School Success Profile*. Philadelphia, PA: Xlibris Corporation. Credit Suisse https://infocus.creditsuisse.com/data/_product_documents/_shop/368327/2012_global_wealth_report.pdf
- Cole, M. & Cole, S. (2006). *Fejldésléktan*, Osiris Kiadó, Budapest.
- Compas, B. E. (1987). Stress and life events during childhood and adolescence. *Clinical Psychology Review*, 7, 275–302.
- Currie C., et al., (2012). Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. *Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Health Policy for Children and Adolescents, No. 6*.
- Essau, C. A. et al. (1998). Häufigkeit und Komorbidität psychischer Störungen bei Jugendlichen: Ergebnisse der Bremer Jugendstudie. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 49, 105–124.

- European Commission, SPC (2012). Advisory Report To The European Commission On Tackling and Preventing Child Poverty, Promoting Child Well-Being, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7849&langId=en>
- European Health Database (2011). <http://www.euro.who.int/en/data-and-evidence/databases/european-health-for-all-database-hfa-db/offline-version>
- Escaladarea Muntelui (2011). Conferință organizată de Salvați Copii România: http://salvatycopiii.ro/upload/p00010006_Sanatatea%20mintala%20a%20copilului.pdf
- Fombonne, E., (1994). The Chartres Study: Prevalence of psychiatric disorders among French school-age children. *British Journal of Psychiatry*, 164, 69–79.
- GGS (*Generations and Gender Survey*) <http://www.ggp-i.org>
- Gralinski-Bakker, J. H., Hauser, S. T., Billings, R. L., & Allen, J. P. (2003). Risks along the road to adulthood: Challenges faced by youth with serious mental disorders. *The transition to adulthood for vulnerable populations*, 272–303.
- Hill, J. P., & Lynch, M. E., (1983). The intensification of gender-related role expectations during early adolescence. I. J. Brooks-Gunn and A. C. Petersen (eds.). *Girls at Puberty: Biological and Psychosocial Perspectives*. Plenum, New York.
- Kököneyi, Gy. (2003). Szubjektív jóllét [Subjective well-being]. In: Aszmann A. (ed). *Iskoláskorúak egészségmagatartása – nemzeti jelentés [Health Behaviour in School-aged Children – national report]*. Budapest, OGYEI-NDI.
- Kopp M. & Foris R. (1993). A Beck depresszió skála rövidített változata. In Perczel F. D., Kiss Zs., Ajtay Gy. (Eds.) (2001). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*, Budapest: OPNI.
- Korkeila, J. A. et al. (2003). Establishing a set of mental health indicators for Europe. *Scandinavian Journal of Public Health*, 31, 1–8.
- Lynch, F. Mills C. Daly, I. Fitzpatrick, C. (2006). Challenging times: prevalence of psychiatric disorders and suicidal behaviors in Irish adolescents. *Journal of Adolescence*, 29, 555–573.
- Ihle, W., Esser, G., Schmidt. M. H., Blanz, B., Reis, O. & Meyer-Probst, B. (2001). Prevalence, course and risk factors for mental disorders in young adults and their parents in East and West Germany. *American Behavioral Scientist*, 44, 1918–1936.
- Masse, R. et al. (1998). The structure of mental health: higher order confirmatory factor analyses of psychological distress and well-being measures. *Social Indicators Research*, 45, 475–504.
- Marginean, I. (2004). *Quality of Life in Romania*, Bucuresti: Expert Publishing House.
- Nolen-Hoeksema, S. (1991). *Sex differences in depression*. Stanford University Press, Palo Alto, CA.
- Snaith, R. P. (2003). The Hospital Anxiety And Depression Scale. *Health and Quality of Life Outcomes* 1, 29.
- Steinhausen, H. C. et al. (1998). Prevalence of child and adolescent psychiatric disorders: the Zurich Epidemiological Study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 98 (4), 262–271.
- Storch, E. A., Roberti, J. W., Roth, D. A. (2004). Factor structure, concurrent validity, and internal consistency of the Beck Depression Inventory-Second Edition in a sample of college students. *Depression and Anxiety*, 19 (3), 187–9.
- Turner, R. J. & Avison, W. R. (2003). Status variations in stress exposure among young adults: Implications for the interpretation of prior research. *Journal of Health and Social Behavior*, 44, 488–505.
- UNICEF (2005). <http://www.unicef.ro/publicatii/#General>
- UNICEF (2011). http://www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report
- White, K. S. & Farrell, A. D. (2006). Anxiety and psychosocial stress. *Journal of Pediatric Psychology*, 31(6), 582–596.

Zambon A. et al. (2010). The contribution of club participation to adolescent health: evidence from six countries. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 64(1), 89–95.

Snaith, R. P., Zigmond, A. S. (1994). *The HADS: Hospital Anxiety and Depression Scale*. Windsor, NFER Nelson.

RELAȚIILE ROMANTICE ȘI COMPORTAMENTUL SEXUAL

Cristina Faludi

CARACTERISTICI ALE EXPERIENȚELOR ROMANTICE ȘI SEXUALE LA TINERI

Relațiile romantice încorporează multiple funcții psihosociale, oferind contextul social critic menit să-i pregătească pe tineri în dezvoltarea unor relații de cuplu armonioase în etapele ulterioare ale vieții (Connolly și McIsaac 2008). Mai concret, atractivitatea romantică, implicarea în plan sexual și angajamentul în cadrul unei relații de cuplu stabile reprezintă indicatori ai dezvoltării la vârsta adolescenței care marchează tranziția de succes la etapa maturității, printre ale cărei principale scopuri se înscriu procrearea și transmiterea stării de bunăstare generației următoare (Seiffge-Krenke 2003; Shulman și Scharf 2000).

Dintre tinerii implicați în al II-lea val al studiului „Rezultatele adolescenței”, 57% se aflau într-o relație de cuplu la momentul completării chestionarului on-line, iar pentru circa 11% dintre aceștia experiența primului contact sexual încă nu se petrecuse. Marea majoritate a tinerilor erau angajați într-o relație romantică stabilă. Astfel, pentru peste un sfert dintre ei – 26,5% – relația romantică avea o durată cuprinsă între 3 și 12 luni, iar pentru 60%, relația de cuplu dura de peste 1 an.

Grupul de prieteni asigură contextul favorabil pentru înfiriparea relațiilor romantice. De fapt, prietenii și cunoștințele adolescenților și tinerilor pot juca rolurile de pețitori, mesageri și analiști ai experiențelor romantice (Brown, 1999; Bouchey și Furman, 2003). Și în rândul tinerilor români, pentru jumătate dintre cei aflați într-o relație romantică, grupul de prieteni a constituit sursa găsirii unui iubit sau a unei iubite, iar pentru un sfert dintre ei mediul în care și-au găsit partenerul sau partenera l-a reprezentat școala ori serviciul. Într-o pondere mult mai mică tinerii au declarat că și-au găsit partenerul sau partenera la o petrecere ori într-un club – numai 8,3% –, iar și mai puțini dintre ei au reușit acest lucru prin intermediul internetului sau al rețelelor de socializare – doar 6,3%.

Așa cum s-a menționat și mai sus, relația de cuplu nu presupune implicit și o relație sexuală între parteneri. Pe de altă parte, pentru tinerii din valul al II-lea al anchetei „Rezultatele adolescenței”, contextul în care s-a petrecut primul raport sexual nu este neapărat legat de o relație de cuplu stabilă. Astfel, trei sferturi dintre tineri și-au început viața sexuală, însă aproape o treime dintre aceștia – 31,3% – nu se aflau într-o relație romantică la acest eveniment. Jumătate dintre tineri își începuseră deja viața sexuală până la 17 ani. Totuși, cei mai mulți dintre tineri – 25,3% – au declarat că experiența primului raport sexual a avut loc la vârsta majoratului.

Chestionarul folosit în proiectul „Rezultatele adolescenței” a investigat două componente ale comportamentului contraceptiv, și anume: folosirea și tipologia

mijloacelor de prevenire a sarcinilor și de protecție împotriva infecțiilor cu transmitere sexuală la momentul primului contact sexual, respectiv frecvența folosirii acestor mijloace în viața sexuală curentă. La debutul sexual, 83,2% dintre tineri au folosit prezervativul sau pilula contraceptivă, ceea ce indică că, în cazul majorității tinerilor incluși în studiu, primul raport sexual a fost unul pe care cei doi parteneri l-au planificat în prealabil. Un fapt îngrijorător, însă, îl reprezintă gradul relativ scăzut al folosirii constante a contracepției după debutul sexual. Astfel, doar 45,7% dintre tineri au raportat că folosesc în mod constant mijloace de protecție, pe când 16,5% folosesc mijloace de protecție doar uneori, iar 11,4% au afirmat că nu se protejează niciodată atunci când întrețin raporturi sexuale.

Alte trei comportamente din sfera sexualității investigate au fost: trăirea unor experiențe sexuale împotriva propriei voințe; parcurgerea unor experiențe sexuale cu persoane de același sex; respectiv accesarea unor site-uri pornografice sau vizionarea unor filme porno. Intensitatea experimentării unor astfel de comportamente crește în ordinea enumerării lor. Astfel, cea mai mică pondere – de 4,3% – a înregistrat-o întreținerea unor relații sexuale împotriva propriei voințe. Ponderea răspunsurilor afirmative crește la 18% când e vorba de trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, cu persoane de același sex. Și mai mare este ponderea celor care au vizionat, mai rar sau mai des, site-uri sau filme cu caracter pornografic, atingând 41,8% din totalul tinerilor incluși în studiu.

PROFILUL TINERILOR CARE ADOPTĂ UN COMPORTAMENT SEXUAL SANOGEN

Un debut sexual precoce, a avea un partener ocazional la primul contact sexual și ulterior mulți parteneri sexuali, a fi presat să întrețin raporturi sexuale și o folosire inconsistentă a mijloacelor de protecție constituie indicatori ai unui debut riscant al traiectoriei sexuale din viața unei persoane. Adoptarea unuia sau mai multor comportamente sexuale de risc este explicată prin manifestarea la adolescenți și tineri a unui aparent simț al invulnerabilității în fața riscului și a pericolului (Ahern, Ark și Byers, 2008).

Datele colectate în valul al II-lea al anchetei „Rezultatele adolescenței” au permis investigarea vârstei la debutul sexual, a folosirii mijloacelor de protecție și contracepție la primul raport sexual și în viața sexuală curentă, respectiv trăirea unor experiențe sexuale împotriva propriei voințe. Aceste coordonate ale parcursului timpuriu al vieții sexuale au fost studiate în relație cu un set de caracteristici socio-demografice ale tinerilor, incluzând: genul, mediul de rezidență, deprivarea materială, educația părinților (mai exact educația părintelui cu nivelul cel mai înalt de studii), statutul partenerial, respectiv durata relației de cuplu. În interpretarea rezultatelor se vor pune în lumină acele caracteristici ale tinerilor ce au un rol semnificativ în adoptarea unor comportamente sexuale care îi protejează de riscul infecțiilor cu transmitere sexuală și care pot preveni apariția unei sarcini nedorite.

În cazul explorării vârstei la debutul sexual, diferențele dintre tineri în funcție de factorii selecției au fost evidențiate prin aplicarea succesivă a testului t pentru

eșantioane independente. Rezultatele analizei inferențiale sunt ilustrate în Tabelul 1. În afara valorii indicatorului t și a nivelului de semnificație statistică aferent (p), același tabel conține numărul de tineri care se încadrează în fiecare categorie a factorilor analizați (N), media vârstei la debutul sexual pentru fiecare categorie (M) și diferența dintre mediile celor două categorii ale fiecărui factor (dif. M). Cea mai mare discrepanță de vârstă la debutul sexual în rândul tinerilor participanți la studiu o produce genul, bărbații începându-și viața sexuală cu aproape un an mai devreme decât femeile. Au fost constatate diferențe ușor semnificative și în privința mediului de rezidență și a statutului partenerial. Astfel, tinerii din mediul rural și cei care nu se aflau într-o relație de cuplu curentă și-au început viața sexuală mai timpuriu decât congenerii lor din mediul urban și decât cei care se aflau într-o relație de parteneriat.

Tabelul 1. Vârsta la debutul sexual în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	<i>M</i>	dif. <i>M</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Genul	Femei	609	17,53	0,838	8,568	< 0,001
	Bărbați	459	16,69			
Mediul	Urban	820	17,21	0,208	1,781	0,075
	Rural	243	17,00			
Deprivare materială	Nu	837	17,17	-0,170	-1,235	0,217
	Da	160	17,34			
Educația părinților	Liceu	619	17,20	0,031	0,278	0,781
	Universitate	307	17,17			
În cuplu	Da	717	17,25	0,176	1,656	0,098
	Nu	330	17,07			
Durata cuplului	Peste 1 an	431	17,28	0,084	0,670	0,503
	Sub un an	279	17,20			

Tabelele 2 și 3 reflectă două componente ale comportamentului contraceptiv al tinerilor participanți la studiu. Legătura dintre folosirea mijloacelor de protecție și contracepție la primul raport sexual și în viața sexuală curentă, pe de o parte, și caracteristicile socio-demografice selectate, pe de altă parte, a fost sondată utilizând în mod succesiv testul de asociere, al cărui rezultat este indicat în cele două tabele menționate, prin afișarea valorii indicatorului χ^2 (hi pătrat). Comportamentul contraceptiv la startul vieții sexuale este, din nou, cel mai puternic amprentat de gen. Se pare că există o legătură semnificativă și între durata cuplului și adoptarea contracepției la începerea activității sexuale, însă nici pe departe atât de puternică ca și în cazul genului.

Tabelul 2. Folosirea mijloacelor de protecție/contracepție la primul contact sexual în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	χ^2 (hi pătrat)	<i>p</i>
Genul	Femei	595	16,603	< 0,001
	Bărbați	434		
Mediul	Urban	790	4,334	0,115
	Rural	234		
Deprivare materială	Nu	806	2,618	0,270
	Da	156		
Educația părinților	Liceu	603	3,101	0,212
	Universitate	290		
În cuplu	Da	708	1,258	0,533
	Nu	317		
Durata cuplului	Peste 1 an	427	5,198	0,074
	Sub un an	275		

În schimb, comportamentul contraceptiv ulterior primului raport sexual este intens influențat, pe lângă gen și durata cuplului, și de statutul în raport cu deprivarea materială, educația părinților și statutul partenerial. Aceste rezultate sunt susținute prin nivelul puternic de semnificație statistică al valorilor lui *p* subliniate în cuprinsul Tabelului 3.

Tabelul 3. Folosirea curentă a mijloacelor de protecție/contracepție în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	χ^2 (hi pătrat)	<i>p</i>
Genul	Femei	598	14,420	0,001
	Bărbați	429		
Mediul	Urban	790	5,283	0,071
	Rural	232		
Deprivare materială	Nu	805	7,969	0,019
	Da	154		
Educația părinților	Liceu	601	9,674	0,008
	Universitate	291		
În cuplu	Da	707	11,277	0,004
	Nu	316		
Durata cuplului	Peste 1 an	429	6,130	0,047
	Sub un an	272		

Pentru a ilustra direcția legăturilor între cele două componente ale comportamentului contraceptiv și factorii semnificativi asociați, au fost construite două seturi

de grafice. Figura 1 reflectă gradul folosirii mijloacelor de protecție și contracepție la primul raport sexual și în viața sexuală curentă în funcție de gen. Se pare că, cel puțin la nivel declarativ, bărbații adoptă în mai mare măsură un comportament contraceptiv sănătos comparativ cu femeile, atât la primul contact sexual, cât și în viața sexuală ulterioară. Spre exemplu, femeile au raportat că nu s-au protejat deloc sau că s-au bazat pe mijloace de protecție și contracepție tradiționale în viața sexuală într-o pondere mai mare în comparație cu bărbații. Spre exemplu, în rândul femeilor, 9,2% nu s-au protejat la primul raport sexual versus 6% dintre bărbați, iar 13,7% dintre ele nu s-au îngrijit de protecție și contracepție în viața sexuală ulterioară, față de doar 8,2% dintre bărbați. La momentul debutului sexual, mijloacele moderne de protecție și contracepție – cu precădere prezervativul – au fost folosite de 88,9% dintre bărbați și de doar 79,7% dintre femei, în timp ce femeile au utilizat metodele tradiționale de contracepție într-o pondere de două ori mai mare decât bărbații (11,1% față de 5,1%). Cu toate acestea, numai 51,7% dintre bărbați și doar 41,1% dintre femei reușesc să adopte un comportament cu un înalt nivel de protecție și contracepție, prin folosirea mijloacelor moderne de protecție și contracepție la fiecare raport sexual.

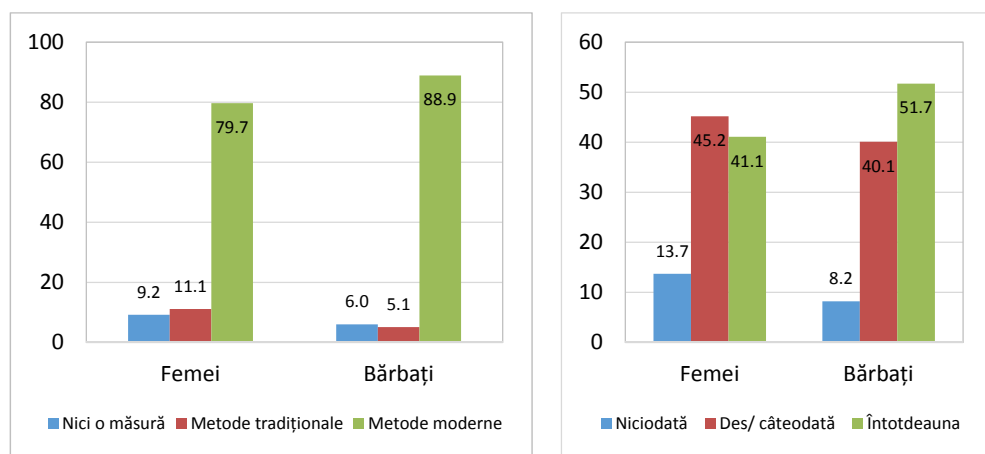

Figura 1. Folosirea mijloacelor de protecție/contracepție la primul raport sexual și folosirea curentă a acestora în funcție de gen

Figura 2 indică gradul folosirii protecției și contracepției în funcție de durata cuplului. Deși unii tineri s-au aflat la debutul sexual într-un context relațional diferit de cel al relației de cuplu din momentul completării chestionarului „Rezultatele adolescenței”, rezultatele studiului reflectă cam aceleași tendințe în comportamentul contraceptiv, atât la primul raport sexual, cât și în viața sexuală curentă. Astfel, se pare că tinerii care se află într-o relație de cuplu cu o durată mai scurtă de un an sunt mai precauți decât cei a căror relație de cuplu depășește 12 luni, atât la debutul sexual cât și în viața sexuală ulterioară. Spre ilustrare, doar 5,8% dintre tinerii într-o relație mai scurtă nu au folosit niciun mijloc de protecție și contracepție la primul raport sexual față de 9,8% dintre cei aflați într-o relație mai lungă. Tot tinerii dintr-o relație de cuplu mai scurtă adoptă într-o mai mare măsură mijloace de protecție moderne comparativ cu cei implicați într-o relație de cuplu de mai lungă durată

(86,5% versus 80,1%), iar direcția se păstrează și în cazul comportamentului contraceptiv curent, când se poate observa că tinerii într-o relație de cuplu mai scurtă utilizează constant metode de protecție față de cei cu o relație de cuplu mai lungă (44,9% versus 40,6%). Desigur, nu toți tinerii angajați într-o relație de cuplu mai de lungă durată pot fi suspectați de o neglijență în comportamentul contraceptiv atașat vieții lor sexuale. Mai degrabă poate fi vorba de faptul că sudarea și durabilitatea unui cuplu atrag după sine creșterea gradului de încredere între parteneri, ceea ce reduce necesitatea protejării împotriva infecțiilor cu transmitere sexuală, o dată cu timpul cuplul devenind și mai matur în asumarea unei posibile sarcini neplanificate. Cu toate acestea, pentru cuplurile care doresc evitarea acestor consecințe ale vieții sexuale, este îngrijorător procentul tinerilor care folosesc inconsistent protecția și contracepția, indiferent de durata mai mică sau mai mare a relației de cuplu (46,3%, respectiv 44,3%).

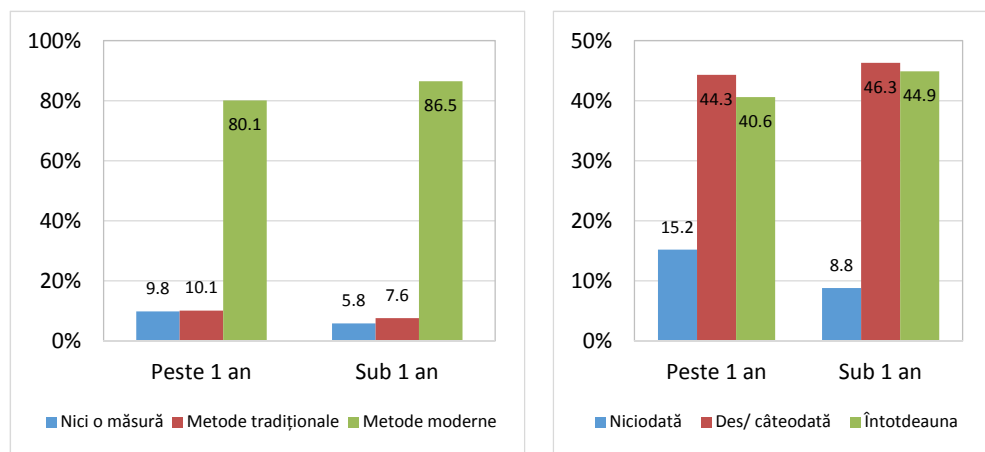

Figura 2. Folosirea mijloacelor de protecție/contracepție la primul raport sexual și folosirea curentă a acestora în funcție de durata relației de cuplu

Figura 3 prezintă situația folosirii curente a mijloacelor de protecție și contracepție în funcție de statutul partenerial și de mediul de rezidență al tinerilor. În privința statutului partenerial, se observă că tinerii singuri sunt mai precauți când vine vorba de evitarea riscului infecțiilor cu transmitere sexuală și al sarcinilor nedorite, întrucât adoptă într-o măsură mai mare un comportament contraceptiv constant comparativ cu cei aflați într-o relație de cuplu. Așadar, 53,2% dintre tinerii singuri se protejează și folosesc contracepția întotdeauna când întrețin relații sexuale față de doar 42,3% dintre tinerii care au o relație de parteneriat. În plus, tinerii singuri au o rată mai mică a nefolosirii contracepției comparativ cu tinerii aflați într-un cuplu (8,5% versus 12,7%).

Și mediul de rezidență joacă un rol în explicarea comportamentului contraceptiv al tinerilor. Cum era de așteptat, tinerii din mediul urban declară în mai mică măsură că nu s-au protejat niciodată față de cei din mediul rural (10,1% versus 15,5%) și totodată tinerii de la oraș declară folosirea constantă a mijloacelor de protecție și contracepție într-o măsură mai mare decât tinerii de la sat (46,6% versus 42,7%).

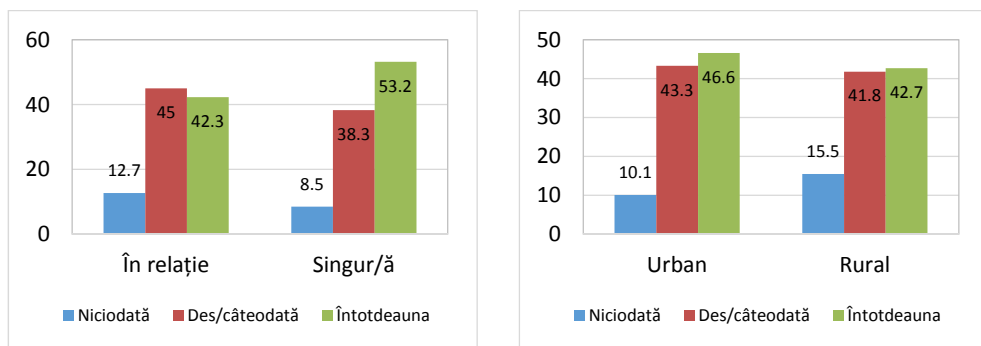

Figura 3. Folosirea curentă a mijloacelor de protecție/contracepție în funcție de statutul partenenerial și de mediul de rezidență

În Figura 4, cei doi factori care țin de traiectoria timpurie a vieții – starea gospodăriei în raport cu deprivarea materială și educația părintelui cu nivelul cel mai ridicat de studii – sunt investigați în relație cu comportamentul contraceptiv adoptat de tineri în viața lor sexuală. Interesant este faptul că tinerii care nu au experimentat deprivarea materială în gospodăria părinților sunt mai capabili să evite absența protecției și, mai mult decât atât, să se protejeze în mod constant față de efectele negative ale vieții sexuale, în comparație cu tinerii defavorizați din punct de vedere socio-economic. Așadar, aproape jumătate dintre tinerii nedeprivați material folosesc protecția când întrețin raporturi sexuale – 48,1% – față de doar 35,7% dintre cei dezavantajați sub raport socio-economic. Există o legătură pozitivă între educația părinților și comportamentul contraceptiv al tinerilor, în sensul că, un nivel de educație mai ridicat se asociază un comportament contraceptiv mai sanogen. Spre exemplu, peste jumătate dintre tinerii cu părinți dintre care cel puțin unul are studii universitare – 52,9% – folosesc întotdeauna mijloace de protecție și de contracepție când întrețin raporturi sexuale față de doar 43,3% dintre tinerii cu părinți dintre care cel puțin unul a absolvit liceul.

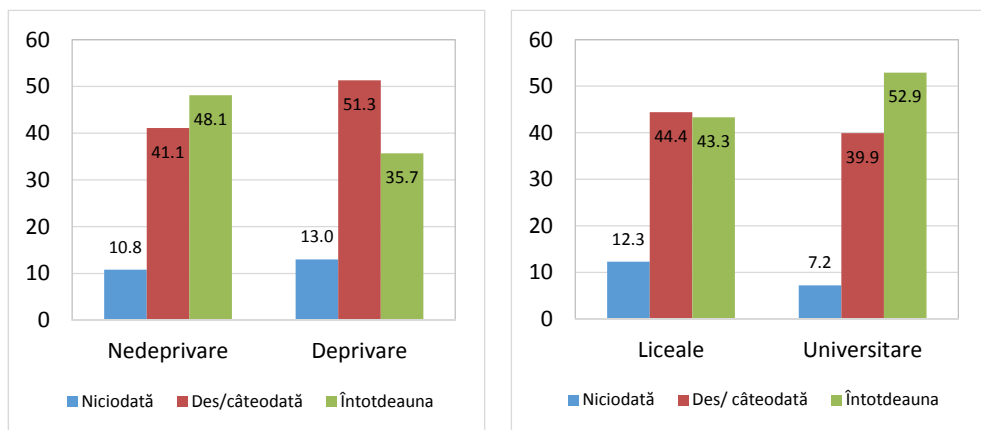

Figura 4. Folosirea curentă a mijloacelor de protecție/contracepție în funcție de deprivarea materială și educația părinților

Dacă până în acest punct al analizei au fost descriși doar tinerii care și-au început viața sexuală, în sondarea următoarelor trei aspecte ale sexualității, au fost luați în considerare toți tinerii participanți la valul al II-lea al studiului „Rezultatele adolescenței”.

Tabelul 4 se referă la trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, împotriva propriei voințe. Dintre caracteristicile socio-demografice analizate în relație cu astfel de experiențe, doar mediul de rezidență și situația în privința deprivării materiale s-au dovedit a avea o putere explicativă semnificativă din punct de vedere statistic, având în vedere nivelul de semnificație p atașat valorii indicatorului χ^2 pătrat.

Tabelul 4. Trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, împotriva voinței proprii, în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	χ^2 pătrat	<i>p</i>
Genul	Femei	870	0,375	0,540
	Bărbați	585		
Mediul	Urban	1098	7,158	0,007
	Rural	347		
Deprivare materială	Nu	1144	4,642	0,031
	Da	227		
Educația părinților	Liceu	820	0,735	0,391
	Universitate	443		
În cuplu	Da	825	0,001	0,973
	Nu	624		
Durata cuplului	Peste 1 an	491	2,604	0,107
	Sub un an	326		

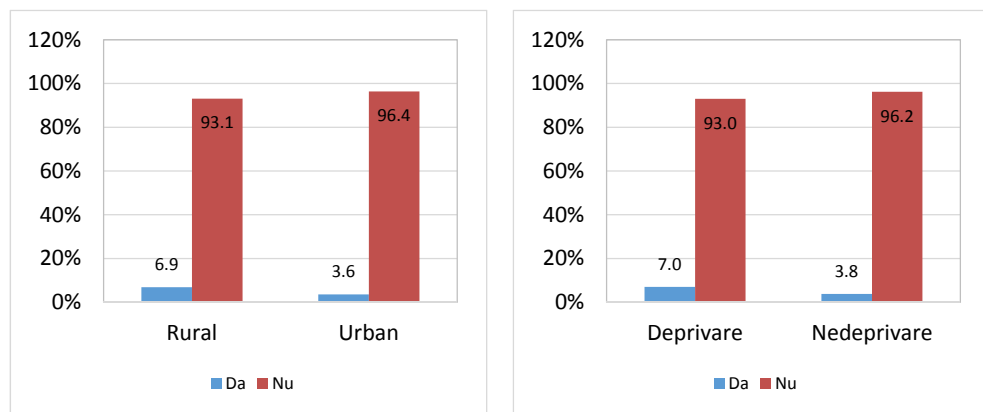

Figura 5. Trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, împotriva voinței proprii, în funcție de mediul de rezidență și de deprivarea materială

Figura 5 reflectă rezultatele asocierii dintre trăirea unor experiențe cu tentă sexuală nedorite și mediul de rezidență al tinerilor, respectiv situația privind deprivarea materială a gospodăriei din care provin tinerii. De remarcat este faptul că tinerii din mediul urban și cei care nu s-au confruntat cu o situație de deprivare materială în gospodăria părinților au o șansă mai mare de a evita confruntarea cu experiențe sexuale împotriva propriei voințe față de congenerii lor din mediul rural și de cei care au trecut prin situații de deprivare materială în familia de origine. Riscul de a trece prin experiențe sexuale nedorite în rândul tinerilor de la oraș și fără probleme materiale este de aproape două ori mai redus decât în cazul tinerilor de la sat și al celor care au trăit într-o gospodărie deprivată material.

ASPECTE ALE ORIENTĂRII SEXUALE LA TINERI LA INTERSECȚIA CU FACTORII SOCIO-DEMOGRAFICI

În perioada adolescenței și a tinereții timpurii, oamenii experimentează o largă diversitate de comportamente și atracții, dintre care unele reflectă curiozitate și deschidere spre experimentare, unele presiuni sociale, iar altele o orientare sexuală subiacentă (Laumann, Gagnon, Michael și Michaels, 1994). Nu există o traiectorie unică a evoluției minorităților sexuale, ci căi multiple de evoluție, fiecare dintre acestea rezonând la caracteristicile individuale ale tinerilor și la mediul în care trăiesc. Diferențele individuale și de mediu joacă un rol formativ deosebit la începutul carierei sexuale/intime a unei persoane (Andersen și Cyranowski, 1994; Diamond și Savin-Williams, 2009) și în conturarea identității sexuale.

Tabelul 5. Trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, cu o persoană de același sex, în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	hi pătrat	<i>p</i>
Genul	Femei	870	9,741	0,008
	Bărbați	589		
Mediul	Urban	1101	3,164	0,206
	Rural	347		
Deprivare materială	Nu	1151	1,376	0,503
	Da	225		
Educația părinților	Liceu	823	17,487	< 0,001
	Universitate	444		
În cuplu	Da	828	15,427	< 0,001
	Nu	626		
Durata cuplului	Peste 1 an	493	13,761	0,001
	Sub un an	328		
Viață sexuală	Da	1065	16,501	< 0,001
	Nu	371		

În valul al II-lea al studiului „Rezultatele adolescenței” a fost investigat și aspectul trăirii unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, cu persoane de același sex, iar Tabelul 5 indică modul în care astfel de experiențe interferează cu setul de caracteristici socio-demografice selectate. Rezultatele analizei indică asocieri puternic semnificative cu toate caracteristicile socio-demografice investigate, exceptând însă mediul de rezidență și situația privind deprivarea materială în familia de origine, adică cele două caracteristici care făceau diferența între tineri când a fost vorba despre experiențe sexuale împotriva propriei voințe.

Referitor la asocierea dintre gen și trăirea de experiențe sexuale cu persoane de același sex, Figura 6 ilustrează faptul că mai mulți bărbați decât femei declară fie că au trecut des (9% versus 8,2%), fie că nu au trecut niciodată prin astfel de experiențe (84,4% față de 80,3%). Totuși, ponderea femeilor care au avut uneori astfel de experiențe este aproape dublă față de cea a bărbaților (11,5% față de 6,6%). Această diferență ar putea fi cel puțin parțial explicată printr-un model cultural destul de răspândit al salutului la femei, care presupune sărutul pe obraz sau îmbrățișarea. În privința statutului relațional, se poate observa că tinerii aflați într-un parteneriat sunt mai predispuși decât cei care nu se află într-o uniune de cuplu să se angajeze des în experiențe sexuale cu o persoană de același sex (9,3% versus 7,3%), dar tot aceștia sunt și cei care declară în mai mare măsură că nu au trăit niciodată astfel de experiențe, comparativ cu tinerii singuri (83,7% versus 79,7%).

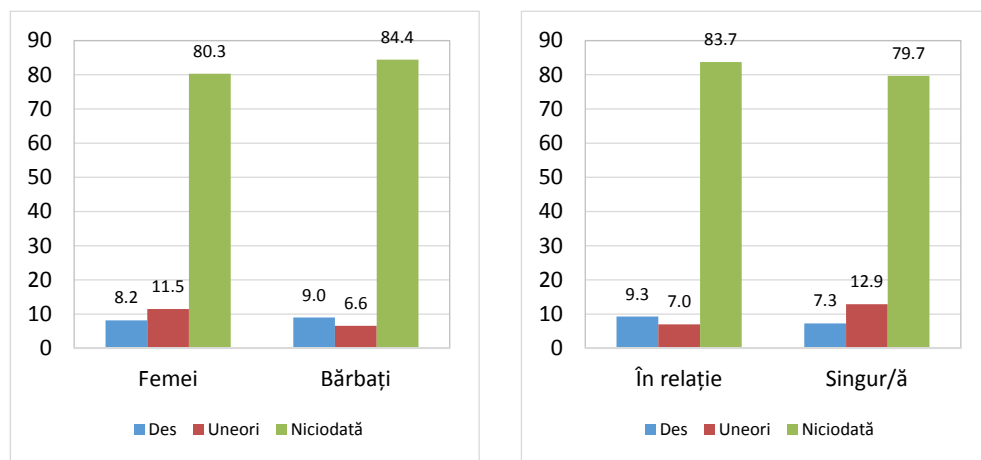

Figura 6. Trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, cu o persoană de același sex, în funcție de mediul de mediu, de gen și de statutul partenerial

Datele din Figura 7 indică aceeași direcție a asocierilor și când este vorba despre durata uniunii de cuplu și de statutul tinerilor în raport cu activitatea sexuală. Astfel, tinerii care se află într-un cuplu de mai mult timp s-au implicat des în relații sexuale cu o persoană de același sex în mai mare măsură decât cei dintr-un cuplu cu o durată mai scurtă (9,7% față de 8,8%), tot ei fiind și cei care declară într-o pondere mai ridicată a nu fi trecut vreodată prin astfel de experiențe comparativ cu tinerii aflați de mai puțin timp într-o relație de cuplu (86% față de 80,2%). Tinerii activi sexual au o tendință mai mare de a se angaja des în experiențe sexuale cu o persoană

de același sex comparativ cu cei inactivi sexual (9,6% versus 5,7%). Totuși, tinerii care nu și-au început viața sexuală declară într-o pondere mai mare că au trăit uneori experiențe sexuale cu o persoană de același sex comparativ cu tinerii activi sexual (14,3% versus 8%). Literatura de specialitate arată că relațiile intime, dar non-sexuale cu persoane de același sex ar putea satisface unele nevoi pe care tinerii heterosexuali le au în contextul relațiilor romantice (Diamond, Savin-Williams și Dubé, 1999).

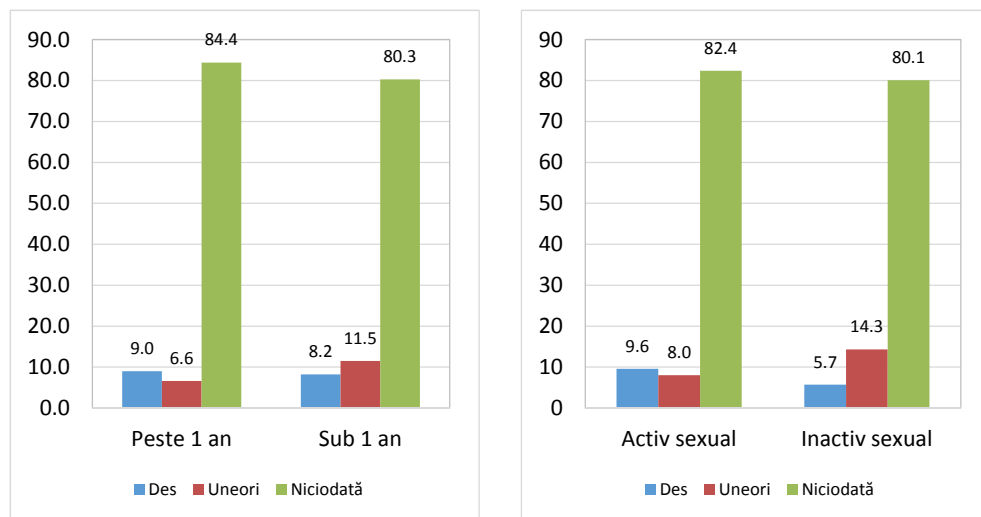

Figura 7. Trăirea unor experiențe sexuale, nu neapărat relații intime, cu o persoană de același sex, în funcție de durata cuplului și de activitatea sexuală

TINERII ȘI CONSUMUL DE PORNOGRAFIE

Ultimul aspect al sexualității analizat în acest capitol se referă la consumul de pornografie în rândul tinerilor implicați în al II-lea val din studiul „Rezultatele adolescenței”. Tinerii de azi trăiesc într-o epocă în care accesul la site-urile și materialele cu conținut pornografic din spațiul virtual este tot mai facil și neîngrădit de limite de vârstă sau care să țină cont de gradul de dezvoltare și maturizare psihologică ale utilizatorilor. De asemenea, adulții, în special părinții și educatorii, pierd tot mai mult control asupra activităților pe care tinerii le desfășoară în mediul on-line. În planul consecințelor, au fost documentate multiple efecte negative ale consumului de pornografie în rândul copiilor și tinerilor, având impact direct asupra modului în care tinerii își manifestă sexualitatea în viața privată și de cuplu (Gheorghe, 2011). Numai și pentru aceste considerente, consumul de pornografie nu mai poate fi ignorat în studiile despre comportamentul sexual al adolescenților și tinerilor.

În Tabelul 6 se poate constata că, în afara mediului de rezidență și a situației în raport cu deprivarea materială, celelalte caracteristici socio-demografice investigate relaționează cu consumul de pornografie în rândul tinerilor, iar asocierile sunt puternic semnificative, conform nivelurilor de semnificație corespunzătoare.

Tabelul 6. Accesarea unor site-uri pornografice sau vizionarea de filme porno, în funcție de caracteristicile socio-demografice selectate

		<i>N</i>	<i>hi pătrat</i>	<i>p</i>
Genul	Femei	871	434,941	< 0,001
	Bărbați	589		
Mediul	Urban	1102	2,697	0,260
	Rural	347		
Deprivare materială	Nu	1149	2,473	0,290
	Da	228		
Educația părinților	Liceu	823	12,807	0,002
	Universitate	444		
În cuplu	Da	826	23,503	< 0,001
	Nu	629		
Durata cuplului	Peste 1 an	494	8,482	0,014
	Sub un an	325		
Viață sexuală	Da	1066	30,480	< 0,001
	Nu	372		

Figura 8 arată că discrepanțele de gen în consumul de pornografie sunt extrem de accentuate în sensul așteptat: 14,3% dintre bărbați accesează site-uri pornografice sau vizionează filme porno des și foarte des, față de doar 1% dintre fete, iar 59,8% dintre ei practică aceste activități mai rar, față de 18,9% dintre femei. Și când se ia în considerare statutul partenerial, rezultatele merg în direcția așteptată: tinerii aflați într-o relație de cuplu consumă materiale cu conținut pornografic într-o pondere de două ori mai mică decât tinerii singuri (4,4% versus 9,2%) și declară într-o mai mare măsură că nu practică astfel de activități comparativ cu tinerii care nu au o relație de cuplu (62,8% versus 52,1%).

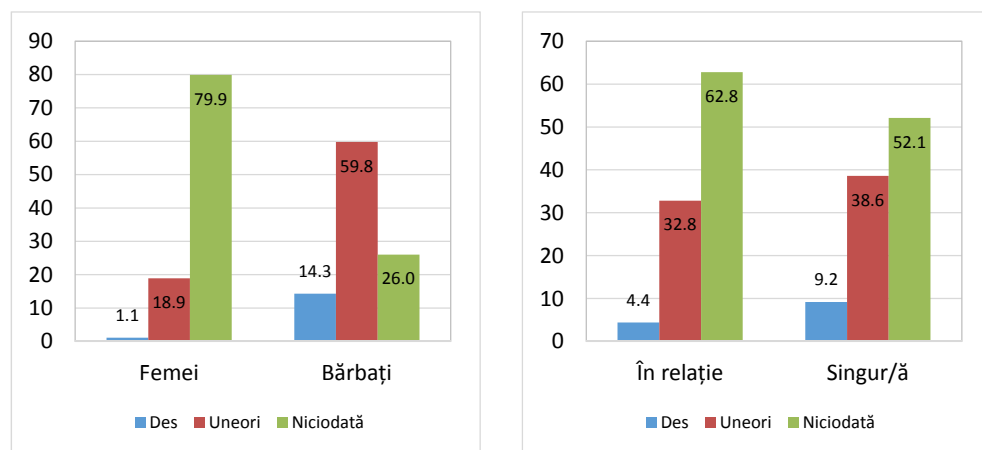

Figura 8. Accesarea unor site-uri pornografice sau vizionarea de filme porno, în funcție de mediul de gen și statutul partenerial

În privința duratei relației de cuplu, Figura 9 ilustrează că tinerii aflați de mai puțin timp într-un parteneriat consultă materiale pornografice în mai mare măsură, cel puțin uneori, decât tinerii aflați într-o relație de cuplu de mai lungă durată (38,5% față de 28,7%). În plus, mai mulți tineri din cupluri mai durabile par a fi dezinteresați de pornografie comparativ cu tinerii din cupluri cu istoric mai scurt (66,6% față de 57,8%). Tot conform Figurii 9, tinerii activi sexual au o preocupare mai mare pentru materialele pornografice, cel puțin uneori, față de cei care nu și-au început viața sexuală (39,8% versus 23,9%). Dintre cei care nu au consumat niciodată materiale cu conținut pornografic, tinerii care nu și-au început viața sexuală îi devansează detașat pe cei care sunt activi sexual (69,1% comparativ cu 54%).

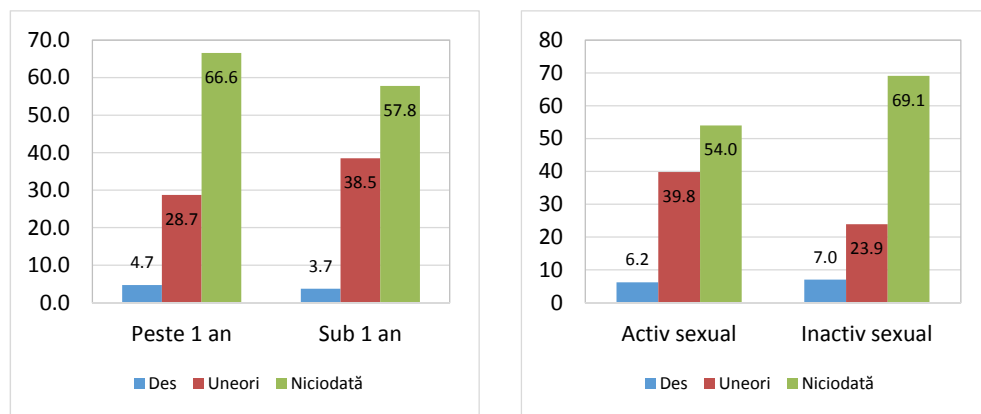

Figura 9. Accesarea unor site-uri pornografice sau vizionarea de filme porno, în funcție de durata cuplului și de activitatea sexuală

CONCLUZII

În final, ar fi de subliniat câteva aspecte care ar trebui să intre în atenția specialiștilor și decidenților din sfera politicilor de sănătate publică legate de sănătatea sexual-reproductivă a tinerilor. Rezultatele analizelor preliminare discutate în acest capitol au arătat că bărbații, tinerii din mediul rural și cei care nu se află în cadrul unei relații de cuplu sunt mai expuși unui debut precoce al vieții sexuale, un indicator de bază al expunerii la un comportament sexual de risc. Totuși, deși intră mai devreme în viața sexuală, bărbații adoptă un comportament contraceptiv mai prudent decât femeile, acestea declarând cu o frecvență mai ridicată că nu s-au protejat la primul raport sexual și că ulterior debutului sexual nu se protejează sau că folosesc metode de protecție tradiționale, supuse în mai mare măsură eșecului în fața infecțiilor cu transmitere sexuală și a evitării sarcinilor nedorite. Totuși, doar aproximativ jumătate dintre tinerii de ambele genuri reușesc să adopte un comportament contraceptiv protectiv constant după debutul sexual. Se pare că tinerii singuri și cei angajați într-o relație de cuplu cu o durată mai mică de un an adoptă un comportament contraceptiv constant și bazat pe metode moderne de protecție și contracepție în comparație cu tinerii care sunt implicați într-o relație de cuplu mai

lungă de un an. Tinerii de la oraș sunt mai protejați în fața consecințelor nedorite ale activității sexuale – ITS și sarcini nedorite – fapt explicabil prin accesul mai facil la informație, la educație și în procurarea mijloacelor de protecție și contracepție. În opoziție, tinerii din mediul rural se situează într-o poziție mai defavorizată privind accesul la informație și la obținerea mijloacelor de protecție și contracepție moderne. Creșterea într-un mediu socio-economic defavorabil și într-o familie în care părinții au un nivel de educație mai scăzut predispun la un comportament contraceptiv de risc. Tinerii din mediul rural și cei care s-au aflat în situații de deprivare materială prezintă un risc mai ridicat de a deveni victime ale unor abuzuri sexuale. Faptul că unele dintre aceste rezultate au fost documentate și de alte studii naționale și internaționale recente subliniază o dată în plus că încă nu există servicii de asistare a tinerilor în materie de sănătate sexual-reproductivă suficient de răspândite, bine dezvoltate și accesibile tinerilor expuși comportamentelor sexuale de risc și care pot produce efecte negative asupra calității vieții în general a tinerilor.

REFERINȚE

- Andersen, B. L., Cyranowski, J. M. (1994). Women's sexual self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1079–1100.
- Ahern, N. R., Ark, P., Byers, J. (2008). Resilience and coping strategies in adolescents. *Paediatric Nursing*, 20, 10, 32–36.
- Bouchey, H. A., Furman, W. (2003). Dating and Romantic Experiences in Adolescence. In G. R. Adams, M. D. Berzonsky (eds.), *Blackwell Handbook of Adolescence* (313–329). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Brown, B. B. (1999). «You're going out with who?!»: Peer group influences on adolescent romantic relationships. In W. Furman, B. B. Brown, C. Feiring (eds.), *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (291–329). Cambridge: Cambridge University Press.
- Connolly, J., McIsaac, C. (2008). Adolescent Romantic Relationships: Beginnings, Endings, and Psychosocial Challenges. *ISSBD Newsletter*, 1, 53, 1–5.
- Diamond, L. M., Savin-Williams, R. C. (2009). Relațiile intime ale tinerilor aparținând minorităților sexuale. În G. R. Adams, M. D. Berzonsky (eds.), *Psihologia adolescenței. Manualul Blackwell* (437–458). Iași: Polirom.
- Diamond, L. M., Savin-Williams, R. C., Dubé, E. M. (1999). Sex, dating, passionate friendships, and romance: Intimate peer relations among lesbian, gay, and bisexual adolescents. In W. Furman, B. B. Brown, C. Feiring (eds.), *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (175–210). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gheorghe, V. (2011). *Pornografia, maladia secolului XXI*. București: Prodromos.
- Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, R. T., Michaels, F. (1994). *The Social Organisation of Sexuality: Sexual Practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shulman, S., Scharf, M. (2000). Adolescent Romantic Behaviors and Perceptions: Age- and Gender-Related Differences, and Links with Family and Peer Relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 10, 1, 99–118.
- Seiffge-Krenke, I. (2003). Testing theories of romantic development from adolescence to young adulthood: Evidence of a developmental sequence. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 6, 519–531.

EXPERIENȚELE DE MUNCĂ ALE TINERILOR

Sergiu-Lucian Raiu

ROLUL EDUCAȚIEI ÎN PREGĂTIREA TINERILOR PENTRU VIAȚA DE ADULT: RENTABILITATEA SOCIALĂ A INVESTIȚIEI ÎN EDUCAȚIE

Învățământul a depășit doar o singură dată 4% din PIB, în timp ce celelalte țări europene acordă un procent aproape dublu. România se apropie de media UE, aflându-se însă sub valorile alocate de către alte țări europene cu mai mare tradiție democratică (Belgia, Danemarca, Franța, Austria sau Norvegia) (Zamfir et al., 2011). Educația este o componentă fundamentală a oricărei societăți, întrucât asigură transmiterea și reproducerea culturală și socializarea membrilor tinerei generații. Din perspectivă sociologică, educația poate fi privită ca un caz particular al proceselor de socializare, constând în transmiterea și reproducerea intergenerațională a conținuturilor și instrumentelor culturale ale unei societăți (Vlăsceanu, 2011). Din perspectivă structuralistă educația are două funcții cea de selecție deoarece permite alocarea tinerilor în poziții ocupaționale potrivite abilităților și intereselor acestora, iar a doua funcție a educației este aceea de formare a personalității sociale deoarece educația este acea organizare socială care transmite către noile generații, prin cultură moștenirea socială contribuind la integrarea armonioasă în societate (Vlăsceanu, 2011). Unii sociologi descriu problemele educației din societățile avansate, comentând funcția școlii de formare a forței de muncă calificate sau chestionând rentabilitatea socială a investiției în educație, vorbind despre *efectul de diplomă, inflația diplomelor și supraeducația*. A doua funcție latentă a școlii este aceea de uniformizare culturală și ideologică a societăților prin omogenizare etnică (prin restrângerea accesului minorităților la o educație în limba maternă fiindu-le limitată posibilitatea reproducerii culturii minorităților) sau prin promovarea ideologiei ce ghidează o anumită organizare a puterii în societatea respectivă (Vlăsceanu, 2011).

Deși finalitatea învățământului obligatoriu este aceea „de a genera sustenabil resursa umană înalt competitivă, capabilă să funcționeze eficient în societatea actuală și viitoare” (MEN, Legea Educației, 2011: Art.2) nu toți tinerii care finalizează școala obligatorie sau cei care, din diverse motive nu finalizează școala, reușesc o tranziție de succes spre stadiul de adult tânăr. De cele mai multe ori situația realizării unei tranziții de succes de la școală la locul de muncă este dificilă chiar și pentru cei care au finalizat treptele învățământului superior. În România, sistemul național de învățământ preuniversitar cuprinde educația timpurie (0–6 ani), învățământul primar (clasele I–IV), învățământul secundar inferior sau gimnazial (clasele V–VIII), învățământ secundar superior, care poate fi învățământ liceal (clasele

IX-XII/XIII), învățământ profesional cu durată de 3 ani și învățământ terțiar non-universitar (învățământul postuniversitar) (MEN, Legea Educației, art. 23, alin. 1). Învățământul superior cuprinde ciclul I de studii universitare (licență), ciclul II de studii (master), ciclul III de studii (doctorat) precum și învățământul postuniversitar.

Există puține lucrări de specialitate care tratează impactul social al randamentului investiției în educație în România. Relația dintre nivelul de educație, ocupare și câștiguri salariale este abordată pe larg în literatura de specialitate. Beneficiile individuale ale educației sunt estimate în mai multe studii efectuate în UE și în România. Fiecare an de școală în plus reduce cu 8,2% riscul de a deveni șomer (Costache et al., 2014). Beneficiile unui an în plus de școală sunt mari, estimările UNICEF bazate pe micro-datele anchetei SILC 2012 arată că absolvenții de învățământ secundar superior câștigă cu 30,8% mai mult decât cei care au terminat ciclul primar și gimnazial, respectiv cu 24,9% mai mult în cazul utilizării datelor ABF 2012 (Costache et al., 2014).

În privința impactului educației asupra ocupării este de domeniul simțului comun să credem că cu cât nivelul de educație este mai ridicat, cu atât există mai multe oportunități de angajare (constatare susținută de datele la nivel atât micro, cât și macro), idee demonstrată prin cercetări din România de exemplu de Costache et al. (2014). Există multiple dovezi că tinerii care părăsesc timpuriu orice formă de școală și formare profesională prezintă un risc mult mai mare de șomaj și excludere socială, ba chiar de speranță de viață mai redusă și cu timpul generează costuri (monetare sau nemonetare) nu numai pentru ei, dar și pentru societate (Costache et al., 2014). În diferitele țări studiate, costurile generate de TPTS (tinerii care au părăsit timpuriu școala) pe durata unei vieți se înscriu între 100.000 Euro și 1,1 milioane Euro per tânăr care părăsește școala. În România, costul total al părăsirii timpurii a școlii este echivalent cu 0,9% din PIB (până la 1,6% din PIB în Ungaria și 1,4% în Letonia). Analizele asupra unor date din 2010 arată că peste jumătate dintre tinerii între 18-24 de ani cu nivel scăzut de educație erau angajați ca muncitori necalificați (55%), cei mai mulți din domeniile comerț și reparații (31%) în companii private (68%), iar aproape 42% afirmă că intenționează să plece în străinătate pentru a-și găsi de muncă în viitorul apropiat (Balica et al., 2010).

Deși tinerii care părăsesc școala riscă de a-și pierde șansele de integrare pe o piață a muncii tot mai concurențială scade cu fiecare zi care trece, acestor tineri le pot fi apreciate alte calități pe care le dezvoltă în experiențele lor din afara sistemului formal de educație. Experiențele tinerilor în timpul abandonului școlar au un potențial important de învățare informală: fie că au grijă de frați mai mici sau de casă, fie că lucrează cu ziua sau au un loc de muncă relativ stabil, aceștia dobândesc o varietate largă de competențe în contexte non-formale și informale de învățare. Deși șansele tinerilor care provin din categorii dezavantajate sunt limitate de a-și dezvolta competențele necesare supraviețuirii într-o societate în schimbare și pe o piață a muncii globalizată și aceasta datorită absenței unor sisteme flexibile de educație permanentă (Balica et al., 2010) și deși au o participare scăzută la educația permanentă, acești tineri dețin un portofoliu de experiențe de învățare care s-au dovedit utile și care au fost dobândite în contexte non-formale și informale de edu-

cație cum ar fi: învățare la locul de muncă, prin intermediul calculatorului, prin depășirea unor momente dificile de viață, învățare în familie și comunitate, în cadrul unor grupuri de egali și în cadrul comunității (grup etnic, vecinătate, grup de egali, biserică) (Balica et al., 2010).

Prin mobilizarea tuturor adulților de vârstă activă care în prezent nu lucrează, deși sunt apti de muncă, adică persoanele care nu sunt angajate, nu sunt înscrise în sistemul de învățământ sau formare profesională (NEET) și care nu au o dizabilitate sau nu sunt pensionați anticipat, România ar trebui să investească în educația și abilitățile lor pentru a-i face mai productivi. Acest grup reprezintă 26% din numărul total de adulți (aproximativ 730 de mii de persoane). Programul „*Garanții pentru Tineri*” este un program european de soluționare a șomajului în rândul tinerilor prin asigurarea de acces personalizat la locuri de muncă, ucenicie, stagii de formare profesională sau asigurarea continuării educației. În România, programul este încă în curs de dezvoltare. În această simulare, se pleacă de la premisa că tuturor absolvenților (de liceu sau facultate) li se oferă posibilitatea continuării educației, formare profesională sau locuri de muncă. Simulările pun accentul pe acele persoane care au terminat școala în anul anterior (grupa de vârstă 18–25 de ani) și care sunt șomere sau nu fac parte din forța de muncă. Simulările au arătat că implementarea integrală a Programului „*Garanții pentru Tineri*” ar reduce rata totală a sărăciei cu 0,4% în 2016. Impactul a fost semnificativ când analiza s-a axat pe grupul țintă al Programului „*Garanții pentru Tineri*”. Sărăcia în rândul tinerilor cu vârste între 18 și 25 de ani ar scădea cu 1,7%, această reducere fiind mult mai mare pentru bărbați decât pentru femei (MMFPS, 2014). Politicile educaționale în domeniul educației permanente ar trebui să urmărească câteva principii: principiul pozitiv prin programele „a doua șansă” aparțin sistemelor formale de educație, iar copiii dezavantajați suferă de abordări stereotipe, situații de discriminare sau excludere. În cadrul programelor „a doua șansă” cererile depășesc locurile disponibile, dar pe parcursul programului peste 50% renunță, deoarece spun dascălii, există dificultăți de adaptare la regimul școlar al celor care se reîntorc în sistem, iar aceste programe ar trebui sprijinite și de măsuri sociale complementare pentru că tinerii nu se rup de mediul social în care trăiesc prin simpla înscriere într-un program de recuperare ci sunt nevoiți să-și continue activitățile în care erau implicați înainte de a se înscrie în program (Balica et al., 2010).

RELAȚIA TINERILOR CU MUNCA ÎN STUDII DIN ROMÂNIA

Aspecte legate de percepția tinerilor asupra pieței muncii precum și despre experiența în muncă a tinerilor au făcut obiectul a numeroase studii. Pentru a vedea cum se raportează tinerii din România la muncă în general și la piața muncii, în particular, am ales să sintetizăm câteva studii mai recente, care au atins subiectul relației tinerilor cu munca. În acest capitol ne referim la sursele de informare și modalitățile accesate de tineri pentru obținerea unui loc de muncă, oportunități și perspective de angajare; despre raportul dintre tineri, piața muncii și autorități locale, precum și care sunt nevoile lor în raport cu piața muncii.

Percepția asupra vieții personale a tinerilor între 14–35 de ani este una optimistă, 34,0% dintre tineri afirmând că viața lor din prezent este mai bună (MTS, 2014a). Văzut ca parte majoră a existenței, locul de muncă trebuie să asigure, în opinia tinerilor, împlinire și siguranță materială (salariu decent, bonuri de masă, telefon, mașină de serviciu, plata orelor suplimentare etc.), asta fără să pericliteze valorile individuale (respect față de persoană și față de munca depusă, recunoaștere, apreciere, promovare, corectitudine, colegialitate etc.) Așa cum se arată în raportul Ministerului pentru tineret, așteptările pe care tinerii le au de la piața muncii diferă semnificativ în funcție de experiența anterioară pe piața muncii. Dacă pentru tinerii fără nicio experiență în muncă primează partea materială a job-ului, pentru tinerii care au o experiență în muncă importante sunt elementele care țin de relațiile dintre colegi și de dezvoltare personală și profesională. Tinerii sunt de acord că așteptările și proiecțiile pe care ei și le făcuseră înainte să înceapă să muncească nu s-au realizat, ba dimpotrivă, au trebuit să-și reevalueze așteptările, urmând a ține cont de realitatea pieței muncii. Atât tinerii care nu au o experiență pe piața muncii cât și cei care au experiență au afirmat că așteptările lor s-au modificat, adaptându-se la ceea ce piața muncii poate să ofere în realitate. Întrebați cum găsesc un loc de muncă, tinerii sunt de părere că un job care să corespundă cerințelor dar și pregătirii profesionale se găsește din ce în ce mai greu (Pop et al., 2010). Contextul economic actual și situația incertă de pe piața muncii îi determină pe tinerii angajați să se mulțumească cu locul de muncă pe care îl au, chiar dacă locul de muncă nu îndeplinește condițiile și așteptările lor, fiind obligați să accepte situațiile de compromis de la locul de muncă: lipsa criteriilor de performanță și competență, neluarea în calcul a studiilor realizate și irelevanța cunoștințelor acumulate, nerespectarea fișei postului și a condițiilor din contractul de muncă, neplata orelor suplimentare, necorelarea plății cu volumul de muncă depus, nerespectarea condițiilor de protecție a muncii etc. (Pop et al., 2010). Când tinerii obțin locuri de muncă, adesea au salarii mici, muncesc în condiții grele de muncă, inclusiv program prelungit, simt nesiguranță care nu le permite să fie independenți și să poată să-și întemeieze o familie. Au îngrijorări privind nesiguranța locului de muncă, a salariilor mici, a dificultăților în obținerea experienței practice adecvate de lucru sau a puținelor oportunități de avansare la locul de muncă (UNYWR, 2012). Un studiu recent¹⁰ arată că raportat la 2014, criza economică pare să nu fi avut efecte negative asupra unora dintre tineri, care declară într-o proporție mai mică comparativ cu cei din 2012 că și-au pierdut locul de muncă, dar cei din 2014 afirmă în mai mare măsură că și-au schimbat locul de muncă într-un domeniu mai profitabil. Tinerii din 2014 consideră în mai mare măsură comparativ cu cei din 2012 că școala răspunde nevoilor pieței muncii și că școala pregătește tineri pentru viață. Referitor la obstacolele care i-ar împiedica pe tineri să își continue studiile, diferențele între anul 2014 și anul 2012 nu sunt mari.

¹⁰ Este vorba despre studiul: *Situația Tineretului și așteptările sale. Diagnoză. Barometrul de Opinie Publică Tineret*, 2014, studiu realizat de către Grupul de Studii Socio-Comportamentale la cererea Ministerului Tineretului și Sportului în 2014 pe un eșantion de 1205 subiecți cu vârsta cuprinsă între 14–35 de ani pe un eșantion multi-stratificat, probabilist prin metoda față-n-față și PAPI (Paper and Pencil Assisted Interview) în perioada 23 august – 16 septembrie 2014 având ca eroare maximă tolerată $\pm 2,8\%$.

Cei din 2014 spun în mai mare măsură decât cei din 2012 că lipsa de susținere din partea familiei ar fi unul din obstacole și că sunt nevoiți să-și câștige singuri existența și să muncească de tineri, ceea ce-i împiedică să-și continue studiile. Întreruperea studiilor s-a regăsit în mai mare măsură în răspunsurile tinerilor din 2014 comparativ cu cei din 2012 (Ionescu și Bunescu, 2007). Tinerii își doresc să lucreze pentru a-și asigura autonomia și independența financiară. Dacă unii consideră că este necesar să se angajeze încă din timpul facultății pentru un plus de experiență, alții văd intrarea pe piața muncii și obținerea unui job doar în momentul finalizării studiilor (Pop et al., 2010).

DATE DESCRIPTIVE PRIVIND MUNCA ADULȚILOR TINERI

Conform analizelor efectuate pe tinerii din valul al II-lea al studiului „Rezultatele Adolescenței” jumătate dintre tinerii din eșantionul cercetării au experiență în muncă. Jumătate dintre ei (50,1%) au experiență în muncă, 25,2% lucrând și în prezent, iar fetele în mai mare măsură comparativ cu băieții (52,5% vs. 47,5%). Cei din urban lucrează în mai mare măsură decât cei care au absolvit în rural (89,1% vs. 10% în rural). Muncesc 18,3% dintre absolvenții liceelor teoretice, 36,5% dintre cei din liceele tehnologice și 36% dintre cei din liceele vocaționale). Dintre cei care muncesc, 19,8% sunt în situație de deprivare materială. Doar 11,7% au muncit/muncesc pe perioada studiilor. Dintre cei care au muncit/muncesc pe perioada studiilor, 50,6% sunt fete, iar 49,4% sunt băieți; 55,8% provin din mediul rural, 44,2% din mediul urban, iar 21,5% sunt tineri deprivați material. Mai mult de jumătate dintre tineri (59,7%) descriu prima experiență în muncă ca fiind în economia formală (cu forme legale): 55% sunt fete, iar 45% băieți; 38,8% sunt din rural, 61,2% din urban. Peste o treime (34,2%) menționează prima experiență în muncă ca fiind practica. Procente mici de tineri declară ca primă experiență voluntariatul în comunitate sau munca în economia informală (2,1% respectiv 1,7%). Peste trei sferturi (76,5%) au lucrat/lucrează pentru a câștiga bani, iar 20,7% pentru a câștiga experiență.

Doar un sfert dintre tinerii eșantionului nostru lucrează. Cei mai mulți spun că domeniul de activitate al locului de muncă nu este legat de specializarea urmată (79,2%), iar 20,8% răspund afirmativ. Comparativ cu cei din mediul rural, tinerii din urban au lucrat/lucrează în mai mare măsură într-un domeniu apropiat de specializarea urmată (23,5% vs. 18,9%).

Aproape jumătate dintre tineri vor să se angajeze în următorul an. Legat de planurile de carieră, cei mai mulți tineri (60,6%) spun că locul de muncă nu i-a ajutat/ajută în realizarea dorințelor lor, dar peste o treime (39,4%) susțin că da. Fetele declară în mai mare măsură comparativ cu băieții că programul de lucru le-a afectat moderat performanța școlară (59,5% vs. 40,5%). Peste trei sferturi dintre tineri (72,6%) spun că angajatorul acceptă/a un program de lucru flexibil din motive cum ar fi, de exemplu, participarea la cursuri. Dintre respondenți 44,3% se arată motivați să se angajeze în următorul an. Profilul lor arată așa: 61,4% sunt fete, 38,6% sunt băieți; 40,8% sunt din rural, iar 59,2% sunt din urban; 93,3% au absolvit în

urban, iar 6,7% în rural; 67,5% au absolvit un liceu teoretic, 28% un liceu tehnologic, iar 4,5% un liceu vocațional. Tinerii caută în medie de lucru de aproximativ 5 luni și doar 8,3% au fost la un interviu în ultima lună. Cei mai mulți dintre tineri (86,2%) sunt sprijiniți de părinți, nu neapărat financiar, pentru a se descurca în viața de zi cu zi. În eșantion, 14,9% dintre tineri își acoperă în mare parte ei înșiși cheltuielile, iar 8% dintre ei își acoperă în totalitate cheltuielile. În cazul a 78,7% dintre tineri, părinții le-au acordat o sumă de bani și, de asemenea, pentru 78,2% părinții le oferă sprijin financiar pentru a-și acoperi cheltuielile. Un procent de 70,4% spun că părinții sunt cei care le plătesc taxele pentru studii și puțin peste jumătate (53,8%) spun că părinții îi ajută cu plata spațiului în care locuiesc, iar 28% declară că părinții le-au cumpărat un autovehicul. Numai 8,4% spun că părinții le-au cumpărat o locuință.

BIBLIOGRAFIE:

- Balica M. (coord.), M., Fartușnic C., Horga I., Apostu O., Florian B., Voinea L., Novak C., Olaru C. (2010). *Abandonul timpuriu și perspectivele tinerilor pe piața muncii*, București: INS, Institutul de Științe ale Educației, http://nou2.ise.ro/wp-content/uploads/2012/08/raport_abandon_timpuriu_final.pdf, accesat în mai 2015.
- Costache L. (coord.), Varly P., Iosifescu Ș., C., Fartușnic C., Andrei T., Herțeliu C. (2014). *Costul investiției în insuficiente în educație în România. Raport final pentru UNICEF*, București: UNICEF, http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Costul-investitiei-insuficiente-in-educatie_2014.pdf, accesat în mai 2015.
- Ionescu, M.; Bunescu, G. (coord.) (2007). *Raporturile între generații. Aspecte educaționale*, http://nou2.ise.ro/wp-content/uploads/2006/08/2007_Raporturi_generatii.pdf accesat la data de 13.10.2014
- MEN (2011). *Legea Educației Naționale*, http://www.aracis.ro/uploads/media/Lege_nr_1_din_2011_actualizata_la_02-10-2015.pdf, accesat la 12.02.2013.
- MMFPSPV, (2014). *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei (2014–2020)*, Anexa 1, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Proiecte_in_dezbateri/2014/2014-12-29_HG_SIncluziune-Anexa1.pdf, accesat în ianuarie 2015.
- MTS, (2014). *Participarea tinerilor la activități sportive. Studiu sociologic cantitativ reprezentativ la nivelul tinerilor din România*. <http://mts.ro/wp-content/uploads/2014/11/RA-PORT-CERCETARE-SPORT-AVANGARDE-SEPTEMBRIE-2014.pdf>, accesat în martie 2015.
- Pop A.; Tănase I.; Daragiu M.; Corad, B.; Iamandi, C.; Neculau, G.; Anton, S. (2010). *Tinerii și incluziunea pe piața muncii: nevoi, așteptări, soluții, obstacole*, http://www.robcc.ro/media/diverse/FINAL_Studiu%20ANBCC%20-%20Tinerii%20si%20incluziunea%20sociala%20pe%20piața%20muncii%20ARIAL%20MARE.pdf, accesat în 12.03.2015.
- UNYWR, (United Nation World Youth Report) (2012). *Youth Employment: Youth Perspectives on the Pursuit of Decent Work in Changing Times* http://unworldyouthreport.org/media/pdfs/WYR2012_SummaryReport_EN.pdf, accesat la 14.10.2014.
- Vlăsceanu, L. (coord.) (2011). *Sociologie*, Editura Polirom: Iași.
- Zamfir et al. (2011). *Raport ICCV*, Editura Academiei Române: București.

PROCESUL TRANZIȚIEI LA VIAȚA DE ADULT ÎN CONDIȚII DE MARGINALIZARE. STUDIU CALITATIV

Florina Pop

În cadrul investigației de tip calitativ am inclus tineri aflați în situație de risc sau care fac parte din categorii vulnerabile de populație. Am inclus în aceste categorii tineri de etnie romă, tineri încadrați în învățământul special și tineri provenind din sistemul de protecție a copilului. Am considerat că, datorită caracteristicilor socio-demografice ale acestor categorii de populație, dar și a obiectivelor cercetării, studiul de tip calitativ ne ajută în mai mare măsură să colectăm datele care să descrie situația acestor tineri și mai apoi să ne permită să observăm eventuale aspecte care pot fi discutate în comparație cu eșantionul investigat prin metoda anchetei.

1. CADRUL METODOLOGIC ȘI TEORETIC AL ANALIZEI

1.1. Metodologie

În cadrul cercetării de teren, pe parcursul anului 2014 s-au realizat interviuri semi-structurate cu tineri aflați în situație de risc sau care fac parte din categorii vulnerabile de populație. Au fost realizate un număr total de 66 de interviuri. Prin intermediul interviurilor am urmărit înțelegerea barierelor și a resurselor care influențează tranziția tinerilor vulnerabili înspre viața de adult, dar și percepția acestora asupra a ceea ce înseamnă rolul de adult.

Conform acestor obiective, am formulat întrebările de cercetare:

- a. Cum descriu adolescenții vulnerabili tranziția lor înspre viața de adult?
- b. Care este percepția adolescenților vulnerabili asupra statutului de adult și evoluția lor în acest proces?
- c. Care sunt planurile lor de viitor?
- d. Care sunt barierele pe care adolescenții le identifică în tranziția spre viața de adult și realizarea planurilor lor de viitor?
- e. Care sunt resursele pe care adolescenții le identifică în tranziția spre viața de adult și realizarea planurilor lor de viitor?

În cadrul ghidului de interviu au fost cuprinse următoarele teme:

- Istoricul interviuatului și cel al familiei interviuatului (nivel de școlarizare al membrilor familiei, ocupații ale membrilor familiei, descrierea zonei în care locuiește);
- Resurse și obstacole identificate de către tineri în mediul familial pentru participarea școlară și deciziile privind traseul lor ocupațional și personal;
- Istoria școlarizării și experiențe plăcute, respectiv neplăcute în contextul școlar;
- Experiențe de discriminare, diferențiere sau inferiorizare trăite în mediul școlar;
- Percepția tinerilor asupra resurselor din mediul școlar care sprijină/au sprijinit participarea lor școlară;
- Rolul grupului de egali în deciziile lor privind participarea la școală și deciziile privind traseul lor ocupațional și personal;
- Existența altor resurse sau bariere în contextul lor de viață: sărăcia, restricționarea accesului la oportunități (de exemplu lipsa transportului în comun, a unei locuințe adecvate), organizații neguvernamentale și instituții de sprijin etc.;
- Existența unor experiențe timpurii de muncă în cadrul gospodăriei sau în afara acesteia;
- Planuri și aspirații de viitor (ce înseamnă pentru ei „să fie adulți”; care sunt achizițiile specifice vieții de adult realizate până la acest moment și care sunt cele pe care urmează să le realizeze pentru a deveni adulți, respectiv dificultățile pe care le întrevăd în acest proces; aspirațiile de viitor, resurse și obstacole în realizarea acestora).

În perioada februarie 2014 – noiembrie 2014 am realizat 25 de interviuri cu tineri de etnie romă elevi de liceu din Cluj-Napoca, Câmpia Turzii, Turda și Zalău. Adolescenții intervievați au vârste cuprinse între 16–18 ani și sunt elevi în clasa a X-a, a XI-a sau a XII-a, la profile tehnologice (forestier, industrie, servicii și alte profile tehnice). Am contactat acești tineri prin intermediul conducerii școlilor, a consilierilor școlari, a unor organizații neguvernamentale locale, dar și direct în baza experienței mele ca cercetător. Cele mai multe interviuri au avut loc în școli, iar celelalte la sediul organizațiilor frecventate de tineri.

Folosind aceeași metodologie a cercetării, alte 13 interviuri au fost realizate cu tineri cu vârste cuprinse între 16–21 de ani care locuiesc în zona gropii de gunoi a municipiului Cluj-Napoca. Dintre aceștia, niciunul nu frecventează școala, realizează munci informale dificile, selectând deșeuri la groapa de gunoi. Tinerii au fost intervievați la domiciliul acestora, iar contactarea acestora, dar și realizarea interviurilor a fost realizată de un membru al echipei de cercetare care activează ca și voluntar în cadrul unor programe de sprijin pentru aceștia.

Au mai fost realizate 10 interviuri cu tineri romi în vârstă de 18 ani, elevi la o școală cu cerințe educaționale speciale și 3 interviuri cu tineri romi între 16–18 ani, rezidenți într-un centru de plasament. Aceste interviuri au fost realizate la sediul instituțiilor, cu sprijinul psihologilor din cadrul instituțiilor și cu acordul conducerii instituțiilor. Pentru majoritatea tinerilor rezidenți în centrele de plasament am exclus din tematica interviurilor aspectele care țin de familia de origine.

În aceeași perioadă (februarie 2014 – noiembrie 2014) au mai fost realizate 15 interviuri cu tineri de etnie romă din localități din județul Alba, dintre care 10 au abandonat școala, 3 sunt în risc de abandon școlar, iar 2 frecventează școala. Pentru identificarea acestor tineri, cercetătorul a folosit contactele anterior stabilite în cadrul unui alt proiect de cercetare (Aspecte și cauze ale marginalizării romilor în comunitățile locale, coordonat de Centrul pentru Studii Economice și Regionale al Academiei Maghiare de Științe și Centrul pentru Studii de Politici al Universității Central Europene din Budapesta, implementat în România de Fundația Desire în colaborare cu Școala Paradigma Europeană a Universității Babeș-Bolyai). Aceste interviuri s-au desfășurat în cadrul școlilor din localitățile rurale, cu acordul conducerii, la domiciliul tinerilor, la sediul unei organizații locale sau la domiciliul unei persoane de etnie romă recunoscută ca și lider informal local și reprezentant al comunității de romi.

Adolescenții intervievați și-au dat acordul pentru înregistrarea interviurilor și au fost informați asupra aspectelor etice ce țin de desfășurarea cercetării (scopul investigației, asigurarea confidențialității, dreptul de a opri interviul în orice moment, modalitatea de utilizare a rezultatelor cercetării). Durata unui interviu a fost de aproximativ 45–60 de minute. Interviurile au fost transcrise și analizate în acord cu temele de cercetare. În cazul tinerilor sub 18 ani a fost solicitat și acordul părinților pentru participarea adolescenților la cercetare.

Analiza datelor obținute în urma cercetării s-a realizat folosind o abordare deductivă, urmărind temele majore ale cercetării. Interviurile au fost transcrise și apoi revăzute în mod individual pentru codarea tematică. Următorul pas a fost de a compara lista codurilor obținute și de a realiza codarea tematică finală, în acord cu națiunile analizate.

1.2. Diviziuni sociale, capital social și muncă precară

În acord cu datele obținute în urma interviurilor, folosim conceptul de diviziune socială așa cum este descris de Anthias (1998, 2001) în încercarea de a înțelege naratiunile adolescenților, care descriu experiența inegalității în accesul la educație, programe de calificare și un loc de muncă, precum și în descrierea planurilor lor de viitor. Anthias (2001) definește diviziunea socială pornind de la ideea că diferențele precum sexul, etnia și clasa determină construcția inegalității structurale. „O diviziune socială implică o clasificare a populației (adică o clasificare a persoanelor) și o serie de procese sociale sistematice care se află în legătură cu acea clasificare și care apoi servesc la crearea de practici sociale semnificative și sistematice (chiar dacă nu neapărat unitare), precum și la producerea rezultatelor inegalității” (Anthias, 2001, p. 837). Anthias (1998) afirmă că etnia, precum și clasa, sunt sisteme de clasificare, care determină alocare și poziționare în funcție de o serie de criterii, precum aptitudinile sau nivelul educațional. Alți parametri obișnuiți ai producției de rezultate sociale ale inegalității și poziționării sunt cei ai alocării inegale a resurselor și a inferiorizării. În ceea ce privește principiul inferiorizării, Anthias (1998) își bazează argumentația pe diviziunea binară normal-patologic. Autoarea afirmă că structurile sociale binare (în acest caz diferențierea normal-patologică) duc la forme de teorie și practică care sunt în mod constant întărite de ceea ce este presupus a fi

normal sau corect și care folosesc această diferențiere ca un potențial punct de referință. Din această perspectivă, procesul de inferiorizare, respectiv marginalizarea socială este construită pe atribuirea unei serii de caracteristici negative grupului exclus și în cele din urmă construiesc diviziunea „noi” și „celălalt”, unde celălalt este considerat patologic, respectiv inferior grupului majoritar.

În contextul dezbatelor actuale privind integrarea romilor examinăm rolul diviziunilor etnice și a capitalului social în înțelegerea trecerii la viața adultă a elevilor de liceu romi și a tinerilor romi care au renunțat la școală. Datele sugerează că pe lângă statisticile care ilustrează nivelul scăzut de educație și lipsa calificărilor profesionale în cazul tinerilor romi, situația trebuie să fie abordată într-un cadru mai larg, care ia în considerare impactul inegalității și al proceselor de diferențiere care influențează capacitatea de a depăși dezavantajul structural (Anthias, 2001). Astfel, aducem în discuție conceptul de capital social pentru a studia percepția tinerilor romi asupra resurselor pe care le identifică în contextul lor de viață. În teoria lui Bourdieu, capitalul social este „agregarea dintre resursele reale și potențiale care sunt legate de posesia unei rețele durabile de relații mai mult sau mai puțin instituționalizate de cunoștințe mutuale sau de recunoaștere” (Bourdieu, 1985, p. 248).

Modelul propus de Bourdieu presupune că actorii sunt constrânși de contexte sociale din care fac parte și prin urmare, accesul lor la resurse este restrâns, aceasta ducând la reproducerea inegalităților sociale așa cum sunt ele susținute de societatea capitalistă (Lewandowski, 2006). În acest sens, el atrage atenția asupra existenței unor structuri în interiorul societății, care influențează insuficiența resurselor care revin unor persoane, ca urmare a apartenenței la o anumită clasă socială.

În strânsă legătură cu conceptul de capital social urmărim de asemenea să înțelegem prin intermediul studiului calitativ și modul în care adolescenții înțeleg aspirațiile și planurile lor de viitor, respectiv trecerea la viața de adult. Potrivit definiției lui Rojewski, în studiul nostru, ne referim la aspirațiile profesionale ca la orientarea individului înspre anumite obiective în carieră, care-i determină obiectivele de tranziție, în contextul apartenenței la o clasă sau o poziție socială (Rojewski, 1996; Morgan, 2006). Studiul aspirațiilor profesionale și popularitatea crescută a acestui domeniu de studiu în ultimele decenii a fost în primul rând influențată de modelul dezvoltat de Sewell și colegii (Sewell & Hausser, 1975; Sewell, Haller & BNR, 1969; Sewell, Haller & Ohlendorf, 1970; Sewell & Hausser, 1972), care subliniază importanța unei socializări timpurii ca determinant al aspirațiilor profesionale și atingerii obiectivelor profesionale. În privința grupurilor dezavantajate, este însă important de luat în considerare și modalitatea în care barierele structurale, care îmbracă forma alocărilor sociale, oportunităților pieței sau barierelor de genul discriminării influențează, dincolo de procesul de socializare, aspirațiile și percepția privind realizarea acestora. (Kerckhoff, 1976, 1984, 1988; Spennner & Featherman, 1978; Jacobs, Karen & McClelland, 1991).

Am introdus în cadrul nostru de analiză și conceptul de muncă precară pentru a descrie și discuta narațiunile tinerilor romi dintr-o zonă rurală a României, dintre care majoritatea sunt deja incluși într-o formă de muncă. Astfel, munca precară, conform Organizației Internaționale a Muncii reprezintă „o relație de muncă în care siguranța locului de muncă, considerat a fi unul dintre principalele elemente ale

contractului de muncă, lipsește. Acest termen include contracte de muncă pe perioadă temporară sau cu termene fixe, munca de acasă și subcontractarea.” (OIM, 2005)

2. REZULTATE ALE CERCETĂRII

2.1. Resurse și obstacole identificate de tinerii romi în parcursul lor educațional și profesional

Folosind cadrul teoretic descris mai sus, respectiv conceptele de diviziuni sociale și capital social, am analizat resursele și barierele pe care adolescenții romi le identifică și rolul lor în stabilirea parcursului lor educațional, respectiv profesional. Analiza urmărește să investigheze dacă resursele identificate funcționează ca și capital social, ajutând astfel adolescenții romi în a gestiona dezavantajele cu care se confruntă. În acest sens, au fost analizate 20 de interviuri cu adolescenți români de etnie romă cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani, 11 băieți și 9 fete, elevi în cadrul unor școli din Cluj-Napoca, Turda și Câmpia Turzii, trei localități din regiunea de nord-vest a României.

Majoritatea adolescenților care au participat la cercetare și-au descris familia, cu precădere părinții, ca fiind suportivi în ceea ce privește educația lor, pe tot parcursul anilor de școală și că aceștia continuă să îi sprijine în a merge la școală, dar și în a absolvi și a-și lua examenul de bacalaureat. Aceste rezultate pun sub semnul întrebării concepția răspândită că părinții romi nu își sprijină copiii în a merge la școală.

„Ei (părinții) sunt o resursă de valoare pentru mine pentru că nu au încercat să mă oprească. Am avut nevoie de ei și m-au ajutat foarte mult. Când nu am avut bani de școală au preferat să îmi dea ei bani de transport, ca să ajung eu la școală, în loc să cumpere mâncare.” (Adolescentă de etnie romă, 17 ani)

Etnicitatea este o altă dimensiune reflectată în mod particular în percepția adolescenților asupra discursurilor părinților lor despre viitor. Pe de o parte, liniile care delimitează familiile de etnie romă de „celelalte” devin vizibile atunci când adolescenții descriu locurile de muncă care ei consideră că nu ar fi accesibile pentru ei din cauza apartenenței etnice. Pe de altă parte, unii adolescenți percep etnicitatea ca fiind atât de intim corelată cu sărăcia și munca în sectorul informal în cadrul familiei lor încât nu pot să-și vadă parcursul lor viitor ca fiind altul decât cel desemnat deja de experiența și parcursul de viață al familiei.

„Cred că nu toți romii merg la școală. Eu, de exemplu, sunt al doilea sau al treilea de la mine din familie. Eu și familia mea lucrăm în comerț, călătorim mult. Mi-e frică de faptul că părinții mei vor spune că e de ajuns cu școala.” (Adolescent de etnie romă, 16 ani).

Contextul școlar și experiențele adolescenților în context școlar sunt descrise diferit de intervievați, relevând diferite nivele de diviziune etnică. În unele cazuri, adolescenții relatează cum profesorii lor asociază etnicitatea lor cu caracteristici negative precum lene, igienă precară sau impertinență. Ei adaugă faptul că a fi numit „țigan” la școală, de profesori sau alți elevi, este o modalitate peiorativă de a subsuma toate caracteristicile menționate anterior. Împreună cu profesorii, unii adolescenți romi raționalizează inegalitățile trăite explicând că există o anumită categorie de romi care au aceste caracteristici negative și acesta este motivul pentru comportamentul profesorilor lor – faptul că nu știu că ei nu sunt acel fel de romi. Pentru a evita astfel de practici, unii adolescenți menționează că ar prefera să studieze în școli doar cu elevi romi.

„(...) și tot timpul spun că voi țiganii înjurați și tot așa. Avem un profesor de engleză care la fiecare oră spune că mirosim, că trebuie să mergem să ne spălăm, că suntem proști și tot așa. Da. Și ne face retardati și proști, că nu merităm să mergem la școală, că ar trebui să mergem la câmp cu oile (...) Nu știu sigur dacă ea are o problemă cu noi sau cu celălalt fel de romi.” (Adolescentă de etnie romă, 16 ani).

Un alt tip de diviziune etnică apare în momentul în care elevii romi nu se încadrează în așteptările profesorilor cu privire la romi în termeni de educație. Doi adolescenți descriu cum profesorii lor se referă la participarea lor la școală precum o excepție, considerând elevii de liceu de etnie romă ca un aspect particular și special, fie lăudându-i pentru că au ajuns atât de departe, deși sunt romi, fie sfătuindu-i să se rezume la ce este accesibil pentru romi.

„Am fost chiar lăudați, într-un fel. Am fost, de asemenea, lăudați și de directorul de la școala gimnazială. Am fost lăudați de el pentru că am ajuns unde suntem acum, având în vedere situația noastră. De asta am fost lăudați, pentru că suntem romi și am ajuns atât de departe...” (Adolescent de etnie romă, 17 ani)

În unele cazuri, adolescenții identifică persoane din mediu școlar ca și modele pentru că acestea le-au oferit sprijin pe parcursul anilor școlari. Sprijinul este descris prin sfaturi, toleranța cu privire la etnicitatea lor, înțelegere în ceea ce privește situația lor de viață și dificultățile cu care se confruntă și, uneori, sprijin financiar oferit de profesori sau mediat de profesori. Profesorii din ciclul gimnazial sunt menționați de unii elevi ca ajutându-i să ia decizia de a-și continua studiile.

„Sincer, eu nu am fost martoră la o situație în care un copil rom să fie tratat diferit... dar sincer, eu nu am simțit niciodată că am fost tratată diferit de un profesor (...) Din contră, m-au ajutat mult cu studiul și cu alte lucruri de care aveam nevoie.” (Adolescentă de etnie romă, 18 ani)

În afară de familii și școală, tinerii romi identifică și alte resurse în contextele sociale precum rude, organizații, incluzând organizații religioase, prieteni. Adoles-

cenții percep prietenii ca fiind atât resurse, cât și obstacole: în timp ce unii îi încurajează și le oferă sprijin, devenind modele pentru adolescenți, alții le servesc ca și contra-modele, prin faptul că abandonează școala. Totuși, în mare măsură, întrebați fiind de ce au nevoie pentru a-și îndeplini planurile de viitor, adolescenții afirmă că se bazează cel mai mult pe caracteristicile lor personale, abilitățile și punctele lor tari pentru a-și atinge obiectivele. În acest sens, ei se referă la experiențele pozitive și succesul pe care l-au avut până acum, reușind să continue școala, în alte context educaționale sau situații sociale. Cu referire la etnicitatea lor, unii afirmă că va fi nevoie să lucreze și mai mult pentru ca profesorii și angajatorii, dar și colegii să înțeleagă că „și ei sunt la fel ca și ceilalți”.

Percepția despre „celălalt”, ca un rezultat al procesului de inferiorizare și excluziune socială este ilustrată mai ales în narațiunile adolescenților despre interacțiunile lor din școală, principalul context formal în care ei sunt confrunțați cu experiența construirii ierarhiei sociale. O mare parte a interviurilor adolescenților folosesc diviziunea „noi” (romi) versus „ceilalți” (ne-romi) pentru a explica faptul că la un moment dat s-au simțit diferențiați de colegii de școală datorită etnicității lor. Ei afirmă că s-au simțit „rușinați” sau „diferiți”. Dacă în cazul unor adolescenți situația s-a îmbunătățit o dată ce colegii și profesorii i-au cunoscut mai bine, pentru unii imaginea de „ierarhie etnică” a rămas legată de reprezentarea negativă, rămânând ca și sarcina romilor să o îmbunătățească, nu societatea în ansamblul ei. În interviurile adolescenților, acest lucru se reflectă prin faptul că li se spunea că trebuie să dovedească că nu sunt ca „ceilalți romi”.

„Nu sunt probleme cu profesorii mei, dar cu ceilalți copii, când se comportă ca și copiii... el îmi spune țigan, eu îi spun român și asta e (...)” (Adolescent de etnie romă, 17 ani)

Strategiile folosite de adolescenți pentru a raționaliza diviziunea etnică sunt similare cu cele identificate în discursul și practica profesorilor lor. Unii adolescenți romi subliniază să sunt mândri de etnicitatea lor, dar fac o diferențiere clară între anumite grupuri de romi în termeni de calități, comportament și înfățișare fizică. Ei consideră că „ceilalți romi” care se identifică cu imaginea socială negativă și sunt, în general, mai puțin civilizați, sunt vinovați pentru dificultățile cu care se confruntă romii, fiind percepuți ca un grup omogen. Ei au tendința de a se identifica cu perspectiva excepțională, uneori plină de compasiune, a profesorilor lor sau alte persoane suport, care îi văd mai degrabă ca „excepții” pline de eroism de la imaginea negativă general asociată cu romii.

„În cazul meu, când vorbesc despre etnie, eu sunt român, țigan și maghiar. Da. Scriu toate trei, nu are rost să mint. Am și un comportament de rom. Asta înseamnă că uneori înjur, mă comport într-un anumit fel, răspund înapoi oamenilor și altele... Nu e neapărat să fiu țigan dacă înjur, dar... nu are rost să mă ascund dacă asta sunt, care e rostul? Nu. Nu arăt a țigan, asta e treaba. Arăt ca și unul? Nu. Când le-am spus că sunt țigan mulți mi-au zis că nu arăt a țigan. De asta nu au fost afectați. Au spus că nu sunt, că nu arăt ca un țigan. Nu sunt negru... poate doar puțin bronzat.” (Adolescent de etnie romă, 17 ani)

Rezultatele noastre arată că adolescenții identifică câteva resurse în contextul lor de viață, de exemplu părinții, profesorii sau colegii, resurse pe care ei le consideră importante în construirea traseului lor educațional și profesional. În același timp tinerii descriu inegalitățile cu care se confruntă, procese de inferiorizare și marginalizare socială, deseori promovate de profesori sau elevi și, totodată, dificultățile cu care ei consideră că se vor confrunta în continuarea studiilor și alegerea și urmarea unui anumit traseu profesional. Astfel, situația acestor tineri ar trebui abordată prin prisma unui cadru mai larg, dincolo de intervenții particulare desfășurate de școli sau organizații de sprijin pentru adolescenți, pentru a adresa inegalitățile structurale cu care adolescenții se confruntă și care influențează capacitatea tinerilor de a face față și în cele din urmă de a depăși situația de dezavantaj social.

2.2. Aspirații și planuri de viitor

Din analiza interviurilor realizate cu 20 de adolescenți romi, dintre care o parte rezidenți în sistemul de protecție a copilului și alții care locuiesc în așezări sărace în zona urbană, înțelegem că percepția asupra statutului de adult este legată de înțelegerea unei familii, găsirea unui loc de muncă și abilitatea de a-și susține financiar propria familie. De asemenea, a fi adult mai înseamnă pentru ei a fi independent, mai înțelept și mai responsabil. Adolescenții care locuiesc în centre de plasament sau în zona gropii de gunoi au accentuat legătura între a avea propria locuință și rolul de adult, chiar dacă acest lucru presupune să realizeze munci dificile, de regulă în economia informală. Obținerea unei diplome după absolvirea școlii este de asemenea percepută ca un pas important în devenirea lor ca și adulți, însă doar pentru tinerii care sunt încă în școală.

„Nu mă consider un adult încă. Totuși ... e ca și cum mintea mea începe să gândească altfel, mai matur și înțeleg lucrurile diferit și mă prind de chestii ... dar nu sunt încă [un adult]. Și știi de ce? Pentru că nu am copii încă, nu am o soție, și nu mă gândesc la aceste lucruri încă (...). Poate atunci când o să fiu mai bătrân, pe la 20 de ani sau mai mult, dar până atunci nu. Nu, pentru că nu am nevoie de lucruri pentru care să-mi fac griji, ca să fac de mâncare pentru copii și soție (...). Este mai bine așa cum sunt acum. În viitor, când voi vedea dacă am un viitor, dacă voi avea casa mea și tot ce am nevoie, atunci da ... așa cred.”
(Adolescent de etnie romă, 18 ani, elev la liceu, locuiește și muncește la groapa de gunoi)

Aspirațiile și planurile de viitor sunt prezentate în strânsă legătură cu obstacolele și oportunitățile reduse pe care le identifică în contextul lor de viață. Astfel, unii dintre adolescenți se referă pe de o parte la pasiunile și visurile pe care le au în legătură cu viitorul lor și pe de altă parte identifică ceea ce consideră ca fiind realizabil pentru ei. În multe dintre narațiunile lor, statutul de minoritate este asociat cu probleme de sărăcie și lipsă de oportunități. Sprijinul familial este descris de adolescenți ca o resursă importantă, de multe ori văzută ca o luptă pentru o poziție socială superioară, care a fost imposibil de realizat pentru părinți. Rezultatele ilustrează faptul că familia este percepută ca o resursă importantă pentru continuarea școlii.

„Părinții mei ar face orice ca să vadă că ne-am atins scopurile și să ne ajute să devenim cineva (...) să mă vadă realizat, astfel că dacă eu sunt mulțumit și ei sunt mulțumiți. Ei lucrează în comerț; muncesc foarte mult pentru noi (...). Aș vrea să merg la facultate, aceasta ar fi principalul meu scop, dar depinde de părinții mei, dacă pot să mă ajute cu bani.” (Adolescent de etnie romă, 18 ani, elev la liceu)

Adolescenții care încă sunt în sistemul școlar identifică de asemenea resurse în mediul școlar, cum ar fi profesorii sau consilierii școlari, dar se referă de asemenea la inferiorizarea promovată de către profesori și colegi și la dificultățile pe care ei cred că le vor întâlni în continuarea studiilor sau în alegerea unei cariere.

„Vreau să fiu ca alți adolescenți [adolescenți ne-romi] și să am o diplomă (...) asta e ce fac ei, vor să fie educați. În opinia mea, este important. Acesta este obiectivul meu principal. Profesorii mei mă încurajează să fac asta; îmi tot spun că trebuie să fac asta pentru mine, să-mi continui studiile. Mai ales profesoara de sport...ea știe că trebuie să și lucrez, așa că înțelege și e plăcut să am pe cineva cu care să vorbesc despre problemele mele. Ea mă apreciază foarte mult...” (Adolescent de etnie romă, 17 de ani, elev de liceu)

Nu în ultimul rând, situația tinerilor care locuiesc în zona gropii de gunoi necesită atenție specială, întrucât ilustrează efectele negative ale segregării rezidențiale, abandonului școlar timpuriu sau nefrecventării școlii, dar și consecințele precariității muncii în cadrul economiei informale.

„Fără educație ni se va spune (ea se referă la angajatori) că nu aveți nicio șansă dacă nu puteți citi. (Familia ei locuiește într-o casă foarte aglomerată, cu 10 de persoane, de unde ar vrea să se mute, să aibă casa și masa ei.) La vară, dacă Dumnezeu ne ajută și vom avea bani, tata vrea să facă altă casă aici; dacă nu, oricum, este bine că o avem cel puțin pe asta. (Și ce vrei să faci în viitor?) Voi face același lucru, rămânem cum suntem. Aș putea face altceva când voi fi la casa mea, dar așa, dacă mă duc la lucru la groapa de gunoi? Aș vrea să se schimbe, dar cum să-ți spun? Nu pot merge la școală, pentru că muncesc, vin acasă, o ajut pe mama și așa mai departe. Sigur că aș vrea să fac alte lucruri: Îmi place cel mai mult dansul, dar și să pictez și să cânt.” (Adolescentă de etnie romă, 17 ani).

2.3. Aspecte și consecințe ale abandonului școlar și ale muncii precare

O analiză a interviurilor realizate cu 20 de adolescenți romi, cu vârsta între 15–18 ani, care locuiesc în zona rurală, în partea de nord-vest a României a adus în discuție cauzele abandonului școlar și modul în care munca precară devine un instrument de exploatare a acestor tineri în sectorul informal, dar în același timp un mecanism de supraviețuire și asigurare a necesarului zilnic.

Majoritatea adolescenților care au participat la cercetare au abandonat școala la vârste mici. Ei explică această decizie referindu-se în special la probleme precum sărăcia, în sensul în care nu au minimul necesar pentru a putea merge la școală (îmbrăcăminte, alimente sau rechizite). Sărăcia în cadrul familiilor lor, cu membrii adulți ai familiei șomeri sau cu venituri foarte mici, obținute prin munca în sectorul informal este considerată de către adolescenți una dintre cauzele care îi obligă să muncească încă de mici, ca o strategie de supraviețuire pentru ei și familiile lor. Adolescenții afirmă că până și în cazurile în care aveau sprijinul profesorilor nu și-au putut permite să rămână la școală, în condițiile în care familiile lor nu aveau mijloacele de subzistență.

„Mi-a plăcut foarte mult la școală, m-am înțeles bine cu toată lumea, se știa despre situația mea și le părea rău pentru mine. O profesoară chiar îmi aducea câte un sandviș. Chiar îmi plăcea școala, acolo citeam și scriam. Dar apoi am început să merg la muncă, cu ziua, și apoi m-am gândit că trebuie să continui să lucrez ca să putem trăi mai bine. Și așa am părăsit școala și oamenii mă roagă să merg la muncă să le fac curățenie în casă, să le lucrez în grădină... Și chiar și acum profesoara mea vine să mă vadă uneori și îmi aduce de mâncare și îi pare rău că n-am terminat măcar opt clase, dar ea înțelege situația mea (...)” (Adolescent de etnie romă, 17 ani).

La fel ca părinții lor, chiar ajutându-și părinții la muncă, începând în jurul vârstei de 11 ani adolescenții au realizat munci informale, adesea pentru a dovedi că pot lucra la fel de mult ca un adult. Ei susțin că ar fi preferat să rămână la școală, dar sunt conștienți că familiile lor nu-și pot permite financiar, în timp ce trăiesc în condiții atât de dificile.

„Bine, la început mergeam cu tata să găsim de lucru în sat; el m-a luat cu el și după un timp un inginer, care este șeful meu acum, căuta oameni pentru lucru și l-am întrebat dacă mă poate lua și pe mine. Mi-a spus că sunt cam tânăr, dar eu i-am spus că pot să muncesc. Așa că m-a luat de probă pentru câteva zile și a văzut că pot să fac față și m-a ținut acolo (...). Aveam cam 11 ani.” (Adolescent de etnie romă, 16 ani).

În același timp, mărturiile adolescenților despre experiența lor în mediul școlar dezvăluie grade diferite ale diviziunii etnice. Separarea între „noi” și „ceilalți” este adesea utilizată de către adolescenți pentru a descrie practicile de inferiorizare promovate de profesori, care explică și maniera în care profesorii îi favorizează pe „oamenii lor, românii”. Aceste practici variază de la distribuirea elevilor în clase în funcție de etnie la oferirea de oportunități educaționale mai puține pentru romi, comparativ cu ne-romii. Adolescenții afirmă că au simțit ca apartenența lor etnică a fost asociată de regulă, atât de către profesori cât și de către elevii ne-romi cu caracteristici negative precum incapacitatea de a învăța, comportament urât sau o igienă precară. Este important de evidențiat că deși recunosc potențialul pozitiv al

școlii și educației în viața lor, unii adolescenți s-au referit pe larg la aceste experiențe negative, pe care le-au considerat hotărâtoare în decizia de a abandona școala.

„Și mi-au spus că sunt țigan și mi-au dat note mai mici din această cauză. Nu contează cât de bine ne-am descurcat la școală, pur și simplu nu primeam aceleași note ca și ceilalți. Și ne tot făceau țigani și ne spuneau că nu suntem curați și sigur că m-am simțit prost... Românii stăteau pe un alt rând de bănci pentru că profesorii ne-au spus că țiganii sunt murdari și avem păduchi, așa că trebuie să stăm lângă ușă. Am plâns și n-am mai mers la școală; chiar ne-au umilit. (...) Mi-ar place să mă întorc la școală, dar numai dacă lucrurile ar sta altfel...” (Adolescent de etnie romă, 15 ani).

Procedurile descrise de tinerii intervievați pentru a găsi de lucru în satul unde locuiesc sau în satele din apropiere, încă din copilărie, sugerează că astfel de practici au loc de mai mult timp. Participarea la muncă în calitate de zilier pentru vecinii ne-romii, sau chiar a avea un angajator informal ne-rom pentru o lungă perioadă de timp este destul de obișnuit pentru etnicii minoritari romi din această zonă. Până la un punct, relațiile interetnice s-au dezvoltat în jurul acestor aranjamente de muncă, care pe de o parte, oferă posibilități de interacțiune, dar pe de altă parte contribuie la ierarhii pe criterii etnice, așa cum au fost ele deja descrise de către adolescenți ca existând în școli. „Celălalt etnic” continuă să fie văzut prin lentilele relațiilor sociale în care poziția minoritară rămâne o sursă de diferențiere.

„Ajutam oamenii cu animale, era unul chiar lângă școala mea. Mă duceam dimineața și dădeam de mâncare la animale, curățam gunoiul, orice era nevoie. Am lucrat acolo toată ziua... (...) Eram eu și un alt băiat, dar el era mai în vârstă decât mine. M-am dus acolo de câteva ori și apoi oamenii ne-au primit la lucru; ne-au spus „stați pe lângă noi să vă puteți câștiga o pâine”. Până în ziua de zi, mă duc la muncă oriunde pot găsi de lucru, dar este greu de găsit... (...) uneori găsești oameni care te pun la lucru și apoi nu te plătesc nimic.” (Adolescent de etnie romă, 17 ani).

Situația precară a muncii informale în care sunt implicați adolescenții este ilustrată în relatările adolescenților prin dificultățile în găsirea unui loc de muncă, prin oportunități de lucru nesigure și sporadice, recompense financiare mici și discreționale și printr-o lipsă generală de siguranță a locului de muncă. Relațiile de putere îi pun pe adolescenți într-o poziție vulnerabilă, restricționându-le accesul la munca formală și astfel devenind o altă fațetă a excluderii lor sociale. Nu mai puțin important este faptul că munca informală pentru romii din această zonă, inclusiv pentru adolescenții intervievați, este recunoscută deschis și acceptată, întrucât adesea angajatorii locali vin în această zonă și selectează zilieri, în principal în agricultură și construcții.

CONCLUZII

Narațiunile adolescenților ilustrează o relație complexă între resursele individuale și sociale ale adolescenților. Părinții, respectiv familiile adolescenților sunt percepute ca resurse importante, care oferă de asemenea tinerilor un sentiment de siguranță, de apartenență la o familie și în unele cazuri o comunitate care îi sprijină în planurile lor de viitor. Alte resurse identificate de adolescenți în contextul lor social sunt persoane din mediul școlar, din cadrul unor organizații neguvernamentale sau prieteni. Pentru unii adolescenți, aceste resurse constituie capital social pe care îl utilizează pentru a compensa situațiile de dezavantaj social. Totuși, în special în situațiile de sărăcie severă, acest tip de resurse nu sunt suficiente pentru a-i ajuta în sensul de a influența pozitiv mobilitatea socială.

Sărăcia și munca informală sunt prezente în multe familii, determinându-i pe adolescenți să considere munca informală ca o strategie de supraviețuire. De asemenea, sărăcia și munca informală sunt asociate de obicei de către adolescenții cu apartenența la grupul lor etnic, având un caracter intergenerațional în familiile lor. Modul în care relațiile de muncă sunt construite în zona informală descriu, încă o dată, practici locale, dar în același timp și obișnuite, care îi mențin pe romi într-o poziție inferioară. Adolescenții romi din zona rurală muncesc, în mod informal, pentru ne-romii din satele din apropiere, fără a avea un control asupra plăților sau condițiilor de lucru. Aceste relații de putere dăinuie de generații și am putea afirma ca reproducerea intergenerațională a inegalității este promovată de tipul relațiilor interetnice social acceptate în domeniul ocupării forței de muncă, care atribuie romilor o poziție inferioară.

În general, adolescenții afirmă că au fost expuși diferențierilor pe criterii etnice și rasismului de-a lungul traiectoriei lor școlare sau în alte contexte sociale. Împreună cu alte forme de inegalitate, acestea subliniază ideea că accesul la resurse adecvate nu este o condiție suficientă pentru adolescenții romi care nu se bucură de avantajele pe care le au colegii lor ne-romi. Ținând cont de faptul că „noțiunea de capital social nu se limitează la resurse, ci implică în plus posibilitatea de a folosi rețelele și legăturile pentru a obține un avantaj social” (Anthias și Cederberg, 2009, p. 915) și că rețelele sociale nu pot înlocui oportunitățile oferite de stat, atragem atenția asupra importanței lor în viața adolescenților în atenuarea impactului proceselor de excludere socială. Astfel, resursele la care acești tineri au acces le pot îmbunătăți calitatea vieții și pot influența pozitiv mobilitatea socială, dar în cele din urmă nu pot înlocui formele structurale ale avantajului social.

BIBLIOGRAFIE

- Anthias, F. (1998). Rethinking Social Divisions: Some Notes Towards a Theoretical Framework. *Sociology Review*, 46, 506–535.
- Anthias, F. (2001). The Concept of “Social Division” and Theorising Social Stratification: Looking at Ethnicity and Class. *Sociology*, 35 (4), 835–854.
- Bourdieu, P. (1985). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, (pp. 241–258). New York: Greenwood.

- Jacobs, J. A., Karen, D. & McClelland, K. (1991). The Dynamics of Young Men's Career Aspirations. *Sociological Forum*, 6 (4), 604–639.
- Kerckhoff, A. C. (1976). The Status Attainment Process: Socialization or Allocation?. *Social Forces*, 55, 368–381.
- Kerckhoff, A. C. (1984). The Current State of Social Mobility Research. *The Sociological Quarterly*, 25, 139–158.
- Kerckhoff, A. C. (1988). Effects of Ability and Grouping in British Secondary Schools. *American Sociological Review*, 51, 842–858.
- Lewandowski, J. D. (2006). Capitalising Sociability: Rethinking the Theory of Social Capital. In R. Edwards, J. Franklin & J. Holland (Eds.), *Assessing Social Capital: Concepts, Policy and Practice*. Newcastle: Cambridge Scholars Press
- Morgan, S. L. (2006). Expectations and Aspirations. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, (pp. 1528–1531). Malden, MA: Blackwell.
- Organizația Internațională a Muncii (OIM). (2005). *Thesaurus*. URL <http://www.ilo.org/>
- Pop, F. (2012). Educație, aspirații ocupaționale și intrarea pe piața muncii în cazul tinerilor romi din România. Teză de doctorat, în curs de publicare.
- Pop, F., Roth, M. (2015). Ethnic Divisions and Social Capital Described in the Narratives of Young Romanian Roma, *Copiii de azi sunt părinții de mâine*, 40, 81–96.
- Pop, F., Iovu, M. (2014). Looking beyond statistics: Romanian Roma adolescents' narratives about school and future plans. Paper contribution: Comparative Education Society Europe, XXVI Conference, 10–13 June, Freiburg, Germany; Pop, F., Iovu, M. (2014). Understanding social marginalisation through the narratives of Romanian Roma youth. Rezumat trimis pentru Conferința Contemporary Youth, Contemporary Risks, Copenhagen, 30 martie – 1 aprilie 2015).
- public/libdoc/ILO-Thesaurus/english/tr899.htm (accesat 16.06.2016).
- Rojewski, J. W. (1996). Occupational Aspirations and Early Career Choice Patterns of Adolescents With and Without Learning Disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 19 (2), 99–116.
- Roth, M., Pop, F., Raiu, S. (2013). Vulnerabilities Built in the Identities and Future Orientation of Roma Children and Youth. *PHILOBIBLON. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, XVIII (2), 374–389.
- Roth, M., Pop, F., Raiu, S. (2014). Self-Concepts and Resilience by Roma Youngsters Living in Poor Communities. Al doilea Congres Mondial consacrat Rezilienței: De la persoană la societate, Timișoara, 8–10 mai 2014.
- Sewell, W. H. & Hauser, R. M. (1972). Causes and Consequences of Higher Education: Models of the Status Attainment Process. *American Journal of Agricultural Economics*, 54 (6), 851–861.
- Sewell, W. H. & Hauser, R. M. (1975). *Education, Occupation and Earning*. New York: Academic Press.
- Sewell, W. H., Haller, A. O. & Ohlendorf, G. W. (1970). The Educational and Early Occupational Status Attainment Process: Replication and Revision. *American Sociological Review*, 35 (6), 1014–1027.
- Sewell, W. H., Haller, A. O. & Portes, A. (1969). The Educational and Early Occupational Attainment Process. *American Sociological Review*, 34 (1), 82–92.
- Spencer, K. I. & Featherman, D. L. (1978). Achievement Ambitions. *Annual Review of Sociology*, 4, 373–420.

PARTEA A III-A

STUDII DESPRE ADOLESCENȚI ȘI TINERI

PLANURI ȘI AȘTEPTĂRI PRIVIND VIITORUL

Mihai-Bogdan Iovu

Mai mult de jumătate din tineri și-au propus să plece în străinătate la un moment dat (16,6% în anul în curs, 26,2% în 2–3 ani și 12,9% în 3–4 ani), în timp ce o treime din aceștia (32,3%) nu s-au hotărât.

Adolescenții au în general o imagine optimistă asupra viitorului: 92% au apreciat că nu au șanse mari și foarte mari de a ajunge la închisoare pentru o faptă comisă, 73,6% că au șanse mari și foarte mari de se întreține financiar până la 30 de ani, 66,7% că vor termina facultatea cu succes, 63,7% că vor avea propria familie până la 30 de ani, 66,2% că nu au vor avea o viață mai grea decât părinții lor și 61,1% că nu vor fi concediați de la locul de muncă. 52,9% au apreciat că se vor confrunta cu aceleași dificultăți financiare ca și persoanele din jurul lor.

Tabelul 1. Distribuția răspunsurilor privind viitorul (%)

Evaluează șansele tale compartiv cu o persoană de aceeași vârstă, sex și statut social ca tine...	Șanse foarte mici	Șanse mici	Șanse egale	Șanse mari	Șanse foarte mari
...să termini facultatea cu succes	5,3	2,8	25,3	22,4	44,3
...să găsești un loc de muncă așa cum dorești	0,9	6,0	34,8	35,4	23,0
...să ai propria familie până la 30 de ani	1,7	5,2	29,4	29,5	34,1
...să te întreții financiar la 30 de ani	0,4	1,6	24,4	32,0	41,6
...să ai dificultăți financiare	8,5	28,6	52,9	7,6	2,4
...să ai o viață mai grea decât părinții tăi	22,4	44,2	28,6	3,2	1,6
...să ai propria casă până la 30 de ani	5,1	14,0	40,7	23,6	16,6
...să ai o sănătate excelentă	1,9	6,9	48,7	28,4	14,0
...să fii condamnat pentru o faptă penală	82,0	10,0	6,8	0,7	0,6
...să ai un accident rutier	34,3	20,7	41,0	2,6	1,5
...să te îmbolnăvești grav	34,1	21,5	41,1	2,3	0,9
...să fi concediat de la locul de muncă	35,8	25,3	36,2	2,2	0,6

Planurile de viitor se centrează în cea mai mare măsură pe aspectul profesional. 93,1% din aceștia intenționează ca în următorii 2–3 ani să aibă un loc de muncă și 63% să pornească propria afacere. Planul personal cel mai bine reprezentat este mutarea cu partenerul (66%), în timp ce căsătoria (47,6%) și a avea un copil (27,9%) sunt mai slab stabilite.

Pentru a înțelege mai bine modul în care tinerii își construiesc planurile de viitor s-a testat un model de regresie care a inclus mai multe variabile continue (optimism, indicatori ai sănătății mintale, imaginea de sine, sprijinul părinților și prietenilor și

apropierea familială), variabila dependentă fiind conceptualizată ca așteptări pozitive și negative privind viitorul. Cele două modele au înregistrat un prag al toleranței ridicat ($> 0,65$) și o valoare a coeficientului VIF mică ($< 1,5$), asigurându-ne astfel că nu există probleme de multicolaritate.

Tabelul 2. Analiza ierarhică examinând efectul factorilor individuali și ecologici asupra așteptărilor pozitive ($N = 1509$)

	Pas 1		Pas 2		Pas 3		Pas 4		PRATT
	B	β	B	β	B	β	B	β	
Gen (1 = femeie)	.11	.09***	.14	.11***	.12	.10***	.12	.10***	< .05
Rezidență (1 = urban)	.09	.07**	.06	.04*	.06	.04*	.05	.04	< .05
Deprivare materială severă (1 = da)	-.14	-.08**	-.10	-.06**	-.09	-.05**	-.09	-.05*	< .05
Imaginea de sine			.31	.20***	.29	.19***	.29	.19***	.30
Depresie			-.15	-.11***	-.13	-.09***	-.13	-.09***	.15
Anxietate			-.02	-.02	-.01	-.01	-.01	-.01	< .05
Optimism			.18	.17***	.17	.17***	.17	.17***	.30
Sprijin părinți					.01	.01	.01	.01	< .05
Apropiere familială					.06	.06*	.05	.05	.06
Sprinin prieteni							.02	.01	< .01
R^2		.022		.163		.168		.169	
F		11.27***		41.91***		33.70***		30.38***	
df		3, 1505		7,1501		9,1499		10,1498	

NOTĂ: $R^2 = .022$ pt Pasul 1; $\Delta R^2 = .142$ pt Pasul 2; $\Delta R^2 = .005$ pt Pasul 3; $\Delta R^2 = .000$ pt Pasul 4
 $*p < .05$, $**p < .01$, $***p < .001$

Tabelul 3. Analiza ierarhică examinând efectul factorilor individuali și ecologici asupra așteptărilor negative ($N = 1509$)

	Pas 1		Pas 2		Pas 3		Pas 4		PRATT
	B	β	B	β	B	β	B	β	
Gen (1 = femeie)	-.05	-.04	-.06	-.05*	-.06	-.05*	-.06	-.05*	< .05
Rezidență (1 = urban)	-.01	-.01	.01	.01	.01	.01	-.01	-.01	< .05
Deprivare materială severă (1 = da)	-.05	-.03	-.07	-.04	-.07	-.04	-.06	-.03	< .05
Imaginea de sine			-.10	-.06**	-.10	-.06***	-.11	-.07**	.19
Depresie			.14	.10***	.14	.10***	.13	.10**	.30
Anxietate			.02	.02	.02	.02	.03	.03	.07
Optimism			-.08	-.08***	-.08	.08***	-.09	-.09***	.22
Sprijin părinți					.04	.03	.05	.03	< .05
Apropiere familială					-.03	-.03	-.07	-.07*	.09
Sprijin prieteni							.13	.12***	.13
R2		.003		.047		.048		.068	
F		1.63		10.57***		8.33***		9.61***	
df		3, 1505		7,1501		9,1499		10,1498	

NOTĂ: $R^2 = .003$ pt Pasul 1; $\Delta R^2 = .044$ pt Pasul 2; $\Delta R^2 = .001$ pt Pasul 3; $\Delta R^2 = .013$ pt Pasul 4
 $*p < .05$, $**p < .01$, $***p < .001$

Indicatorii demografici incluși în pasul 1 au explicat 2,2% din varianța așteptărilor pozitive privind viitorul [$F(3, 1505) = 11,27, p < 0,001$]. De fapt, toate variabilele demografice au fost semnificative, indicând că fetele, adolescenții din mediul urban și cei care nu se confruntă cu deprivare materială severă își construiesc viitorul mai mult în termeni pozitivi. În schimb, aceste variabile demografice nu au un efect semnificativ în construcția unor așteptări negative privind viitorul. Caracteristicile individuale (imaginea de sine, nivelul de depresie, anxietate și optimism) incluse în pasul 2 au adus un plus de 14% în explicarea varianței așteptărilor pozitive [$F(7, 1501) = 41,91, p < 0,001$] și un total de 4,7% în cazul așteptărilor negative [$F(7, 1501) = 10,57, p < 0,001$]. Cum ne-am așteptat, așteptările pozitive se relaționează negativ cu nivelul ridicat al depresiei și pozitiv cu optimismul și imaginea de sine. După controlarea acestor seturi de variabile, în pasul 3 au fost adăugate variabilele familiale care au adus însă puțină putere explicativă atât în cadrul modelului pentru așteptări pozitive [$F(9, 1499) = 33,70, p < 0,001$] cât și pentru cele negative [$F(9, 1499) = 8,33, p < 0,001$]. Singura variabilă cu o contribuție semnificativă la explicarea așteptărilor pozitive a fost apropierea familială. Astfel, adolescenții care au raportat un nivel ridicat al apropierii cu membrii familiei își construiesc viitorul mai degrabă în termeni pozitivi.

În final, modelele testate au explicat 16,9% din varianța așteptărilor pozitive și 6,8% din așteptările negative. Fetele, adolescenții care nu experimentează deprivare materială severă, cei cu o imagine de sine pozitivă, cu simptome reduse de depresie și cu un nivel crescut al optimismului își construiesc viitorul în termeni pozitivi. Băieții, adolescenții cu o imagine de sine negativă, cu un nivel scăzut al optimismului și al apropierii familiale se relaționează la viitor mai ales în termeni negativi.

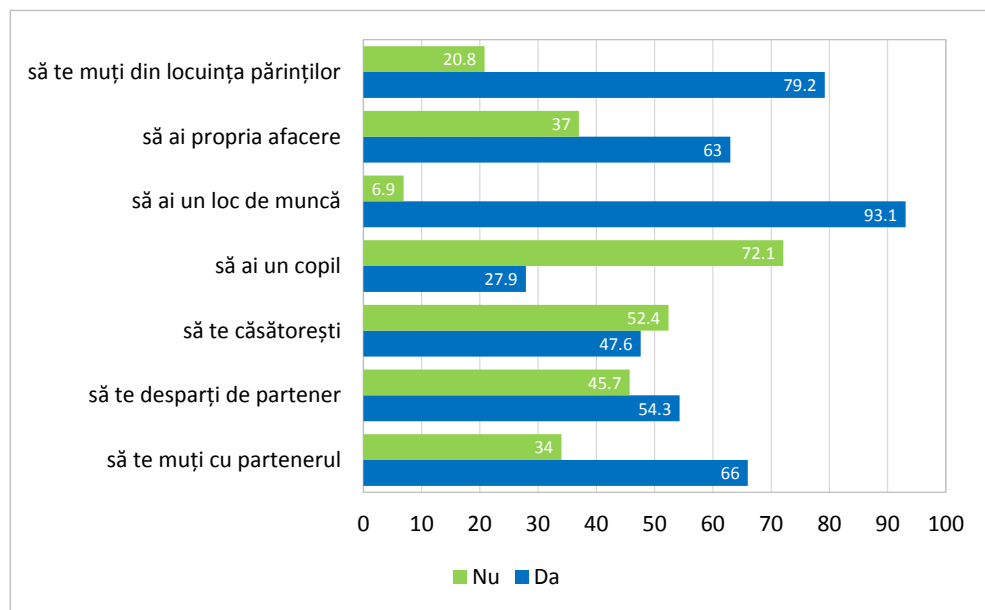

Fig. 1. Planurile de viitor ale tinerilor

Însă dincolo de această imagine generală, ceea ce are sens în câmpul practicii cu tinerii, este identificarea importanței pe care fiecare din acești factori îl are în construcția așteptărilor pozitive/negative. Prin urmare, indexul PRATT ne-a permis să concluzionăm că patru variabile sunt importante în explicarea așteptărilor pozitive privind viitorul: imaginea de sine și optimismul (fiecare explicând 30% din total), nivelul depresiei (15%) și apropierea familială (6%). În mod similar, așteptările negative sunt influențate cel mai mult de nivelul depresiei (30%), optimism (22%), imaginea de sine (19%), sprijinul din partea prietenilor (13%), apropierea familială (9%) și nivelul anxietății (7%).

Atât băieții, cât și fetele plasează planurile profesionale pe primul loc, 9:10 din aceștia intenționând ca în următorii 2–3 ani să aibă un loc de muncă. Conform așteptărilor, fetele au într-o mai mare măsură planuri de ordin personal (80,8% să se mute din casa părinților, 70,1% să se mute cu partenerul și 50,5% să se căsătorească). Băieții se concentrează mai mult pe planuri de ordin profesional (71,7% să aibă propria afacere). Pentru ambele categorii, a avea un copil intră în proporția cea mai mică în planurile de viitor, însă mai mulți băieți (31,3%) se gândesc la acest lucru comparativ cu doar 1:4 din fete.

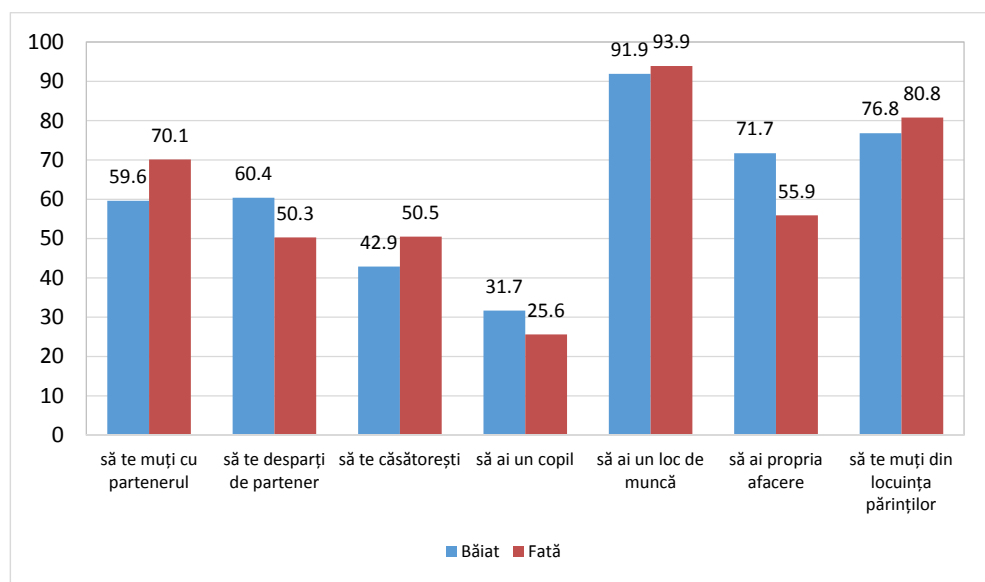

Fig. 2. Planurile de viitor ale tinerilor în funcție de gen

Raportat la aceste planuri de viitor, 2:3 din adolescenți apreciază că poziția lor socială va fi mai bună și mult mai bună decât a părinților. Un procent mic (2%) au apreciat că situația lor va fi mai rea și mult mai rea decât cea a părinților, în timp ce 13,1% cred că vor reproduce același status social. Comparativ cu băieții (264,4%), fetele au în general o imagine mai optimistă asupra viitorului, dacă luăm în calcul că 68,5% din acestea cred că situația lor socială va fi mai bună decât cea a părinților. 68% din cei care se confruntă cu deprivare materială severă consideră de asemenea că situația lor socială se va schimba în mai bine.

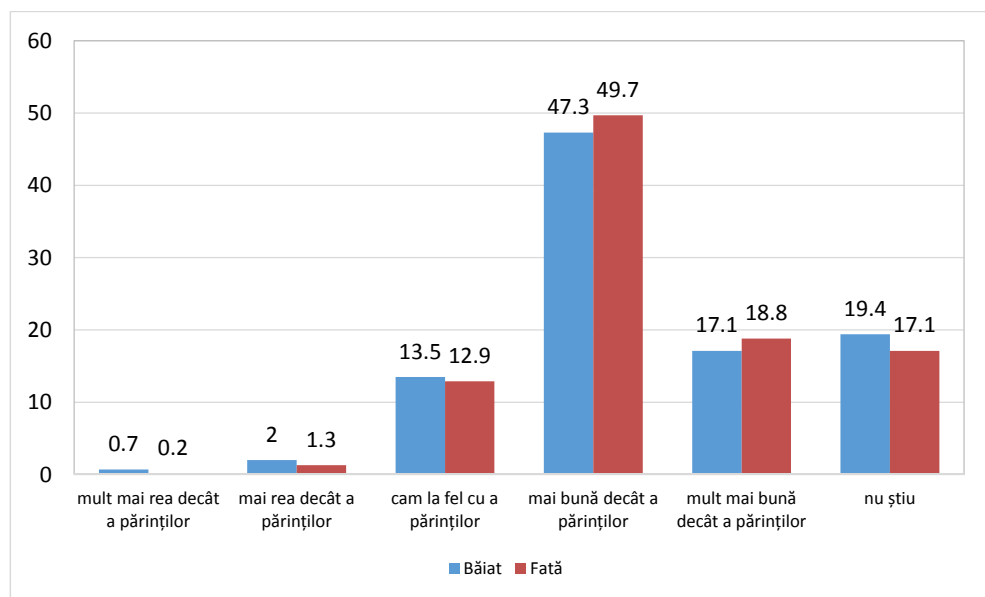

Fig. 3. Poziția socială a tinerilor în viitor

DRUMUL LICEENILOR SPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR. PREDICTORI ȘI MODELE

Ágnes Dávid-Kacsó

CONTEXTUL SOCIAL

În România, tinerii cu vârsta cuprinsă între 15–29 ani reprezintă 18.8% din populație, cu rata șomajului înregistrat de 24.3%, puțin mai ridicat decât media UE, care este de 22.2% (Sandu et al., 2014). Alegerea continuării educației în universitate este un pas important în carieră pentru tot mai mulți tineri care trec bacalaureatul. A deveni student este o experiență importantă de socializare, fiind perioada în care elevii aspiră și devin motivați pentru carierele lor, învață să trăiască independent de părinți, să se bazeze pe forțele proprii și își îmbunătățesc abilitățile lor de autoeficiență. Din partea lor, părinții speră că învățământul superior îmbunătățește bunăstarea și satisfacția cu viața a copiilor lor, astfel încurajează și susțin financiar continuarea studiilor de către aceștia.

Acest lucru este posibil datorită expansiunii învățământului superior prin înființarea unui număr mare de universități private și publice în toate orașele mai importante din România, precum și prin apariția unui număr mare de facultăți, departamente și specializări noi. În 2014 în România au existat 89 de universități acreditate, dintre care 56 sunt publice și 33 private, potrivit raportului SEIS (SEIS, 2014, p. 6). Numărul tinerilor înscriși în învățământul superior a crescut treptat după 1990, de la 192.810 la 464.592 în 2012 (INS, 2014). Acest lucru a creat un acces la învățământul superior unui număr mare de tineri cu diplomă de bacalaureat, cu posibilitatea de a aspira la o carieră profesională cu statut ridicat, retribuție financiară adecvată și o gamă largă de opțiuni în dezvoltarea carierei.

Prin urmare, întrebarea principală de cercetare pentru acest capitol se bazează pe relația dintre aspirațiile tinerilor și înscrierea lor în învățământul superior în scopul îmbunătățirii șanselor de angajare. Aspirațiile multora dintre tineri și familiile lor, să se înscrie în învățământul superior, sunt în conformitate cu obiectivele UE, care vizează creșterea specializării forței de muncă. În România datele naționale privind înscrierea în învățământul superior au evoluat de la 8.88% în 2002, până la 16.78% în 2008, 16.8% în 2009, 18.1% în 2010 și 20.4% în 2011 (SEIS, 2014, p. 7). Pentru a obține obiectivul pentru 2020, proporția studenților înmatriculați ar trebui să crească, dar aceasta a scăzut în mod semnificativ în ultimii trei ani: numărul celor înscriși în anul universitar 2011/2012 este cu 48% mai scăzut decât cel din 2007/2008. Conform unui studiu realizat recent, acest lucru se datorează atât declinului demografic al populației din această categorie de vârstă, precum și eșecului unor generații la rând la examenul de bacalaureat (de exemplu, 63.4% în 2009/2010) (SEIS, 2014, p.11).

Sărăcia, originea în mediul rural și motivația scăzută pentru educație par să se combine. Prin urmare, întrebarea principală a cercetării acestui capitol este inspirată din datele care arată efectele lipsurilor materiale și a originii în mediul rural asupra participării tinerilor la învățământul superior (SEIS, 2014, p. 30). Mai mult de 50% dintre cei mai bogați 20% dintre tinerii din România au o diplomă de studii superioare, comparativ cu 5% dintre cei mai săraci 20%; doar 24% din populația totală de studenți provine din mediul rural, deși procentul populației rurale din România este de 45%.

Din cauza ratei ridicate de sărăcie, grijile cele mai mari ale tinerilor din România sunt cele financiare, reflectat de faptul că în aprecierea tinerilor sărăcia și ocuparea forței de muncă sunt printre problemele cele mai grave ale vieții sociale contemporane (Sandu și col., 2013). Prin urmare, strategiile lor pentru a deveni adulți sunt orientate în principal spre problemele financiare și strategiile de supraviețuire și mai puțin spre interesele post-materiale (Sandu, 2013, Inglehart și Flanagan, 1987). De asemenea, studiul citat a descoperit că există o relație între experiențele subiective ale tinerilor cu privire la participarea la educație și timpul investit în procesul de învățare și rezultatele acestuia (Sandu et al, 2013).

PLANURILE DE A CONTINUA EDUCAȚIA ȘI PREDICTORII ACESTORA

În timpul primului val de cercetare realizat în cadrul proiectului „*Rezultatele adolescenței*”, 82.2% dintre tinerii din eșantion au dorit să-și continue educația. În cele ce urmează verificăm, care dintre factorii din mediul tinerilor au avut efect asupra dorinței continuării studiilor. Conform teoriei ecologice de dezvoltare (Bronfenbrenner, 1979) familia, școala, grupul de prieteni și vecinătatea tânărului sunt microsistemele ale căror componente au efect asupra realizărilor școlare. Importanța aspirațiilor educaționale a fost accentuată de Schoon (2006), care a subliniat rolul protectiv al aspirațiilor educaționale și de carieră în fața adversităților socio-economice, iar Elder (1999) a arătat efectul de ghidare al acestor aspirații în procesul de tranziție spre statutul de adult.

Având în vedere faptul că dincolo de rezultatele școlare ale elevilor, statutul socio-economic este unul dintre factorii cei mai importanți cu efect asupra realizărilor școlare ale elevilor (ex. Cooper și Crosnoe, 2007; Dămean, Roth, Hărăguș, 2010; Hatos, 2006), analiza de față are ca scop identificarea acelor factori din contextul social al elevilor (familie, școală, grupul de prieteni, zonă de rezidență) ai căror efect se adaugă la cele menționate, direcționând planurile de viitor ale tinerilor. Întrebarea de cercetare este următoarea: dincolo de rezultatele individuale și caracteristicile socio-demografice ale familiei, atitudinea familiilor față de educație, atitudinea profesorilor, mediul de rezidență a școlii, atitudinea prietenilor și a tinerilor din zona de rezidență a tinerilor contribuie la aspirațiile lor educaționale. Întrebarea de cercetare va fi analizată prin testarea a trei ipoteze:

- a. rezultatele școlare au efect predictiv semnificativ asupra planurilor educaționale;
- b. caracteristicile socio-economice ale familiei contribuie semnificativ la predicția planurilor educaționale;

- c. factorii legați de contextele sociale (altele decât cele socio-economice) au efect semnificativ asupra planurilor educaționale.

METODA DE LUCRU

Eșantionul

Cercetarea de teren s-a efectuat în perioada octombrie-noiembrie 2012, cercetarea s-a desfășurat în primul rând prin completarea de către elevi a chestionarului online. Eșantionarea a fost stratificată aleatoare, straturile fiind reprezentate de regiunile de dezvoltare ale țării, județele, mediul urban sau rural al școlii și profilul liceelor. În acest fel au fost incluși în eșantion 70 de școli, aproximativ 219 clase și 5102 elevi. După curățirea bazei de date s-a obținut un eșantion de 3509 elevi (vezi capitolul Metodologie al acestei cărți).

Variabilele

Variabila dependentă a fost dorința elevului de a continua educația, care a fost măsurată prin întrebarea „Dorești să-ți continui studiile?”. Variabila este dihotomică, răspunsul „da” având valoarea 1.

Factorii legați de familie considerați au fost cei socio-demografici (deprivarea relativă a familiei, nivelul de școlarizare al părinților), practicile parentale care valorizează educația, respectiv frații care au abandonat școala (variabila abandon_frați).

Deprivarea materială a fost calculată pe baza definiției Comisiei Europene, conform căruia **deprivarea materială** se referă la persoanele, care „datorită lipsei resurselor financiare, nu își pot permite achitarea la timp, fără restanțe, a unor utilități și a altor obligații curente; plata unei vacanțe de o săptămână pe an, departe de casă; consumul de carne, pui, pește (sau alt echivalent de proteină) cel puțin o dată la două zile; posibilitatea de a face față, cu resursele proprii, unor cheltuieli neprevăzute (echivalente cu 1/12 din valoarea pragului național de sărăcie); deținerea unui telefon fix sau mobil; deținerea unui televizor color; deținerea unei mașini de spălat; deținerea unui autoturism personal; asigurarea plății unei încălziri adecvate a locuinței.” (www.ec.europa.eu). Deprivarea materială severă se referă la imposibilitatea de a plăti cel puțin patru dintre itemii enumerați. Variabila utilizată în scopul analizei (dep_mat) este dihotomică, având valoarea 1 pentru deprivarea severă.

Pentru *nivelul educațional al părinților* a fost considerat cel mai ridicat dintre cele două nivele, valorile fiind: 1- cel mult școală generală, 2- liceu, 3 – educație postliceală, 4 – studii superioare.

Valorizarea educației în familie a fost măsurat prin scala *Anturajul academic din casă*: (anturaj_academic) preluat din chestionarul SSP-Ro, varianta adaptată pentru România a chestionarului School Success Profile (Bowen, Rose & Bowen, 2005; Hărăguș, Roth & Dămean, 2010).

Abandonul școlar al fraților a fost măsurat prin întrebarea „S-a întâmplat ca vreunul din frații sau surorile tale (inclusiv frații „vitregi” sau surorile „vitrege”) să renunțe la școală?”. Variabila a fost dihotomizată, având valoarea „1” dacă respondențul a avut frați care au abandonat școala.

Factorii legați de școală incluși în analiză sunt mediul de rezidență a școlii și atitudinea profesorilor. *Mediul de rezidență a școlii* este o variabilă dihotomică, având valoarea „1” pentru mediul urban. *Atitudinea profesorilor*, a fost măsurată prin scala *Srijinul primit din partea profesorilor* a chestionarului SSP-Ro.

Caracteristicile grupului de prieteni au fost măsurate prin scala *Comportamentul prietenilor* a chestionarului SSP-Ro, iar planurile educaționale ale prietenilor au fost măsurate prin întrebarea: „Cei mai mulți dintre prietenii tăi doresc să urmeze o facultate după încheierea liceului?”, cu posibilitățile de răspuns 1-„nu”, 2-„da”, 3-„nu știu”.

Devianța tinerilor din zona de rezidență a elevului a fost măsurată printr-o subscală obținută prin analiză factorială a scalei *Comportamentul tinerilor din vecinătate* a chestionarului SSP-Ro.

Pentru rezultatele școlare a fost creată o variabilă (rez_scol) prin combinarea mediei generale a elevului cu aprecierea subiectivă a poziției în clasă bazată pe medii și pe numărul disciplinelor la care a rămas corigent.

Rezultate

În eșantionul utilizat, 58.1% au fost fete și 19.7% au fost în situație de deprivare materială severă. Dintre respondenți 85.6 % au absolvit un liceu în mediul urban, iar 82.2% au dorit să-și continue educația.

Nivelul de școlarizare al părinților (cel mai ridicat nivel de școlarizare dintre cei doi părinți) este prezentat în Figura nr. 1.

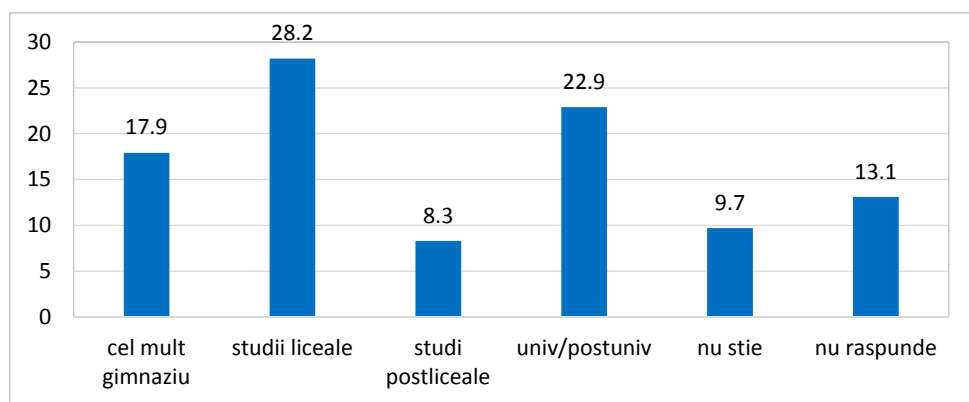

Figura nr. 1. Nivelul de educație al părinților

Datele din figură arată că cea mai ridicată este ponderea tinerilor ai căror părinți au absolvit liceul, urmați de cei ai căror părinți au studii superioare. Cu toate acestea

este ridicat procentul celor ai căror părinți au absolvit cel mult școala gimnazială. Este demn de remarcat procentul ridicat ai celor care au spus că nu cunosc nivelul de școlarizare al părinților, precum și rata non-răspunsurilor la această întrebare.

Planul continuării educației în funcție de deprivarea materială a familiei de proveniență este prezentată în Figura nr. 2.

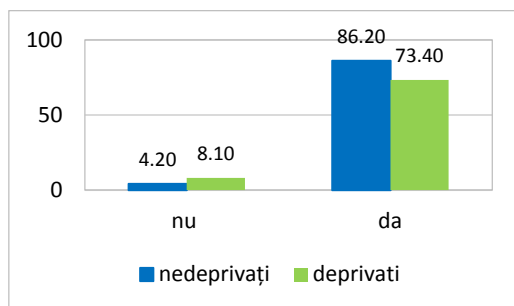

Figura nr. 2. Dorința de a continua educația în funcție de deprivarea materială

Conform datelor prezentate în Figura nr. 2, procentul elevilor din familii deprivate care nu s-au gândit la continuarea educației a fost aproape dublu comparativ cu cei nedeprivați. În continuare vom analiza predictorii aspirațiilor educaționale folosind regresia logistică în SPSS 22. Rezultatele sunt prezentate în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1. Predictorii ai aspirațiilor educaționale

Variabila dependentă	Dorește continuarea educației					
	Model 1		Model 2		Model 3	
Predictori	Exp (B)	Semn	Exp (B)	Semn	Semn.	Exp (B)
Cox & Snell R^2 :	.132		.200			.253
Nagelkerke R^2 :	.225		.341			.432
rez_scol	1.736	.000	1.560	.000	.000	1.453
constant	.039	.000				
gen (băiat)			.600	.000	.005	.681
parent_ed				.000	.000	
ed_părinte (liceu)			1.921	.000	.000	1.614
ed_părinte (postliceal)			3.250	.000	.000	2.938
ed_părinte (universitar)			6.911	.000	.000	4.718
dep_sev			.600	.000	.000	.705
med_liceu (urban)			2.963	.000	.000	2.465
constant			.089	.000		
sprijin_prof					.084	1.195
anturaj_academic					.000	2.486
abandon_frati (da)					.000	.420
prieteni_probl					.539	1.139
priet_cont_ed					.000	
priet_cont_ed (da)					.000	6.423
priet_cont_ed (nu stiu)					.000	2.388
dev_tin_cartier					.959	1.005
Constant					.000	.001

Datele din tabel arată că rezultatele școlare au un efect predictor semnificativ asupra aspirațiilor educaționale, rezultatele bune crescând cu 73% șansa ca tânărul să se gândească la continuarea educației. Conform cu rezultatele din literatură (ex. Dumka et al., 2009), genul are efect predictor semnificativ asupra dorinței de a continua educația, a fi băiat scăzând șansa dorinței de a continua educația cu 60% față de fete. Nivelul educațional al părinților (pentru care a fost folosit cel mai ridicat nivel dintre cele două ale părinților) are efectul predictiv cel mai puternic asupra aspirațiilor elevilor: cu cât crește gradul de școlarizare al părinților, cu atât mai mult cresc șansele tinerilor de a dori continuarea educației, cei cu părinți cu studii universitare având de 6 ori șanse mai mari să aspire la educație după terminarea liceului, decât cei cu părinți cu cel mult școală gimnazială, însă și liceul absolvit de cel puțin unul dintre părinți crește șansa tânărului să dorească continuarea educației de 1.9 ori. Frații care au renunțat la școală scad șansa ca tânărul să dorească să-și continue educația cu 42%, la fel ca și deprivarea relativă a familiei, care reduce cu 60% această șansă. Practicile parentale prin care conținuturile școlare sunt valorizate cresc șansa ca tânărul să-și dorească continuarea educației de 2.48 ori.

Absolvenții din liceele din mediul urban au șanse de 2.45 ori mai mari să se gândească la continuarea educației, decât colegii lor din liceele din rural. Atitudinea profesorilor față de elevi însă nu a avut efect predictor semnificativ asupra dorinței de continuare a studiilor.

Referitor la influența prietenilor, datele arată că devianța prietenilor, precum și cea ale tinerilor din vecinătate nu au efect asupra dorinței de a continua educația, însă aspirațiile lor da, având prieteni care ei înșiși doresc să învețe în continuare crescând de 6.4 ori șansa ca tânărul însuși să-și dorească acest lucru, față de cei ai căror prieteni nu planifică să învețe.

Referitor la ipotezele de cercetare, se observă că rezultatele școlare au efect predictor semnificativ asupra planurilor educaționale și acest efect se menține cu adăugarea factorilor socio-demografici și a celor contextuali. Cu toate acestea, factorii socio-demografici au efect predictiv semnificativ și ei, educația părinților fiind variabila cu efectul predictiv cel mai puternic. Deprivarea materială reduce mult șansa aspirațiilor educaționale înalte, iar a absolvi un liceu din mediul urban crește substanțial șansa dorinței continuării educației. Din modelul al treilea reiese că sprijinul primit din partea profesorilor nu contribuie semnificativ la dorința elevului de a continua educația, însă valorizarea educației în familie are efect semnificativ. Devianța prietenilor și a tinerilor din zona de rezidență nu influențează planurile educaționale ale respondenților, însă aspirațiile tinerilor au efect semnificativ asupra acestor planuri.

Sumarizând rezultatele, putem spune că fetele cu rezultate bune la învățătură, din familii nedeprevate, având părinți cu nivel ridicat de educație, absolvenți ai liceelor din mediul urban, cu prieteni care ei înșiși au aspirații înalte au șansele cele mai ridicate să aibă planuri legate de continuarea educației.

În concluzie, datele arată că dincolo de rezultatele școlare, caracteristicile socio-economice ale familiilor de proveniență continuă să fie factori importanți în planurile educaționale ale absolvenților liceelor. Atitudinile familiale față de educație pot avea efect protectiv în fața adversităților socio-economice, anturajul academic – adică discutarea în familie a unor teme legate de discipline școlare și de planurile

tinerilor – cresc aspirațiile tinerilor. În schimb, rezultatele noastre sugerează că efectul protectiv pe care școala ar putea avea prin sprijinul profesorilor oferit elevilor – mai ales celor din medii socio-economice dezavantajate – nu este semnificativ, ceea ce ar putea constitui o direcție demnă de luat în considerare în procesul modernizării sistemului educațional. Influența grupului de egali, deși foarte des invocată, nu s-a confirmat în eșantionul nostru, cel puțin în ceea ce privește aspirațiile educaționale ale tinerilor.

PLANURILE LEGATE DE CARIERĂ ALE TINERILOR DIN ȘCOLI TEORETICE ȘI TEHNICE

Efectul împărțirii elevilor pe direcții curriculare diferite – de ex. teoretice și tehnice – asupra inserției profesionale ulterioare este obiectul unor discuții în rândul specialiștilor. Mulți dintre autori (de ex. Gamoran, 2010, Shavit și Müller, 2006, etc.) accentuează faptul că această împărțire favorizează reproducerea inegalităților sociale prin faptul că elevii din familiile cu statut socio-economic mai redus ajung în direcțiile curriculare cu prestigiu mai redus, având șanse mai reduse să obțină calificări necesare unor ocupații cu statut mai ridicat. Pe de altă parte, în clasele cu prestigiu mai redus ajung elevii cu performanță școlară redusă, demotivați și cu angajament școlar redus, ceea ce produce o atmosferă în clasă care contribuie la reducerea performanțelor tuturor elevilor din clasă (Eccles, 2004). În sistemele educaționale în care învățământul tehnic nu asigură competențe strâns legate de cerințele profesionale specifice unui anumit domeniu, așa, cum este caracteristic sistemului educațional român (Hatos, 2006), diplomele nu oferă informații despre competențele profesionale ale absolvenților, ele fiind utilizate de angajatori ca și semnale ale fiabilității viitorilor angajați. În aceste condiții absolvenții doresc să obțină cât mai multe diplome pentru a mări șansele lor de angajare, domeniul de specializare fiind mai puțin important (Kerchoff, 2006). În timp ce expectanțele educaționale ale tinerilor cresc, se manifestă o tendință numită încrederea în lipsa de consecințe – „no penalty beliefs” (Rosenbaum and Jones, 2006). Efectul acestei tendințe este lipsa efectului semnificativ al rezultatelor școlare asupra aspirațiilor educațional-profesionale.

Având în vedere aceste aspecte, în cele ce urmează vom analiza caracteristicile socio-demografice ale elevilor din cele două direcții curriculare importante din România (teoretic și tehnic), aspirațiile lor legate de carieră, precum și planurile pentru următorul an.

Ipotezele de cercetare sunt următoarele:

- a) rata elevilor din medii socio-economice defavorizate este mai ridicată în liceele tehnice, elevii din aceste clase au rezultate școlare mai slabe și aspirațiile lor profesionale sunt mai reduse;
- b) rezultatele școlare au influență slabă asupra planurilor educaționale ale elevilor din cele două direcții curriculare;

- c) aspirațiile profesionale nu au efect semnificativ asupra planurilor elevilor de a continua educația.

Metoda de lucru

Baza de date utilizată este cea obținută în primul val al cercetării „Rezultatele adolescenței”, compusă din 3509 respondenți.

Variabilele:

Variabila dependentă este planul educațional-profesional al elevului pentru anul următor, măsurat prin întrebarea „Ce crezi că vei face peste un an?”, cu posibilitățile de răspuns: „voi fi student”, „voi fi angajat”, „voi fi student dar voi avea și un loc de muncă”, respectiv „nu știu”.

Variabilele independente sunt:

- *Deprivarea materială severă* conform definiției Comisiei Europene (www.ec.europa.eu). Variabila este dihotomică, având valoare „1” pentru deprivarea severă.
- *Rezultatele școlare*: sunt reprezentate prin media generală (MG) a elevului în ultimul an școlar; o variabilă care se referă la *corigențe (corigente)*, având valoarea „1” dacă elevul a rămas corigent la cel puțin o disciplină; *atitudinea față de școală (atitșc)*, măsurată prin scala de angajare școlară a chestionarului SSP-Ro, adaptat după chestionarul *School Success Profile* (Bowen, Rose & Bowen, 2005; Hărăguș, Roth & Dămean, 2010); *problemele comportamentale din școală*, măsurată prin scala de devianță școlară (*dev_scol*) al aceluiași chestionar SSP-Ro.
- *Aspirațiile profesionale* ale elevului sunt măsurate prin întrebarea „Ce meserie (ocupație) crezi vei avea la 30 de ani?”. Ocupațiile enumerate au fost codate formându-se șase categorii: muncitor necalificat, muncitor calificat, specialist tehnic, specialist, angajat la forțele armate, poziții de conducere.

Metoda de analiză

În analiză au fost incluși elevii din direcțiile curriculare teoretic și tehnic rezultând un eșantion de 2906 elevi.

Rezultate

În eșantionul analizat 46.4% dintre elevi au fost în clase cu profil tehnic, iar 18.6% dintre elevi au provenit din familii caracterizate prin deprivare materială severă. Dintre elevii din medii defavorizate 58.2% au fost în clase cu profil tehnic, în timp ce 59.1% dintre cei care au provenit din medii nedeprimate au fost în clase teoretice (diferențele sunt semnificative la nivel de $p < 0.001$). În clasele tehnice 35% dintre elevi au rămas corigenți în ultimul semestru la cel puțin o disciplină, în timp ce în clasele teoretice această rată este de 11.8% ($p < 0.001$), iar mediile sunt semnificativ mai scăzute în clasele tehnice (8.02 comparativ cu 9.02, $t = 26.61$, $p < 0.001$).

Devianța școlară a fost semnificativ mai ridicată în clasele tehnice ($t = 9.63, p < 0.001$), însă contrar așteptărilor, valorizarea școlii a arătat scoruri semnificativ mai ridicate în clasele tehnice ($t = 3.402, p < 0.001$), 26.8% dintre elevii din licee tehnice afirmând că școala este importantă sau foarte importantă pentru ei, comparativ cu 15.5% dintre elevii din licee teoretice. În clasele tehnice este mai redus procentul elevilor care consideră că școala îi ajută mult sau foarte mult la obținerea locului de muncă dorit decât în cele teoretice (60.9% față de 65.9% în clasele teoretice). Aspirațiile profesionale ale elevilor din eșantion:

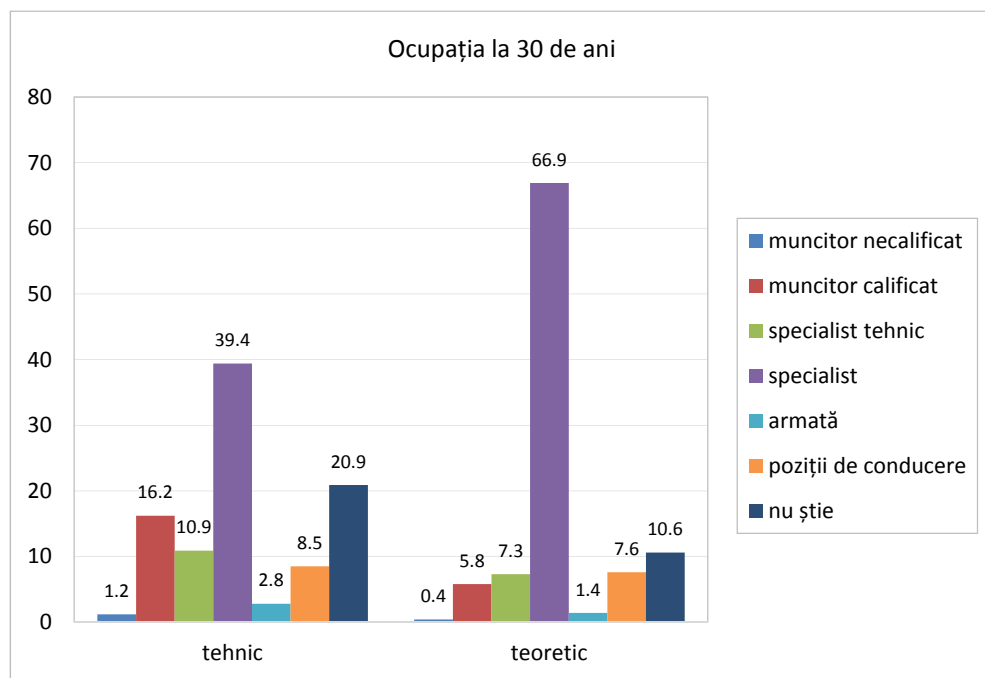

Figura nr. 3. Aspirațiile profesionale ale elevilor din cele două direcții curriculare

Datele din Figura 3. arată că în clasele tehnice a fost mai ridicat cu 10.4% procentul elevilor care s-au văzut muncitori calificați la 30 de ani și a fost mai redus cu 27.5% procentul celor care s-au așteptat să devină specialiști. Cu toate că liceele tehnice și-ar dori să ofere și calificare profesională și însuși clasele au un anumit profil tehnic, a fost de aproape două ori mai ridicat procentul celor care nu au știut ce ocupație vor avea la 30 de ani decât în liceele teoretice, mai puțin legate de direcții profesionale.

Dacă ne referim la viitorul mai apropiat, datele din Figura 4. de mai jos arată că în clasele tehnice a fost mai redus procentul elevilor care s-au văzut studenți în următorul an, însă a fost mai ridicat procentul celor care au considerat că vor învăța, dar în același timp vor avea și un loc de muncă (38.9% față de 34.9%, $p < 0.05$). În liceele tehnice aproape un sfert dintre elevi s-au pregătit să fie angajați în următorul an, comparativ cu 5.7% dintre cei din licee teoretice, iar 2.8% au declarat că nu vor avea loc de muncă în anul următor. Concluzionând aceste rezultate, putem afirma

că și în liceele tehnice marea majoritate a elevilor (73%), planifică să-și continue studiile, un procent ușor mai ridicat decât în licee teoretice gândindu-se să se și angajeze în același timp. În liceele teoretice marea majoritate a elevilor (aprox. 94%) s-au pregătit pentru continuarea studiilor.

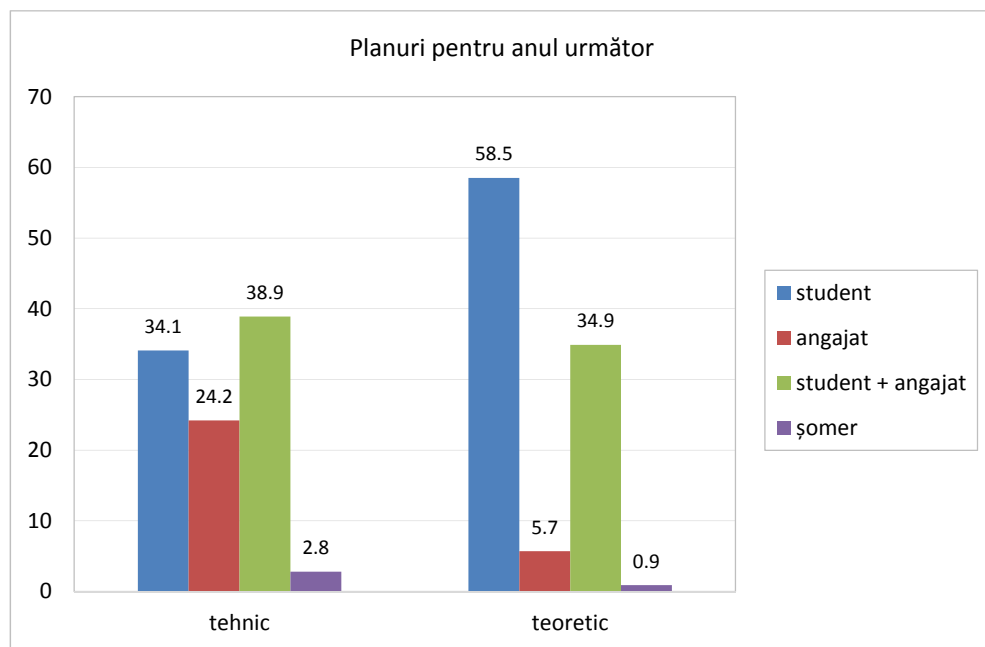

Figura nr. 4. Planurile elevilor din cele două direcții curriculare pentru următorul an

În cele ce urmează, analizăm predictorii planurilor pentru anul următor. Metoda de calcul folosită a fost regresia logistică binară, în programul SPSS 22. Factorii considerați au fost cei legați de școală, aspirațiile profesionale ale elevilor și factorii demografici. Factorii legați de școală incluși în analize au fost cele de la nivel individual (media generală, devianța școlară, atitudinea față de școală, numărul disciplinelor la care elevul a rămas corigent) și efectul împărțirii elevilor pe direcții curriculare. Factorii socio-demografici incluși în model au fost genul și starea de deprivare a familiei de origine a elevului.

Procentul elevilor care au spus că vor fi șomeri în anul următor este redus (3.7%), din acest motiv această categorie nu a fost inclusă în analiză. Pentru cei care s-au văzut studenți și angajați în anul viitor, modelul a avut o valoare predictivă foarte redusă (Cocs & Schnell $R^2 = 0.016$, Nagelkerke $R^2 = 0.022$). A fi băiat și a avea medii mari a scăzut șansa ca cineva să planifice să fie student și angajat în anul următor, iar a avea o familie caracterizată prin deprivare materială a crescut această șansă. Profilul liceului nu a avut efect semnificativ asupra planurilor legate de combinarea educației cu angajarea.

Pentru planul de a fi angajat în anul ce urmează, respectiv pentru planul de a fi student, efectul predictiv al factorilor incluși în model este prezentat în tabelul următor.

Tabelul nr. 2. Factorii predictivi ai planurilor pentru anul următor

Var dependente	angajat		student	
	Sig.	Exp(B)	Sig.	Exp(B)
Predictori				
gen (băiat)	.003	1.692**	.105	1.185
MG	.000	.629**	.000	1.591***
Dev_șc	.064	1.546	.059	.744
atitsc	.801	1.038	.242	1.122
dep_mat	.005	1.661**	.000	.544***
occup_expect (nu știe)	.000		.000	
muncitor necalificat	.085	2.599	.364	0.493
muncitor calificat	.000	2.535***	.000	0.343***
specialist tehnic	.000	.264***	.076	1.424
specialist	.000	.151***	.000	2.202***
armată	.214	.560	.501	1.263
poziții manageriale	.178	.684	.102	1.399
fără corigente	.001	.559***	.075	1.290
profil_tehnic	.000	1.921***	.008	.753**
Constant	.222	3.615	.000	.012
Model Summary				
Cox & Snell R Square:	.217		.177	
Nagelkerke R Square	.421		.236	

Conform datelor obținute, a fi băiat, a proveni din familie deprivată, a se pregăti pentru a fi muncitor calificat la 30 de ani și a fi în liceu tehnic au crescut șansa ca elevul să planifice să fie angajat anul următor. A avea medie mare, a fi fără corigente și a aspira la statutul de specialist sau specialist tehnic au scăzut șansa ca elevul să planifice să se angajeze în anul următor. Genul, predictor semnificativ al dorinței de a fi angajat în următorul an, nu a avut efect semnificativ asupra planului de a fi student, însă mediile și dorința de a fi specialist au crescut această șansă de 1.5 respectiv 2.2 ori ($p < .001$). Deprivarea materială a familiei de origine și profilul tehnic al liceului au scăzut semnificativ șansa ca elevul să planifice să fie student anul următor. Devianța școlară și atitudinea față de școală nu au avut efect predictiv asupra planurilor pentru anul viitor în niciunul dintre situații. Dintre aspirațiile profesionale, dorința de a fi în rândul forțelor armate la 30 de ani respectiv visul de a avea o poziție managerială nu au avut efect semnificativ asupra planurilor pe termen scurt. Modelul are valoare explicativă mai mare pentru planul de a fi angajat.

Având în vedere faptul că în clasele tehnice sunt suprareprezențați elevii cu medii mai mici, cu probleme comportamentale, care provin din familii cu deprivare

materială, în cele ce urmează identificăm factorii cu influență asupra planului de a continua educația a elevilor din liceele cu profil tehnic.

Tabelul nr. 3. Predictorii planurilor educaționale ale elevilor din liceele tehnice

Var dependentă	student	
Predictori	Sig.	Exp(B)
gen (fată)	.366	.862
MG	.000	1.639***
Dev_șc	.460	.837
atitsc	.155	1.244
deprivare_mat	.000	.456***
occup_expect (nu știe)	.000	
muncitor necalificat	.891	.894
muncitor calificat	.000	.273***
specialist tehnic	.252	1.387
specialist	.000	2.095***
armată	.358	1.508
poziții manageriale	.386	1.306
fără corigente	.149	1.315
Constant	.000	.002
Model Summary		
Cox & Snell R Square:	.180	
Nagelkerke R Square	.247	

Conform datelor din tabel, în cazul elevilor din liceele tehnice predictorii semnificativi ai planului de a fi student în anul următor au fost mediile ridicate, aspirația la statutul de specialist la 30 de ani, proveniența din familii nedeprimate material. Chiar dacă elevii cu caracteristicile amintite sunt prezenți într-un număr mai redus în clasele tehnice, ei au fost cei care au planificat continuarea educației. Dacă elevul provine din familie dezavantajată, respectiv se vede muncitor calificat la 30 de ani, scad șansele să planifice să fie student. Devianța și corigențele, deși au fost mai frecvente în liceele tehnice, nu au avut efect semnificativ asupra planurilor pentru anul următor nici în aceste școli.

Concluzii

În concluzie, caracteristicile liniilor curriculare cu prestigiu redus (Eccles, 2004) sunt valabile și în sistemul educațional din România: sunt suprareprezențați elevii din familii deprivat, mediile sunt mai mici, corigențele sunt mai numeroase și

devianța școlară mai accentuată. În ceea ce privește atitudinea față de școală, există un decalaj între latura cognitivă a atitudinii (conștientizarea importanței școlii pentru succes în viață de peste 85% dintre elevii din licee tehnice) și cea comportamentală (devianța școlară este ridicată, corigențe numeroase). În același timp, indicatorii comportamentali ai atitudinii față de școală nu au efect asupra planurilor pentru anul viitor, ceea ce subliniază convingerea elevilor referitoare la lipsa consecințelor negative ale dezangajării școlare asupra viitorului, fenomen descris de Rosenbaum și Jones (2006) în rândul elevilor din Statele Unite ("no penalty beliefs"). Cu toate acestea, mediile au avut efect predictiv semnificativ, deci importanța performanței școlare este conștientizată de elevi, chiar dacă respectarea regulilor comportamentale ale școlii și a angajamentului, nu. Proveniența din familie nedeprădată și aspirațiile profesionale înalte influențează favorabil dorința elevilor de a continua studiile chiar și în liceele tehnice. Factorii cu efect predictiv asupra planurilor legate de continuarea educației în anul următor nu au fost diferite în liceele tehnice de cele regăsite în eșantionul total, doar factorii cu efect asupra dorinței de a continua educația sunt prezenți în procent mai redus în liceele tehnice și rămâne o întrebare de testat faptul cum acționează anturajul școlar caracterizat prin dezangajare în timpul liceului asupra aspirațiilor elevilor din aceste clase.

PREDICTORII STATUTULUI EDUCAȚIONAL

Experiențele timpurii de adversitate socio-economică au efecte pe termen lung asupra adaptării sociale ulterioare, inclusiv asupra nivelului de educație obținut și a aspirațiilor sociale. Factorii de risc au de obicei un efect cumulativ asupra dezvoltării individuale, tinerii din mediile dezavantajate având părinți mai puțin educați, trăind în zone rezidențiale mai deprivatate și periculoase, eventual cu un grad ridicat de toxicitate, în condiții de viață mai puțin sănătoase, etc. (Schoon, 2006). Cu toate acestea mulți tineri dezavantajați își ating obiectivele în ciuda șanselor statistice mai reduse pe care le au din start, profitând de anumite resurse care le protejează de efectele adversităților. Printre aceste resurse – factori protectivi- se enumeră aspirațiile educaționale și cele profesionale care ghidează procesul de tranziție spre maturitate (Elder, 1998).

Analiza următoare urmărește efectul predictiv al factorilor de risc social și cel al unor factori protectivi (aspirațiile pe termen scurt și pe termen lung) asupra statutului educațional al tinerilor la 18 luni de la absolvirea liceului.

Ipoteze de lucru: (1) factorii socio-demografici de risc se cumulează; (2) factorii socio-demografici au efect predictiv asupra statutului educațional; (3) aspirațiile au efect protectiv asupra statutului educațional.

Metodologie:

Eșantionul a fost constituit din participanții la cel de-al doilea val de cercetare în cadrul proiectului „Rezultatele adolescenței”. După contactarea celor 3509 respondenți din primul val de cercetare, în valul al doilea am obținut un eșantion format

din 1509, ceea ce constituie o rată de răspuns de 43%. Chestionarele și în cazul acestui val au fost completate online.

Instrumentul a fost cel dezvoltat din chestionarul utilizat în primul val al cercetării, care a fost modificat în anumite domenii, să corespundă modificărilor specifice etapei de dezvoltare în care au trecut respondenții în timpul parcurs de la primul val (modificarea formei de învățământ, experiența pe piața muncii, modificări în relația cu familia de origine, etc.)

Variabile: variabila dependentă este *statutul educațional actual al tânărului* (student la universitate, în învățământ postliceal, respectiv în afara educației).

Indicatorii de risc social considerați au fost: *deprivarea materială severă a familiei* (calculat conform definiției Comisiei Europene), *nivelul educațional al părinților* (cel mai ridicat dintre cele două), *venitul familiei* în septembrie 2015 (categorizată, pornind de la maxim 500 Ron până la peste 10.000 Ron), *aprecierea subiectivă a statutului economic* al familiei pe o scală de la 1- foarte săracă la 10 – foarte bogată, și *mediul de rezidență* al familiei până la vârsta de 15 ani a tânărului.

Factorii de nivel individual considerați au fost: *media generală a tânărului* în primul semestru al ultimului an școlar, *devianța școlară* în ultimul an al liceului, măsurat prin scala cu același nume al chestionarului SSP-Ro (Bowen, Rose & Bowen, 2005; Hărăguș, Roth & Dămean, 2010), *planurile elevului pentru următorul an*, așa cum le-a declarat în primul val al cercetării, măsurat prin întrebarea „Ce crezi că vei face peste un an?”, cu posibilitățile de răspuns: „voi fi student”, „voi fi angajat”, „voi fi student dar voi avea și un loc de muncă”, respectiv „nu știu”, *aspirațiile profesionale pentru vârsta de 30 de ani* (măsurate tot în primul val prin întrebarea „Ce meserie (ocupație) crezi că vei avea la 30 de ani?”, ocupațiile enumerate fiind codate formându-se șase categorii: muncitor necalificat, muncitor calificat, specialist tehnic, specialist, angajat la forțele armate, poziții de conducere) și *genul*.

Rezultate

Este ridicată rata celor care continuă educația (81.1%), majoritatea (74.5%) la universitate iar 7.6% în învățământul postliceal. În timpul primului val, 53.7% dintre respondenți au declarat că vor fi studenți peste un an, iar 37.4% au avut intenția să se și angajeze pe lângă studii, 7.5% fiind procentul celor care nu s-au gândit la studii pentru anul viitor. Dintre cei care în timpul valului al doilea nu sunt incluși în nicio formă de educație, doar 14.1% au declarat în timpul primului val că nu doresc continuarea educației iar 29.8% au fost nesiguri. Dintre cei necuprinși în educație doar 32.3% s-au pregătit cu un an în urmă să fie salariați, 21.3% planificând să fie studenți, iar 41.8% să fie studenți cu loc de muncă.

În cele ce urmează, comparăm caracteristicile socio-demografice și cele individuale ale tinerilor din familii deprivat și nedepriate. În rândul tinerilor care provin din familii dezavantajate, este mai ridicat procentul celor care nu sunt incluși în nicio formă de educație în timpul celui de-al doilea val (29.7% față de 13.6%, $p < 0.001$).

Tabelul nr. 4. Compararea caracteristicilor socio-economice și individuale ale tinerilor deprivați și nedeprivați

Deprivat Nedeprivat Sign.			
Continuă educația (%)			
da	70.3	86.4	chi² = 37.275, p < .001
nu	29.7	13.6	
Nivelul de educație al părinților (%)			
Cel mult gimnaziu	3.7	1.2	chi² = 53.753, p < .001
liceu	82.6	60.2	
universitate /postuniv	13.7	38.6	
Au dorit continuarea educației (primul val) (%)			
da	80.8	92.4	chi² = 34.34, p < .001
nu	5	2.2	
NS	14.2	5.4	
Planuri pentru anul următor (%)			
Student	41.7	57.1	chi² = 38.449, p < .001
student și angajat	42.1	36.9	
angajat	14.9	5.1	
șomer	1.3	0.9	
Mediul rezidențial (%)			
Rural	47.4	36.2	chi² = 11.047, p < .01
Medii			
	8.74	8.89	t = 2.44, p < .05
Devianță școlară			
	1.43	1.46	t = 1.47 nesemn.

Atât caracteristicile socio-economice, cât și cele individuale legate de rezultatele școlare și planurile educaționale ale tinerilor au diferit semnificativ în funcție de caracterul deprivat al familiei de proveniență. Tinerii din familii deprivatizate au avut părinți cu nivel educațional mai redus, procentul părinților cu studii superioare în această grupă fiind mult sub cel din grupa celor nedeprivați. Aproape de trei ori mai mulți tineri deprivați decât nedeprivați au avut intenția să se angajeze în anul următor, în același timp în rândul lor fiind mai ridicat și procentul celor care doresc să învețe și să lucreze în același timp. A fost semnificativ mai ridicat procentul celor din familii deprivatizate care au provenit din mediul rural. Mediile tinerilor deprivați sunt mai scăzute decât cele ale celorlalți, însă comportamentul lor școlar nu e diferit față de cel al colegilor nedeprivați.

În cele ce urmează va fi analizat efectul predictiv al factorilor demografici și individuali asupra statutului educațional actual al tinerilor.

Tabelul nr. 5. Efectul predictiv al factorilor demografici și individuali asupra statutului educațional

Variabile dependente	student la universitate		ieșit din educație		învățământ postliceal	
	Sign	Exp(B)	Sign	Exp(B)	sign	Exp(B)
factori predictivi	Sign	Exp(B)	Sign	Exp(B)	sign	Exp(B)
ed. părinților (cat ref: cel mult gimnaziu)	0.008		0.000		0.305	
ed. părinți (liceu)	0.027	3.961	0.002	0.161	0.438	1.907
ed. părinți (univ)	0.004	6.462	0.000	0.083	0.842	1.194
mediu de rezidență (rural)	0.042	0.683	0.024	1.634	0.799	1.068
statut_ec_subiectiv	0.338	0.947	0.566	1.038	0.790	1.021
severe_mat_dep	0.001	0.466	0.002	2.174	0.548	1.201
gen (băiat)	0.125	1.372	0.166	1.387	0.002	0.393
venitul_familiei	0.012	1.101	0.113	0.934	0.049	0.903
planuri_ed.(ref: nu)	0.000		0.000		0.123	
planuri_ed (da)	0.024	14.207	0.002	0.083	0.062	6.008
planuri_ed (nu stie)	0.452	2.403	0.454	0.564	0.303	2.557
planuri_anul_viitor (ref: student)	0.318		0.084		0.911	
planuri_anul_viitor (angajat)	0.148	0.491	0.348	1.557	0.503	1.501
planuri_anul_viitor (student și angajat)	0.143	0.753	0.011	1.829	0.917	1.028
planuri_anul_viitor (șomer)	0.463	0.409	0.426	2.269	0.918	0.857
planuri_30ani (ref: nu stie)	0.080		0.119		0.000	
	0.005	0.151	0.239	1.919	0.162	2.438
spec.tehnic	0.035	0.461	0.267	0.597	0.000	5.266
funcționari	0.228	1.875	.620	.763	.229	.276
lucrător_servicii	0.256	0.596	.839	1.097	.344	1.669
specialiști	0.481	1.205	0.053	0.568	0.775	1.109
armată	0.660	1.298	0.671	0.765	0.766	.723
manageri	0.613	0.829	0.424	1.362	0.231	0.389
media generală	0.000	3.120	0.000	0.506	0.000	0.383
devianța școlară	0.031	0.533	0.129	1.675	0.195	1.650
	Cox&Snell R Square: 0.307	Nagelkerke R Square: 0.467	Cox&Snell R Square: 0.253	Nagelkerke R Square: 0.445	Cox&Snell R Square: 0.085	Nagelkerke R Square: 0.209

Modelul are o valoare explicativă redusă pentru cei care au fost incluși în învățământul postliceal. Conform datelor, cei care s-au văzut în profesii tehnice la 30 de ani, au avut șanse de 5 ori mai mari să fie în învățământul postliceal după 18 luni de la absolvire. În același timp, pentru cei cu note mari, băieții și cei cu venit mai ridicat, probabilitatea să fie înscriși în această formă de învățământ, a fost mai redusă.

Pentru statutul de student, respectiv pentru a nu fi în educație, modelul a avut valori predictive mai semnificative. Se pare că dorința continuării studiilor, media generală și nivelul de educație al părinților sunt factorii cu efectul cel mai puternic asupra statutului de student. A avea părinți care au terminat liceul crește de aproape 4 ori șansa de a fi student față de cei care au părinți cu un nivel educațional mai scăzut, însă studiile superioare ale părinților cresc această șansă de 6 ori. Media generală ridicată crește de 3 ori șansa de a fi student la 18 luni după absolvirea școlii. Comportamentul deviant în ultimul an școlar scade cu 56% șansa ca tânărul să fie student. Cei din mediul rural au cu 68% șanse mai mici să fie studenți și proveniența din familie deprivată scade cu 46% această șansă. Veniturile mai ridicate ale familiei cresc ușor șansa înscrierii la universitate (10%). Dintre aspirațiile pentru vârsta de 30 de ani doar două au avut efecte predictive: cei care s-au văzut muncitori calificați sau tehnicieni la 30 de ani au avut șanse mai mici să fie studenți. Deci la 18 luni după absolvirea liceului au avut șanse mai mari să fie studenți cei care și-au dorit acest lucru înainte de absolvire, au avut părinți mai educați, au provenit din mediul urban și familii nedeprevate, au avut note mari la școală și nu au avut probleme comportamentale. Aspirațiile la profesii cu statut social scăzut a redus șansa înscrierii la facultate.

Pentru cei care în momentul valului II nu au fost în nicio formă de educație, deprivarea familiei și proveniența din mediul rural au fost predictorii cei mai puternici, acești factori crescând de 2 respectiv 1.6 ori șansa renunțării la educație. În acest caz, aspirațiile au avut efect protectiv, dorința de a fi specialist la 30 de ani a scăzut șansa renunțării la educație cu 56%. Notele mari au avut efect protectiv și ele, scăzând șansa renunțării la educație cu 50%. Dorința de a continua educația a avut un efect protectiv moderat, reducând cu 8% șansa ca tânărul să fi renunțat la ea, însă cei care au spus că se văd studenți și angajați în următorul an, au avut șanse de 1.8 ori mai mari să renunțe la educație decât cei care s-au văzut doar studenți. Se pare că această opțiune exprimă ambivalența tinerilor față de continuarea educației, care se transformă în renunțare la educație când tânărul ajunge cu adevărat în situația de alegere. Tinerii vulnerabili, care provin din familii deprivată, din mediul rural, cu părinți needucați și cu rezultate școlare mai slabe au șansele cele mai mari să renunțe la continuarea educației. În cazul lor, aspirațiile au avut efect protectiv, dorința de a fi specialist reducând șansa renunțării.

Concluzii

În eșantionul de față s-a confirmat faptul că în mediile deprivată factorii socio-demografici adversi se cumulează: tinerii din familiile deprivată au părinți cu nivel educațional mai redus și provin cu mai mare probabilitate din mediul rural. În aceste condiții rezultatele lor școlare sunt mai slabe, cu toate că nu au probleme

comportamentale mai grave decât ceilalți. Factorii socio-demografici au avut efecte predictive cele mai semnificative, cei vulnerabili (cei din familii deprivată, din mediul rural) fiind cu cea mai mare probabilitate în afara educației. Rezultatele școlare au avut efect predictiv important atât pentru statutul de student cât și pentru renunțarea la educație. Este de remarcat faptul că deși devianța școlară nu a avut efect asupra planurilor educaționale ale elevilor din clasele a XII-a, acestea au scăzut șansa de a fi înscriși la universitate 18 luni mai târziu. Aspirațiile au avut efect protectiv, cei care s-au văzut specialiști la 30 de ani având șanse mai mici să renunțe la educație. În acest fel s-a confirmat și în acest eșantion efectul ghidant al planurilor educaționale și cele ale aspirațiilor, cei care și-au dorit continuarea educației și au avut aspirații profesionale mai ridicate având șanse mai mari să fie studenți.

DECIZIILE EDUCAȚIONALE ȘI PREDICTORII ACESTORA ÎN CAZUL TINERILOR VULNERABILI

În documentele UE grupurile vulnerabile sunt definite prin comparație cu restul populației, ca fiind lipsiți de resurse: condiții de locuit necorespunzătoare, șomaj, nivel scăzut de educație, venituri reduse (Popescu, 2011). Având în vedere influența contextelor sociale ale individului asupra dezvoltării (Bronfenbrenner, 1979) și a caracterului cumulativ al adversităților timpurii (Schoon, 2006), scopul acestui studiu este de a analiza efectul factorilor de vulnerabilitate și al celor potențial protecțivi legați de familia și școala absolvită asupra statutului educațional al tinerilor la 18 luni după absolvire. Studiul are ca scop și urmărirea factorilor care influențează deciziile tinerilor privind specializarea urmată, și șansele celor vulnerabili de a fi înscriși la specializările cele mai populare și din acest motiv cele mai selective. Ipotezele de cercetare au fost următoarele:

- a. împărțirea elevilor pe direcții curriculare crește dezavantajul tinerilor vulnerabili chiar într-un sistem de învățământ superior puțin selectiv cum este cel românesc;
- b. tinerii vulnerabili au șanse reduse să-și continue educația;
- c. tinerii vulnerabili sunt subreprezențați la specializările cele mai populare;
- d. dezavantajul tinerilor vulnerabili contribuie la statutul educațional al tânărului într-un mod cumulativ.

Metodologie

Eșantionul a fost constituit din participanții la cel de-al doilea val de cercetare în cadrul proiectului „Rezultatele adolescenței”. După contactarea celor 3509 respondenți din primul val de cercetare, în valul al doilea am obținut un eșantion format din 1509, ceea ce constituie o rată de răspuns de 43%. Chestionarele și în cazul acestui val au fost completate online.

Instrumentul a fost cel dezvoltat din chestionarul utilizat în primul val al cercetării, care a fost modificat în anumite domenii, să corespundă modificărilor specifice etapei de dezvoltare în care au trecut respondenții în timpul parcurs de la primul val (modificarea formei de învățământ, experiență pe piața muncii, modificări în relația cu familia de origine, etc.)

Variabile

În scopul acestei analize a fost creată o variabilă pentru *vulnerabilitate*, care pornind de la delimitările vulnerabilității descrise de Popescu (2011), include sărăcia financiară (venitul pe membru de familie este sub limita oficială a sărăciei), nivelul de educație scăzut al părinților (nivelul de educație cel mai ridicat al părinților este cel mult gimnaziu) și șomajul tatălui. Alături de această variabilă, caracteristicile demografice ale tinerilor au mai fost măsurate prin *mediul de rezidență* al familiei până la vârsta de 15 ani a tânărului și *genul* acestuia.

Statutul educațional actual al tânărului a fost măsurat prin întrebarea „Îți continui educația?”, cu posibilitățile de răspuns cuprinzând trei opțiuni: „da, sunt student la universitate”, „da, urmez studii postliceale” și „nu”.

Factorii legați de mediul școlar incluși în analize au fost: *media generală* a tânărului în ultimul an școlar, *direcția curriculară* pe care a absolvit-o tânărul, *meditațiile plătite de părinți*, *devianța școlară* în ultimul an al liceului, *atitudinea față de școală* în clasa a XII-a și *sprijinul perceput* din partea profesorilor; ultimii trei factori fiind mășurați prin scalele corespunzătoare ale chestionarului preluate din SSP-Ro, varianta adaptată pentru România a chestionarului *School Success Profile* (Bowen, Rose & Bowen, 2005; Hărăguș, Roth & Dămean, 2010).

Primul factor legat de familie inclus în analize a fost *caracterul intact al familiei până la vârsta de 15 ani* al respondentului, fiind măsurat în primul val prin întrebarea „Ai locuit până la vârsta de 15 ani cu amândoi părinții biologici?”, posibilitățile de răspuns fiind: „da, tot timpul”, „da, o perioadă” și „nu”. Valorizarea educației în familie prin crearea unui *anturaj academic* a fost al doilea factor legat de familia de proveniență a respondentului, inclus în analize. Anturajul academic din casă a fost măsurat prin scala corespunzătoare a chestionarului SSP-Ro.

În scopul identificării factorilor cu influență asupra alegerii specializării, a fost utilizat itemul: „Mai jos sunt câteva afirmații despre ceea ce ar fi putut influența decizia ta de a urma această specializare”, opțiunile de răspuns fiind: (a) interesele mele profesionale, (b) hobby-urile mele, (c) dorința de a avea un venit mare în viitor, (d) alegerile colegilor de clasă, (e) sfatul prietenilor, (f) sfatul părinților, (g) sfatul profesorilor, (h) apropierea de domiciliu, (i) prestigiul instituției, (j) perspectivele de angajare după absolvire, (k) posibilitățile de carieră în viitorul îndepărtat, (l) existau mai multe locuri disponibile la buget.

Rezultate

În eșantionul obținut în valul 2 al cercetării, 41.3% dintre respondenți au făcut parte din categoria tinerilor vulnerabili. În continuare au fost analizate caracteristicile educaționale ale tinerilor din grupul vulnerabil.

Tabelul nr. 6. Caracteristicile educaționale ale tinerilor vulnerabili

Situație educațională	Categorii	Vulnerabili	Nevulnerabili	Diferență și semn.
Cont. educația (%)				
	Nu	23.5	12.8	$\chi^2 = 46.68$, $p < .000$
	Educație posliceală	10.1	5.5	
	Student la univ.	66.4	81.7	

Decizia cu privire la specializarea urmată:

Tinerii vulnerabili nu diferă semnificativ de ceilalți în ceea ce privește factorii care i-au influențat în alegerea specializării urmate.

Tabelul nr. 7. Importanța unor factori în alegerea specializării

Alegerea specializării a fost influențată mult/foarte mult de (%)	Vulnerabili	Nevulnerabili
Dorința de a avea venituri mari	70	71.3
Sfaturile prietenilor	4.8	5
Sfatul profesorilor	9.3	7.5
Sfaturile părinților	23.8	24.9
Perspectivile de angajare	63.3	64.2
Posibilitatea de carieră	73.8	74.3
Locurile disponibile la buget	7.9	5

Diferența a fost semnificativă doar în importanța locurilor disponibile la buget. Pentru ambele categorii perspectiva de carieră, dorința de a avea venituri mari și perspectivele de angajare au fost factorii cei mai importanți în alegerea unei specializări. Sfaturile părinților au fost mai importanți ca cele ale prietenilor sau ale profesorilor, dar cu toate acestea doar în jur de un sfert din tineri au declarat că în decizia lor aceste sfaturi au fost importante sau foarte importante. Locurile disponibile la buget au avut importanță redusă pentru ambele categorii, totuși constituie singurul aspect unde diferențele sunt semnificative: 59.5% dintre tinerii vulnerabili au afirmat că pentru ei acest aspect nu are deloc importanță, comparativ cu 68.2% dintre cei nevulnerabili, iar pentru 7.9% dintre tinerii vulnerabili, locurile disponibile la buget au contat mult sau foarte mult, comparativ cu 5% dintre cei nevulnerabili ($p < 0.05$).

În următorul pas au fost analizați predictorii statutului de student, utilizând regresia logistică binară în programul SPSS 22.

Tabelul nr. 8. Predictorii statutului de student

Student	
Factori	Exp(B)
mediul de rez (urban)	1.923***
gen (fată)	1.611*
vulnerabilitate (nevuln)	2.265***
atit_școală	1.012
atit_prof	.895
devianță_șc	.450**
media generală	2.102***
meditații (nu)	.402***
profilul clasei (tehnic)	
teoretic	2.178**
vocațional	.813
med_acad	2.057**
amândoi părinți (permanent)	
amândoi părinți (o perioadă)	.708
amândoi părinți (fără)	.503**
Constant	.003

* = $p < 0.05$, ** = $p < 0.01$, *** = $p < 0.001$

Cox and Schnell $R^2 = 0.199$

Conform datelor din tabel, dacă tânărul nu a fost vulnerabil șansa lui de a fi student a crescut de mai mult de două ori. Dacă tânărul a provenit din mediul urban a avut șanse aproape de două ori mai mari să fie student, decât colegii din mediul rural. Fetele au avut șanse de 1.6 ori mai mari decât băieții să continue studiile la universitate. Tinerii care au absolvit clase cu profil teoretic au avut șanse de două ori mai mari să fie studenți decât cei din clasele cu profil tehnic. Componenta cognitivă a atitudinii față de școală (declararea valorizării școlii) nu a avut efect asupra continuării educației la universitate, în timp ce componenta comportamentală a acestei atitudini (devianța școlară) a redus cu 50% șansa de a fi student, iar media generală s-a dovedit și ea un predictor semnificativ. Cu toate că sistemul de învățământ superior român nu este unul selectiv, meditațiile au un rol important în continuarea studiilor, lipsa lor reducând cu 40% această șansă. În ceea ce privește familia tânărului, anturajul academic de acasă crește de două ori șansa de a fi student, iar faptul că un tânăr nu a trăit cu amândoi părinții până la vârsta de 15 ani a redus șansa de a fi student cu 50%.

În eșantionul nostru specializările cele mai populare au fost Medicina, Științele economice, Calculatoarele și Universitatea tehnică. Medicina și Calculatoarele au

fost două specializări alese de semnificativ mai puțini tineri vulnerabili, însă Științele economice și Universitatea tehnică au fost alese de aproximativ același procent de tineri vulnerabili și nevulnerabili. Datele sunt prezentate în Tabelul nr. 9.

Tabelul nr. 9. Specializările cele mai populare și alegerile tinerilor vulnerabili

Specializarea	Vuln.	Nevuln.	Pragul de semn.
Medicină	6.4	10.8	$\chi^2 = 8.978, p < .01$
Științe Economice	11.3	11	ne semn.
Calculatoare	4.7	10.1	$\chi^2 = 14.831, p < .001$
Universitate tehnică	13.4	13.8	ne semn.

Analizând predictorii pentru specializările sus numite, reiese că vulnerabilitatea tânărului a avut efect semnificativ doar asupra alegerii specializării de Calculatoare, însă în toate celelalte trei cazuri șansa de a fi student la specializarea respectivă a fost influențată de meditațiile plătite. Având în vedere faptul că este mai redus procentul tinerilor vulnerabili care au beneficiat de meditații, efectul vulnerabilității este prezent și în toate cazurile. Pentru a fi student la specializările cele mai populare, genul s-a dovedit a fi predictor semnificativ, fetele alegând cu șanse mai mari Medicina și Științele economice, băieții fiind înscriși cu șanse mai mari la Calculatoare și la profilurile tehnice. Media generală a tinerilor a fost predictor semnificativ pentru profilurile Medicină și Calculatoare, însă pentru celelalte două profile nu a avut efect semnificativ. Absolvirea liceului la profil teoretic a crescut de trei ori șansa ca tânărul să fie înscris la Medicină respectiv la Calculatoare, însă a redus șansa să fie student la Științele economice sau la vreo formă de învățământul tehnic.

Tabelul nr. 10. Predictorii alegerii specializărilor celor mai populare

Specializările	Medicină	Științe economice	Calculatoare	Univ. tehnică
Factori/exp(B)				
mediul de rez (urban)	1.402	1.305	1.471	1.170
gen (fată)	1.930*	2.712***	.202***	.306***
profilul clasei (tehnic)				
teoretic	3.402***	.307***	3.585***	.634*
vocațional	.818	.140**	.524	
vulnerabilitate (nevuln)	1.327	1.186	1.651*	1.001
atit_școală	1.051	.863	1.038	1.055
atit_prof	.884	.871	1.028	1.252
devianță_șc	1.675	.640	.542	.830
media	3.077***	1.182	2.039***	1.013
meditații (nu)	.505**	.678*	.723	.706*
med_acad	1.041	.731	.772	1.027
Constant	.000	.035	.000	.022

Concluzii

Deși învățământul superior român nu este unul selectiv, accesul tinerilor vulnerabili este limitat comparativ cu cel al colegilor lor nevulnerabili. Acumularea dezavantajelor se evidențiază și în eșantionul de față: tinerii din mediul rural și cei din clasele cu profil tehnic, unde cei vulnerabili sunt suprareprezențați, au șanse mai mici să fie studenți, iar meditațiile, de care beneficiază un număr mai redus de tineri vulnerabili cresc semnificativ șansa continuării studiilor la universitate. Efectul factorilor legați de microsistemul școlar este contradictoriu, sprijinul profesorilor nu a avut efect semnificativ asupra continuării studiilor, iar sfatul profesorilor a fost important în alegerea specializării doar pentru aprox. 8% dintre tinerii din eșantion. În același timp factorii individuali legați de școală au un rol important în continuarea studiilor, mediile și devianța școlară fiind factori care prezic continuarea studiilor la universitate, rezultat care întărește observațiile lui Schoon (2004) legate de efectul protectiv al factorilor individuali legați de școală. Este de remarcat faptul că devianța școlară nu a avut efect asupra planurilor de continuare a studiilor, dar se pare că în pofida credinței elevilor referitor la lipsa de consecințe asupra viitorului a neangajării școlare (Rosenbaum și Jones, 2006), aceasta le scade șansa continuării educației. Aspectul cognitiv al atitudinii față de școală (adică valorizarea declarativă a acesteia) nu a avut efect semnificativ asupra statutului educațional, probabil din cauza discrepanței dintre aspectul cognitiv și comportamental al acestuia, comportamentul având influență semnificativă. În același timp, elevii vulnerabili au avut o atitudine mai pozitivă față de școală atât în ceea ce privește aspectul cognitiv cât și cel comportamental (devianța în cazul lor a fost semnificativ mai redusă decât la colegii lor), deci în cazul lor atitudinea pozitivă față de școală are efect protectiv în fața efectelor adversităților timpurii, mărindu-le șansa continuării studiilor. Împărțirea elevilor pe direcții curriculare diferite contribuie la limitarea accesului la educație terțiară al celor dezavantajați, aceștia fiind suprareprezențați în clasele cu profil tehnic, de unde elevii au șanse mai reduse să continue educația. Elevii din liceele tehnice au declarat într-un procent mai ridicat importanța școlii pentru viitorul lor, însă mediile lor au fost mai mici iar devianța școlară a fost mai ridicată în rândul lor. Din cele arătate mai sus reiese că în cazul lor sunt mai pozitive acele aspecte ale atitudinii față de școală care nu au efect asupra înscrierii în învățământul superior, în aspectele semnificative rămânând în urma colegilor lor din liceele teoretice. O particularitate a sistemului educațional român: meditațiile au efect predictiv asupra statutului de student, factor ce contribuie din nou la creșterea dezavantajului celor vulnerabili, în cazul lor fiind mai redus procentul celor care beneficiază de această formă de educație („educație paralelă” – Hatos, 2006).

Valorizarea în familie a conținuturilor însușite la școală- operaționalizată prin anturajul familial academic- a avut efect semnificativ asupra continuării educației, trasând o direcție prin care familiile vulnerabile pot mări șansa succesului educațional al copiilor lor. Structura familiei a avut și ea efect semnificativ asupra continuării educației, tinerii care au crescut cu amândoi părinții până la 15 ani având șanse mai mari să continue educația.

Alegerea specializării în cazul profilurilor celor mai populare a fost influențată în primul rând de genul tânărului, Medicina și Științele economice fiind preferate

de fete, iar Calculatoarele și profilurile tehnice de băieți. Vulnerabilitatea tânărului a avut efect direct doar asupra alegerii profilului de Calculatoare, în alegerea acestui profil meditațiile neavând efect semnificativ, însă în toate celelalte trei cazuri meditațiile au avut efect semnificativ, efectul vulnerabilității manifestându-se indirect. Profilul liceului este important în alegerea specializării, liceele tehnice crescând șansa înscrierii la Științele economice (ceea ce este explicabil având în vedere popularitatea claselor de liceu cu profil economic) și la profiluri tehnice – în acest fel oferind o cale de autorealizare pentru tinerii motivați cu interese tehnice. Mediile generale din ultimul an al liceului au fost predictorii semnificativi pentru profilurile de Medicină și Calculatoare, care sunt printre cele mai selective dintre profilurile populare.

BIBLIOGRAFIE

- Bowen, G., L., Rose, R. A., Bowen, N. K. (2005). *The reliability and validity of the School Success Profile*. Philadelphia, PA: Xlibris Corporation.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*, Cambridge:Harvard University Press.
- Eccles, Jacquelynne S. (2004). Schools, Academic Motivation, and Stage-Environment Fit in Lerner, Richard M & Steinberg, Laurence (eds): *Handbook of Adolescent Psychology*, 2nd edition, Inc., New Jersey: John Wiley & Sons, 124–154.
- Elder Jr, G., H. (1998): The Life Course as Developmental Theory, in *Child Development*, Volume 69, Issue 1, 1–12.
- Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Material_deprivation_rate retrieved on 9.10.2013
- EHEA, 2014 Politici publice fundamentate în Invatamantul Superior, http://www.politici-edu.ro/wp-content/uploads/2014/01/Angajamentele-Ro-in-EHEA-Final_21.01.2013.pdf
- Gamoran, A. (2010). Tracking and inequality. New directions for research and practice in Apple, Michael W. & Ball, Stephen J. & Gandin, Luis Armando (eds): *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, New York: Routledge, pp. 213–229.
- Hatos, A. (2006). Sociologia educației Iași: Polirom.
- Hărăguș, T. P., Roth, M., & Dămean, D. (2010). The Measurement of the Social Dimensions of School Success – A Validity Study of the Romanian Version of the School Success Profile. *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Sociologia*, 1, 31–56.
- Inglehart, R., Flanagan, S. C. (1987). Values change in industrial societies, in *The American Political Science Review*, Volume 81, Issue 4 Dec., 1289–1319.
- Institutul Național de Statistică, România în cifre 2011, http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania_in%20cifre%202011.pdf accesat la: 3.03. 2015.
- Kerchoff, A., C. (2006): Transition from School to Work in Comparative Perspective in Hallinan, Maureen T.(ed): *Handbook of the Sociology of Education*, New York: Springer Science + Business media. 453–474.
- Popescu, R. (2011). Grupurile vulnerabile și economia socială. Romi și femeii în dificultate. Manual de intervenție. București: Editura Expert.
- Rosenbaum, J., E., Jones, S., A. (2006). Interactions between High Schools and Labor Markets in Hallinan, Maureen T.(ed): *Handbook of the Sociology of Education*, New York: Springer Science+ Business media, 411–436.

- Sandu, D., Stoica, A. C., Umbres, R. (2003). Grijă, aspirații, atitudini și stil de viață. Friedrich-Ebert-Stiftung România (FES).
- Schoon, I. (2006). Risk and Resilience. Adaptations in Changing Times, New York: Cambridge University Press.
- Shavit, Y., Muller, W. (2006). Vocational Secondary Education, Tracking and Social Stratification in Hallinan, Maureen T.(ed): Handbook of the Sociology of Education, New York: Springer Science+ Business media, 437–452.

FERICIREA SUBIECTIVĂ ȘI SATISFAȚIA CU VIAȚA

Bernáth Vincze Anna Emese

INTRODUCERE

Fericirea și satisfacția cu viața sunt un domeniu intens studiat în cadrul psihologiei pozitive datorită faptului că acestea corelează cu factori sociali și psihologici importanți, dar și cu performanțe profesionale și rezultate educaționale. Din datele acumulate în ultimele două decenii cum arată meta-analizele și revizuirile literaturii de specialitate reiese că starea subiectivă de fericire și satisfacția cu viața sunt importante indicatoare a sănătății mintale, bunăstării și calității vieții unui individ. În consecință, acești factori pot fi considerați de asemenea indicatori a unei tranziții de succes de la adolescență la vârsta adultă. Lucrarea de față oferă date descriptive referitoare la bunăstarea tinerei generații în curs de maturizare din România prin analiza corelării socio-demografice a fericirii subiective și a satisfacției cu viața.

Starea subiectivă de fericire

Întrebarea „De ce sunt unii mai fericiți decât ceilalți?” – este una dintre cele mai interesante și mai dificile întrebări din psihologie. Starea subiectivă de fericire a fost constant asociată în diverse studii cu statutul socioeconomic, educația, ocuparea forței de muncă, stabilitatea emoțională, căsătoria, succesul, longevitatea și sănătatea (Diener și Diener, 1995; Diener, Oishi și Lucas, 2003; Oishi, Diener, Lucas și Suh, 1999). Lyubomirsky, King și Diener (2005) au revizuit datele transversale, longitudinale și experimentale care arată că indivizii fericiți și mulțumiți au mai mari șanse să aibă relații fericite, venituri mai mari, performanțe mai bune în muncă, să fie mai sănătoși și să aibă o viață mai lungă. Cercetările inter-culturale au demonstrat că libertatea politică și religioasă, drepturile omului și egalitatea în societate se asociază cu sentimentul de fericire (Diener și Lucas, 2000, Diener, Oishi, și Lucas, 2003). Mai mulți autori au avansat ideea că fericirea sau, mai general, atitudinile pozitive față de viață sunt un indicator și prezic longevitatea și starea de sănătate (Diener și Chan, 2011).

Conform rapoartelor realizate la nivel mondial, în România majoritatea oamenilor sunt mai nefericiți comparativ cu țările vest sau nord europene. Vestea bună este că datele arată o tendință în creștere în nivelul de fericire a oamenilor. Astfel, în anul 1999 conform World Values Survey în majoritatea țărilor din Europa de Est, inclusiv în România, doar 6% din populație s-a simțit fericită în timp ce în țările Vest și Nord Europene acest procent a fost în jur de 40%. Procentul oamenilor fericiți din România a crescut însă în ultimul deceniu. Conform Studiului Național de

Fericire – realizat în anul 2008 pe un eșantion de $N = 1002$ respondenți, patru din zece adulți români s-au considerat fericiți (14.3% au raportat că sunt cu adevărat fericiți și 24.8% că sunt fericiți). Când au fost întrebați ce le aduce fericire și satisfacție, cei mai mulți respondenți s-au referit la relațiile personale, sănătate și petrecerea timpului liber. Cei norocoși au căutat refugiu în educație și comunitate, potrivit studiului. Persoanele divorțate sau văduve și cele cu vârste între 45 și 54 de ani, cu venituri mici au fost cei mai puțin fericiți din eșantion.

Realizând că fericirea și bunăstarea psihologică a populației reprezintă un indicator al dezvoltării umane, în anul 2012 experți din mai multe domenii au inițiat un studiu la nivel mondial denumit „World Happiness Report”. Primul raport a fost publicat în 2012, al doilea în 2013, iar al treilea în 2015 fiind actualizat în 2016. În raportul din 2013 România s-a clasat pe locul 90 din 150 de țări participante, înaintea Ungariei și Bulgariei, dar în spatele Greciei și Libiei. Din aceste rapoarte reiese că în general cele mai fericite țări sunt cele Nord Europene. Conform raportului din 2013 *sănătatea, apartenența religioasă, nivelul de venit și statutul matrimonial* sunt considerați printre cei mai importanți factori asociați cu fericirea.

În evaluarea din 2015 România s-a situat pe locul 86 imediat după China și Zambia, depășind Serbia și Letonia. Ungaria s-a clasat pe locul 104 din 151 de țări participante. Raportul arată, de asemenea, că cei care s-au declarat mai fericiți sunt mai sănătoși, mai productivi, dar și câștigă mai mult. Conform raportului realizat în 2016, Romania urcă aproape 20 de poziții față de 2013 ocupând poziția 71 (din 157), situându-se astfel la mijlocul clasamentului. Topul țărilor fericite din lume, conform Raportului din 2016 a rămas constant, fiind condus majoritar de țările nord Europene (Danemarca, Elveția, Islanda, Norvegia, Finlanda) urmat de Canada, Olanda și Noua Zeelandă.

În 2016 pentru prima dată, Raportul Mondial al Fericirii acordă un rol special măsurării inegalității și consecințelor acesteia în distribuția stării de bine în rândul țărilor și regiunilor. În continuarea argumentării, aceștia afirmă că inegalitatea stării de bine determină o adâncire și mai mare a inegalității generale pe plan global. Rezultatele au demonstrat că oamenii sunt mai fericiți în societățile în care inegalitatea este scăzută. De asemenea, autorii au constatat că inegalitatea legată de fericire a crescut în mod semnificativ în majoritatea țărilor, în aproape toate regiunile globale. În urma acestor rapoarte, experții au tras concluzia că *fericirea reprezintă un indicator mai bun al bunăstării umane decât venitul, sărăcia, educația, sănătatea ori buna guvernare, cel puțin, măsurate separat*. În prezent, mai multe guverne, comunități și organizații folosesc aceste date pentru a implementa politici destinate susținerii unei vieți mai bune.

Studiile au dovedit de-a lungul acestor ani că nivelul de fericire în Europa Centrală și de Est în general este mult mai scăzut comparativ cu cel din Europa de Vest și Nord Vest (Baza de Date Mondială a Fericirii 2012–2016). În timp ce în majoritatea țărilor din Europa de Vest, mai mult de două treimi din populație afirmă că sunt fericiți, în Europa Centrală și de Est acest număr este la mai puțin de jumătate. Această diferență nu poate fi atribuită pur și simplu diferențelor culturale sau situației economice, explicațiile cauzale probabil sunt multifactoriale. Cauzele acestei diviziuni pot merge înapoi la epoca comunistă care pare să fi aruncat peste populație o cortină de nefericire.

Satisfacția cu viața

Satisfacția generală de viață se referă la auto-evaluarea generală a experiențelor din viața unui individ și este o componentă importantă a bunăstării. Satisfacția cu viață a fost asociată cu sănătatea mintală, fericirea, satisfacția în relații, performanțe mai mari la locul de muncă, venituri mari, performanțe superioare în carieră, stare bună de sănătate și o viață mai lungă (Diener și Diener, 1995). De asemenea, datele indică că cei care sunt mai mulțumiți cu viețile lor au parte de suport social mai bun (Gallagher și Vella-Brodrick, 2008), relații mai bune cu partenerul de viață (Liu, Li și Feldman, 2013), stimă de sine ridicată, respectiv au un statut socio-economic mai satisfăcător (Diener și Diener, 1995; Blanchflower, David, Oswald, Andrew, 2011). Investigarea satisfacției cu viața în rândul adolescenților și adulților tineri a trezit un interes deosebit mai ales datorită rezultatelor educaționale asociate (ex. Salinas-Jiménez, Artés, Salinas-Jiménez, 2013). Nemulțumirea față de viață în cele mai multe cazuri a fost asociată cu labilitate emoțională, depresie și anxietate, șomaj și cu un nivel scăzut de educație. Desigur din aceste studii corelaționale nu reiese dacă sentimentul de mulțumire, ca atitudine pozitivă conduce la beneficiile amintite sau relația cauzală este inversă.

Cercetări inter-culturale au arătat că veniturile ridicate, individualismul, drepturile omului și egalitatea în societate au încurajat/conduc la o satisfacție mai mare cu viața (ex. Diener și Lucas, 2000; Diener, Oishi și, Lucas, 2003).

Datele referitoare la componentele bunăstării și calității vieții tinerei generații nu sunt foarte bine documentate în România și, astfel asemenea studii sunt binevenite. Tranziția de la adolescență la maturitate este o perioadă vulnerabilă a vieții, datorită faptului că aduce noi provocări, schimbări frecvente în obiectivele educaționale, locuri de muncă, parteneri sau în condițiile de viață.

Obiectivul principal al acestor analize a fost de a explora (1) cât de fericiți și de mulțumiți de viața lor sunt tinerii din România, după terminarea liceului și intrarea la universități sau la angajarea pe piața forței de muncă; (2) modul în care fericirea și satisfacția cu viața variază în funcție de factori socio-demografici; (3), precum și modul în care satisfacția cu viața relaționează cu componentele sănătății mintale.

INSTRUMENTE DE MĂSURĂ

Fericirea a fost măsurată folosind Scala Subiectivă de Fericire (Subjective Happiness Scale, SHS, Lyubomirsky și Lepper, 1999). Această scală are o mare consistență internă, ce s-a dovedit a fi stabilă pentru toate eșantioanele. Test-retestul și auto-corelațiile au dovedit o viabilitate bună spre excelentă și studiile de validitate convergentă și discriminantă au confirmat utilizarea acestei scale pentru a măsura constructul de fericire subiectivă (Kökönyei, 2003). Coeficientul alfa a fost 0.67 pe acest eșantion.

Satisfacția cu viața a fost măsurată folosind Scala Satisfacției cu Viața (SWLS, Diener, Emmons, Larsen, Griffin, 1985). Participanții au indicat modul în care au fost în acord cu fiecare dintre cele cinci elemente, iar răspunsurile au variat de la 1 = dezacord puternic la 7 = acord puternic. Scala finală a avut o serie de scoruri în intervalul [5–35] și coeficientul de fiabilitate alfa Cronbach a fost de 0.87 pentru acest eșantion.

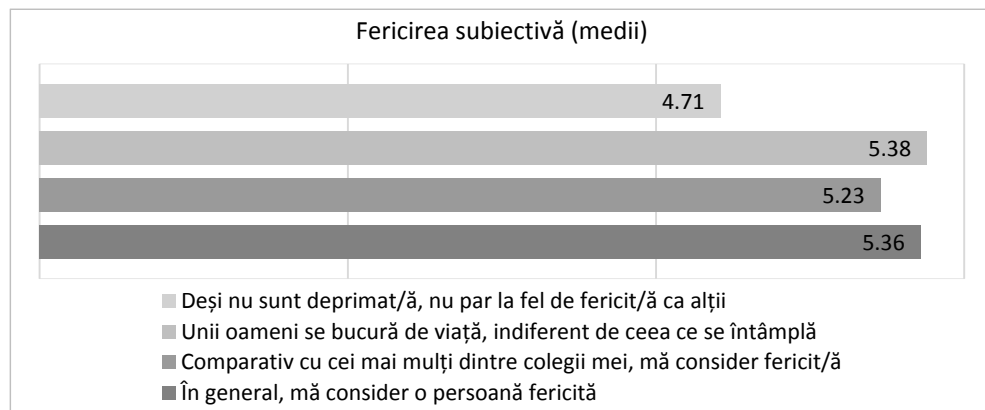
Măsurătorile resurselor pozitive au inclus încrederea în sine măsurată cu scala Rosenberg (RSES, Rosenberg, 1975), optimismul măsurat cu scala LOT-R (Scheier, Carver și Bridges, 1994) și optimismul iluzoriu (Weinstein, 1980). *Suportul social* a fost evaluat cu ajutorul mai multor întrebări cu privire la susținerea familială, a celor din jur și la cea educațională. Întrebările au fost selectate pentru a evalua aspectele emoționale, cognitive și comportamentale ale susținerii sociale. Prin câteva întrebări am evaluat angajarea tinerilor în comportamente de risc, precum consum de alcool, tutun și droguri. Așa cum s-a menționat în capitolul de Metodologie, itemii care privesc suportul social au fost preluați și adaptați din chestionarul *Profilul Succesului Școlar* (SSP, Bowen, Rose, Bowen, 2005) pentru copiii de vârstă școlară și adolescenți. Starea generală de sănătate s-a realizat pe baza autoevaluării de către respondent printr-un singur item „Cum vă evaluați sănătatea?” Itemii legați de datele demografice și de statutul socio-economic au fost preluați din studiul *Generations and Gender Survey* (GGS, <http://www.ggp-i.org>). Datele demografice au fost înregistrate pe baza întrebărilor standard utilizate în barometrele de opinie publică.

REZULTATE

Datele au fost analizate cu ajutorul programului SPSS versiunea 22 pentru Microsoft Windows. Trei analize principale au fost efectuate. Statisticile descriptive au fost utilizate pentru a dezvălui distribuția răspunsurilor în măsurătorile/variabilele studiului. Comparația medie și analiza variației a fost utilizată pentru a estima diferențele în funcție de factorii socio-demografici și ai comportamentelor de risc pentru sănătate.

Starea subiectivă de fericire

Scorul general de fericire subiectivă a variat între [1.5–7], media fiind $M = 5.16$ ($SD = 01.09$). Proprietățile psihometrice ale scalei au fost calculate pe întregul eșantion, $N = 1497$ (96% din răspunsuri).

Grafic 1. Scorurile medii obținute pe itemii scalei de Fericire Subiectivă de către ($N = 1497$) tineri

Diferențele în funcție de sex, locul de reședință, educație, statut social, stare civilă și etnie sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Comparații medii pentru variabila fericirea subiectivă (scala SHS) în funcție de variabilele socio-demografice

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sex	Femei	5.22	1.07	2.36	< .001
	Bărbați	5.08	1.14		
Mediu	Rural	5.07	1.14	-2.24	< .005
	Urban	5.29	1.05		
Relație romantică	Singur	5.00	1.12	-2.02	< .001
	Într-o relație	5.29	1.07		
Statut marital	Necăsătorit	5.16	1.10	-2.39	< .005
	Căsătorit	5.79	0.87		
Naționalitate	Român	5.18	1.09	1.09	Ns.
	Maghiar	5.01	1.11		
	Rrom	4.80	1.43		
Lucrează		5.10	1.22		
Educație	Postliceal	5.09	1.28	0.89	Ns.
	Facultate	5.19	1.05		

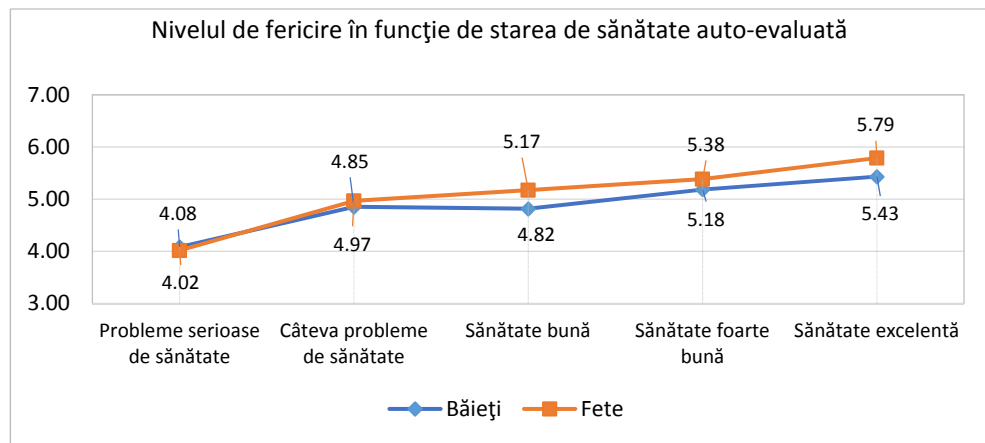
Femeile și cei care trăiesc în mediul urban au raportat că ar fi mai fericiți decât bărbații, respectiv decât semenii lor care trăiesc în mediul rural. Cei care au rămas acasă sau au ales să lucreze nu s-au arătat a fi mai nefericiți decât cei care urmează o facultate sau școală tehnică. Însă cei care au ales să studieze după terminarea liceului pentru că „sunt pasionați de acel domeniu de studiu” sau pentru că „le place să învețe” au raportat a fi mai fericiți în comparație cu cei care au ales să continue educația „pentru că i-au convins părinții” sau „pentru a-și spori șansele de angajare”. De asemenea, cei care s-au angajat și au lucrat în timpul studiilor se arată a fi mai nefericiți comparativ cu cei care doar studiază.

Pe baza altor studii putem observa că, de obicei, minoritățile sunt mai puțin ferice și mulțumite de viața lor. Deși participanții maghiari și rromi au avut scorul de fericire sub nivelul mediu al eșantionului, diferențele nu au fost semnificative.

O corelație importantă care a fost legată de fericire pe parcursul studiilor este auto-evaluarea sănătății. Starea generală de sănătate se baza pe autoevaluare printr-un singur item „cum vă evaluați sănătatea?”

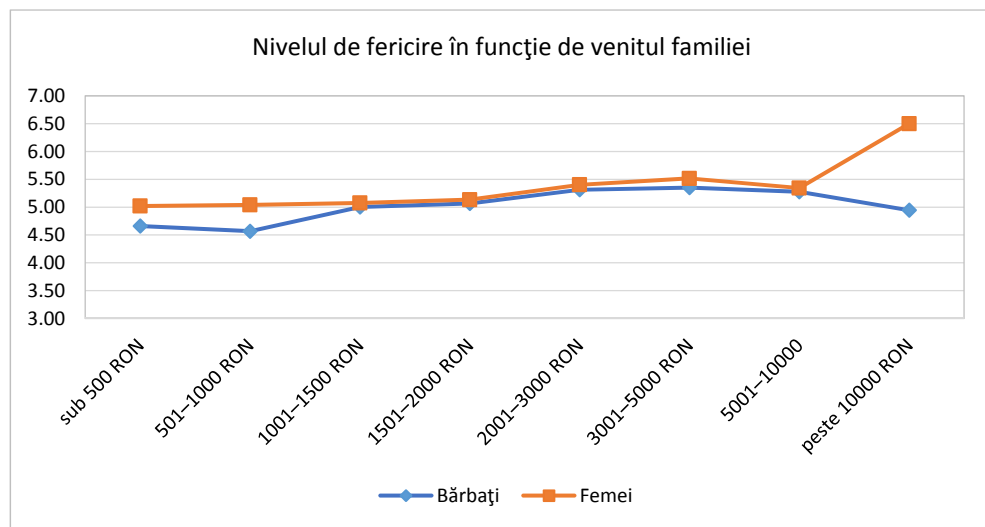
În ceea ce privește starea de sănătate, au existat diferențe semnificative la nivelul de fericire subiectivă în fiecare grup. Cei care s-au autoevaluat ca fiind mai sănătoși s-au declarat a fi și mai fericiți $F(4.1420) = 5.18, p < 0.001$ (Grafic 2). În cazul femeilor au fost diferențe semnificative între toate grupurile cvasi experimentale

$F(4.845) = 14.32, p < 0.001$. Cei care au declarat că au o boală cronică ($N = 49$), au fost semnificativ mai nefericiți ($M = 4.71, SD = 1.24$), $t(1.370) = 3.03, p < 0.001$ comparativ cu restul participanților ($M = 5.20, SD = 1.08$).

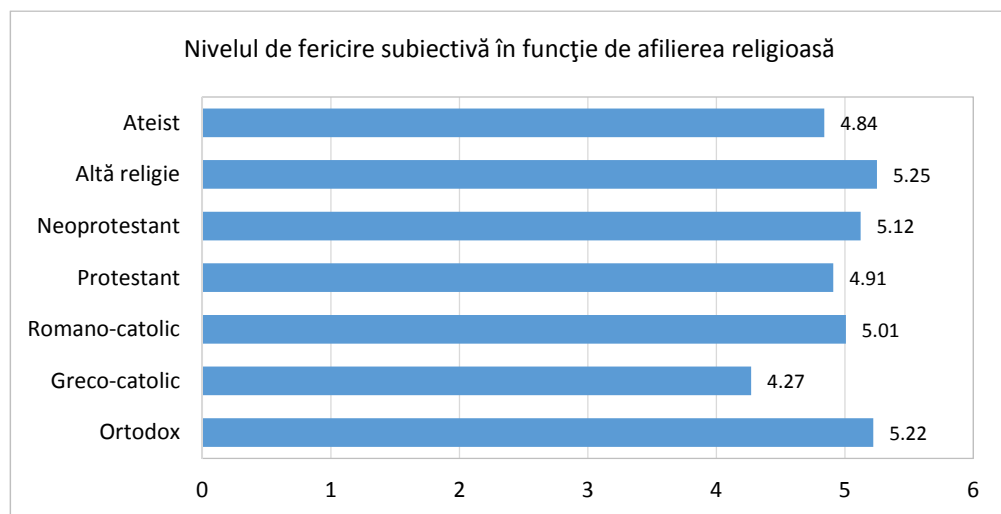
Grafic 2. Variația nivelului de fericire subiectivă conform auto-evaluării stării de sănătate

În conformitate cu studiile anterioare, fericirea a fost asociată mereu cu o mai bună situație financiară. Urmărind relația dintre venituri și indicele de fericire, am constatat că la cei cu venituri sub 1500 RON pe lună, cotele de fericire au fost sub medie și se arată semnificativ mai nefericiți decât cei care au un venit peste 2000 RON $F(8, 442) = 4841, p < 0.001$. Nivelul de fericire a crescut peste medie în cazul în care veniturile familiei au depășit 2000 RON și a ajuns la un nivel superior (în cazul femeilor) în cazurile în care venitul familiei a depășit 10.000 RON/lună (Grafic 3).

Grafic 3. Nivelul de fericire în funcție de venitul familiei

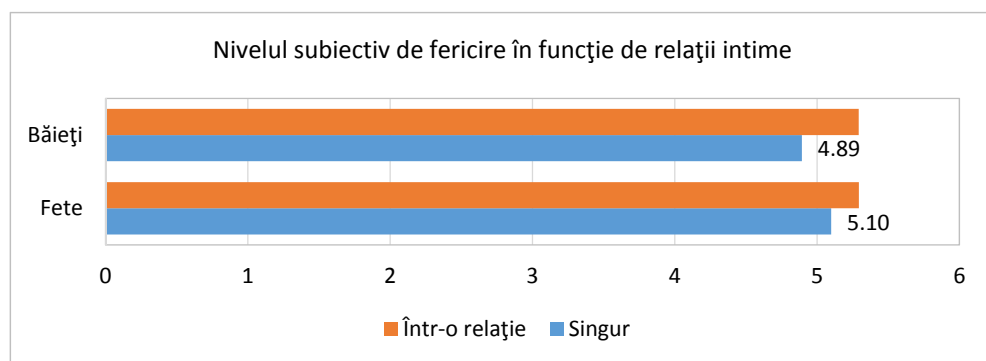
Afilieră religioasă, dar în mod evident și practicarea, respectiv credința, sunt alți factori importanți care au legătură cu starea subiectivă de fericire.

Grafic 4. Nivelul de fericire subiectivă în funcție de afilierea religioasă

Datele indică, de asemenea, diferențe semnificative între nivelurile de fericire subiectivă potrivit afilierii religioase $F(7.1432) = 3.200$, $p < 0.002$ (Grafic 4). Persoanele cele mai fericite au fost cele cu „alte religii” urmate de ortodocși și neoprotestanți. Cei mai nefericiți s-au dovedit a fi greco-catolicii. Ei au fost semnificativ mai nefericiți comparativ cu toate celelalte religii, în afară de atești.

Respondenții căsătoriți au fost mai fericiți comparativ cu cei care trăiesc într-o relație, nefiind căsătoriți, dar și față de media eșantionului. Tinerii care au alături un partener într-o relație intimă stabilă sunt în mod semnificativ mai fericiți decât cei singuri (Table 1). Acest rezultat a fost valabil atât pentru bărbați $t(845) = 4.20$, $p < 0.001$, cât și pentru femei $t(845) = 2.56$, $p < 0.005$, însă bărbații singuri au fost mai nefericiți decât femeile singure $t(609) = 2.28$, $p < 0.05$ (Grafic 5). Aceste date sunt în conformitate cu constatările altor studii.

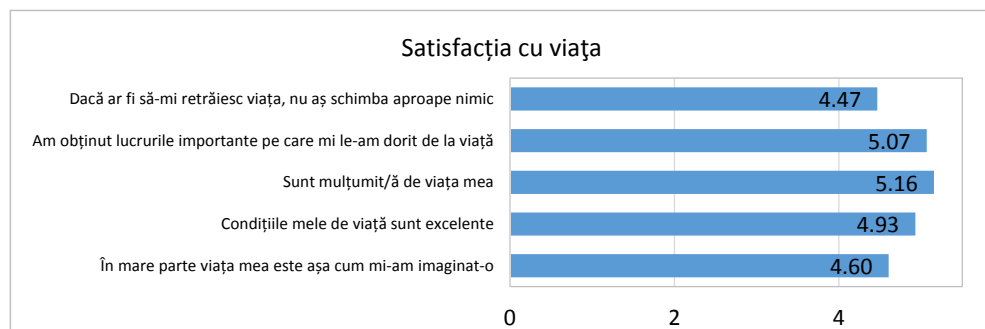

Grafic 5. Nivelul subiectiv de fericire în funcție de relații intime

În concluzie, datele noastre empirice susțin „teoriile implicite” conform cărora sănătatea, situația financiară, relațiile intime stabile aduc beneficii multiple care pot contribui direct sau indirect la creșterea nivelului de fericire. Explicații pentru astfel de rezultate sunt evidente: sănătatea, situația financiară, o relație stabilă aduc beneficii multiple care pot contribui direct sau indirect la nivelul subiectiv de fericire.

Satisfacția cu viața

Scorul general la variabila satisfacție cu viața a variat între 5–35, media eșantionului fiind $M = 24.21$ ($SD = 0.40$). Acest scor se încadrează în intervalul de „Satisfacție medie” pe scala SWLS (Satisfaction with Life Scale) (Grafic 6).

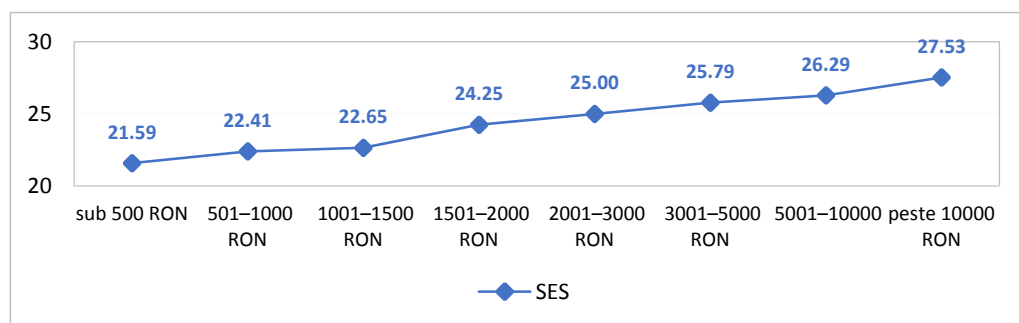
Grafic 6. Scorurile medii obținute pe itemi scalei de satisfacție cu viața de către ($N = 1497$) tinerii români

Au fost efectuate analize pentru a vedea diferențele de scor în funcție de sex, mediu, educație, stare civilă, afiliere religioasă și etnie. Datele sunt prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Comparații medii pentru satisfacția cu viața în funcție de variabilele socio-demografice

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t(df)</i>	<i>p</i>
Sex	Femei	24.83	6.35	4.40	< .001
	Bărbați	23.33	6.40		
Mediu	Rural	23.01	6.43	2.63	< .001
	Urban	25.18	6.27		
Relații	Singur	23.01	6.43	-6.373	< .001
	Într-o relație	25.18	6.27		
Căsătorie	Necăsătorit	24.16	6.39	-3.452	< .001
	Căsătorit	29.53	5.50		
Diplomă bac	Nu are	22.00	7.46	-3.994	< .001
	Are	24.40	6.20		
Continuă studiile, educația	Nu	21.76	21.76	-7.067	< .001
	Da	24.87	24.87		

Fetele, respectiv tinerii din zonele urbane, au avut un scor semnificativ mai mare decât bărbaii, respectiv cei din mediul rural. Aceste rezultate se pot explica prin faptul că în eșantionul prezent, mai multe femei au terminat școala cu succes și au luat examenul de bacalaureat, respectiv au ales să se înscrie la o facultate, iar satisfacția cu viața era asociată și cu acești factori. Tinerii căsătoriți au fost mai mulțumiți cu viața comparativ cu cei necăsătoriți aflați într-o relație, dar și față de media eșantionului. Tinerii care aveau o relație stabilă intimă au fost semnificativ mai mulțumiți de viața lor decât cei singuri. Acest rezultat a fost valabil atât pentru bărbai, cât și pentru femei. În eșantionul nostru nu am găsit nicio diferență semnificativă între români și minorități în ceea ce privește satisfacția cu viața, însă numărul participanților minoritari a fost relativ mic în eșantion, astfel încât rezultatele sunt doar orientative.

Grafic 7. Varianța satisfacției cu viața în funcție de venitul familiei

În mod așteptat și în conformitate cu studii precedente, satisfacția cu viața a arătat o creștere în funcție de venit și statut financiar $F(8.1443) = 7.88, p < 0.001$. Majoritatea celor care au raportat venituri între 1500–3000 RON s-au declarat mulțumiți cu viața lor, iar cei cu venituri foarte mici (între 500–1000 RON) sunt mult mai nemulțumiți cu viața lor. Veniturile familiale peste 10000 RON au fost asociate cu nivele ridicate ale satisfacției cu viața.

Participanții care au terminat școala, respectiv au absolvit examenul de bacalaureat, precum și cei care au decis să-și continue educația (adică sunt înscriși în prezent în universități sau școli tehnice) s-au declarat mai mulțumiți cu viața lor, comparativ cu cei care nu au reușit să promoveze examenul de bacalaureat sau au decis să își găsească un loc de muncă sau să rămână acasă după terminarea liceului. Explicațiile la aceste rezultate sunt evidente: sănătatea, educația, venitul mai mare, o relație stabilă aduc multiple beneficii: stabilitate, siguranță, sentimentul de apartenență, factori importanți care direct sau indirect contribuie la satisfacția cu viața.

Sănătatea, comportamente de risc și satisfacția cu viața

Participanții au fost, de asemenea, evaluați pentru boli cronice și pentru comportamente de risc pentru sănătate cum ar fi consumul de alcool, tutun și de droguri. În ceea ce privește sănătatea auto-evaluată, un procent destul de mare de tineri au raportat că au unele probleme de sănătate (27%; 13% bărbai și 25.2% femei), iar

17% au raportat că au „multe probleme de sănătate” sau că „au probleme de sănătate grave”. Aproape de două ori mai multe femei au indicat că au unele probleme sau probleme grave de sănătate. Diferențele dintre nivelurile satisfacției cu viața în funcție de sănătate au fost semnificative în cazul tuturor grupurilor. Participanții care se simțeau sănătoși și care au o sănătate excelentă au fost mai mulțumiți de viața lor $F(4.1432) = 24.27, p < .001$. Este important de remarcat faptul că printre cei cu mai multe probleme de sănătate, satisfacția cu viața a scăzut la nivelul „ușor nemulțumiți” (în conformitate cu standardele de pe scala SWLS). Majoritatea care au raportat stare de sănătate bună și foarte bună s-au situat în intervalul „satisfăcut”. Cu toate acestea, participanții care au raportat o boală cronică ($N = 49$) au fost semnificativ mai puțin satisfăcuți cu viața lor ($M = 19.93, SD = 6.14$) decât restul eșantionului ($M = 24.51, SD = 6.32$), $t(1.383) = 5.11, p < .001$.

Participanții care au raportat lipsa sau puține obiceiuri de consum de alcool, au avut scoruri medii pe SWLS, comparativ cu cei care au raportat consum frecvent de alcool ($N = 36$) care s-au situat mai jos de media satisfacției cu viața ($M = 21.0, SD = 5.7$), care se încadrează în intervalul neutru al scalei. Nu au existat diferențe semnificative între participanții care au raportat că nu au băut niciodată băuturi alcoolice și cei care au raportat că au băut de câteva ori pe lună sau an. În același timp participanții care au raportat că au fost în stare de ebrietate de mai multe ori, au fost mai puțin satisfăcuți cu viața lor ($M = 23.01, SD = 6.39$), comparativ cu participanții care nu au raportat că nu au fost niciodată în stare de ebrietate ($M = 25.12, SD = 6.3$), $t(1365) = 3.97, p < .001$. În cazul fumătorilor ($M = 24.13, SD = 6.43$), și nefumătorilor ($M = 24.37, SD = 6.32$), nu am găsit diferențe în ceea ce privește satisfacția cu viața. Participanții care au raportat consumul de droguri (etnobotanice în cele mai multe cazuri), dar și altele (marijuana), au fost semnificativ mai puțin satisfăcuți cu viața lor ($M = 23.27, SD = 6.13$), comparativ cu non-consumatorii ($M = 24.41, SD = 6.45$), $t(1.365) = 2.48, p < .001$. Pe scurt, satisfacția cu viața este mai scăzută atunci când există probleme de sănătate sau comportamente de risc pentru sănătate precum consumul de alcool și de droguri.

Am efectuat analize de corelație între componentele de sănătate mintală și componentele satisfacției cu viața. Rezultatele sunt prezentate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Corelația între satisfacția cu viața cu resurse pozitive și suport social

	1	2	3	4	5	7	8
Satisfacție cu viața		.331**	.268**	.289**	.149**	.234**	.188**
Stimă de sine	.331**		.463**	.345**	.207**	.226**	.184**
Optimism	.268**	.463**		.361**	.232**	.176**	.184**
Iluzii pozitive	.289**	.345**	.361**		.232**	.182**	.267**
Suport prieteni	.149**	.207**	.232**	.232**		.170**	.186**
Suport familial	.234**	.226**	.176**	.182**	.170**		.335**
Suport educațional	.188**	.184**	.184**	.267**	.186**	.335**	

1 = Satisfacție cu viața, 2 = Stimă de sine, 3 = Optimism, 4 = Iluzii pozitive, 5 = Suport prieteni, 7 = Suport emoțional din partea familiei, 8 = Suport educațional. Factorul 6, Influența prietenilor, va fi discutat în altă parte.

* Corelație semnificativă la nivel $p < .001$; ** Corelație semnificativă la nivel $p < .005$.

Așa cum era așteptat resursele pozitive evaluate la adolescenți (stima de sine, optimismul și iluziile pozitive) și susținerea socială (a prietenilor și familiei) au fost într-o corelație pozitivă ($p < 0.001$) cu satisfacția cu viața la tinerii adulți. Este evident că relația dintre satisfacția cu viața și resursele pozitive, evaluate ca rezultat în al doilea val al studiului, au fost mai puternice (vezi Bernáth-Vincze: Sănătatea mintală în acest volum). Aceste date sunt în conformitate cu rezultatele așteptate și cu datele cercetărilor anterioare din alte țări.

O serie de mai multe regresii au fost efectuate pentru a determina predictorii evaluați în primul val, atunci când participanții erau elevi de liceu și care prezic satisfacția cu viața la tinerii adulți. În primul model satisfacția cu viața, evaluată în tinerețea adultă, a fost introdusă ca variabilă independentă în timp ce resursele pozitive (stima de sine, optimismul, iluzii pozitive despre viitor) ca predictorii. Utilizând metoda „enter”, s-a constatat că resursele pozitive au explicat o cantitate semnificativă (15%) din variația satisfacției cu viața la tinerii adulți $F(3, 1236) = 76.97$, $p < .001$, $R^2 = .157$. Toate cele trei variabile au prezis în mod semnificativ variația satisfacției cu viața. Cea mai puternică valoare predictivă a avut stima de sine ($\beta = .234$, $t(1234) = 7.72$, $p < .001$), urmată de iluzii pozitive despre viitor ($\beta = .187$, $t(1234) = 2.74$, $p < .005$) și optimismul ($\beta = 0.183$, $t(1234) = 6.49$, $p < .001$). Corelațiile au fost pozitive în toate cele trei cazuri, astfel niveluri mai ridicate de resurse pozitive la adolescenți au prezis nivel mai ridicat de satisfacție cu viața la vârsta tânără în acest eșantion.

În etapa următoare am testat dacă suportul social primit în adolescență are, mai târziu, o valoare predictivă asupra satisfacției cu viața. Susținerea familiei și prietenilor au fost introduse ca predictorii. S-a constatat că nivelul de suport social primit în adolescență explică o parte din variația satisfacției cu viața la vârsta adultă $F(4.1277) = 28.83$, $p < .001$, $R^2 = .083$. Analiza arată că toate cele trei variabile au prezis în mod semnificativ variația satisfacției cu viața. Cea mai puternică valoare predictivă a avut-o susținerea emoțională a familiei ($\beta = .183$, $t(1234) = 6.39$, $p < .001$), susținerea academică ($\beta = .093$, $t(1234) = 3.21$, $p < .005$) și susținerea prietenilor ($\beta = .087$, $t(1234) = 2.79$, $p < .001$).

Tabelul 4. Rezultatele regresiei. Predictorii satisfacției cu viața la tinerii adulți

Predictor	R^2	F	β	t	p
Stimă de sine	.157	76.97 $p < .001$	.234	7.72	<.001
Optimism			.083	6.49	<.005
Iluzii pozitive			.187	2.74	<.001
Suport emoțional din partea familiei	0.083	28.83 $p < .001$	.183	6.39	<.001
Suport educațional din partea familiei			.093	3.21	<.005
Susținerea prietenilor			.078	2.79	<.001
Situația financiară prezentă a familiei	.181	56.40 $p < .001$	.093	11.77	<.001
Situația financiară în trecut a familiei (family)			1.576	3.393	<.001
Venit personal			.360	1.021	Ns.
Lipsuri materiale index adolescenți			-.336	-2.403	<.001

Pentru că satisfacția cu viața a fost puternic asociată în toate studiile cu statutul financiar, efectul acestui aspect a fost, de asemenea, verificat. Următoarele variabile au fost introduse în model: estimarea din trecut și prezent a situației financiare a familiei respondentului și a venitului lunar al respondentului. În model a fost introdus, de asemenea, factorul deprivare materială. Aceste variabile explică în total 18% din variația satisfacției vieții la vârsta adultă $R^2 = .181$, $F(5.1280) = 56.40$, $p < .001$. Cum era de așteptat situația financiară actuală a avut un efect mai mare, $\beta = 1.576$, $t(488) = 11.77$, $p < .001$, dar estimările anterioare au avut, de asemenea, un efect semnificativ asupra satisfacției cu viața, $\beta = .360$, $t(488) = 3.393$, $p < .001$. Nivelul efectului venitului personal al participantului nu a fost semnificativ. Nivelul lipsurilor materiale în adolescență a avut un efect negativ semnificativ asupra variației satisfacției cu viața $\beta = -.316$, $t(488) = -2.403$, $p < .005$.

DISCUȚII

Studiul de față a analizat bunăstarea măsurată prin indicatorii de fericire și satisfacției cu viața a tinerilor români, ținând cont de câțiva factori socio-demografici majori care au fost corelați cu bunăstarea: sănătatea, veniturile, apartenența religioasă și statutul relației.

Fericirea subiectivă

În general, tinerii români au raportat că sunt fericiți, femeile fiind puțin mai fericite decât bărbații. Aceste rezultate pot fi explicate prin faptul că fericirea subiectivă a fost influențată de faptul că mai multe femei au optat pentru continuarea educației, respectiv aveau o relație intimă stabilă. Contrar studiilor anterioare, participanții din mediul urban nu au fost mai fericiți decât cei care provin din mediul rural. O explicație ar fi că în mediul urban nivelul de stres al oamenilor este mai crescut, acesta fiind puternic asociat cu nefericirea. Cu toate că participanții minoritari, majoritatea maghiari și romi s-au situat sub media nivelului de fericire al prezentului eșantion, diferențele nu au fost semnificative. Aceste rezultate pot fi explicate în primul rând prin faptul că în zilele noastre drepturile minorităților sunt respectate și minoritățile se bucură de aceleași condiții ca și românii. Participanții romi au fost în număr mic în cadrul eșantionului, astfel, din aceste motive, datele sunt doar orientative.

În mod așteptat și în conformitate cu alte studii, nivelul de fericire a fost strâns asociat cu starea de sănătate și situația financiară. Săgeata de cauzalitate merge, probabil, în ambele direcții, fapt dovedit de mai multe studii. Se înțelege de la sine că resursele financiare, respectiv sănătatea contează până la un anumit punct. Însă cercetări recente au dovedit că în general atitudinile, convingerile, emoțiile pozitive activează sistemul imunitar, respectiv cei cu convingeri pozitive mai degrabă adoptă un stil de viață sănătos și depun eforturi în atingerea obiectivelor. În eșantionul nostru de tinerii, au contat mai mult veniturile familiei nu și câștigurile personale, ceea ce e de înțeles, atâta timp cât în România majoritatea studenților nu se întrețin singuri și depind de părinții lor. O situație financiară mai bună vine cu

mai multe beneficii cum ar fi: mai multe opțiuni în viață, mai mult timp liber, un sentiment de securitate, niveluri mai scăzute de stres, etc. care la rândul lor generează emoții pozitive. Un studiu de amploare (General Social Survey, Guo și Hu, 2012) arată însă, că sănătatea este un determinant mai puternic al fericirii decât veniturile. În acest studiu participanții sănătoși, dar cu venituri modeste erau mai fericiți decât participanții nesănătoși, dar cu o situație financiară foarte bună.

O altă constatare importantă a acestui studiu a fost faptul că participanții care au raportat că au o relație stabilă au fost semnificativ mai fericiți comparativ cu persoanele singure. În conformitate cu alte studii, persoanele căsătorite au fost mai fericite în eșantionul nostru. Acest rezultat a fost valabil atât pentru bărbați cât și pentru femei, cu toate că bărbații singuri erau mai nefericiți decât femeile. Prezența unui partener este asociată cu multe avantaje care sunt legate direct sau indirect de emoții pozitive și sentimentul de fericire, printre care: a fi iubit, sentimentul de apartenență, îngrijirea cuiva sau de către cineva. Studiile arată că, în general, oamenii par să se simtă mai bine cu ei înșiși și în viața lor când intră într-o relație. Majoritatea studiilor au relevat, în mod constant, un impact pozitiv al căsătoriei și relațiilor intime asupra satisfacției și fericirii în viața indivizilor (Diener, Suh, Lucas și Smith, 1999)

De asemenea, prezentul studiu a constatat diferențe ale nivelului de fericire în funcție de apartenența religioasă. Studii anterioare au demonstrat în mod repetat că sentimentele și atitudinile religioase au fost legate de fericire. Religia poate promova fericirea, deoarece oferă oamenilor un sentiment de sens și ordine și servește ca o resursă în gestionarea experiențelor negative din viață și, de asemenea, oferă apartenență socială.

O constatare interesantă a fost că, greco-catolicii au fost semnificativ mai nefericiți în comparație cu toți ceilalți participanți, cu excepția celor non-religioși (ateii). Cele mai fericite persoane au fost cele care au menționat că se încadrează în categoria „alte religii” (de exemplu, budiștii), urmate de ortodocși și neo-protestanți (advențiști, baptiști, unitarieni, luterani), care au fost mai fericiți decât media eșantionului. O explicație poate fi faptul că credințele religioase catolice sunt mai stricte și mai puțin permissive.

Ne-am așteptat ca alegerile educaționale, statutul educațional și succesul să influențeze nivelul subiectiv de fericire. Participanții care aveau o diplomă de licență, precum și cei care au decis să-și continue educația, nu au fost mai fericiți decât cei care nu au promovat examenul final sau au decis să-și găsească un loc de muncă sau să rămână acasă, ceea ce a dus la concluzia că fericirea este independentă de opțiunile educaționale. Eșantionul a fost foarte tânăr, cu participanți care tocmai au terminat liceul, prin urmare, este de înțeles că alegerile educaționale nu au avut o influență puternică asupra nivelului lor de fericire.

Satisfacția cu viața

Scorul mediu de satisfacție cu viața în eșantionul general a fost $M = 24.21$ ceea ce se încadrează în intervalul „satisfăcut”, în conformitate cu standardele scalei SWLS. Acest scor înseamnă că majoritatea oamenilor sunt în general satisfăcuți, dar există unele domenii în care își doresc îmbunătățiri. Media în țările dezvoltate economic,

în mod general, se situează în acest interval. Acest scor este puțin mai ridicat față de alte țări est-europene ca Lituania, Bulgaria, Ucraina (în cazul cărora acest interval se situează între 21–24), dar puțin scăzut față de mediile europene sau nord-vestice (24–29).

Femeile și cei care locuiesc în mediul urban au avut scoruri mai mari de satisfacție cu viața decât bărbații și cei care locuiesc în zonele rurale. Aceste rezultate pot fi explicate prin faptul că satisfacția cu viața a fost influențată de succesul opțiunilor educaționale și de starea civilă. În eșantionul nostru mai multe femei au terminat liceul cu succes și au ales să-și continue studiile în universități decât bărbații și mai multe femei au raportat că sunt într-o relație stabilă.

În conformitate cu convingerile comune, tinerii dintr-o zonă urbană sau din familia mai înstărită au fost mai mulțumiți cu viața lor decât studenții care provin din mediul rural sau din familii cu venituri reduse.

La fel, participanții care au avut o diplomă de licență, precum și cei care au decis să-și continue educația, au fost mai mulțumiți de viața lor comparativ cu cei care nu au promovat examenul final sau au decis să-și găsească un loc de muncă sau să rămână acasă. De asemenea, tinerii care au declarat că au o relație stabilă au fost semnificativ mai mulțumiți de viața lor decât cei singuri. Rezultatele noastre susțin, de asemenea, că adulții tineri care provin din familii cu o situație financiară mai bună au raportat un nivel mai ridicat de satisfacție. Noi credem că tinerii în curs de maturizare din România sunt dependenți în mod substanțial de sprijinul financiar și emoțional al familiei lor atunci când intră la universitate sau chiar pe piața muncii.

Explicațiile acestor rezultate sunt evidente: sănătatea, educația, situația financiară mai bună și implicarea într-o relație stabilă aduc beneficii multiple: susținere, stabilitate, siguranță, senzație de apartenență, care ulterior contribuie la bunăstare și satisfacție cu viața.

Cu toate că afilierea religioasă nu a avut niciun efect general semnificativ, participanții greco și romano-catolici au fost cel mai puțin mulțumiți și neoprotestanții au fost cei mai mulțumiți în eșantionul actual. Diferențe semnificative au fost doar între participanții catolici și neo-protestanți. O explicație poate fi faptul că principiile religiei catolice sunt mult mai stricte și mai puțin permissive în ceea ce privește bucuria în viață, în timp ce religia neoprotestantă este mai permisivă, orientată și deschisă spre căile de bucurie, dar aceste date au nevoie de clarificări suplimentare.

Satisfacția cu viața ca atitudine pozitivă față de viață a fost asociată și prezisă de resurse pozitive individuale cum ar fi stima de sine, optimismul sau suportul social. Rezultatele noastre confirmă că suportul emoțional și financiar din partea părinților este important nu numai în copilărie și adolescență dar și mai târziu în viață.

Așa cum ne-am așteptat, rezultatele de regresie au arătat că satisfacția cu viața ca o atitudine pozitivă față de viață, a fost puternic prezisă de comportamente pro-sociale și atitudini, cum ar fi stima de sine și optimismul la adolescenți. Aceste rezultate sunt binevenite, deoarece resursele pozitive acționează ca factori de protecție și poate reduce efectul factorilor de risc. Așa cum se știe din datele anterioare, adolescenții cu resurse pozitive și satisfacții mari au mai multe șanse de a-și forma identitatea, de a dezvolta abilități sociale, stimă de sine și autonomie și au șanse mari și de a face față mai bine situațiilor stresante de viață, problemelor de sănătate mintală sau problemelor legate de consumul de substanțe, în cazul în care astfel de

probleme apar. Aceste rezultate au fost previzibile pe baza datelor anterioare și pe baza faptului că aceste constructe au „multe lucruri în comun”, în cadrul unui profil psihologic.

CONCLUZII

Datele arată că majoritatea tinerilor români sunt mulțumiți de viața lor și se simt fericiți, probabil mai fericiți decât generațiile trecute. Inegalitățile în satisfacția cu viața și fericirea au fost, în mare parte legate de situația socio-economică scăzută, lipsa de resurse pozitive sau prezența comportamentelor de risc și afectivității negative. În acest sens, tinerii din zonele rurale sărace/defavorizate sunt în special expuși riscului de nivel scăzut de bunăstare. Diferențele satisfacției cu viața, în funcție de indicatorii de sănătate mintală și demografici, au reprezentat o constatare valoroasă, care completează datele din studiile anterioare privind satisfacția cu viața și sentimentul de fericire în rândul tinerilor. Studiile viitoare ar trebui să se axeze pe un profil complet și mai detaliat al fericirii în cazul tinerilor și să exploreze cauzele de nefericire a generației tinere din România. Ne propunem să prezentăm în viitor straturile mai profunde ale cercetării noastre și să realizăm o analiză mai complexă în ceea ce privește fericirea și predictorii și corelațiile sale.

BIBLIOGRAFIE

- Blanchflower, David G., Oswald, Andrew J., (2011). International happiness: a new view on the measure of performance. *Academical Management Perspective* 25 (1), 6–22.
- Bowen, G. L., Rose, R. A., Bowen, N. K. (2005). The reliability and validity of the School Success Profile. Philadelphia, PA: Xlibris Corporation.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychology*, 55(1), 34–43.
- Diener, E. Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal leve satisfaction cu viața of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*. 1, 41–78.
- Diener, E., & Chan, M. Y. (2011) Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 3(1), 1–43.
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653–663.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Review*, 125, 276–302.
- Diener, E., Tay, L., & Oishi, S. (2013). Rising Income and the Subjective Well-Being of Nations. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 104(2), 267–276.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life. Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Diener, E., Oishi, S., & Lucas, R. E. (2003). *Personality, culture, and subjective well-being. Annual. Review of Psychology*, 54, 403–425.

- Gallagher, E. N., & Vella-Brodrick, D. A. (2008). Social support and emotional intelligence as predictors of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 44, 1551–1561.
- GGs- Generations and Gender Survey (GGs, <http://www.ggp-i.org>).
- Guo, T. & Hu., L. (2012). Economic Determinants of Happiness: <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1112/1112.5802.pdf>.
- Kopp M. & Foris R. (1993). A Beck depresszió skála rövidített változata. In Perczel F. D., Kiss Zs., Ajtay Gy. (Eds.) (2001). *Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában*, Budapest: OPNI.
- Liu, H., Li, S., & Feldman, M. W. (2013). Gender in marriage and life satisfaction under gender imbalance in china: The role of intergenerational support and SES. *Social Indices Research*, 114, 915–933
- Lyubomirsky, S. & Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46, 137–155.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803–855.
- Oishi, S., Diener, E., & Lucas, R. E. (2007). The optimum level of well-being: Can people be too happy?. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 346–360.
- Oishi, S., Diener, E., Lucas, R. E., & Suh, E. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: *Perspectives from needs and values*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 980–990.
- Rosenberg, M. (1979) *Conceiving the Self*. New York. Basic Books.
- Salinas-Jiménez, M. M., Artés, J., & Salinas-Jiménez, J. (2013). How do educational attainment and occupational and wage-earner statuses affect life satisfaction A gender perspective study. *Journal of Happiness Studies*, 14, 367–388.
- Scheier, M. F., Carver, C. S., & Bridges, M. W. (1994). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety, self-mastery, and self esteem): A re-evaluation of the Life Orientation Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 1063–1078
- Van Ryzin, M. J., Gravely, A. A., & Roseth, C. J. (2009). Autonomy, belongingness, and engagement in school as contributors to adolescent psychological well being. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1–12
- WDH (2012). World Database of Happiness, Continuous register of research on subjective appreciation of life. Version 2012. <http://www.eur.nl/fsw/research/happiness>.
- WDH (2013). World Database of Happiness, Continuous register of research on subjective appreciation of life. Version 2013. <http://www.eur.nl/fsw/research/happiness>
- WDH (2015). World Database of Happiness, Continuous register of research on subjective appreciation of life. Version 2015. <http://www.eur.nl/fsw/research/happiness>.
- WDH (2016). World Database of Happiness. <http://worldhappiness.report/>
- Weinstein, N. D. (1980). Unrealistic optimism about future life events. *Journal of Personality and Social Psychology*. 39. 806–820.
- WVS (1999). World Values Survey Association. Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid, <http://www.worldvaluessurvey.org/>.

VIOLENȚA, SĂNĂTATEA MINTALĂ ȘI COMPORTAMENTELE DE RISC

Maria Roth, Sergiu-Lucian Raiu, Mihai-Bogdan Iovu, Corina Voicu

Violența este recunoscută de mulți ani ca o vastă problemă socială, legală și medicală cu costuri sociale mari datorate consecințelor imediate și a celor de durată asupra victimelor. Organismele internaționale de protecție a sănătății atrag atenția asupra efectelor devastatoare ale comportamentelor de violență asupra organismului și psihicului uman, în special la vârsta formării structurilor psihice și a consolidării personalității. În acest studiu recurgem la modele de regresie liniare ierarhice și logistice pentru a examina efectul experiențelor de violență fizică, emoțională, sexuală, domestică și bullying, în interacțiunea lor cu factorii de gen, mediu de proveniență și de deprivare materială asupra stărilor emoționale negative și a comportamentelor de risc precum consumul de droguri și de alcool.

FUNDAMENTAREA ANALIZEI

Adolescența este o perioadă dificilă pe parcursul dezvoltării umane, deosebit de expusă la diferite forme de victimizare (McDonald & Merrick, 2013). Datele APA (2002) arată tendința generalizată, mai ales sub influența mass mediei, de a asocia adolescența cu probleme de sănătate mintală, tulburări de comportament, mai ales cu consumul de băuturi alcoolice și droguri, conflictualitatea, lipsa autocontrolului, asocierea în bande și altele, ceea ce se datorează frecvenței crescute a unor astfel de probleme la vârsta care marchează sfârșitul copilăriei. Rapoarte ale unor organizații internaționale care sintetizează date actuale privind adolescenții, precum cele ale UNESCO (2010) și UNICEF (2011) consideră că adolescenții sunt expuși la multiple riscuri în perioada contemporană și adesea le lipsesc abilitățile de a depăși situațiile care le afectează viața în perioada tranziției către viața adultă, autonomă. Conform perspectivei interacționist-ecologice-developmentaliste, deși probleme majore se regăsesc doar la o minoritate a adolescenților, riscurile sunt multiple și se manifestă cu precădere în anumite constelații de factori individuali și sociali (Eccles, Roeser, 2011). Printre riscurile cărora o parte semnificativă dintre adolescenți trebuie să le facă față se numără cele din sfera violenței, fie ea violența din partea adulților din familie sau a altor adulți din mediul lor de viață, fie din partea egalilor de vârstă.

Numeroase studii transversale au asociat comportamentul agresiv și/sau autoagresiv al adolescenților și tinerilor cu fenomenele traumatice suferite ca urmare a violențelor din familie. De exemplu, Miller-Perrin și Perrin (2013, p. 74) enumeră

o gamă largă de posibile consecințe negative ale experiențelor de abuz fizic vizibile în adolescență și la vârsta adultă: comportament agresiv delinvent (acte de violență criminală, violență domestică, abuz împotriva propriilor copii, alte agresiuni fizice); abuz de alcool și/sau droguri; probleme socio-emoționale (comportament autodistructiv și ideea suicidă, depresie, anxietate, disociere, ostilitate, mânie, gânduri bizare, retragere din relațiile sociale, stimă de sine redusă); tulburări psihiatrice (personalitate antisocială, tulburări de comportament, sindrom major de depresie, sindrom de stres posttraumatic); probleme de sănătate fizică (obezitate, dureri fizice). Teisl și Cicchetti (2007) au prezentat date care arată că acei copii care au suferit abuzuri fizice recurg în număr mai mare la acte de agresiune fizică și au un comportament mai puțin controlat decât cei care nu au trăit astfel de experiențe. Dacă legătura abuzului fizic cu actele de agresiune fizică de la vârsta adultă sunt adesea puse în evidență (Hunter, 2014), alți cercetători precum Kendall-Tackett și Eckenrode (1996) și Dubowitz et. al. (2002) au demonstrat diferențe semnificative în performanțele școlare ale copiilor care au suferit rele tratamente față de cei care nu au avut astfel de experiențe. Diferitele forme de abuz asupra copiilor, dar și numai neglijarea ca atare, pot conduce la retragerea copiilor din viața socială, la slăbirea relațiilor lor sociale (Meadows et al., 2011). Aceiași autori constată că efectele experiențelor de victimizare din partea colegilor au efecte similare, bullyingul ducând la comportamente de externalizare și internalizare a frustrărilor, de agresiune sau de retragere, dar și de retragerea din relațiile sociale.

Violența afectează viața minorilor pe diferite căi, în funcție de vârsta la care trăiesc astfel de experiențe, formele de rele tratamente și gravitatea acestora, de intensitatea și durata acestor experiențe, de genul și experiențele de viață ale copiilor și de multe alte variabile individuale și socio-culturale. De aceea mulți autori, precum Meadows et al. (2011), consideră că având în vedere complexitatea mecanismelor care influențează dezvoltarea, încă nu s-au stabilit foarte clar efectele relexor tratamente aplicate copiilor asupra vieții lor de mai târziu. Având în vedere multiplele constelații care sunt asociate cu experiențele de violență, ponderea diferiților factori în posibilele interacțiuni este greu de determinat, ceea ce face ca recomandările de tip preventiv sau recuperator să aibă un grad destul de mare de generalitate. De aceea, din ce în ce mai multe studii care abordează problematica efectelor violenței adoptă un design longitudinal, retrospectiv sau prospectiv. Astfel, a putut fi pus în evidență faptul că efectele relexor tratamente în loc să se estompeze de-a lungul evoluției spre vârsta adultă, ele se pot accentua. Studiile retrospective au contribuit și ele la estimarea ponderii persoanelor cu istorie de violență printre cei cu tulburări psihice și de conduită. Într-un studiu din SUA, adulți care au suferit rele tratamente au de 2,5 ori mai multe șanse să manifeste tulburări depresive majore și de șase ori mai multe șanse să fie diagnosticați cu tulburări de stres posttraumatic, raportat la adulții care nu au fost victimele maltratării (Afifi et al., 2009). Smith et al. (2005) au demonstrat această idee printr-un studiu prospectiv longitudinal, care a arătat următoarele: victimele adolescente ale relexor tratamente sunt expuse unui risc crescut de consum de droguri și delinvență, care se poate agrava în timp, în direcția manifestării unor comportamente antisociale; abuzul fizic crește rata comportamentelor violente la vârsta de adult tânăr de 2,17 ori, abuzul sexual crește șansa consumului de droguri de 5,74 de ori; neglijarea, care de obicei se consideră

că are un efect mai puțin semnificativ pentru traiectoria sănătății mintale, produce efecte comparabile cu diferitele forme de rele tratamente, contribuind la creșterea riscului de consum de droguri de 2,55 de ori la vârsta de adult tânăr (Smith, et al., 2005, p. 1112). Un recent raport al WHO (2015) arată că violența între membrii grupului de egali conduce la efecte similare cu violența din partea adulților: probleme de sănătate mintală, fumat, utilizarea drogurilor și comportament sexual neprotejat. Implicarea sau nu în practici cu risc crescut depinde de modul în care sunt prelucrate experiențele de violență, dar și de aspecte contextuale ale dezvoltării individului. Așadar este nevoie de înțelegerea efectelor violenței pentru a le putea evita sau îndrepta.

Literatura de specialitate a pus în evidență diferențe de gen semnificative care mediază relația dintre experiențele datorate relor tratamente și caracteristicile individuale, respectiv cele sociale luate în calcul (spre exemplu, Cannon et al., 2010). Liebschutz et al. (2002) au arătat că în cazul femeilor adicțiile apar mai des la victimele violenței decât în cazul bărbaților: 81% dintre femei și 69% dintre bărbați au raportat că au trăit abuz fizic sau sexual la vârsta adolescenței. Una din cauzele diferențelor de gen puse în evidență de cercetări se datorește diferențelor în modul în care cele două genuri se raportează la dezvoltarea formelor de rele tratamente suferite (Simpson & Miller, 2002; Eggleston Doherty et al., 2012).

Având în vedere posibilele consecințe grave și multiple ale violenței asupra capacității de adaptare a persoanelor la solicitările mediului de viață și stresului social, o orientare importantă a cercetărilor din domeniul violenței este de a studia efectul violenței asupra sănătății mintale și comportamentelor de risc în dinamica acestora, pentru a putea formula recomandări de intervenție în dinamica câmpului de forțe care interacționează între nivelele individual, micro, mezo și macrosocial (Bronfenbrenner, 1979). Ca urmare, prezentul studiu își propune să urmărească modul în care percepția adolescenților din ultimul an de liceu, victime ale diferitelor forme de violență (abuz fizic, emoțional, sexual, violență domestică și bullying) este influențată de genul acestora și mediul lor de proveniență (urban-rural), respectiv de situația de deprivare materială (situația veniturilor familiei, nivelul de implicare al părinților pe piața muncii) și își exercită influența asupra stării de sănătate mintală a tinerilor (tendențele spre anxietate și depresive) și a rezistenței acestora la tentațiile consumului de alcool și de droguri în perioada de tranziție la vârsta adultă, la doi ani după absolvirea liceului.

OBIECTIVE ȘI IPOTEZE

Metodologia cercetării prin care am adunat datele acestui studiu a fost descrisă pe larg în prima parte a acestei cărți. Reamintim aici, că în lotul din al doilea val raportul de gen a fost de 59% fete, 41% băieți, 61,9% urban și 38,1% rural, iar ponderea celor cu nivel socio-economic scăzut a fost de 16%.

Obiectivele acestui studiu sunt de a surprinde constelațiile de factori asociați cu violența și efectele acestora asupra comportamentelor de risc și a stărilor emoționale negative frecvent asociate cu tinerețea. Astfel, căutăm efectele genului, mediului de proveniență și a statutului socio-economic redus, alături de efectele diferitelor forme de violență, înregistrate în ultima clasă a liceului, la aproximativ 18 ani, în

răspunsurile acelorși persoane doi ani mai târziu, la vârsta de adult tânăr, cu privire la problemele de sănătate mintală de tipul tendințelor depresive și de anxietate, dar și la cele care vizează practicarea unor comportamente de risc, precum consumul de alcool și droguri. Experiențele de violență au fost analizate pe baza răspunsurilor adolescenților la întrebările privind experiențele lor adverse de victimizare prin abuzuri fizice și emoționale din partea adulților, neglijarea din partea familiei, violența domestică, abuzurile sexuale de orice fel și victimizarea prin bullying.

Analiza noastră a urmărit testarea a șase ipoteze care să dovedească efectele statistice ale violenței cu formele ei mai sus amintite asupra manifestărilor emoționale negative – depresie și anxietate și asupra comportamentelor de risc de experimentare cu droguri, consumul de băuturi alcoolice de mai multe ori pe săptămână și raportarea unor beții în ultima perioadă. Având în vedere cele relatate în introducerea despre importanța corelării constelațiilor de factori demografici și sociali cu diferitele forme de violență, pentru testarea ipotezelor a fost conceput un model de analiză de regresie în trei pași, pentru fiecare dintre comportamentele și formele de emoționalitate dependente țintite:

- Primul pas: testarea efectelor genului și mediului de proveniență (rural, respectiv urban), ceea ce a indicat, în general, rezultate semnificative.
- Al doilea pas: testarea efectelor deprivării materiale, prin datele variabilelor de privare materială, nivelul de venit al familiei și intensitatea muncii membrilor familiei (șomajul).
- Al treilea pas: testarea efectelor violenței, prin formele ei: abuzul fizic și psihologic în familie, abuzul sexual, neglijarea, violența domestică și experiențele de bullying.

ANALIZA REZULTATELOR

Datele descriptive prezente în eșantionul reprezentativ de adolescenți din ultimul an de liceu indică o raportare mai scăzută față de datele naționale privind diferitele forme de rele tratamente la vârsta adolescenței. Datele naționale (raport de cercetare BECAN, 2010¹¹) indică valori mai ridicate ale violenței împotriva copiilor, dar ele se bazează pe răspunsurile unor elevi din clasa a X-a, nu a XII-a, care se pare că au un filtru diferit prin care raportează relele tratamente suferite. Abuzul fizic prin disciplinare fizică a fost o experiență familiară pentru 35% dintre liceeni, dar numai pentru 14,5% dintre respondenții celui de-al doilea val. Insulte verbale au fost raportate de către 29,3% dintre liceeni, dar numai de către 13% dintre respondenții celui de-al doilea val. În rest, procentele diferitelor forme de violență sunt

¹¹ Cercetarea BECAN a indicat nivele mai ridicate de victimizare ale adolescenților, datele provenind de la elevi de 16 ani, clasa a 10-a, la care rata abuzurilor fizice a fost estimată la 39%, dar referindu-se la orice formă de violență fizică exercitată vreodată împotriva minorului. Totodată, cercetarea a demonstrat tendința de scădere a raportărilor privind expunerea la violență, odată cu avansarea spre vârste mai mari. Elevii de clasa a 10-a au relatat despre experiențe de tip *abuziv sexual* într-un procent de 7,4%, aici fiind cuprinse orice fel de experiențe de tip sexual nedorite de adolescent.

asemănătoare în cele două loturi: abuzul sexual, 1.6%; neglijare, 13,1%; martor la violența domestică, 17.2%. Cele mai mari frecvențe au fost raportate pentru experiențele de bullying din partea membrilor grupului de egali, unde 57% dintre respondenți au semnalat astfel de experiențe. Per ansamblu o treime din tinerii celui de-al doilea val au raportat cu ocazia completării primei anchete că sunt victima vreunei forme de violență (32.6%).

În privința variabilelor dependente menționăm că, așa cum se arată în capitolul de metodologie a cercetării, comportamentele de risc la care ne referim sunt preluate din datele obținute în al doilea val al cercetării, cu participarea a 1497 tineri. Rata răspunsurilor față de eșantionul inițial a fost de 42,4%, la doi ani după absolvirea liceului). În acest lot avem tineri:

- care utilizează zilnic alcool în proporție de 4,2% dintre băieți și 1,4% dintre fete;
- care au încercat droguri: 22,8% dintre băieți și 11,2% dintre fete;
- 76% dintre tineri sunt lipsiți de semne de depresie, 6% cu depresie înaltă și moderată
- 30%; dintre tineri au un nivel mediu, 5% au un nivel ridicat de anxietate clinică; 70% dintre băieți și 61% dintre fete nu prezintă semne de anxietate clinică.

Variabilele demografice gen și mediu de proveniență fiind parte esențială a factorilor care structurează personalitatea tinerilor, am urmărit ponderea raportărilor privind violența în funcție de acești factori. Constatăm o ușoară supra-raportare din partea respondenților de gen feminin și a celor din urban, dar diferențele pot fi puse pe seama supra-reprezentării acestora în lotul de tineri din valul doi al cercetării. Trebuie să remarcăm că chiar și în condițiile supra-reprezentării celor din mediul urban printre respondenți, procentul mai mare de raportări de abuz sexual din mediul rural este un semnal de alarmă, care trebuie să atragă atenția serviciilor publice de protecție a copilului, de a fi mai disponibili pentru a interveni în aceste situații care pot afecta copiii și adolescenții.

Tabelul 1. Ponderea raportărilor afirmative privind violența în funcție de genul adolescenților care au răspuns anchetei în al II-lea val al cercetării (1497 tineri)

Da %	Violență fizică	Violență emoțională	Neglijare	Violență sexuală	Violență domestică	Victime ale bullying	Violență
Băieți	39,9	32,8	25,7	37,5	34,9	46,9	35,2
Fete	60,1	67,2	74,3	62,5	65,1	53,1	64,8

Tabelul 2. Ponderea raportărilor afirmative privind violența în funcție de mediul de proveniență al adolescenților care au răspuns anchetei în al II-lea val al cercetării (1497 tineri)

Da %	Violență fizică	Violență emoțională	Neglijare	Violență sexuală	Violență domestică	Victime ale bullying	Violență
Urban	57	64,6	57,3	41,7	52,5	59,2	58,9
Rural	43	35,4	42,7	58,3	47,5	40,8	41,1

Recapitulând pe scurt situația privind aspectele de sănătate mintală, amintim că majoritatea liceenilor au raportat scoruri conforme cu standardele internaționale în privința chestionarelor care au sondat indicatorii pozitivi de sănătate psihică ($M = 39$; Er. st. = 4,86) dar și în privința indicatorilor negativi ($M = 24,44$; Er. st. = 11,49). Dacă în privința aspectelor de sănătate mintală pozitivă nu s-au constatat diferențe semnificative de gen, în privința aspectelor de depresie și anxietate fetele au înregistrat valori semnificativ mai ridicate. Nivelul indicatorilor negativi ai sănătății mintale a fost mai crescut la adolescenții din rural față de cei din urban ($t = -4,27, p < ,01$).

Analizele de regresie realizate în acest studiu recurg la regresia logistică în cazul variabilelor categoriale dihotomice *stare avansată de ebrietate, consum de băuturi alcoolice și experimentarea consumului de droguri* și la regresie liniară în cazul analizei *tendințelor depresive și anxioase*.

Pentru consumul de băuturi alcoolice ajungând la starea avansată de ebrietate, regresia ierarhică a găsit, așa cum era de așteptat, un risc crescut pentru tinerii bărbați din mediul urban, fără însă să reiasă un risc semnificativ crescut în funcție de deprivarea materială (ca urmare, excluziunea socială a fost eliminată din analiză). Dintre formele de violență, statutul de victimă a bullyingului din partea egalilor este un factor important în ecuația de regresie. Violența emoțională are și ea o influență semnificativă. Diferitele forme de violență împreună duc la creșterea valorii explicative a modelului de la 13% datorate factorilor demografici și excluziunii sociale la 16.5%. (Tabelul 3.)

Tabelul 3. Analiza de regresie logistică în doi pași în cazul stării avansate de ebrietate la tinerii respondenți în valul II (1497 tineri)

Starea avansată de ebrietate	Modelul 1			Modelul 2		
	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig</i>	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig</i>
Constantă	-1,120	0,326	0,000	-0,557	0,573	0,256
Gen (1 – fată)	1,294	3,647	0,000	1,377	3,964	0,000
Urban-rural (1 – urban)	-0,478	0,620	0,000	-0,449	0,638	0,001
Violență fizică (1 – da)	-	-	-	-0,112	0,894	0,432
Violență emoțională (1 – da)	-	-	-	-0,379	0,685	0,013
Neglijare (1 – da)	-	-	-	-0,292	0,747	0,061
Violență Sexuală (1 – da)	-	-	-	-0,579	0,560	0,127
Violență domestică (1 – da)	-	-	-	-0,061	0,941	0,693
Victimă a bullying (1 – da)	-	-	-	-0,491	0,612	0,002
<i>R</i>²	0,128			0,165		

În cazul consumului de băuturi alcoolice, câmpul de factori semnificativi este asemănător cu cel descris pentru starea avansată de ebrietate de consum frecvent de băuturi alcoolice, doar că variabila violență emoțională nu e reieșit ca fiind semnificativă. Factorii demografici (genul și mediul de proveniență) explică 8,2% din varianță, excluziunea socială ridică prea puțin acest procent, ca urmare am eliminat-o

din analiză, iar diferitele forme de violență contribuie cu alte 6,7% (modelul celor trei categorii de factori explicând împreună 14,9% din varianță).

Tabelul 4. Analiza de regresie logistică în doi pași în cazul consumului de băuturi alcoolice raportate de tinerii respondenți în valul II (1497 tineri)

Consumul de băuturi alcoolice	Modelul 1			Modelul 2		
	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig</i>	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig</i>
Constantă	1,221	3,392	0,000	1,219	3,384	0,019
Gen (1 – fată)	0,916	2,500	0,000	0,966	2,628	0,000
Urban-rural (1 – urban)	-0,788	0,455	0,000	-0,735	0,480	0,000
Violență fizică	-	-	-	-0,001	0,999	0,993
Violență emoțională (1 – da)	-	-	-	-0,271	0,763	0,118
Neglijare (1 – da)	-	-	-	-0,166	0,847	0,337
Violență Sexuală (1 – da)	-	-	-	-0,151	0,860	0,726
Violență domestică (1 – da)	-	-	-	-0,315	0,730	0,075
Experiențe de Bullying (1 – da)	-	-	-	-0,477	0,621	0,005
<i>R</i>²	0,082			0,149		

La fel ca la consumul de băuturi alcoolice și în situația experimentării consumului de droguri, șansele de apariție a comportamentului sunt mai reduse la fete decât la băieți și în rural, față de urban. Contribuția factorilor din grupul de variabile „excluziune socială” fiind nesemnificativă, i-am eliminat din ecuația de regresie. Ponderea contribuției factorilor demografici și a celor din grupul violență totalizează doar 6,8%, iar singurul factor semnificativ din aria violenței este cel al experiențelor de violență domestică. Având în vedere aceste rezultate, dar și datele unor cercetări la care face apel literatura de specialitate care confirmă asocierea consumului de droguri cu experiențele de violență (Liebschutz, 2002), o astfel de analizată va trebui reluată prin alte modalități.

Tabelul 5. Analiza de regresie logistică în doi pași în cazul experimentării consumului de droguri raportate de tinerii respondenți în valul II (1497 tineri)

Experimentarea cu drogurile	Modelul 1			Modelul 2		
	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig,</i>	<i>B</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>Sig,</i>
Constantă	-2,459	0,085	0,000	-2,890	0,056	0,000
Gen (1 – fată)	0,728	2,071	0,000	0,784	2,190	0,000
Urban-rural (1 – urban)	-0,604	0,547	0,004	-0,676	0,509	0,002
Violență fizică (1 – da)	-	-	-	0,013	1,013	0,937
Violență emoțională (1 – da)	-	-	-	0,117	1,124	0,491
Neglijare (1 – da)	-	-	-	0,203	1,225	0,297
Violență sexuală (1 – da)	-	-	-	0,236	1,266	0,446
Martor la violență (1 – da)	-	-	-	0,327	1,387	0,023
Experiențe de bullying	-	-	-	0,150	1,161	0,261
<i>R</i>²	0,037			0,068		

Cât privește analiza tendințelor depresive, modelul analizei ierarhice de regresie pune în evidență factorii de gen (feminin), mediul de proveniență (rural), dar și deprivarea materială a familiei ca fiind factori semnificativi asociați cu tendințele depresive. Violența emoțională, sexuală, neglijarea și bullyingul au de asemenea efecte semnificative. Datele arată că șansele de a prezenta tendințe depresive cresc de 11 ori la cei care raportează abuz sexual, de 9 ori în cazul celor neglijăți, de 3 ori la cei ce suferă abuz emoțional, de 4 ori în cazul celor victimizați de membrii grupului de egali. În această combinație de factori puterea explicativă mare revine factorilor legați de violență, care măresc valoarea explicativă a modelului de la 3,1% la 12,7% (tabelul 6).

Tabelul 6. Analiza de regresie liniară în trei pași în cazul tendințelor depresive la tinerii respondenți în valul II (1346 respondenți).

Tendințe depresive	Modelul 1			Modelul 2			Modelul 3		
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig</i>
Constantă	17,94		0,000	21,58		0,000	15,33		0,000
Gen (1 – fată)	2,452	0,78	0,004	2,53	0,80	0,003	2,32	0,07	0,05
Urban-rural (1 – urban)	-3,112	-0,98	0,000	-2,43	0,76	0,006	-1,92	0,06	0,02
Deprivare materială (1 – da)	-	-	-	2,17	0,52	0,06	1,51	0,03	0,17
Venit redus (1 – da)	-	-	-	1,16	0,03	0,26	0,78	0,02	0,43
Intensitate redusă a muncii (1 – da)	-	-	-	1,01	0,01	0,60	-0,15	0,00	0,93
Percepția statutului de sărăcie a familiei				-0,78	-0,09	0,001	-0,47	-0,05	0,04
Violență fizică	-	-	-	-	-	-	-0,40	-0,09	0,75
Violență emoțională (1 – da)	-	-	-	-	-	-	3,42	0,07	0,001
Neglijare (1 – da)	-	-	-	-	-	-	9,08	0,18	0,000
Violență Sexuală (1 – da)	-	-	-	-	-	-	11,65	0,09	0,000
Violență domestică (1 – da)	-	-	-	-	-	-	1,34	0,03	0,24
Victimă a bullying (1 – da)	-	-	-	-	-	-	4,59	0,14	0,000
<i>R</i>²		0,015			0,031			0,127	

În cazul studierii tendințelor de anxietate, analiza arată că ele sunt mai pronunțate la genul feminin, fără ca mediul de proveniență să fie semnificativ. Venitul redus al familiei și șomajul și percepția statutului de sărăcie a familiei sunt și ei factori semnificativi statistic pentru tendințele anxioase. Violența emoțională, sexuală, neglijarea și bullyingul au de asemenea efecte semnificative puternice, șansele ca cei care raportează aceste experiențe fiind mult mai crescute pentru prezența semnelor de anxietate (în cazul violenței sexuale de 12 ori, în cazul neglijării de 11 ori, în

cazul abuzului emoțional de 4.7 ori, iar în caz de bullying de aproape 5 ori). Datele noastre arată că tendințele de anxietate sunt cel mai puternic influențate de formele de violență amintite. Dacă modelul 1 are o valoare explicativă de 5,5%, modelul care adaugă factorii de deprivare materială crește puțin valoarea explicativă a acestuia, până la 7,3%, iar componentele care indică experiențele de violență cresc puterea explicativă a modelului la 13,3% (tabelul 7).

Tabelul 7. Analiza de regresie ierarhică în cazul tendințelor anxioase la tinerii respondenți în valul II (1340 respondenți)

Tendințe anxioase	Modelul 1			Modelul 2			Modelul 3		
	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig.</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig.</i>	<i>B</i>	<i>Beta</i>	<i>Sig.</i>
Constantă	22,51		0,000	26.93		0,000	19.95		0,000
Gen (1 – fată)	10,90	0,23	0,000	11.06	0,23	0,000	10.68	0,22	0,000
Urban-rural (1 – urban)	-1,97	-0,04	0,12	-0,53	-0,01	0,68	0,04	0,001	0,970
Deprivare materială (1 – da)	-	-	-	0,14	-0,002	0,93	0,002	1.688	0,931
Venit redus (1 – da)	-	-	-	3.55	0,06	0,022	3,00	0,05	0,046
Intensitate redusă a muncii (1 – da)	-	-	-	6,49	0,06	0,025	5,27	0,04	0,06
Percepția statutului de sărăcie a familiei	-	-	-	1,06	0,08	0,002	0,73	0,05	0,03
Violență fizică	-	-	-	-	-	-	-2,20	-0,03	0,255
Violență emoțională (1 – da)	-	-	-	-	-	-	4,70	0,06	0,02
Neglijare (1 – da)	-	-	-	-	-	-	11,26	0,15	0,000
Violență Sexuală (1 – da)	-	-	-	-	-	-	12,50	0,06	0,01
Violență domestică (1 – da)	-	-	-	-	-	-	2,62	0,04	0,13
Victimă a bullying (1 – da)	-	-	-	-	-	-	4,97	0,10	0,000
<i>R</i> ²		0,055			0,073			0,133	

CONCLUZII

Formele de violență cuprinse în chestionarul adresat adolescenților din eșantionul cercetării noastre au o valoare predictivă în cazul stărilor emoționale negative și a comportamentelor de risc investigate, astfel:

- Experiența de a fi victima bullyingului este un factor semnificativ pentru consumul frecvent de alcool și ajungerea în starea de ebrietate, precum și pentru tendințele de depresie și de anxietate;

- Violența fizică, nu a reieșit ca fiind un factor care să influențeze semnificativ vreo rezultată pe care am urmărit-o în această cercetare. Așa cum reiese din literatura de specialitate, ea transpare mai ales în fenomenele de agresiune care pot fi comise de victimele acestei forme de violență.
- Violența emoțională și victimizarea prin violență sexuală sunt factori semnificativi atât pentru tendințele depresive, cât și pentru cele de anxietate.
- Factorul cumulat de experiență de violență este semnificativ pentru consumul de droguri.
- Calitatea de martor la violența domestică influențează semnificativ comportamentul de experimentare a drogurilor.
- Genul este un denominator relevant al rezultatelor comportamentelor de risc și al tendințelor depresive și anxioase. Femeile par să fie cele care internalizează durerea și se manifestă depresiv și/sau anxios, iar tinerii bărbați sunt mai tentați de comportamentele de risc. Această idee o regăsim parțial la Widom și Hiller-Sturmhöfel (2001), care însă au considerat consumul de alcool ca fiind un comportament de internalizare a suferinței și au constatat că se regăsește adesea la femeile victime ale violenței.
- În constelația cu factorii de gen, de mediu de proveniență și cei de violență, excluziunea socială pare să aibă un efect mai redus asupra sănătății mintale. În schimb diferitele forme de violență din partea adultului și a colegilor de generație cresc puterea explicativă a tuturor modelelor de regresie analizate în cazul comportamentelor de experimentare cu droguri, consum frecvent de alcool, ajungere în stare de ebrietate, tendințe depresive și anxioase.

De la cei care ating vârsta de adult tânăr așteptările sunt de a fi capabili să-și depășească experiențele negative din copilărie, făcând loc oportunităților care li se deschid odată cu câștigarea unui grad sporit de autonomie. Cu analizele realizate am demonstrat că adolescenții sunt marcați de experiențele de violență din partea adulților sau cele din partea membrilor grupului de egali și adesea la vârsta de adult tânăr nu sunt capabili să integreze aceste experiențe în conduite și stări emoționale pozitive.

Unul din rezultatele importante ale acestei cercetări este observația că diferitele forme de violență își întăresc reciproc efectele, explicând astfel în mai mare măsură apariția problemelor emoționale și a comportamentelor de risc, rezultat confirmat și de cercetările lui Price-Robertson et al. (2013). Alături de acești cercetători considerăm că profesioniștii contemporani care lucrează cu tineri cu probleme de sănătate mintală sau cu comportamente de risc trebuie să țină cont în mai mare măsură de posibilitatea ca în spatele acestora să se ascundă experiențe neprelucrate de victimizare prin diferite forme de violență.

Din cercetare a rezultat că mulți adolescenți trăiesc cu experiențe de rele tratamente și cu efectele negative ale acestora, de aceea sperăm că serviciile de sănătate și cele sociale, respectiv profesioniștii vor putea să folosească datele pentru a deservi mai bine tinerii aflați la risc în urma traumatizării lor prin acte de violență.

BIBLIOGRAFIE

- Afi, T., Boman, J., Fleisher, W., & Sareen, J. (2009). The relationship between child abuse, parental divorce, and lifetime mental disorders and suicidality in a nationally representative adult sample. *Child Abuse & Neglect*, 33, 139–147.
- American Psychological Association, 2002, *Developing Adolescents: A Reference for Professionals*, www.apa.org/pi/pii/develop.pdf accesat noiembrie, 2012.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cannon, E. A., Bonomi, A. E., Anderson, M. L., Rivara, F. P., & Thompson, R. S. (2010). Adult health and relationship outcomes among women with abuse experiences during childhood. In *Violence and Victims*, 25(3), 291–305.
- Dubowitz, H., Papas, M. A., Black, M. M. and Starr, R. H. (2002) Child Neglect: Outcomes in High-Risk Urban Preschoolers. *Pediatrics* 109(6): 1100–1107.
- Eccles, J. S., and R. W. Roeser. (2011). School and Community Influences on Human Development. In *Developmental Science: An Advanced Textbook*, edited by M. H. Bornstein and M. E. Lamb, New York: Psychology Press, 571–644.
- Eggleston Doherty, E., Judith A. Robertson, J. A., Green, K. M., Fothergill, K. E., Ensminger, M. E. (2012). A longitudinal study of substance use and violent victimization in adulthood among a cohort of urban African Americans, In. *Addiction*, Volume 107, Issue 2, 339–348.
- Hunter, C. (2014). Effects of child abuse and neglect for children and adolescents. *CFCA Resource Sheet*, Australian Institute of Family Studies, <https://aifs.gov.au/cfca/publications/effects-child-abuse-and-neglect-children-and-adolescents>.
- Kendall-Tackett, K. A. and Eckenrode, J. (1996) The effects of neglect on academic achievement and disciplinary problems: A developmental perspective. *Child Abuse & Neglect* 20(3): 161–169.
- Liebschutz J, Savetsky JB, Saitz R, Horton NJ, Lloyd-Travaglini C, Samet JH. (2002). The relationship between sexual and physical abuse and substance abuse consequences. In *Journal of Substance Abuse Treatment* 22 (2002) 121–128.
- MacMillan R, 2001, Violence and the life course: The consequences of victimization for personal and social development. *Annual Rev Sociol.* 2001;27:1–22.
- McDonald, Renee; Merrick, Melissa T. Above all things, be glad and young: Advancing research on violence in adolescence, *Psychology of Violence*, Vol 3(4), Oct 2013, 289–296.
- Meadows, J., Tunstill, A., Amar Dhudwar, G., Kurtz, Z. (2011). The costs and consequences of child maltreatment Literature review for the NSPCC, NSPCC. <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/costs-and-consequences-child-maltreatment.pdf>
- Miller-Perrin, C., & Perrin, R. (20013). *Child maltreatment: An introduction*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Price-Robertson, R., Rush, P. Wall, L. and Higgins, D. (2013). Rarely an isolated incident: Acknowledging the interrelatedness of child maltreatment, victimisation and trauma, *CFCA Paper No. 15*, Australian Institute of Family Studies, <https://aifs.gov.au/cfca/publications/rarely-isolated-incident-acknowledging-interrelatedness-child-maltreatment>
- Simpson, Rae, A., 2008, *Young Adult Development Project*, <http://hrweb.mit.edu/worklife/youngadult/about.html#refs>, accesat 20 Noiembrie 2012.
- Simpson, T., & Miller, W. (2002). Concomitance between childhood sexual and physical abuse and substance use problems. A review. *Clinical Psychology Review*, 22, 27–77.
- Smith, C. A., Ireland T. O., Thornberry, T. B. (2005). Adolescent maltreatment and its impact on young adult antisocial behavior, In *Child Abuse & Neglect* 29 (2005) 1099–1119.

- Teisl, M. and Cicchetti, D. (2007) Physical Abuse, Cognitive and Emotional Processes, and Aggressive/Disruptive Behavior Problems, In *Social Development* 17(1): 1–23.
- UNESCO (2010). *EFA. Global Monitoring. Reaching the marginalized*. Report 2010 Oxford University Press.
- UNICEF (2011). *Adolescence. An Age of Opportunity*. New York.
- Widom, K. S., Hiller-Sturmhöfel, S. (2001), Alcohol abuse as a Risk Factor for and Consequence of Child Abuse, *Alcohol Research & Health*, <http://pubs.niaaa.nih.gov/publications/arh25-1/52-57.htm>
- World Health Organization (2006). *Promoting Mental Health: Concepts, Emerging evidence, Practice: A report of the World Health Organization*, Department of Mental Health and Substance Abuse in collaboration with the Victorian Health Promotion Foundation and the University of Melbourne. World Health Organization. Geneva.
- World Health Organization (2006). *Interpersonal violence and alcohol*, WHO Policy Briefing, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/factsheets/pb_violencealcohol.pdf
- World Health Organization (2015). *Preventing youth violence: an overview of the evidence*. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/181008/1/9789241509251_eng.pdf?ua=1&ua=1&ua=1

POLITICI EUROPENE ȘI NAȚIONALE PRIVIND TINERII ȘI CIVISMUL ACESTORA

Sergiu-Lucian Raiu

Deși majoritatea tinerilor europeni de astăzi se bucură de condiții de viață bune, aceștia întâmpină dificultăți în educație, ocuparea forței de muncă, incluziune și sănătate care, combinate cu problemele de ordin financiar, în materie de locuințe sau transport îi împiedică să devină independenți, să beneficieze de resurse și oportunități suficiente pentru a-și gestiona propriile vieți, să participe pe deplin în societate și să ia decizii în mod independent (COM, 2009 doc. 200).

În ultimii ani s-au intensificat măsurile luate la nivelul Uniunii Europene, dar și în România, astfel că există numeroase programe și politici publice europene și naționale ale căror beneficiari sunt tinerii. Pentru tinerii dezavantajați și în special pentru cei din categoria de vârstă 15–24 ani, instituțiile UE au lansat programe destinate lor încă din 1988, dar care în ultimii ani s-au intensificat printr-o serie de politici sociale și măsuri active adoptate atât la nivelul UE cât și în fiecare țară membră. În 1997, Consiliul Europei începea monitorizarea politicilor naționale de tineret, până în anul 2009 întocmindu-se 16 rapoarte de monitorizare asupra politicilor naționale. Ca parte a Pactului de stabilitate în Europa de Sud-Est (adoptat în 1999) s-a creat un grup de lucru care îndemna ca țările să-și elaboreze propriile lor strategii naționale în domeniul tineretului. După ce în 2001 Cartea Albă (White Paper, 2001) a Comisiei Europene recomanda țărilor membre să acorde importanță politicilor de tineret privind ocuparea forței de muncă și integrarea socială, educația, învățarea pe tot parcursul vieții, mobilitatea, lupta împotriva rasismului și xenofobiei, România adoptă în același an *Planul Național de Acțiune pentru Tineret* (PNAT-R) printre obiective fiind și acelea de reducere a factorilor de marginalizare și excludere. În prezent este în vigoare *Strategia Națională pentru Tineret 2015–2020*. De altfel în ultimii ani, în România, legislația privind tinerii a fost mult îmbogățită și îmbunătățită, printre principalele legi numărându-se cea a voluntariatului, legea privind sistemul asigurărilor de șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, legea tinerilor, legea privind ucenicia la locul de muncă, legea stimulării încadrării elevilor și studenților, noul cod al muncii, legea privind noul cod civil și legea educației naționale.

Printre inițiative se numără cea pentru îmbunătățirea situației încadrării în muncă a tinerilor prin adoptarea unor politici menite să reducă rata șomajului în rândul tinerilor și a facilita intrarea lor pe piața muncii, pentru încurajarea țărilor UE de a lua măsuri de simplificare a trecerii de la statutul de student la cel de angajat și pe care România le pune deja în aplicare. *Strategia Europa 2020* atrăgea atenția asupra faptului că tinerii au fost grav afectați de criza economică din 2008,

cunoscând o rată a șomajului de peste 21,0% și că până în 2020, 16 milioane de locuri de muncă vor necesita un nivel înalt de calificare, în timp ce numărul locurilor de muncă pentru care se vor cere competențe reduse va scădea cu 12 milioane (CE, 2010). Astfel pe baza strategiei au fost lansate programe sau pachete de inițiative politice în domeniul educației și al ocupării forței de muncă precum: „*Tineretul în mișcare*” pentru a consolida performanța sistemelor de educație, a facilita intrarea tinerilor pe piața muncii; inițiativa „*Platformă europeană de combatere a sărăciei*” pentru a garanta coeziunea socială și teritorială astfel încât beneficiile creșterii și locurile de muncă să fie distribuite echitabil, promovarea mobilității studenților și a celor care urmează un curs de formare; inițiativa „*Cadru pentru încadrarea în muncă a tinerilor*” pentru promovarea intrării tinerilor pe piața muncii prin intermediul ucenicilor, al stagiilor sau al altor experiențe de muncă, prin inițiativa „*Primul loc de muncă EURES*” pentru favorizarea mobilității în UE, o acțiune menită să ajute 5000 de tineri să găsească un loc de muncă într-o altă țară din UE (2010–2013); inițiativa „*O agendă pentru noi competențe și noi locuri de muncă*” pentru elaborarea și adoptarea unui cadru european pentru aptitudini, competențe și profesii (ESCO) care să fie recunoscut pe tot parcursul educației generale, profesionale, superioare și în viața de adult; programul „*Garanții pentru tineri*” pentru oferirea tinerilor a unui loc de muncă sau acces la educație, programe de formare sau reconversie, în termen de 4 luni de la finalizarea studiilor; inițiativa „*Cadrul european de calitate pentru stagii*”; „*Programul Erasmus și Leonardo da Vinci*” pentru încurajarea unui număr mai mare de tineri să profite de burse europene pentru a studia sau pentru a urma cursuri de formare în altă țară, unde, spre exemplu, peste 130.000 de stagii în întreprinderi au fost prevăzute în 2012 pentru tinerii care urmau cursuri universitare sau programe de formare profesională; inițiativa „*Serviciul european de voluntariat*” unde 10.000 de oportunități de voluntariat au fost propuse de țările membre și programul „*Erasmus pentru antreprenori*” cu 600 de stagii care le permit tinerilor antreprenori să dobândească experiență într-o întreprindere mică din altă țară a UE (CE, Inițiativa oportunități pentru tineret).

În ultimii ani în România pe lângă organizațiile studențești naționale și internaționale s-a dezvoltat o rețea de instituții neguvernamentale care promovează și apără drepturile tinerilor și care prin rapoartele pe care le fac trag un semnal de alarmă și atrag atenția opiniei publice asupra problemelor și a situațiilor de risc cu care se confruntă tinerii din România. Una dintre ele este *Forumul tinerilor din România*, o federație neguvernamentală, apolitică, non-profit ce reprezintă 155 de organizații de tineret din România (6 naționale și 149 locale). Viziunea forumului este aceea de a crea o lume în care tinerii își pot atinge întregul potențial, iar prin organizațiile neguvernamentale afiliate încurajează, susțin, implică și reprezintă tinerii din România. În 2015 aceștia atrăgeau atenția asupra faptului că Legea Tinerilor (L350/2006) nu răspunde nevoilor celor aproximativ 5,5 milioane de tineri din România, că nu rezolvă problema inechităților sociale, că legea nu pune accent pe participare activă, responsabilitate civică și dialog structurat cu tinerii, că aceasta trebuie corelată cu principalii piloni ai Strategiei Naționale pentru Tineret („*Muncă și antreprenoriat*”, „*Cultură și educație non-formală*”, „*Sănătate, sport, recreere*”, „*Participare și voluntariat*”) și că legea nu răspunde nevoilor generației de tineri și nu este corelată cu obiectivele și principiile europene din Strategia Europa 2020. Forumul

atrăgea atenția și că există un număr redus de politici publice de tineret, iar implementarea acestora este defectuoasă. În 2015, pentru al doilea an consecutiv Forumul Tinerilor din România a organizat *Consiliul Național al Tinerilor din România* la care au participat 250 de tineri activi în societatea civilă, provenind din toate cele opt regiuni de dezvoltare ale României pentru a analiza și propune un set de amendamente pentru actualizarea cadrului legislativ în domeniul tineretului din România¹². În urma consultării a peste 2500 de tineri și 200 de organizații prin Caravana Națională a Dialogului Structurat cu Tinerii și Consiliul Național al Tinerilor din România, Forumul Tinerilor din România a propus formarea *Pactului pentru Tineri* invitând toate organizațiile de la nivel local și național pentru a se înscrie într-o coaliție a organizațiilor care susțin modificarea și aplicarea Legii Tinerilor (L350/2006)¹³. Aparținând de Ministerul Tineretului și Sportului în fiecare județ din țară există *Direcții Județene pentru Sport și Tineret* care asigură implementarea la nivel județean a strategiei și politicilor Guvernului în domeniile sportului și tineretului. Accesând însă site-urile acestor direcții¹⁴ poți ușor să-ți dai seama că acestea se ocupă cu organizarea și promovarea cu precădere a activităților sportive. Cu o activitate de peste 10 ani, *Consiliul Tineretului din România* este principalul partener neguvernamental pe probleme de tineret în raport cu autoritățile și instituțiile publice centrale abilitate în domeniul politicilor pentru tineret care apără și promovează drepturile tinerilor români din țară și din străinătate. Consiliul Tinerilor din România reunește 17 structuri federative cu o rețea de peste 250 de organizații de și pentru tineret din țară, fiind singura structură din România afiliată la Forumul European pentru Tineret (European Youth Forum) și Organizația Mondială pentru Tineret (World Assembly of Youth). Toate aceste instituții își asumă programe, proiecte și activități pentru îmbunătățirea cadrului legislativ destinat tinerilor.

Până nu demult, în România nu exista niciun cadru legislativ în ceea ce privește integrarea tinerilor pe piața muncii, nu exista nicio lege specifică în domeniu, în afara *Planului Național de Dezvoltare*, iar autoritățile locale și județene acordau prea puțin sprijin problemelor cu care se confruntau tinerii prin Hotărârile Consiliilor Locale și Județene de la nivel local sau județean în 2010, spre exemplu¹⁵. De altfel

¹² <http://forumul-tinerilor.ro/cntr2015/>, accesat la data de 12.07.2016.

¹³ <http://forumul-tinerilor.ro/pactulpentrutineri/>, accesat la data de 11.07.2016.

¹⁴ <http://mts.ro/directii-judetene-pentru-sport-si-tineret/>, accesat la 12.07.2016.

¹⁵ La momentul publicării Studiului *Tinerii și incluziunea socială pe piața muncii*, în 2010, din cele 36 județe cuprinse în analiză, 20 județe nu au avut nicio Hotărâre a Consiliului Județean în ceea ce privește integrarea socială a tinerilor, 9 au avut câte una, 2 câte două și câte un județ au avut câte 3, 4, 5 și 6 hotărâri referitoare la problemele tinerilor. Regiunea Nord-Vest adoptase cele mai multe hotărâri (9), iar pe ultimele poziții în topul interesului autorităților județene privind problematica tinerilor se afla Regiunile Vest și Sud Vest cu numai un act legislativ adoptat. Temele cel mai des întâlnite în Hotărârile Consiliilor Județene au fost: *Programul de asistență socială – tineri aflați în situații de risc, Repartizarea, închirierea, exploatarea și administrarea locuințelor pentru tineri prin programul ANL, Programul „Participarea tinerilor la Administrația Locală”, Programul „Oportunități de formare profesională și ocupare pentru persoane din mediul rural”, proiecte pentru tineret ce vizează susținerea unor activități educative, cultural-artistice, sportive, tabere de*

datele arată o lipsă de interes din partea autorităților publice locale (APL) de a răspunde nevoilor tinerilor și de a veni în întâmpinarea acestora și prin alocarea de fonduri destinate lor. Există un risc crescut al utilizării fondurilor destinate tinerilor în mod impropriu și fără impact real în rândul tinerilor, care se datorează modului în care autoritățile publice locale (consiliile județene și consiliile locale) gestionează resursele financiare destinate tinerilor. În cele mai multe cazuri din APL-uri (CL și CJ) lipsesc consiliile consultative din care să facă parte și reprezentanți ai mediului asociativ adică reprezentanții ONGT-urilor. Deși în cele mai multe cazuri APL-urile organizează concursuri publice pentru a finanța organizațiile neguvernamentale de tineret, de cele mai multe ori aceste fonduri se alocă prin atribuire directă sau pentru programe/proiecte organizate în parteneriat cu APL ceea ce îi determină pe reprezentanții mediului asociativ să perceapă sistemul corupt, să le scadă încrederea în APL și să reducă motivația lor în a depune eforturi de a se implica în procesul de luare de decizii și implicit de depunere de proiecte. E nevoie de dezvoltarea unui mediu asociativ de tineret care să adreseze problemele lor și să identifice soluții, crescând astfel gradul de implicare a lor în comunitate, iar acest lucru se poate face printr-o transparență și responsabilitate față de publicul larg a administrațiilor publice locale, aceasta fiind concluzia studiului realizat în 2015 asupra alocării fondurilor publice pe probleme de tineret (Coteț et al. 2015, p. 30–31). Puține măsuri luate de către autoritățile naționale pentru îmbunătățirea situației tinerilor se poate observa și în accesarea fondurilor europene pentru diminuarea problemelor de șomaj, a integrării sociale, educaționale și profesionale ale tinerilor. Gradul de absorbție al fondurilor UE pentru incluziunea tinerilor prin proiectele cu incidență asupra tinerilor a fost de 17,0% din valoarea totală a proiectelor contractate prin POSDRU (Pop et al., 2010)¹⁶. Tinerii români consideră că problematica incluziunii lor și facilitarea intrării lor pe piața muncii nu se regăsește pe agenda multora dintre autorități și multe dintre așteptările acestora nu sunt prinse pe lista de priorități (Pop et al., 2010). În plus, dacă e să ne uităm la procentul scăzut al fondurilor alocate de către autoritățile locale activităților de tineret constatăm că deși autoritățile publice locale conform legislației în vigoare ar trebui să aibă constituit un fond destinat activităților de tineret, numai 30,88% dintre acestea au un astfel de fond. Numai 26,47% dintre autoritățile locale au cheltuit în perioada analizată 2012–2015 minim 50% din sumele alocate în cadrul fondului destinat activităților de tineret (Coteț et al. 2015).

În ultimii ani, în România legislația privind tinerii a fost mult îmbogățită și îmbunătățită, majoritatea actelor normative importante adoptându-se în perioada 2001–2010. Acestea sunt: Legea nr. 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat în România, Legea privind sprijinul acordat de stat tinerilor din mediul

creație, burse, repartizarea de terenuri de către Consilii pentru tineri în vederea construirii de locuințe și taxe stimulative pentru înființarea de IMM-uri de către tineri.

¹⁶ În calculul acestui procent fiind selectate toate proiectele de pe Axa Prioritară 1, DMI 1.5 „Programe doctorale și post-doctorale” în sprijinul cercetării și de pe Axa Prioritară 2, DMI 2.1 „Tranziția de la școală la viața activă” plus proiectele de pe celelalte Axe Prioritare care au fost identificate pe baza titlului (proiecte ce fac referire la tineri).

rural (legea 646/2002), Legea privind prevenirea și combaterea marginalizării (legea 646/2002), Legea privind sistemul asigurărilor de șomaj și stimularea ocupării forței de muncă (legea 76/2002), Legea Tinerilor (legea 350/2006), Legea Sportului (legea 69/2000 actualizată în 2009), Legea privind ucenicia la locul de muncă (legea 279/2005, republicată în 2012), Hotărârea de Guvern privind Strategia națională de incluziune socială a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului (669/2006), Legea stimulării încadrării elevilor și studenților (legea 72/2007), Codul Muncii (Legea 53/2003) actualizat în 2015 prin Codul Civil, (legea 287/2009 actualizată în 2015) și Legea Educației Naționale (Legea 1 din 2011).

În prezent în România Legea 215/2001 stabilește obligația Consiliilor locale și a Consiliilor Județene de a crea cadrul necesar furnizării de servicii publice privind tineretul, iar Programul de guvernare 2013–2016 (Guvernul României, 2013) a reprezentat angajamentul politic al administrației centrale pentru valorizarea tinerilor din multiple perspective în domeniul agriculturii, educației, ocupării și sportului. Ministerul Tineretului și Sportului a elaborat și supus spre aprobare Guvernului Strategia Națională pentru Tineret 2015–2020. În ultimii ani la nivel european milioane de persoane și-au pierdut locul de muncă fiind afectate într-o măsură mai mare de sărăcie și excluziune socială, iar rata șomajului în rândul tinerilor reprezintă o problemă socială în majoritatea statelor Uniunii Europene. În Europa preocupările în domeniul tineretului s-au accentuat în ultimii 10–15 ani și există voință politică puternică, în ultimii ani, de a sprijinii tinerii în trecerea lor de pe băncile școlii în câmpul muncii. În România există legi speciale în cazul în care tinerii nu găsesc un loc de muncă, condiția este ca ei să aibă cel puțin 16 ani și o diplomă/certificat de absolvire a unei forme de învățământ și să se înscrie la o instituție de stat sau privată care oferă servicii pentru stimularea ocupării forței de muncă în termen de cel mult 60 de zile de la data absolvirii înscrisă pe diplomă/certificatul de studii. Tinerii pot primi din partea statului român informare și consiliere profesională, mediere pentru identificarea unui loc de muncă, formare profesională gratuită prin programe care asigură inițiere, calificare, recalificare, perfecționare, specializare și chiar facilități financiare pe o perioadă de 6 luni, indemnizația de șomaj fiind de 50% din valoarea indicatorului social de referință, adică 250 RON pe lună, cu condiția de a nu urma o formă de învățământ la data solicitării dreptului și a nu realiza venituri sau în cazul în care aceștia realizează venituri să fie mai mici decât valoarea indicatorului social de referință în vigoare. Actele normative care prevăd aceste facilități sunt: Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, Legea nr. 72/2007 privind stimularea încadrării în muncă a elevilor și studenților și Legea nr. 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale, dar și Hotărârea nr. 726/2007 pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii 116/2002 și Legea 250/2013 pentru completarea legilor 76/2002 și 116/2002. Însă adesea beneficiază de aceste facilități doar tinerii care ajung să meargă la agențiile AJOFM pentru a se înscrie pentru șomaj, cei mai mulți nu le cunosc și apelează la serviciile AJOFM pentru a primi sprijin în găsirea unui loc de muncă.

Teoretic în România, integrarea activă pe piața muncii a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă se realizează prin completarea veniturilor salariale ale

celor care se încadrează în muncă înainte de expirarea perioadei de șomaj, se subvenționează locurile de muncă în care sunt angajați absolvenții, există subvenții pentru angajatorii care încadrează șomeri și oferă formare profesională de tipul cursurilor de calificare, recalificare sau perfecționare. Persoanelor înregistrate la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) li se întocmește un plan individual de mediere, în vederea includerii pe piața muncii. Prin agențiile ANOFM absolvenții pot beneficia de servicii de mediere a muncii, de informare și consiliere profesională și pot participa la cursuri gratuite de formare profesională. Adesea ANOFM-urile oferă cursuri pentru meseriile de lucrător comercial, ospătar (chelner), barman, inspector/referent resurse umane, institutor, operator calculator electronic și rețele, patisier, maseur, agent de vânzări, operator introducere, validare și prelucrare date, vânzător etc. În ultimii ani, agențiile AJOFM din țară au încercat să se facă mai vizibile pe internet, pe rețelele de socializare *Facebook* sau *Twitter*, prin organizarea burselor de locuri de muncă în țară dar și în Spania sau prin proiectele din fonduri europene, de informare a tinerilor despre serviciile pe care le oferă această instituție.

Senatul României a votat în luna octombrie 2015 Legea privind „Primul loc de muncă¹⁷” prin care acordă facilități angajatorilor care angajează tineri care nu au mai lucrat niciodată. Statul român oferă angajatorilor subvenții și facilități pentru a-i determina pe patroni să angajeze tineri. Angajatorii pot beneficia de stimulente financiare în situația în care angajează absolvenți, elevi și studenți pe perioada vacanțelor sau tineri cu risc de marginalizare socială. Concret ANOFM, respectiv agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă oferă angajatorilor dacă încadrează în muncă tineri pe perioada vacanțelor (maxim 2 luni) 50% din valoarea indicatorului social de referință al asigurărilor pentru șomaj, adică 500 RON. Statul român le oferă „*acompaniament social personalizat*” tinerilor cu risc de marginalizare socială care constă în informare și consiliere profesională, plasare în muncă la angajator precum și subvenționarea locului de muncă. În baza unui „*contract de solidaritate*” care se încheie între agenție și tânărul cu risc de marginalizare socială în vârstă de cel mult 26 ani, pe o perioadă de minim un an, maxim 3 ani, „*angajatorului de inserție*” i se acordă lunar din bugetul asigurărilor de șomaj o sumă egală cu salariul de bază stabilit la data angajării tinerilor.

Dacă tinerii se angajează cu program normal de lucru (normă întreagă) pentru o perioadă mai mare de un an, pot beneficia de o „primă de încadrare”, reprezentând o sumă egală cu valoarea indicatorului social de referință în vigoare la data încadrării. În cazul în care în timpul perioadei de acordare a indemnizației de șomaj, tânărul se angajează cu program normal de lucru, poate beneficia de o sumă egală cu indemnizația de șomaj la care ar fi avut dreptul până la expirarea perioadei de acordare a acesteia, dacă nu s-ar fi angajat. Există și facilități acordate pentru stimularea mobilității tinerilor: dacă își găsesc de lucru la o distanță mai mare de 50 km față de localitatea de domiciliu, beneficiază de o sumă de bani egală cu de două ori valoarea indicatorului social de referință în vigoare la data acordării, iar dacă se hotărăsc să își schimbe domiciliul în acea localitate primesc o „primă de instalare” adică o sumă

¹⁷ Legea poate fi accesată la linkul <http://www.senat.ro/legis/PDF/2015/15L248FG.pdf>.

egală cu de șapte ori valoarea indicatorului social de referință în vigoare la data instalării.

Statul român acordă facilități fiscale studenților la prima facultate până în 26 de ani care au inițiative individuale sau de grup de a constitui IMM-uri, asociații cooperatiste, asociații familiale sau de a desfășura activități ca persoane fizice autorizate prin scutirea de la plata taxelor pentru autorizare și pot beneficia gratuit de servicii de consultanță, specifice IMM-urilor. În fiecare an în țară la nivelul fiecărei agenții teritoriale se organizează Bursa Generală a Locurilor de Muncă pentru absolvenți. Prin Bursele Naționale a Locurilor de Muncă tinerii pot lua contactul cu ceea ce se întâmplă pe piața muncii, să vadă ce meserii se caută, cum se completează un CV și o scrisoare de intenție necesare angajării, să-și identifice un loc de muncă sau să se informeze din materialele puse la dispoziție cu privire la serviciile oferite de agențiile de ocupare.

În context european deși din 1988 până în prezent au funcționat programe cum ar fi „Youth for Europe”, primul document strategic dedicat tinerilor, „The White Paper on Youth” a apărut în 2001, propunând statelor membre să prioritizeze participarea, informarea, voluntariatul, înțelegerea și cunoașterea tinerilor. Direcțiile de acțiune europene în domeniul tineretului se regăsesc și în documentul strategic „*Tineretul – Investiție și capacitate*” („EU Strategy for Youth – Investing and Empowering. A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities”). Documentul conține politicile legate de tinerii din Europa privind educația, ocuparea forței de muncă, incluziunea socială, participarea civică, antreprenoriatul etc., având două direcții ale obiectivelor, pe de o parte asigurarea accesului tinerilor la educație și pe piața forței de muncă, iar pe de altă parte participarea civică, incluziune socială și solidaritate.

Dar măsurile luate pentru îmbunătățirea situației tinerilor de către autoritățile locale, județene, naționale și internaționale nu au fost întotdeauna luate de către autorități. Până în prezent nu există niciun raport sau studiu cu date concrete care să arate cât de eficiente sunt aceste măsuri adoptate de statul român. Există facilități acordate angajatorilor pentru încadrarea în muncă a tinerilor, facilități acordate absolvenților pentru stimularea încadrării în muncă sau facilități pentru stimularea spiritului antreprenorial la tineri. În schimb există rapoarte și studii care arată că un număr considerabil de tineri neocupați, atât din grupa de vârstă 15–24 ani cât și din grupa de vârstă 25–34 ani, au renunțat să mai caute un loc de muncă (fie cred că nu există locuri libere sau nu știu unde să caute, fie nu se simt pregătiți profesional sau cred că nu vor găsi din cauza vârstei sau au fost descurajați de eșecul la căutările anterioare). Un risc special îl constituie faptul că absolvirea învățământului superior nu ameliorează în România, contrar tendinței la nivel global, șansele de succes pe piața muncii. Astfel, dacă șomajul BIM în rândul persoanelor între 25–29 ani care au absolvit învățământul secundar superior era de 9,2% în 2010, nivelul era de 9,6% în cazul absolvenților de învățământ superior.

Introdus în 1999 în politicile publice din Marea Britanie, termenul NEET (*Not in Education, Employment or Training*) a fost preluat și de către organizații și instituții ale Uniunii Europene care au agreat indicatorul statistic și l-au standardizat pentru a face posibile comparații între țări. Pentru a monitoriza situația socială și în special situația privind ocuparea tinerilor indicatorul statistic NEET produs în prezent de

Eurostat acoperă grupa de vârstă 15–24 ani, fiind însă disponibil și pentru grupele de vârstă 15–29, 15–19, 20–24 și 25–29 ani (Plăeșu; Dalu; Achimescu, 2015, p. 23). Deși în România nu s-au realizat până acum studii cantitative complexe pentru identificarea factorilor determinanți care plasează tinerii în categoria NEET datele (Plăeșu; Dalu; Achimescu, 2015) arată că se regăsesc în această categorie preponderent persoane de etnie romă, tinerii din comunități dezavantajate și din medii sociale afectate de sărăcie. Studiul (Plăeșu; Dalu; Achimescu, 2015) oferă primele date de cercetare obținute pe eșantioane reprezentative pentru tinerii situați în afara sistemelor de educație, ocupare și formare profesională, din două regiuni de dezvoltare ale României și a ajuns la următoarea concluzie: calitatea vieții tinerilor aflați în afara sistemelor de educație, ocupare și formare profesională este scăzută, toți indicatorii analizați (problemele cu care se confruntă, nivelul de trai, aprecierea veniturilor, accesul la diverse activități sociale care presupun costuri etc.) susțin situația lor de deprivare relativă ridicată (Plăeșu; Dalu; Achimescu, 2015, p. 40). În 2011, 12,9% dintre tinerii din UE-27 erau clasificați ca NEET's (tineri din grupa de vârstă 15–24 ani care nu sunt nici ocupați, nici în vreo formă de educație sau training), cele mai severe situații fiind înregistrate în România, Bulgaria, Irlanda, Grecia, Spania și Italia, arată EU Youth Report. După mai mulți ani de declin la nivel european, ponderea NEET s-a stabilizat în 2007, dar a crescut abrupt începând cu 2008. Această dinamică demonstrează o legătură cu criza financiară actuală, deoarece NEET sunt suprareprezențați în familiile cu o intensitate scăzută a muncii și în gospodăriile cu venit scăzut. Și în România a avut loc o creștere a ponderii tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program de educație sau de formare, de la 13,3% în 2007 la 17,4% în 2011. În 2012 se preconiza o creștere în continuare semnificativă, nivelul fiind de 20,3% la nivelul trimestrului IV. Ponderea tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nici nu urmează un program de educație sau de formare este mai mare în cadrul absolvenților de învățământ superior în doar 7 țări, printre care și România. Modulul special din 2009 cu privire la intrarea tinerilor pe piața muncii al *Anchetei asupra Ocupării Forței de Muncă* a indicat faptul că România se află printre țările cu un timp îndelungat până la obținerea primului loc de muncă după terminarea educației formale, acesta fiind în medie de 10 luni, doar în Italia și Grecia înregistrându-se intervale de așteptare mai mari. Creșterea dorită încadrării tinerilor în forme de instruire non-formală ar trebui să se adreseze prioritar acestui grup de tineri șomeri, proaspăt absolvenți (MTS, 2013).

În continuare facem referire la principalele documente care privesc incluziunea socială a tinerilor de la nivelul Uniunii Europene (în ordine cronologică), urmând a le menționa și pe cele adoptate în România:

1. *Strategia europeană pentru tineret 2010–2018* (COM, 2009 doc. 200) adoptând o abordare intersectorială are trei obiective generale și interconectate: (1) crearea unui număr mai mare de oportunități pentru tineri în domeniul educației și al ocupării forței de muncă, (2) îmbunătățirea inserției lor sociale și o participare deplină a tuturor tinerilor în societate și (3) cultivarea solidarității reciproce între societate și tineri. În cadrul fiecărui obiectiv sunt propuse două sau trei „domenii de acțiune”, iar în fiecare domeniu de acțiune se propune o listă cu

posibile acțiuni specifice care pot fi întreprinse de statele membre și/sau Comisie. La obiectivul (1) domeniile de acțiune sunt: educație, ocuparea forței de muncă, creativitate și spirit antreprenorial, pentru obiectivul (2) domeniile de acțiune sunt sănătate și sport, participare, pentru obiectivul (3) incluziunea socială, voluntariatul, tineretul și lumea (COM 2009, 200 final).

2. *Strategia Europa 2020, O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, (CE, 2020) este o strategie pentru crearea mai multor locuri de muncă și asigurarea unor condiții de viață mai bune, fiind adoptată în martie 2010. Strategia semnală cu cifre îngrijorătoare situația șomajului și a pregătirii educaționale în rândul tinerilor de la nivelul UE, specificând că 23 de milioane (10,0% din populația activă a UE) nu aveau în 2010 un loc de muncă (rata șomajului fiind de 21,0%) și un sfert dintre toți elevii din UE aveau competențe slabe de citire, unul din șapte tineri abandonând prea devreme studiile și formarea educațională. Deși 50,0% dintre tineri ating un nivel mediu de calificare, este insuficient pentru piața muncii, în condițiile în care până în 2020 16 milioane de locuri de muncă vor necesita un nivel înalt de calificare, în timp ce numărul locurilor de muncă pentru care se vor cere competențe reduse va scădea cu 12 milioane (CE, 2010). Mai puțin de unu din trei tineri între 25 și 34 de ani au o diplomă universitară, comparativ cu 40,0% în SUA și peste 50,0% în Japonia. Pentru *Europa 2020* Comisia propunea UE cinci obiective interconectate pentru a fi transpuse în obiective naționale printre acestea regăsindu-se ocuparea forței de muncă, educația și combaterea sărăciei. Măsurile Comisiei prevăd ca 75,0% din populația cu vârsta între 20 și 64 de ani să aibă un loc de muncă, 3,0% din PIB-ul UE să fie investit în cercetare-dezvoltare, rata abandonului școlar timpuriu să fie redusă sub 10,0% (de la 15,0%) și cel puțin 40,0% din generația tânără (30–34 ani) să aibă studii superioare (de la 31,0%), iar numărul persoanelor amenințate de sărăcie să fie redus cu 20 de milioane (CE, 2010).
3. „*Tineretul în mișcare*” este un pachet de inițiative politice în domeniul educației și al ocupării forței de muncă destinat tinerilor europeni lansat și promovat de Comisia Europeană în septembrie 2010 ca parte din *Strategia Europa 2020* ce și-a propus să îmbunătățească nivelul de educație și capacitatea de inserție profesională, să reducă șomajul în rândul tinerilor și să amelioreze rata de ocupare cu până la 75,0% a populației de vârstă activă (20–64 ani) din UE. Realizarea inițiativelor se face prin adaptarea educației și a formării profesionale la nevoile tinerilor, prin încurajarea unui număr cât mai mare de tineri să profite de burse europene pentru a studia sau urma cursuri de formare în altă țară și încurajarea țărilor UE de a lua măsuri de simplificare a trecerii de la statutul de student la cel de angajat al tinerilor. Metodele erau coordonarea politicilor pentru a identifica și stimula măsurile la nivel european și național și aplicarea unor măsuri concepute special pentru tineri, cum ar fi acțiunea pregătitoare „*Primul loc de muncă EURES*” care viza stimularea mobilității forței de muncă în UE sau acordarea unui sprijin financiar mai substanțial tinerilor antreprenori prin *instrumentul european de microfinanțare Progres*. Statisticile care au dus la implementarea acestui program erau sumbre la acea vreme, arătând că în UE, aproximativ 5,5 milioane de tineri erau șomeri, ceea ce însemna că 1 din 5 cetățeni europeni

sub vârsta de 25 de ani, nu își putea găsi un loc de muncă, deși și-ar fi dorit. Rata șomajului în rândul tinerilor era de peste 20%, dublu cât pentru toate grupurile de vârstă la un loc și de aproape trei ori mai ridicată decât în cazul celor de peste 25 de ani. În 2010 7,5 milioane de cetățeni cu vârsta cuprinsă între 15–24 de ani nu aveau un loc de muncă și nu urmau studii sau cursuri de formare profesională (CE, 2015)¹⁸.

4. *O agendă pentru noi competențe și locuri de muncă*: (COM, 2010–682), inițiativă pe 10 ani prin care se urmărește atingerea obiectivului de ocupare a forței de muncă stabilit pentru 2020 ca 75% din populația cu vârstă cuprinsă între 20 și 64 de ani să aibă un loc de muncă și de asemenea Agenda contribuie la alt obiectiv al UE, acela de reducere a ratei abandonului școlar sub nivelul de 10% și obținerea unui procent de 40% de tineri cu studii superioare sau tehnice, precum și reducerea numărului de persoane amenințate de sărăcie și excluziune socială cu cel puțin 20 de milioane. Agenda propune o serie de măsuri care contribuie la impulsivarea reformelor destinate ameliorării flexibilității și securității pe piața muncii (flexisecuritate), dotarea cetățenilor cu competențele de care au nevoie pentru a fi competitivi pe piața muncii, ameliorarea calității locurilor de muncă, asigurarea unor condiții de muncă mai bune și ameliorarea condițiilor pentru crearea de locuri de muncă. Numită inițial „*Noi competențe pentru noi locuri de muncă*” inițiativa a fost lansată în 2008 vizând doar anticiparea, corelarea și îmbunătățirea competențelor, inițiativa majoră axându-se în prezent și pe alte 3 domenii: flexibilitatea și securitatea pe piața muncii, calitatea și condițiile de la locul de muncă și crearea de locuri de muncă (CE, 2015) și (C UE, 2010).
5. Inițiativa „*Platforma europeană de combatere a sărăciei și excluziunii sociale*”, una dintre inițiativele majore ale Strategiei Europa 2020 a fost lansată în 2010 și va rămâne activă până în 2020 pentru a ajuta statele membre în îndeplinirea obiectivului care vizează scoaterea a 20 de milioane de persoane de sub amenințarea sărăciei și excluziunii sociale. Din grupurile populației expuse în mod special fac parte și tinerii alături de copii, părinți singuri, gospodării cu persoane dependente, persoane cu context migrațional, anumite minorități etnice (romii) și persoanele cu handicap. Referitor la tineri, documentul precizează că unu din cinci tineri până în 25 de ani din UE este expus riscului sărăciei, fiind în șomaj pentru că tot mai mulți tineri nu reușesc să ocupe un loc în educația și formarea profesională sau în învățământul superior și au perspective limitate în a găsi un loc de muncă. De asemenea documentul precizează că unu din zece tineri care lucrează continuă să trăiască în sărăcie ceea ce ilustrează faptul că și calitatea integrării tinerilor pe piața muncii trebuie să fie îmbunătățită (COM, 2010–758).

¹⁸ Site-ul Tineretul în mișcare http://ec.europa.eu/youthonthemove/index_en.htm oferă mai multe informații și link-uri tinerilor care doresc să studieze, să se formeze sau să lucreze în străinătate.

6. *Inițiativa „Oportunități pentru tineret”* este o inițiativă implementată în 2012 și 2013, menită să reducă rata șomajului în rândul tinerilor inclusă în inițiativa privind educația și ocuparea forței de muncă „*Tineretul în mișcare*”. Inițiativa și-a propus să le ofere sprijin șomerilor tineri, celor care au abandonat cursurile înainte de a-și finaliza studiile liceale, pentru a-i ajuta să se întoarcă la școală sau să urmeze un program de formare profesională care să le permită să-și dezvolte competențe căutate pe piața muncii și de asemenea a oferit sprijin absolvenților pentru a-i ajuta să dobândească prima experiență profesională. Inițiativa promova ocuparea forței de muncă prin folosirea tuturor resurselor oferite de Fondul Social European (FSE), abordări inovatoare, facilitarea accesului tinerilor la locuri de muncă din alte țări ale UE, parteneriate mai puternice între autoritățile politice, întreprinderi și sindicate, la nivel european, național, regional și local precum și orientări politice și asistență din partea Comisiei Europene. Comisia le-a oferit acestor țări asistență în implementarea inițiativei „Oportunități pentru tineret”, organizând întâlniri bilaterale la Bruxelles sau trimițând echipe la fața locului (CE, COM, 2011 doc. 933 final).
7. *Pachetul pentru ocuparea forței de muncă în rândul tinerilor* – în 2011 Comisia a adoptat *Inițiativa privind oportunitățile pentru tineri* dorind astfel să colaboreze cu guvernele naționale din țările în care rata șomajului în rândul tinerilor erau ridicate. În 2012 Consiliul UE a formulat recomandări către statele membre pentru combaterea șomajului în rândul tinerilor. În 2012 Comisia a propus un *Pachet pentru ocuparea tinerilor* care include:
- *Garanția pentru Tineret* (Recomandarea Consiliului European privind înființarea unei Garanții pentru tineret, din aprilie 2013) fiind o măsură de integrare rapidă pe piața muncii a tinerilor sub 25 de ani care în termen de 4 luni de la absolvire sau de la pierderea locului de muncă vor putea primii oferte de angajare, de formare continuă, de ucenicie și de stagii.
 - Consultarea partenerilor sociali privind *Un cadru de calitate pentru stagii* (C UE, 2014), urmată de Comunicarea Comisiei (decembrie 2012) și Recomandarea Consiliului (martie 2014);
 - *Alianța Europeană pentru Ucenicie* (vizează reforma sistemelor de ucenicie, promovarea beneficiilor uceniei și utilizarea inteligentă a fondurilor și resurselor, stagiile să ofere experiență în muncă la un nivel calitativ ridicat și în condiții de siguranță și de asemenea urmărirea îmbunătățirii calității și disponibilității programelor de ucenicie);
 - Modalități pentru *reducerea obstacolelor în calea mobilității tinerilor* (să li se ofere tinerilor oportunități de a lucra și de a se forma în străinătate).
8. *Împreună pentru tinerii Europei – Un apel la acțiune împotriva șomajului în rândul tinerilor*, (COM, 2013–447), Comunicarea Comisiei în iunie 2013, destinat accelerării implementării *Garanției pentru Tineret*, susține investiția în tineri și dezvoltarea unor instrumente, la nivel european, pentru sprijinirea statelor membre și a companiilor în angajarea tinerilor (COM, 2013 447).

În continuare menționăm măsurile adoptate prin documentele lansate în România ultimilor ani precum și impactul lor:

1. *Documentul SWD (2014) 424 – Evaluarea Programului național de reformă pentru 2014 și a Programului de convergență pentru 2014 pentru ROMÂNIA*. În 2013, România a primit recomandări specifice fiecărei țări referitoare la rata de activitate, la educație și la formarea profesională, la sistemul de sănătate și la reducerea sărăciei. Analiza din prezentul document de lucru al serviciilor Comisiei conduce la concluzia că România a realizat progrese limitate în ceea ce privește rata globală de activitate, reforma educației, părăsirea timpurie a școlii, sporirea eficienței și a eficacității transferurilor sociale și integrarea romilor, precum și unele progrese legate de șomajul în rândul tinerilor și de sănătate (CE, 2014, SWD 424 final). Rata tinerilor care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (NEET) este considerabil peste media din UE și înregistrează o tendință de creștere (rata NEET a fost de 16,8% în 2012). România a realizat unele progrese cu privire la recomandarea de combatere a șomajului în rândul tinerilor. Autoritățile au adoptat în aprilie 2013 un *Plan național pentru încadrarea în muncă a tinerilor*, care a fost urmat de îmbunătățiri legislative legate de stagiile de ucenicie și de o nouă lege privind stagiile de formare profesională. Prin urmare, până la sfârșitul anului 2013, aproximativ 30.000 de tineri au primit o ofertă de muncă, iar 44.000 de studenți au beneficiat de programe de orientare profesională. Au fost introduse două scheme-pilot de tipul garanției pentru tineret, destinate unui număr de 10.000 de tineri fără diplomă de bacalaureat. Documentul menționează că e nevoie de o monitorizare corespunzătoare și de o evaluare atentă a rezultatelor, precum și a măsurilor existente de combatere a șomajului în rândul tinerilor pentru a se dezvolta în continuare.
2. *Planul de implementare a garanției pentru tineret 2014–2015*. România a prezentat un plan de implementare a garanției pentru tineret, intitulat „*Planurile României de implementare a garanției pentru tineret 2014–2015*”, în decembrie 2013, și o versiune revizuită în aprilie 2014. Aspectele cele mai importante care trebuie abordate pentru a putea implementa garanția pentru tineret conform Recomandării Consiliului din 22 aprilie 2013 privind înființarea unei garanții pentru tineret (2013/C 120/01): ar trebui ca „fiecare tânăr cu vârsta mai mică de 25 de ani să primească o ofertă de angajare, de continuare a educației, de intrare în ucenicie sau de efectuare a unui stagiu, în termen de patru luni de la momentul în care nu mai participă la activități de învățământ formal sau de la momentul în care a devenit șomer”, România având:
 - capacitatea administrativă insuficientă a Serviciului Public de Ocupare (SPO), prevăzut a fi principalul furnizor de servicii în cadrul garanției pentru tineret, de a oferi servicii individualizate tuturor tinerilor șomeri și acelor dintre tinerii NEET care nu sunt înregistrați la Serviciul Public de Ocupare (numărul tinerilor șomeri era, în februarie 2014, de 72.300 (SPO), iar al tinerilor NEET neînregistrați era estimat la 450.000 în ultimul trimestru al anului 2012 (INS, 2015).

- furnizarea rigidă de servicii și oferta insuficient de diversificată a măsurilor de activare și a opțiunilor de formare și educare a tinerilor; lipsa unor activități suficiente de informare destinate tinerilor NEET neînregistrați, în special tinerilor romi; lipsa unei implicări reale a sectorului privat în inițiativele privind stagiile de ucenicie și formarea duală, precum și în oferirea de stagii de formare profesională absolvenților de universități (CE, 2014, SWD 424 final).

3. *Strategia Națională pentru Tineret 2014–2020* atrăgea atenția asupra situației ocupării tinerilor cu o rată de 8,4% pentru tinerii de 15–19 ani, fiind aproximativ la jumătatea nivelului european, doar ceva mai mult de 1 din 3 tineri români de 20–24 de ani fiind ocupați față de aproximativ jumătate dintre tinerii europeni și 67,5% dintre tinerii români de 25–29 de ani erau ocupați față de 72,1% dintre tinerii europeni. Tinerii din România au acces mai târziu și în măsură mai mică la piața muncii iar veniturile obținute sunt mai scăzute. Șomajul în rândul tinerilor este cronicizat, prelungindu-se pentru mai mult de 1 an, 43,3% dintre tinerii șomeri (15–24 ani) sunt șomeri pe termen lung. Rata șomajului de lungă durată (15–24 ani) era de 13,3%, față de 3,2% pe ansamblul populației active. România avea cel mai ridicat nivel de sărăcie a tinerilor (18–24 ani) care lucrează, 30,7% dintre aceștia erau săraci în 2011 (pe ansamblul populației angajate nivelul era de 19%) față de 23,1% în 2008, la începutul crizei; deși au un loc de muncă în timp ce în UE-28 valoarea este de 11,2%.

Strategia prevede îmbunătățirea participării tinerilor pe piața muncii, atât cantitativ cât și calitativ, să-i capaciteze pentru dezvoltarea și valorificarea potențialului lor profesional, să dezvolte capacitatea tinerilor de a căuta, găsi și ocupa locuri de muncă potrivite pregătirii și abilităților lor profesionale, să-i sprijine în înființarea și dezvoltarea de afaceri proprii, să le creeze condiții pentru ocuparea locurilor de muncă potrivite pregătirii lor acolo unde acestea se găsesc, să-i sprijine în întemeierea unei familii și să le creeze condiții pentru îmbinarea armonioasă a vieții profesionale cu cea de familie și pentru participarea cât mai largă la viața socială, culturală, civică și politică a țării și a Europei. Printre obiectivele strategiei se numără:

- creșterea ratei de ocupare a forței de muncă tinere;
- promovarea unor măsuri legislative pentru asigurarea tranziției coerente de la sistemul educațional către piața forței de muncă;
- promovarea și susținerea echilibrului între viața profesională și cea personală a tinerilor;
- stimularea mobilității tinerilor pe piața internă a muncii;
- sprijinirea mobilității tinerilor din România pe piața europeană a forței de muncă, inclusiv prin programe de combinare a muncii cu pregătirea și prin programe de integrare prin programul „Primul tău job EURES”;
- asigurarea unor șanse de acces și de menținere pe piața muncii a tinerilor prin însușirea și dezvoltarea abilităților și competențelor care le asigură locul de muncă în viitor;

- utilizarea programelor și fondurilor UE, ca instrumente importante de promovare a mobilității pentru învățare și a altor forme de învățare, precum și pentru creșterea oportunităților tinerilor de acces pe piața muncii (MTS, 2013).

Contribuția strategiei la incluziunea socială a tinerilor vulnerabili cu oportunități mai puține în domeniul excluziunii ocupaționale sunt promovarea unei piețe a muncii mai incluzive cu tinerii (mai ales cei din categorii defavorizate), îmbunătățirea calității integrării tinerilor pe piața muncii, asigurarea unei piețe a muncii flexibile și creșterea siguranței cu privire la menținerea locului de muncă (MTS, 2013).

1. *Recomandarea Consiliului (2014) privind Programul național de reformă al României pentru 2014 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de convergență al României pentru 2014*: România are un procent ridicat și în creștere de tineri care nu sunt încadrați în muncă și nu urmează niciun program educațional sau de formare (17,3% în 2013). Recomandă ca în perioada 2014-2015 România să întreprindă acțiuni astfel încât să consolideze măsurile active în domeniul pieței forței de muncă și capacitatea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă. Să acorde o atenție specială activării tinerilor neînregistrați (CE 2014, SWD 424 final).
2. *Raportul de țară al României pentru 2015* unde se precizează că România a întreprins măsuri pentru combaterea șomajului în rândul tinerilor, în special în cadrul *Garanției pentru tineret*, însă numărul ridicat de tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare continuă să reprezinte o provocare. Șomajul în rândul tinerilor a atins 24,0% în 2014, situându-se astfel cu mult peste nivelul șomajului total și prezentând variații regionale. Numărul de tineri care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare (NEET) este ridicat (17,0% din populația tânără în vârstă de 15–24 de ani), iar peste 60,0% din aceștia sunt inactivi din punct de vedere economic, reprezentând a treia cea mai mare proporție din UE. Situația este deosebit de defavorabilă în cazul tinerilor romi. În cadrul programului operațional „*Capital uman*” se are în vedere finanțarea unor ample proiecte de sprijinire a stagiilor de ucenicie și de formare, care ar trebui să contribuie la mărirea ratei de înscriere la astfel de stagii. România a creat 27 de centre pilot ale *Garanției pentru tineret*, care au scopul de a identifica NEET și de a oferi pachete de servicii personalizate, însă impactul acestor centre și raza lor de acțiune rămân inegale. În prezent, serviciile publice de ocupare a forței de muncă (SPOFM) elaborează o baza integrată de date cu NEET și introduc noi măsuri de sprijinire a activării timpurii a acestora. Capacitatea acestor servicii de a ajunge la tineri, de a-i sprijini și de a-i activa cu eficacitate continuă să reprezinte o provocare (CE, 2015 SWD 42 final).
3. *Programul național de Reformă elaborat în aprilie 2015* stipula că din FSE a fost finanțată formarea profesională continuă (FPC) a lucrătorilor și promovarea culturii antreprenoriale, până la data de 12 februarie 2015 148.477 persoane (din care 48.911 tineri) participând la programe de FPC. Proiectul destinat evaluării efectelor măsurilor active asupra reducerii șomajului și creșterii ocupării este în

curs de implementare, fiind elaborată metodologia de evaluare a impactului măsurilor, atât pentru cele cu finanțare din BAS, cât și FSE. Pentru consolidarea capacității instituționale a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, din FSE au fost sprijinite financiar 111 de agenții de ocupare pentru modernizarea serviciilor oferite, prin realizarea unor puncte de lucru de tip „self-service”, iar cca. 2.000 experți au beneficiat de cursuri de instruire. ANOFM are în curs de implementare o serie de proiecte destinate acreditării agențiilor de ocupare conform standardelor de calitate, până în februarie 2015 fiind acreditate 48 agenții. O atenție specială se acordă activării tinerilor neînregistrați, în ianuarie 2014 fiind pus în practică *Planul de implementare a garanției pentru tineret 2014–2015*. În vederea facilitării inserției pe piața muncii a absolvenților de învățământ secundar și terțiar, în luna august 2014 a demarat aplicarea schemei de ajutor de minimis, *Locuri de muncă subvenționate* (cu finanțare din FSE), destinată subvenționării salariilor tinerilor angajați. Până la 31 decembrie 2014 au fost semnate 96 de acorduri de finanțare în vederea subvenționării salariilor a cca. 1.500 tineri absolvenți care au beneficiat de programe de formare la locul de muncă, iar cca. 5.500 tineri au fost consiliați în carieră. Pentru eficientizarea punerii în aplicare a măsurilor din *Planul de Implementare a Garanției pentru Tineret*, a fost realizată deja corelarea bazelor de date între ANOFM și Inspectia Muncii – Registrul național de evidență a salariaților, precum și cu MAI – Registrul general de evidență a populației. Urmează a fi operaționalizată corelarea bazelor de date între Serviciul Public de Ocupare și ANAF. În vederea creării bazei de date ce include tinerii NEET's, ANOFM va implementa în cursul anului 2015, proiectul CHANCE4NEET – Registrul Electronic al tinerilor NEET (MTS, 2013).

Ținând cont de faptul că numărul de locuri de muncă create de economia românească rămâne redus, fapt generat de criza economică și de restructurările produse, cele mai afectate categorii de populație sunt cele situate la extremele pieței muncii: tinerii și lucrătorii vârstnici. Oportunitățile de ocupare a unui loc de muncă limitate, perioada tranzitorie din viață pe care o traversează, lipsa de experiență profesională, nivelul redus de educație sau formare profesională sporesc riscul excluziunii tinerilor de pe piața muncii, explicând astfel o rată a șomajului în rândul acestei categorii de 22,7% în 2012 și o rată a NEET's de 16,8%. Acest lucru induce pe termen lung riscul unor dezechilibre sociale și pierderi de capital uman, cu un impact negativ asupra potențialului economic și al competitivității. Pentru a îmbunătăți perspectivele tinerilor pe piața muncii din România și a crește rata de ocupare în rândul acestei categorii, *Strategia pentru Ocuparea Forței de Muncă 2015–2020* propune aplicarea unor programe integrate orientate către tinerii NEET's, fie prin oferirea unor locuri de muncă de calitate, fie prin reintegrarea în sistemul educațional sau prin participarea la cursuri de formare profesională pentru a le oferi acestora competențele solicitate de angajatori. Pentru facilitarea tranziției tinerilor de la școală la piața muncii, pe lângă consolidarea cooperării între actorii relevanți în scopul dezvoltării sistemului de monitorizare, documentul strategic vizează implementarea unor măsuri de tipul uceniciei la locul de muncă care, conform noilor reglementări, asigură calitatea în formare profesională continuă (FPC) și poate

beneficia de finanțare suplimentară din Fondul Social European (FSE), dar și de tipul stagiilor pentru absolvenții de învățământ superior în vederea asigurării unui loc de muncă de calitate, cu un nivel de securitate socială decent. Având în vedere diversitatea acestei categorii de beneficiari, sunt propuse măsuri personalizate destinate tinerilor cu dezabilități, copiilor și tinerilor cu nevoi speciale în vederea creșterii participării la educație și formare profesională, contribuind la îmbunătățirea șanselor lor de a ocupa un loc de muncă. Acțiunile propuse sunt menite să sporească mobilitatea tinerilor pe piața europeană a muncii, permițându-le acestora să-și crească nivelurile de competențe și șansele de ocupare a unui loc de muncă, precum și perspectivele unei cariere și obținerea unor venituri decente. Nu în ultimul rând, sporirea investițiilor în dezvoltarea antreprenoriatului în rândul tinerilor, în special în sectoare cu valoare adăugată ridicată, precum și atragerea tinerilor cercetători în centre de excelență CDI vor permite integrarea acestora în activități economice bazate pe cunoaștere (MMFPSPV, 2014). Cei care vor să afle cum pot să studieze într-o altă țară europeană, cum să-și găsească un loc de muncă în Europa, cum să participe la un stagiu de voluntariat sau stagiu de practică în Europa pot afla răspunsul de la Eurodesk, singura rețea europeană de informare dedicată integral furnizării de informații europene tinerilor și lucrătorilor de tineret¹⁹.

În concluzie, astăzi la nivelul Uniunii Europene, dar și în România problematica incluziunii tinerilor și facilitarea intrării lor pe piața muncii este bine reglementată atât prin programele și politicile publice europene și naționale cât și prin măsurile concrete adoptate în ultimii ani. Toate aceste politici, programe și măsuri sunt implementate prin instituțiile europene și naționale, unele nou create care în ultimii ani se fac tot mai vizibile în rândul tinerilor prin proiectele pe care le desfășoară și prin modalitățile de promovare în spațiul virtual. Tot mai mulți tineri ajung să audă și chiar să beneficieze de aceste proiecte care previn abandonul școlar sau le facilitează dobândirea primei experiențe profesionale prin experimentarea unor mobilități, stagii de practică, ucenicie, voluntariat în țară și/sau în orice alt stat al Uniunii Europene.

BIBLIOGRAFIE:

Comisia Europeană (2010). *Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF> accesat în 04.05.2015.

¹⁹ Eurodesk are mai multe instrumente de comunicare online, pe care tinerii pot găsi toate aceste informații actualizate și structurate. Atât pe www.eurodesk.eu, cât și pe www.eurodesk.ro, aceștia pot căuta informațiile care îi interesează în funcție de temă și pot citi ultimele știri din sfera oportunităților europene sau naționale. În România, un alt canal de informare și comunicare este (http://groups.yahoo.com/group/eurodesk_info/). Eurodesk gestionează și informațiile de pe (www.europa.eu/youth), ce se adresează oricărui tânăr care dorește să călătorească, să lucreze, să studieze sau să fie voluntar european, să fie informat despre drepturile pe care le are sau doar să descopere mai multe despre Europa.

Comisia Europeană, *Inițiativa oportunități pentru tineret*,
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1006&langId=ro>, accesat în 04.05.2015.

Comisia Europeană, (2015). *Tineretul în mișcare*,
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=ro>, accesat în mai 2015.

Comisia Europeană, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1006&langId=ro>, accesat în 23.05.2015.

Comisia Europeană (2014). SWD 424 final. *Evaluarea programului național de reformă pentru 2014 și a Programului de convergență pentru 2014 pentru România care însoțește documentul Recomandare de recomandare a Consiliului privind Programul național de reformă al României pentru 2014 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de convergență al României pentru 2014*,
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/swd2014_romania_ro.pdf, accesat în mai 2015.

COM (2009) 200 final *Comunicare a Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. O strategie a UE pentru tineret – investiție și mobilizare. O metodă deschisă de coordonare reînnoită pentru abordarea provocărilor și oportunităților tineretului*,
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=RO>, accesat în 23.05.2015.

COM, (2010) 682 *Comunicare a Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. O agendă pentru noi competențe și locuri de muncă: o contribuție europeană la ocuparea integrală a forței de muncă*

COM (2010) 758, *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, Platforma Europeană de Combatere a Sărăciei și a Excluziunii Sociale: Un Cadru European pentru Coeziunea Socială și Teritorială*,
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0758&from=RO>, accesat la 13.05.2015.

COM (2011) 933 final. *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor. Inițiativa privind oportunitățile pentru tineri*,
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/com_com\(2011\)0933_/com_com\(2011\)0933_ro.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/com_com(2011)0933_/com_com(2011)0933_ro.pdf), accesat la data de 23.05.2015.

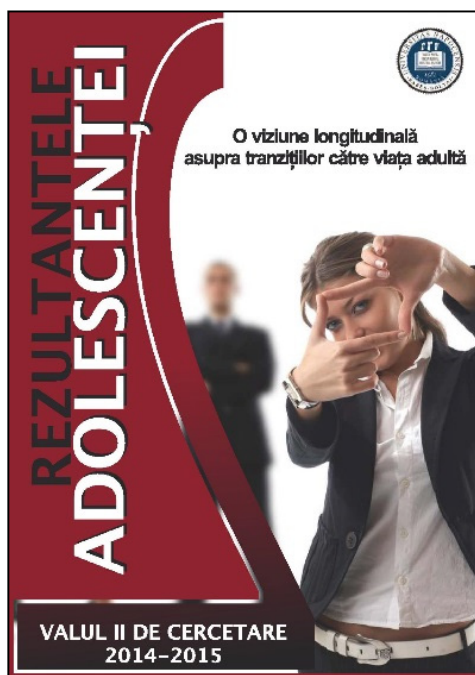
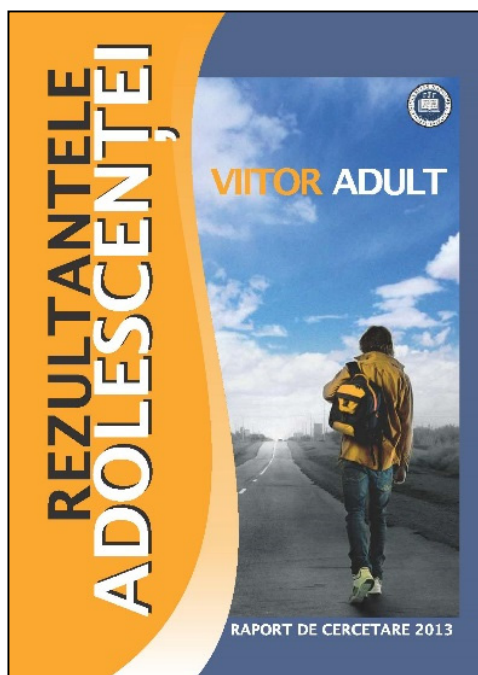
Comisia Europeană, (2013). „*Tineretul – Investiție și Capacitare*”
<http://www.eurodesk.ro/nou.php?i=203>, accesat la 14.05.2015.

COM (2013) 447 final, *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Împreună pentru tinerii Europei. Apel la acțiune pentru combaterea șomajului în rândul tinerilor*, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/youth_ro.pdf, accesat la 23.05.2015.

Coteț D., Aștefănesei A., Gologan D., Alexe D., Iftodi D. (2015). *Diagnoza privind utilizarea și alocarea fondurilor publice destinate tinerilor*, <https://ctr.ro/diagnoza-privind-utilizarea-si-alocarea-fondurilor-publice-destinate-tinerilor-25-octombrie-2015/>, accesat la data de 12.07.2016.

C UE (2010). *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. O agendă pentru noi competențe și locuri de muncă. O contribuție europeană la ocuparea integrală a forței de muncă*,
http://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/O_agenda_pentru_noi_competente_si_locuri_de_munca.pdf, accesat în 23.05.2015.

- C UE (2014). *Propunere de recomandare a Consiliului privind un Cadru de calitate pentru stagii. Adoptare*, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST+7029+2014+REV+1&l=ro>, accesat în 23.05.2015.
- EU Commission, COM (2001) 681 final, *A New Impetus for European Youth – White Paper*, <http://aei.pitt.edu/1186/>, accesat la data de 23.05.2015.
- Guvernul României (2013). *Programul de guvernare 2013–2016*, http://gov.ro/fisiere/pagini_fisiere/13-08-02-10-48-52program-de-guvernare-2013-20161.pdf, accesat în data de 13.05.2015.
- Institutul Național de Statistică, (2015). Baza de date statistice TEMPO-Online, <http://statistici.insse.ro/shop/?page=info>, accesat la data de 14.05.2015.
- MTS, (2013). Ministerul Tineretului și Sportului (2013). *Strategia Națională în domeniul tineretului 2014–2020*, http://www.youthpolicy.org/national/Romania_2014_2020_Draft_Youth_Strategy.pdf, accesat în 13.05.2015.
- MMFPSPV, (2014). *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei (2014–2020)*, Anexa 1, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Proiecte_in_dezbateri/2014/2014-12-29_HG_SIncluziune-Anexa1.pdf, accesat în 22.01.2015.
- Nespecificat, (2001). *A New Impetus for European Youth – White Paper. COM (2001) 681 final, 21 Noiembrie 2001*. [EU Comisia Uniunii Europene – COM Document], <http://aei.pitt.edu/1186/>, accesat la data de 13.01.2015
- Parlamentul României, (2015). *Legea privind primul loc de muncă*, <http://www.senat.ro/legis/PDF/2015/15L248FG.pdf>, accesat la 12.03.2015.
- Plăeșu, A. (coord.); Dalu, A-M.; Achimescu, V. (2015). *Discriminarea – factor de risc în excluziunea socială a tinerilor*, București: Pro Universitaria, http://www.coerent.ro/articole/COERENT%20Volum/Ancuta%20Plaesu_Discriminarea_rev.%2022%20februarie%202016.pdf, accesat la data de 20.05.2016.
- Pop A.; Tănase I.; Daragiu M.; Corad, B.; Iamandi, C.; Neculau, G.; Anton, S. (2010). *Tinerii și incluziunea pe piața muncii: nevoi, așteptări, soluții, obstacole*, http://www.robcc.ro/media/diverse/FINAL_Studiu%20ANBCC%20-%20Tinerii%20si%20incluziunea%20sociala%20pe%20piata%20muncii%20ARIAL%20MARE.pdf, accesat în 12.03.2015.

Rezultatele sintetice ale primului val și ale celui de-al doilea val al studiului pot fi consultate și în broșurile publicate în 2013, respectiv 2015, aflate online la <http://www.viitoradult.ro/rezultate-2/>

Recunoașterea naturii dinamice a tranzițiilor multiple pe care le parcurg tinerii adulți este cheia analizei factorilor și rezultatelor parcursului de la adolescență la vârsta adultă. Utilizarea designului longitudinal este esențială în acest proces. Pe baza datelor obținute în cele două valuri ale cercetării am descris relațiile persoanelor tinere, bunăstarea lor psihologică și sănătatea mintală, mediul familial și statutul lor socio-economic, nivelul de educație, planurile de continuare a studiilor și cele de carieră, angajarea în muncă, sănătatea mintală și fizică, așteptările de viitor, hobbyurile și voluntariatul. Studiind modul în care determinanții sociali interacționează cu capacitatea individului de a-și modela și gestiona evenimentele de viață am contribuit cu explicațiile noastre la înțelegerea parcursului vieții și nevoilor tinerilor aflați în procesul de tranziție către viața adultă autonomă. Baza de date și analizele noastre constituie temelia derulării unui studiu longitudinal pe durată lungă, care să caute cheia găsirii unor trasee marcate de emoții pozitive și succes.

UNITATEA EXECUTIVA
PENTRU FINANTAREA
INVATAMANTULUI
SUPERIOR, A CERCETARII
DEZVOLTARII SI INOVARII

INOVARE SI CREATIVITATE

ISBN: 978-606-37-0038-5